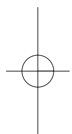
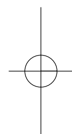
biblioteca rao

Josif Constantin Drăgan

Prin Europa

****

ÎN LUMEA PETROLULUI

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DRĂGAN, JOSIF CONSTANTIN
Prin Europa / Josif Constantin Drăgan
Bucureşti: RAO International Publishing Company, 2005
5 vol.

ISBN 973-576-832-1

Vol. 4: În lumea petrolului – ISBN 973-576-829-1

821.135.1-992
913(4)(0:82-992)

RAO International Publishing Company
Grupul Editorial RAO
Str. Turda nr. 117-119, Bucureşti, România

JOSIF CONSTANTIN DRĂGAN
Prin Europa
În lumea petrolului

Tiparul executat de
R.A. „Monitorul Oficial“
Bucureşti, România

2005

ISBN 973-576-829-1

Dedic această carte
soţiei mele, Veronica

LUMEA POSTBELICĂ

Europa războită și Orientul

Spre sfârşitul războiului, problema rachetelor nu se punea în termenii actuali, deoarece ele abia ieşiseră din cadrul experimental. Originea lor se află în faimoasa descoperire a învăţatului Verner von Braun, elev al savantului sas de cetăţenie română de la Sibiu, Hermann Oberth, care a reprezentat punctul de plecare pentru crearea rachetelor V-1 şi V-2, lansate asupra Londrei. Modelul acestor rachete multi-stadi fusese conceput tot de un transilvănean, cu trei secole şi mai bine înainte, la Mediaş, anume parcă pentru a demonstra că Transilvania este sediul celor mai iscusite şi mai curajoase populaţii europene. Visul literar al lui Jules Verne, cel care intuise în chip genial explorările astrale din cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea, se îndeplinea sub ochii noştri. Modernele teorii astronomice căpătau o confirmare experimentală şi cel mai înrăit călugăr de la Muntele Athos nu mai poate să creadă în teoria geocentrismului, adoptată de biserica creştină şi menţinută o mie şi nouă sute de ani, pentru infirmarea căreia Galileo Galilei a fost condamnat şi obligat să abjure propriile convingeri ştiinţifice. La congresul anual al Asociaţiei Rotary, districtul 208, ţinut la Cagliari, în anul 1983, am cerut Papei Ioan Paul al II-lea revizuirea procesului lui Galileo Galilei, pentru a i se face dreptate atât lui, cât şi conaţionalului său polonez, Copernic, la rândul lui persecutat pentru aceleaşi motive.

Am încheiat în aplauzele de consens ale tuturor participanţilor. Procesul însă nu s-a redeschis.

În anii ce au urmat cumplitului război mondial, prea puţini se gândeau la Galileo Galilei. Toţi oamenii doreau să se întoarcă la muncă, să contribuie la refacerea industriei şi la reconstrucţia oraşelor, să câştige şi să trăiască bine. Spre nefericirea lor, nemţii s-au trezit fără industrii. Stalin definise fabricile şi uzinele drept „pradă de război", le demonta şi le transporta în URSS, amplasându-le pe cele mai multe de-a lungul Uralilor, în zonele producătoare de materii prime şi, mai ales, de petrol şi minereu. Aliaţii priveau cu simpatie toate aceste acte de vandalism şi se declarau satisfăcuţi de divizarea Germaniei şi transformarea ei în ţară agricolă, la propunerea ministrului american Morgenthau, o parte rămânând Occidentului, altă parte revenind Orientului Roşu. Înţelegând situaţia tragică pe care le-o rezerva împărţirea ţării lor, nemţii au construit din temelii fabrici noi, moderne, muncind voluntar pentru „stăpânii lor" încă două ore pe zi, ore neplătite. Ei ştiau că industria era singura soluţie pentru a se asigura locuri de muncă şi prosperitate. Peste noapte, Germania a pus pe picioare una dintre cele mai moderne şi mai eficiente industrii, în timp ce învingătorii englezi, ruşi şi francezi au rămas cu industrii demodate, cu eficienţă şi productivitate scăzute. Fără greve, în deplină înţelegere cu dirigenţii lor, nemţii şi-au reconstruit ţara din propria cenuşă, ajungând azi prima în Europa, cu valuta cea mai de preţ.

Efortul de reconstrucţie şi relansare în producţie, cu preţuri de concurenţă, l-au îndeplinit şi italienii care, în anul 1950, au ajuns să obţină Premiul Oscar al monedei. Păcat că nu au ştiut să păstreze în continuare această performanţă! Politicienii cei noi, buni ca partizani, nu s-au dovedit şi buni economişti şi, împreună cu profitorii de totdeauna şi cu turbulenţii grevişti, au frânat multe iniţiative şi au adus mari daune ţării, mereu ameninţate cu destabilizarea politică. Echilibrul a fost menţinut de industria medie

şi de industria familială, baza sigură de totdeauna a Italiei. Marile industrii statale, pe care le-a moştenit şi preluat statul, pentru a menţine ocupate forţele de muncă, deci cu scop social, în primul rând, şi mai puţin economic, stau în cârca bugetului. Inflaţia galopantă din timpul războiului s-a oprit, o dată cu creşterea producţiei, căci acesta e adevăratul etalon aur, nu tezaurul Băncii Naţionale, de obicei ascuns în timpul bătăliilor şi adesea „luat în păstrare de Aliaţi" şi, în cele din urmă, „uitat" prin cine ştie ce pivniţe, catacombe şi fortăreţe financiare. După o mare devalorizare a monedei italiene, în timpul şi după terminarea conflagraţiei mondiale, lira a început să se bucure de stabilitate, multă vreme dolarul american rămânând fixat la cota de 300 de lire.

Muncind, populaţia dispunea de bani. Schimburile comerciale şi speculaţiile erau lesne de realizat cu mărfuri nu întotdeauna disponibile. La distanţe inegale, oamenii începuseră să cheltuiască pe distracţii, multă vreme considerate imorale şi indecente. Industria plăcerilor cunoştea o dezvoltare continuă, iar spectacolele de cabaret şi revistă erau tot mai căutate, ajungând la mare înflorire. Fiecare bar mai cunoscut sau hotel avea localul său, în subterane transformate în *boîtes de nuit* sau *night-clubs,* cu dansatoare şi nelipsitele animatoare, ce ţin de locaşurile de odihnă şi desfătare, precum diaconii şi credincioşii habotnici ţin de biserica lor.

Franţa dădea preferinţă acestei industrii umane, în frunte cu Parisul, oraş de toţi râvnit, căci nu poate fi petrecere mai de soi decât cea din Lutetia, devenită sub alemanii franci Paris, unde fidelii se duceau ca musulmanii la Mecca, de multe ori pentru marile sărbători religioase, mult mai atractive decât sărbătorile şi ceremonialurile de la Vatican. La drept vorbind, nici capitala creştinătăţii nu era lipsită de localuri de „retragere şi pocăinţe nocturne". Via Vittorio Veneto se popula tot mai mult cu saloane de ceai, *maisons sérieuses,* şi cluburi nu de foşti combatanţi (o veche boală franceză), ci de „con-promişi" în tainele lui Cupidon

şi Bachus. Parisul revenise la modă şi cine nu mergea cel puţin pentru un week-end pe malul Senei nu era *chic* şi cel în cauză, refractar sau preţuitor de bunuri naţionale, era privit cu rezervă. Vechea tradiţie a Franţei era o garanţie de calitate şi bun-gust, deşi unui atent observator nu-i scăpa din vedere calitatea redusă ori modestia gustului italian de atunci. Erau spectacole *bon pour l'Orient.*

Industria şi comerţul erau în mâna „profesioniştilor“ (adică a organizaţiilor patronale), care, în ţara tuturor libertăţilor, nu lăsau loc intruşilor, cu excepţia nepoţilor lui David, care, bine organizaţi şi susţinuţi de loje, au avut întotdeauna şi oriunde acces la putere, chiar şi în domeniul politic. Ei ajunseseră în guvern, în posturi de opinie şi de mare răspundere. Dar această realitate a Franţei are un tâlc asupra căruia vom stărui cu alt prilej.

La început, am pătruns cu greu, ajutat de drăgălaşa franţuzoaică-româncă Jacqueline Margaritopol, pripăşită la Milano şi ajutată de mine. Ea a voit să-şi arate recunoştinţa, căci părinţii ei, *Madame* şi *Monsieur* Chauvin, erau prea modeşti. Important e că am răzbit, fără prea multe şanse, dar m-am instalat pe un podium central, de unde puteam să observ şi să înţeleg noile realităţi ale Franţei, pe care, în genere, românii nu le văd şi nici nu caută să le înţeleagă sensul real. Toţi pleacă din ţară cu o imagine prefabricată, literar-artistică despre Franţa, sora noastră mai mare, de care ne-am legat prin frăţie de arme în Primul Război Mondial, fără a mai vedea azi nici cea mai mică urmă evocatoare a acestor vremi de glorie. Intruşii cu culori purpurii au înlocuit până şi numele străzilor Regele Ferdinand, Marie de Roumanie etc. Dacă din eşichierul evocărilor s-au şters nume de regi, nimeni n-a protestat, deoarece aceşti regi nu mai erau la modă. În schimb, plăci impozante vorbesc despre Place Stalingrad. Ruşii au şters numele de Stalingrad, francezii îl mai păstrează, Stalin fiind în continuare rezident permanent la Paris. Neînţelegând această stare de lucruri, am scris într-o bună zi primarului oraşului, Jacques Chirac, rival la preşedinţie al lui Valéry Giscard d'Estaing, întrebând de ce municipalitatea uită să pună la zi „toponimia“ Parisului. El mi-a răspuns că numele de Stalin şi Stalingrad au pentru parizieni o semnificaţie istorică şi politică şi deci vor fi menţinute cu orice riscuri.

În Anglia (sau, pentru a fi mai exact) în United Kingdom, numele oficial al celor patru regate unite, munca şi-a găsit rosturile clasice, odată risipiţi norii războiului. Totuşi, englezii trăiau euforia gloriei trecute şi grandoarea Imperiului Britanic, fără a observa cum condiţiile vieţii şi ale politicii se modifică, în detrimentul destoinicei lor ţări. Tradiţia britanică păstrată cu multă acurateţe exprimă o stare de incompatibilitate, un contrast evident şi dezavantajos între trecut şi prezent. Ruinele se păstrau pe locul lor, aşa cum fuseseră provocate de bombele germane. Şi acum, când am fost la Bridge Hotel, nu departe de cetatea cu turn *(The Tower of London),* lângă pod, mai dăinuiau dărâmături, probabil anume păstrate ca amintire. Proprietarii de iahturi îşi ţin nestingheriţi ambarcaţiile în micul port alăturat. Nici construcţii moderne n-au apărut spre a strica linia peisajului londonez. Abia după două decenii, gândind cu încetineală, englezii şi-au dat seama că spaţiul poate fi utilizat mai bine, construindu-se şi în înălţime. Londra e întinsă ca o plăcintă, pe o rază de cincisprezece mile (o milă este egală cu o mie şase sute de metri.) Deşi snoabă şi rigidă, Londra şi europeismul mi-au îngăduit să-mi fac prietenii de durată: jurnalista Emma Dangerfield, maiorul devenit „Sir“, Edward Beddington-Behrens, căci domnul McMilan sau ginerele lui Churchill, Duncan Sandys, erau numai cunoştinţe oficiale.

Regatul Unit şi-a pierdut titlul de Imperiu Britanic şi dezmembrarea colonială în ţări autohtone sau independente, adesea fără criterii naţionale sau de autodeterminare, ci doar ca o trecere de putere în mâini locale, s-a dovedit catastrofală. Guvernele locale exploatau cu mai mare asprime decât foştii stăpâni şi şefii abia ajunşi la putere nu doreau decât să devină dictatori

sângeroşi. Politicieni de meserie au încercat timp de generaţii să recupereze imperiul sub forma unei „comunităţi a bogăţiilor“, sub numele de Commonwealth, dar nici această încercare nu a dat rezultate şi, rând pe rând, membrii ei au ieşit din această asociaţie care tot la Londra trăgea. O raţiune putea să existe, câtă vreme sterlina mai păstra funcţia ei internaţională. Azi însă, dolarul american s-a impus ca „monedă standard“ mondială, iar sterlina a decăzut, cu toate că în anii de după război i se asigurase protecţia şi nu putea fi exportată. Nefiind la curent cu această măsură, am fost întrebat la aeroport dacă posed sterline. Păstram vreo 24 de lire sterline pentru un nou voiaj, dar a trebuit să le depun imediat la vamă contra chitanţă. Şi doar le luasem din contul meu de nerezident, posesor de lire sterline, valută ce putea circula în afară. Cele 24 de sterline au rămas pierdute, deoarece n-am mai trecut decât după mulţi ani prin aeroportul Heathrow.

În anii următori am stabilit raporturi de afaceri cu nişte evrei petrolişti şi petrochimişti, prieteni ai doctorului-chimist Kind de la Trieste, care a construit rafinăria de la Milano Rho şi s-a stabilit la Londra, unde a devenit Dr. Childe, pentru mai buna adaptare la mediu. Aceştia au avut bunătatea, după ce au auzit de compensaţia mea triunghiulară Trieste (oraş liber), Austria şi Italia cu produse petroliere de la rafinăria locală, Acvila, care prelucra şi ţiţeiul lor, să spună despre mine: „Dragan is a clever boy“. Cu toată isteţimea lor tradiţională, ei au avut de învăţat de la mine, deşi nu eram nici inginer, nici doctor în chimie şi nici nebotezat, ci simplu „comerciant“. Dar în „comerţ“ eram mai tare eu decât ei.

N-am mai călcat prin alte ţări în aceşti ani. Ambiţia mea era să intru pe piaţa franceză, după ce am stabilizat lucrurile pe piaţa austriacă.

Africa şi Asia erau în fierbere, iar limpezirile se lăsau aşteptate. În America de Sud, care participase la război, ca şi India şi Australia, ostaşii se întorceau la casele lor cu amintiri din vechea

Europă, pe care mulţi n-o văzuseră niciodată. Prin această mobilizare a imperiului şi a alianţelor democratice, s-au pus oarecum şi bazele turismului. Mulţi dintre foştii combatanţi au revenit să revadă locurile din tinereţea lor militară. Unii îşi mai aminteau de vreun camarad căzut pe fronturile din Europa răsăriteană, alţii voiau să vadă consecinţele luptei lor de eliberare şi constatau cu tristeţe că Europa scăpase de un tiran nemilos, dar încăpuse pe mâna unui tiran mujic, mai rău decât toţi dictatorii cunoscuţi până atunci. Cu toţii încercau sentimentul că războiul nu se încheiase şi că, din ruinele lui, avea să izbucnească o nouă conflagraţie, pentru instaurarea dreptăţii. O reaşezare a statelor şi naţiunilor se impunea cu necesitate, după cum susţinea şi demonstra generalul McArthur.

Noua politică însemna decolonizare, pentru cele două continente, termen făurit şi lansat în această epocă, rod concret al războiului de eliberare de sub stăpânirea aliată anglo-franceză. Sosise epoca destrămării imperiilor. Sub presiunea americană, realizată prin Naţiunile Unite, cu dinţii strânşi s-a dat curs acestui imperativ, colonialismul nemaifiind compatibil cu timpurile moderne. Însuşi ţelul declarat al războiului a fost „eliberarea“, fără a se preciza adesea cine pe cine eliberează, cine sunt adevăraţii eliberatori. Principiul s-a aplicat în Africa şi Asia. În Europa, colonialismul s-a menţinut cu inerente trepidaţii la Gibraltar, la Malta încă multe decenii, dar costa mulţi bani şi se instituiau noi colonii, prin ocuparea ţărilor baltice, Lituania, Letonia şi Estonia, precum şi prin smulgerea unei părţi din teritoriul naţional al „aliaţilor români şi polonezi“, în campania contra armatelor naziste în retragere, ca mulţumire pentru contribuţia de sânge dată de români într-o măsură ce depăşeşte pierderile britanice din întregul război.

Cu toate acestea, românii trebuiau să se mulţumească cu pierderea Basarabiei, a ţinutului Herţa şi a părţii de nord a Bucovinei. Polonezilor, în schimb, li s-a răpit jumătate de ţară (180 000 de

kilometri pătraţi), Rusia invocând „lipsa de pământ“ şi nevoia unor treceri strategice spre Occident. S-a mai adăugat şi Rutenia Subcarpatică, reducându-se substanţial suprafaţa Cehoslovaciei. Însăşi Finlanda a fost forţată să cedeze o parte din teritoriul ei, pentru a satisface nevoia de pământ a marii Uniuni Sovietice şi o parte din lacul Ladoga, cu peşte din abundenţă pentru a se astâmpăra foamea celor hămesiţi. Celelalte ţări, care nu au avut „privilegiul“ de a fi vecine cu URSS-ul, au scăpat tefere, dar au intrat în „zona de influenţă“, adică de ocupaţie, rusească, având acordul generos al marilor aliaţi, Anglia şi America. Ele pretind că au câştigat războiul, pornit pentru încălcarea de către adversari a principiilor de drept şi terminând cu anularea lor. Ba mai mult, aceşti aliaţi întru sfâşierea Europei au îngăduit reintroducerea sistemului medieval al „suveranităţii limitate“ introdus sau mai bine zis codificat de turci, când Europa răsăriteană era la cheremul lor.

Vorbind nu de pacea cimitirelor, singura adevărată şi permanentă, e bine să ne aducem aminte din când în când de sutele de mii de români îngropaţi pe teritoriul sovietic, fără a avea o cruce la căpătâi.

Întotdeauna Europa a fost legată de Orientul Apropiat sau, cu o expresie şi mai improprie, de Asia Mică. Imperiul Roman cuprindea întreg bazinul mediteranean şi deci toate cele patru peninsule care îşi scaldă coastele în Mare Nostrum: Peninsula Iberică, Peninsula Italică, Peninsula Haemus (Balcanică) şi Peninsula Anatolică, parte integrantă a vechii Europe. Ea a avut întotdeauna o poziţie importantă în sistemul politic, economic, militar şi spiritual, prin aşezarea aheilor puşi pe fugă de dorieni, şi influenţa reciprocă mesopotamiană şi cretană. Deci, Anatolia, ocupată azi de turci, face parte din continentul nostru. Orientul începe dincolo de Munţii Taurus spre Mesopotamia, ţara dintre ape, unde condiţiile climatice au determinat dezvoltarea favorabilă a omului şi a culturii sale sumeriene, de unde începe istoria clasică. Prin schimbarea climei, s-au schimbat şi condiţiile de dezvoltare culturală, regiunea bogată în petrol fiind invadată de semiţi acadici, fenicieni, evrei şi, recent, de arabi.

Prin Orientul Apropiat ar trebui să se înţeleagă astăzi al patrulea ţărm al Mediteranei, în fază de decolonizare, după Primul Război Mondial, când au ieşit de sub dominaţia turcească popoarele din Siria, Liban, Irak, Kuwait şi o puzderie de ţări arabe, adică semite, între care şi Palestina (numele ei se trage de la traci, phalestinoi fiind tribul aşezat pe acele meleaguri, cu urme ce mai există în regiunea Gaza, cu oraşele sale şi faimosul rege Goliath, care s-a luptat cu regele David al evreilor).

La sfârşitul secolului al XIX-lea, la Basel, în Elveţia, un mare patriot evreu-maghiar, Theodor Herzl, a organizat primul congres sionist şi a lansat ideea creării unui stat iudaic, *(Der Judenstaat)* în Palestina, unde evreii din întreaga lume au început să cumpere pământ, până când au dobândit întreaga ţară, atunci încă sub administraţie turcească şi apoi sub mandat englez. După Primul Război Mondial, s-au pus bazele statului de azi. A fost o idee extraordinară, pe deplin justificată, căci evreii încărcaţi de atâta istorie (din care au avut de dat şi creştinilor europeni, Testamentul Vechi fiind de fapt istoria acestui popor), e logic şi normal să aibă o ţară a lor, să nu fie numai „oaspeţi“ în ţări străine, unde au suferit persecuţii, dat fiind caracterul lor sensibil şi dominator. Semiţii arabi se opun şi au declarat război sfânt împotriva „fraţilor“ lor de sânge sau, mai modern, fraţi de cromozomi. De aici neînţelegerile şi tulburările în Orientul Apropiat, care se ţin lanţ de zeci şi zeci de ani.

În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, evreii din Anglia au obţinut o declaraţie a lordului Balfour privind crearea unui stat evreiesc, ceea ce s-a şi făcut în anul 1947, în luna mai, prin intervenţia Naţiunilor Unite şi prin împărţirea Palestinei în două: un stat arab cu acelaşi nume şi un stat evreiesc, cu numele de Israel, adică a celor care luptă „cu Dumnezeu alăturea“.

În anul 1947, au început crâncene bătălii în această zonă şi, cu toate armistiţiile care-au urmat, războiul continuă, nu se ştie până când. Arabii nu vor să aibă în coasta lor un stat iudaic, câtă vreme lumea întreagă e de acord că evreii trebuie să aibă ţara lor, ca toate popoarele pământului, o ţară unde să se poată retrage la ei acasă, cu adevărat. Ei nu au nevoie de mult pământ, căci inteligenţa şi inventivitatea îl înlocuiesc. Ei au nevoie de frontiere care să poată fi apărate, de frontiere naturale, fluvii sau creste de munţi. Chiar dacă ar avea mai mult pământ, rău nu ar fi. Unde pun mâna, chiar dacă dau de nisip, evreii îl transformă în aur, prin culturi irigate, fertilizate, cum au dat proba cu citricele, dintre care grepurile rămân imbatabile. Şi arabii s-au interesat de aceste fructe şi au „colaborat“ cu producătorii lor, injectând stricnină în lăzile de export, ca să-i sperie pe consumatori şi să nu mai cumpere de la evrei!

Cu deplin succes, evreii au cucerit de două ori deşertul Sinai. Au creat oraşele şi plantaţii, păduri de palmieri, dar ONU a pus capăt acestei expansiuni şi evreii au fost nevoiţi să se retragă. Sinaiul foloseşte prea puţin egiptenilor, căci ei nu-l cultivă, iar slabele resurse de petrol nu pot să scoată ţara din nevoi. Mai mult interesează Canalul de Suez care produce taxe de milioane de dolari şi e un instrument de şantaj şi o sfidare la adresa lumii. De n-ar avea Sinaiul, Suezul ar deveni un canal internaţional liber, la dispoziţia tuturor, contra costului de întreţinere, fără beneficii şi sub administraţia şi supravegherea Naţiunilor Unite. Toate aceste artere de comunicaţii ar trebui să fie libere, inclusiv Canalul Panama, pe care americanii, prin Roosevelt, l-au promis în anul 2000 „panamezilor“, naţie alcătuită din negri şi albi pripăşiţi acolo. Astfel el şi-a câştigat o statuie la o răscruce a drumurilor spre aeroport. Dacă există fluvii internaţionalizate, începând cu Dunărea, care traversează atâtea ţări din Europa, de ce nu s-ar internaţionaliza canalele importante, pentru facilitarea şi ieftinirea transporturilor în lume?

Situaţia din Orientul Apropiat nu-şi va găsi o soluţie prea repede, deşi raporturile de forţe sunt disproporţionate: două milioane de israelieni, decişi să-şi croiască o ţară, şi şaptezeci de milioane de arabi din toate ţările din jur, pe care primii îi ţin în şah, ba chiar îi bat când vor şi cum vor. Bieţii arabi numai cu vorbele sunt tari, căci nici armele din ce în ce mai sofisticate nu reuşesc să le mânuiască aşa cum trebuie. Religia musulmană îi obligă la continue rugăciuni către Allah, care nu se hotărăşte să treacă de partea lor, sub acest nume. Există situaţii greu de înţeles şi cine ştie cât vor mai dura. Dacă Jahve şi-a întors faţa de la arabi şi o păstrează radioasă pentru evrei, procedând ca şi zeii antici, cu preferinţe şi antipatii, intervenind în tabăra celor aleşi, evreii vor reuşi să cucerească şi să ţină Libanul, vârând dihonia între arabii libanezi angajaţi în luptă cu creştinii.

Anii 1947-1950 au reprezentat doar începutul. Situaţia se va complica ulterior cu neînţelegeri posibile între ţările arabe, nefiind toate cu aceleaşi vederi. Siria se va apropia de Rusia, cu un tratat de „ajutor reciproc“, care nu se ştie dacă va duce la realizarea involuntară a programului lui Roosevelt de „a da un port la Mediterană“ prietenului său, Stalin, împreună cu care desigur s-a întâlnit în iad, de unde privesc realizarea planurilor lor de înaltă strategie mondială. Dacă ar reveni pe pământ, desigur ar fi judecaţi drept criminali de război, aşa cum i-au judecat ei pe alţii.

Dragă Domnule Zabrousky,

Aşa cum v-am spus, în convorbirea pe care-am avut-o cu dvs. şi cu dl. Weiss, am fost profund mişcat de faptul că National Council of Young Israel (Consiliul Naţional al Tânărului Israel) a avut extrema amabilitate să se ofere ca intermediar între mine şi prietenul nostru comun, Stalin, şi aceasta într-un moment atât de delicat, în care orice pericol de fricţiune în sânul Naţiunilor Unite – create cu preţul atâtor sacrificii – ar

putea să aibă consecinţe fatale pentru toţi, în mod deosebit, pentru Uniunea Sovietică.

În consecinţă, este în interesul dvs. şi al nostru să atenuăm asperităţile, ceea ce va fi greu cu Litvinov, pe care, spre marea mea părere de rău, a trebuit să-l avertizez că toţi cei care vin mai des în contact cu Unchiul Sam au de suportat neplăceri, avertisment valabil atât pentru afacerile externe cât şi pentru afacerile interne. Pretenţiile sovietice, când e vorba de activităţi comuniste în Statele Unite ale Americii, sunt de două ori intolerabile.

Timocenko s-a arătat mult mai rezonabil, în timpul scurtei, dar fructuoasei şederi aici, şi aş dori ca o nouă întrevedere cu Mareşalul să constituie o etapă rapidă pentru schimbul de vederi cu Stalin, schimb pe care îl consider extrem de urgent, dacă mă gândesc la binele care rezultă din întâlnirea Stalin-Churchill.

Statele Unite şi Marea Britanie sunt dispuse – fără nici un fel de rezervă morală – să dea egalitate de vot absolut URSS-ului, în viitoarea reorganizare a lumii după război. Ea va fi membră – aşa cum prim-ministrul britanic i-a comunicat la Adana, înmânându-i anteproiectul său – a grupului conducător din sânul Consiliului Europei şi al Consiliului Asiei. La aceasta o îndreptăţeşte nu numai întinderea intercontinentală a URSS, dar şi măreaţa luptă împotriva fascismului, care va merita elogiile istoricilor.

Dorim să vedem aceste consilii continentale (vorbesc în numele marii mele ţări şi al grandiosului Imperiu Britanic) compuse din toate statele independente respective, bineînţeles, cu o reprezentare proporţională echitabilă.

Totodată, puteţi să-l asiguraţi pe Stalin, dragă domnule Zabrousky, că URSS va fi prezent în directoratul acestor consilii (ale Europei şi Asiei), pe picior de egalitate şi cu drept de vot egal cu Statele Unite şi Anglia, şi va face parte din înaltul tribunal, care va trebui creat pentru rezolvarea divergenţelor dintre naţiuni: că ea va interveni, de asemenea, în selectarea şi pregătirea forţelor internaţionale, a armamentului şi a comandamentului acestor forţe care, sub ordinele Consiliului Continental, vor acţiona în interiorul fiecărui stat, cu scopul ca normele atât de savant elaborate pentru menţinerea păcii, în spiritul vechii Societăţi a Naţiunilor, să nu fie din nou violate: aceste instituţii care reglementează relaţiile dintre state şi dintre armatele lor îşi vor putea impune deciziile şi se vor putea face ascultate. În aceste condiţii, beneficiind de o poziţie atât de înaltă în Tetrarhia Universului, Stalin ar trebui să fie mulţumit şi nicidecum să-şi reînnoiască pretenţiile, care creează probleme insolubile (totuşi, Secretariatul este destinat Franţei, cu drept de vot consultativ, şi nu deliberativ, ca recompensă pentru rezistenţa sa, dar şi ca pedeapsă pentru şovăielile sale anterioare). Deci, continentul american va rămâne în afara oricărei propagande sovietice şi sub influenţa exclusivă a Statelor Unite, aşa cum am făgăduit aliaţilor noştri continentali: Franţa va trebui să rămână în orbita engleză, având totuşi o largă autonomie şi dreptul la Secretariatul Tetrarhiei. Sub protecţia Angliei, Portugalia, Spania, Italia şi Grecia vor evolua spre o civilizaţie modernă, care le va scoate din letargia lor tradiţională. Pe lângă aceasta, se va da URSS un port la Mediterană. Cedăm dorinţelor sale în privinţa Finlandei şi a Balticei, în general: vom cere Poloniei să aibă o atitudine rezonabilă bazată pe înţelegere şi compromis. Lui Stalin îi rămâne un vast câmp de expansiune în ţările mici ale Europei Orientale. Fireşte, trebuie să se ţină seama de drepturile Iugoslaviei şi Cehoslovaciei, două naţiuni leale, fără să se omită recuperarea totală a teritoriilor smulse vremelnic Marii Rusii.

După dezmembrarea Reich-ului şi după ce diferite zone au fost alipite altor state, creându-se astfel noi naţionalităţi, pericolul german nu va mai exista, nici pentru URSS, nici pentru Europa şi lumea întreagă.

În ceea ce priveşte Turcia, Stalin trebuie să înţeleagă asigurările necesare pe care Churchill le-a dat preşedintelui Inonu, în numele său şi al meu. Ar trebui ca lui Stalin să-i ajungă portul la Mediterană, care îi va fi dat.

În privinţa Asiei, suntem de acord cu cererile sale, sub rezerva unor complicaţii ulterioare. Cât despre Africa, ce vreţi? Va fi necesar să dăm ceva Franţei, pentru a o despăgubi de pierderile suferite în Asia şi, de asemenea, ceva Egiptului, aşa cum s-a promis „Waldiştilor“. Va trebui, desigur, să se dea Spaniei şi Portugaliei compensaţii pentru renunţările lor şi pentru a se ajunge la un echilibru mondial mai bun. Statele Unite vor pune, de asemenea, piciorul în baza dreptului de cuceritor şi vor reclama, în mod inevitabil, câteva puncte vitale pentru zona lor. Aceasta înseamnă a se face dreptate. În sfârşit, va trebui să acordăm Braziliei mica expansiune colonială ce i s-a făgăduit.

Vă rog să-i transmiteţi lui Stalin, dragă domnule Zabrousky, că atât pentru binele general cât şi pentru distrugerea rapidă a Reich-ului – toate acestea nu sunt decât nişte idei generale supuse studiului – trebuie să-i cedăm în privinţa colonizării Africii, iar el trebuie să înceteze propaganda în America şi să pună capăt intervenţiei în mediul muncitoresc.

Transmiteţi, de asemenea, asigurarea deplinei mele înţelegeri, a simpatiei mele şi a dorinţei de a înlesni soluţionarea acestor probleme. În acest scop, întrevederea pe care o propunem ar prezenta un interes practic.

Am citit cu cea mai mare plăcere, aşa cum am spus, termenii generali ai mesajului, prin care mi s-a anunţat hotărârea dvs. de a-mi oferi, în numele lui National Council, un exemplar din cea mai aleasă comoară a Israelului: un rulou din Thora. Această scrisoare dovedeşte acceptarea mea. Lealităţii dvs. îi răspund prin cea mai deplină încredere.

Vă rog să-i transmiteţi înaltei organizaţii pe care o prezidaţi, expresia recunoştinţei mele, precum şi faptul că îmi reamintesc cu plăcere banchetul oferit cu prilejul celei de-a XXXI-a aniversări a acesteia.

Vă urez deplin succes, al dvs.

Franklin D. Roosevelt

N.B. Scrisoarea lui Roosevelt din 20 februarie 1943, adresată Şefilor Mişcării Sioniste, Zabrousky şi Weiss, în misiune la Moscova pentru acceptarea Statului Israel, a fost publicată mai întâi în revista *Le Figaro* din 7 februarie 1951, cu prilejul tipăririi *Memoriilor* lui J. Doussinague (fost director la Ministerul de Externe al Spaniei), unde se află între documente.

Egiptul „alunecă“ pe dolari americani. După asasinarea marelui Sadat, pentru „sărutul dat prim-ministrului israelian Golda Meyer“, fapt de neconceput pe timpul colonelului Nasser, elevul neascultător al generalului Naguib, Egiptul nu are interes să poarte în continuare război cu Israelul, care poate bloca în orice moment Canalul aducător de devize. A fost o mare izbândă egipteană faptul că, în anul 1956, s-a naţionalizat Canalul, care a fost smuls din mâinile Societăţii Lesseps.

Trecând mai departe, dincolo de hotarele imperiale stabilite de împăratul Traian, în expansiune până la Golful Persic, de unde începe calea maritimă spre Indii, observăm marea fierbere a popoarelor din această zonă a lumii, ce tinde spre punctul de explozie. ¸inută multă vreme sub dominaţie mongolă, trecând apoi sub dominaţia insuportabilă prin extravaganţă a colonialismului britanic, marea masă a indienilor se pune în mişcare graţie lui Mahatma Gandhi. Nonviolenţa şi refuzul colaborării au dat fructele dorite şi, în faţa lumii, la Naţiunile Unite, Maiestatea sa britanică se vede nevoită să recunoască dreptul la libertate pentru cinci sute de milioane de oameni de veche şi nobilă cultură şi tradiţii. Presiunile interne, tensiunea dintre indieni şi musulmanii indieni au constrâns Parlamentul Britanic să voteze independenţa, care ia naştere o dată cu semnarea actului „Indian Independence Bill“ de către regele Regatului Unit, la 15 august 1947. Odată consfinţit acest document, iau naştere două state: India şi Pakistan. Drept mulţumire pentru opera sa măiastră, care, prin dezobedienţă civică aplicată la începutul secolului şi în Africa de

Sud, unde trăise o vreme, Mahatma Gandhi a fost asasinat la 30 ianuarie 1948 de un fanatic indian. Cenuşa sa a fost răspândită deasupra pământului indian, care, însă, tot nu şi-a aflat liniştea şi pacea. Războiul cu Pakistanul durează de mai bine de un secol, amplificându-se în acest subcontinent cu conflicte de frontieră cu China, fără mari urmări.

În China, triumfă – în 1949 – comunismul lui Mao, devenit, prin maximele sale, contagios nu numai în propriul imperiu, ci şi în multe state învecinate. Acum, chinezii au început să uite de Mao, profetul, şi mumia lui, cum au scris recent ziarele, stânjeneşte acolo unde se află, contrastând cu tendinţele de „liberalism“ afirmate clamoros în Piaţa Tienanmen.

Totuşi, reorganizarea chinezilor ajunşi la un miliard, adică douăzeci la sută din populaţia globului, a asigurat celor flămânzi un pumn de orez în plus, dar nu a soluţionat dezvoltarea pe plan industrial. Ajutată de Occident pentru a trece de la bicicletă la automobil (imensa ţară produce o sută de milioane de tone de petrol anual), China poate să devină un partener competitiv. După „Bomba Mao“, chinezii au realizat ei înşişi bomba cu hidrogen pe care au experimentat-o, ca să nu fie şantajaţi pe plan militar şi nici înşelaţi la cântar pe plan economic. Apărarea faţă de agresorii vecini i-a constrâns la sacrificii. Marea durere a chinezilor o produce Formosa care, după eşecul lui Chiang Kai Seck, s-a organizat pe baze occidentale şi liberale, dezvoltând o industrie extraordinară, care umple lumea cu produse tehnice *made in Taiwan*. Mâna de lucru ieftină îngăduie oferirea mărfurilor la preţuri de concurenţă. Acum, nici un formosan nu mai doreşte unirea cu patria-mumă, iar China de după Mao nu o mai poate cuceri. Marea Chină nu e în stare să cucerească nici măcar micile insule-roci Cverilles, care despart continentul de faimoasa insulă. Aceeaşi dezvoltare a luat-o Hong Kong-ul, colonie engleză, plămân de respiraţie cu Occidentul, o zonă continentală – Kawloon – fiind închiriată pentru aeroportul internaţional, până în anul 2000.

Deşi cu un teritoriu redus (şi cu o zecime numai din populaţia chineză), Japonia este cheia Orientului Îndepărtat al Asiei. Ciuntită de nişte insule, Kurile, prin generozitatea lui Roosevelt care, considerându-le flori din grădina sa, le-a dăruit amicilor ruşi, cu toate neajunsurile celor două mici bombe atomice, care au constrâns-o să capituleze cu puţin timp înainte, când şi URSS îi declarase război, Japonia a rămas o bună bucată de vreme sub ocupaţie americană, care a impus o nouă constituţie şi a învăţat-o un nou *way of life* în comerţ şi în industrie. Japonezii au învăţat lecţia, ajungând să devină a doua putere industrială din lume, în anii 1980. În epoca de după război, au adunat cunoştinţe în toate domeniile. În fiecare parte a lumii, ei fotografiază, observă, se documentează, apoi elaborează soluţii, tehnici deosebite care-i concurează pe americani la ei acasă. Împăratul a ştiut să se democratizeze şi continuă să fie iubit de poporul care nu face greve decât foarte rar şi munceşte cu râvnă, convins că numai prin muncă şi sacrificii se poate crea bogăţie şi prosperitate.

Toate aceste situaţii mondiale din diverse ţări şi regiuni ale globului intră, cu volumul şi ponderea lor, ca într-o imensă cadă a lui Arhimede şi împing înainte comerţul internaţional care, prin definiţie, are dimensiuni nelimitate, fie că este practicat la Milano, fie la Hong Kong.

America pacificatoare

În ţările europene, unde mai cantonau trupe americane pentru paza continentului eliberat, au început să apară insultătoare inscripţii pe ziduri: *Yankees go home!*, adică: „Americani, căraţi-vă acasă!“ Casele americanilor erau mai puţin solide şi pompoase decât casele europenilor, câte mai rămăseseră, plănuite nu numai pentru o generaţie, ci şi pentru copiii copiilor lor, adică

pentru nepoţi şi strănepoţi, construite din cărămidă şi mortar roman, mai tare decât betonul armat. Cine cunoaşte America a văzut că, în toate oraşele, numai centrul, aşezat în genere pe lângă o gară şi numit *downtown,* adică oraşul de jos, e construit din piatră şi are zgârie-nori, restul construcţiilor fiind făcute din lemn, carton bitumat şi tablă pe acoperiş, numai cu temeliile de piatră şi beton. Sunt frumoase, fără garduri, căci acolo lucrurile mici nu se fură, ferestrele şi uşile nefiind zăvorâte, obicei existent şi la noi, la ţară, câtă vreme hoţii de meserie (prin tradiţie de origine orientală) erau rari şi nu constituiau un pericol public. Oraşele americane sunt pitoreşti, văzute din avion, apar bine iluminate şi nimeni nu încearcă teama de a călca în gropi. Desigur, şi americanii au gropile lor pe străzi, chiar în metropole ca New York, doar că nu sunt romanţate ca la noi, de scriitori cu pană ascuţită, ca în *Groapa lui Oatu* a nedepăşitului Eugen Barbu.

E adevărat că americanii nu ocupau palatele şi casele noastre de mare preţ, ci erau cazaţi în barăci de lemn, uneori de tablă ondulată, dar vederea lor lăsa impresia că deveniseră patricieni romani sau milanezi, reîntorşi la vatra originară, de unde plecaseră părinţii şi străbunii lor, în Noua Europă, cum ar fi trebuit să fie numită America. Nici patricienii localnici nu mai trăiau în mare lux, căci multe case fuseseră rechiziţionate pentru cei rămaşi fără adăpost, din pricina bombardamentelor efectuate cu mare artă şi cruzime de eliberatori. Orele libere de la serviciu, amuzamentele cu *signorine* sau *fräulen* şi *demoiselles* erau toate motive care-i ţineau legaţi de acest pământ european, nefiind prea atraşi să meargă acasă să-şi vadă familiile, în cazul când aceste familii nu veniseră după ei. Nu puţini holtei şi-au găsit neveste europene, îndeosebi nemţoaice, despre care se zice că sunt bune gospodine şi care rămăseseră disponibile, în supranumăr, prin pierderile tinerilor soldaţi rămaşi pe câmpul de bătălie, în Rusia, întru îndeplinirea datoriei faţă de patrie. Şi multe italience s-au măritat cu americani, atrase de bogăţiile ţării lor, un Eldorado

altădată. Aceste europene americanizate voiau să fie servite de negrese mai scumpe decât albele şi, pe lângă toate, să nu meargă la serviciu.

Venise momentul ca americanii să răspundă invitaţiei insolente şi să plece acasă. Au mai rămas mulţi ani divizii întregi în Europa, pentru a o apăra contra inamicului potenţial, bine identificat mai târziu. Germaniei nu i s-a permis să mai aibă armată şi nici la Naţiunile Unite n-a fost admisă, iar alte ţări nu voiau să cheltuiască pentru înarmare şi război, lăsând pe seama americanilor această elementară îndatorire, americanii fiind nişte trimişi ai lui Dumnezeu, pentru a-i apăra de vrăjmaşi. Această postură poate fi înţeleasă când e vorba de arme convenţionale şi de soldaţi care să le poarte şi cu care s-a ţinut întotdeauna ordinea în timp de pace şi ocupaţia în timp de război. Încet-încet, Convenţia NATO a adus aminte celor din Occident că trebuie să contribuie şi ei la propria apărare şi lucrurile au început să se îndrepte puţin. A izbucnit scandalul când a venit vorba de comandă, căci generalul Charles de Gaulle nu voia să fie comandat de nimeni. S-a ajuns aşa de departe, că a trebuit să fie mutat sediul organizaţiei militare atlantice de la Paris la Bruxelles, unde este şi acuma, ceea ce a adus mari satisfacţii şi beneficii belgienilor băştinaşi.

Dar cum arăta America la ea acasă, după întoarcerea eroilor? ¸ara se întinde pe un teritoriu de două ori mai mare decât Europa şi are o populaţie ce depăşeşte două sute de milioane de locuitori. Întoarcerea pribegilor abia dacă a putut fi remarcată. Războaiele „locale“ apăreau la orizont ca o consecinţă a marilor abuzuri şi nedreptăţi cu care se încheiase conflagraţia mondială. De la războiul civil, America nu mai avusese bătălii pe teritoriul ei. Toate bătăliile se desfăşuraseră fie în Europa, fie la capătul lumii, peste mări şi ţări, dincolo de „noua frontieră“. Oamenii din cele cincizeci de state diferă ca mentalitate şi preocupări, iar adesea se ignoră reciproc. Sunt mai bine cunoscuţi cei de pe coasta

orientală şi, mai recent, cei de pe coasta Extremului Occident, din California, unde se dezvoltă cibernetica şi industriile aferente, câtă vreme centrul şi Texasul au alte gânduri sub pălăria lor cu boruri mexicane şi pantaloni de văcari deveniţi apoi la modă, sub forma de *blue jeans* (blugi), denumiţi mai exact în limba spaniolă ca *vaqueros.* Aici însă sunt cele mai mari resurse petroliere, în parte păstrate cu precauţie pentru viitor, importându-se din Alaska sau din ţările arabe, pentru consumul curent de azi.

Business-urile au continuat pe toată durata războiului. Industriile au lucrat pentru nevoile de război, acum convertite în industrii de pace. Lipsa contingentelor de soldaţi nu s-a resimţit în producţie. Mai degrabă, acum se punea problema ce să se dea de lucru veteranilor. Dar flexibilitatea economiei americane a făcut-o să se adapteze nevoilor interne, căci Statele Unite exportă abia zece la sută din producţia lor, exportul nefiind problema de căpetenie a ţării. Dimpotrivă, americanii se preocupă mai mult de import şi mereu cer măsuri de protecţie a industriei naţionale, deşi au nevoie şi pot ajuta cu clauza naţiunii celei mai favorizate ţări care au nevoie de dolari pentru materiile prime de prelucrare. Dar politicienii ce să facă în îndeplinirea misiunii lor? Fiecare deputat şi senator are biroul şi secretarele sale, iar grupurile economice şi grupurile de presiune de tot felul au lobbyştii lor, instalaţi chiar acolo, pentru a face atmosferă în sala paşilor pierduţi.

După ameliorarea economiei şi ridicarea standardului de viaţă, prin programul *new deal,* Roosevelt a convins lumea de necesitatea unei mari prezenţe politice, a decis ajutorarea englezilor şi a răspuns la alte solicitări ale grupului de presiune direct interesat în războiul de distrugere a lui Hitler şi de reinstalare a democraţiilor în Europa. La provocarea japonezilor, prin atacul de la Pearl Harbor, Statele Unite intră în Cel de Al Doilea Război Mondial, din care ies pe prim plan, în poziţie de maximă putere pe glob. Îşi câştigaseră dreptul de a dicta şi de a pune ordine cum se cuvine pe planetă.

Dar oamenii de la conducere nu au fost la înălţime, nu cunoşteau geografia şi istoria Europei şi, voind să fie nu numai drepţi, dar chiar şi gentlemeni, s-au încrezut orbeşte în Stalin şi în cuvântul lui fără onoare şi fără valoare, acceptând ticăloasa propunere a lui Churchill de împărţire a lumii în zone de influenţă, aşa cum o confirmă azi tratatele de la Yalta şi Potsdam. S-a dat viaţă Organizaţiei Naţiunilor Unite şi frâu liber lui Stalin, înconjurat de admiraţie infinită şi tolerat pentru toate crimele făcute împotriva umanităţii. Lumea ia alt aspect şi politica rusească se impune brutal în ţările din zona de influenţă, unde este adoptat nu sistemul de guvernământ democratic american, ci politica totalitară şi sistemul de opresiune comunist. Trupele ruseşti au rămas la faţa locului, pentru a impune aplicarea acordurilor internaţionale ce favorizau întru totul Uniunea Sovietică. Desigur, s-a încercat un fel de socialism de orientare naţională, după nevoile locului, dar trupele roşii bine antrenate şi înarmate interveneau cu promptitudine pentru a corecta orice deviere. Singurul care a reuşit să scape de ortodoxismul ideologic a fost Iosip Broz Tito care, în anul 1948, s-a întors de la Moscova, unde fusese umilit împreună cu Dimitrov, a ales o cale nouă, s-a debarasat de protecţia Marii Mame şi s-a instalat în fruntea ţărilor nealiniate. Au încercat şi alţii să facă la fel, dar au plătit-o scump.

Delăsarea americană a fost posibilă datorită schimbării a trei preşedinţi în şapte ani. Roosevelt a murit cu puţin înainte de terminarea războiului. I-a urmat vicepreşedintele său, Truman, ales apoi preşedinte în 1948. Dacă urmaşul lui Roosevelt a fost oarecum contabilul păcii pregătite injust şi neprevăzător, ca preşedinte ales a dat probă de bun-simţ şi a contribuit mult la refacerea Europei şi la elaborarea Planului Truman, de asistenţă a celor învinşi şi a lumii a treia, care apărea la orizont. „Asistenţa tehnică“ exprima vechea filozofie chineză: „Dacă dai un peşte unui om îl poţi hrăni o zi; dacă îl vei învăţa să pescuiască, se va hrăni

singur toată viaţa“. Unele rezultate au fost obţinute în Asia, dar Africa a rămas refractară şi tribală.

În anul 1948, Truman lansează marele Plan Marshall, cu extindere a planului ECA, (European Cooperation Administration), transformat mai târziu, în anul 1951, în MSA, (Mutual Security Administration), prin care se urmărea întărirea ţărilor occidentale, căci, o dată cu instaurarea maoismului în China, reapăreau la orizont ameninţările la adresa Americii.

Pacea americană n-a durat mult. Nori grei se ridicau în Orient, în Coreea, unde Statele Unite au fost nevoite să intervină ca jandarmi ai păcii. Lumea s-a văzut dintr-o dată cutremurată de iniţierea unui nou conflict, care nu s-a extins din fericire, încheindu-se prin trasarea unei linii despărţitoare, cunoscute sub numele de Paralela 38, ce împarte solomonic Coreea în două. Cea din Nord a sărăcit, dar construieşte palate ca din poveşti pentru preşedintele său, iar cea din Sud s-a îmbogăţit, devenind una dintre cele mai competitive din lume, cu un program de muncă neîncetată pe toată durata săptămânii, asemenea furnicilor.

În anul 1953, Stalin moare pe neaşteptate. Într-o bună dimineaţă, el nu a mai răspuns la telefonul din buncărul de oţel, în care se încuia seara ca să poată visa liniştit pe cine să mai căsăpească a doua zi. Şi-a dat şi el ortul popii, căci fusese teolog, împlinise şaptezeci şi patru de ani, deci vârsta canonică a conducătorilor Rusiei Sovietice. Pieirea dictatorului roşu, care dăduse probă de o cruzime fără asemuire, a mai dezgheţat puţin apele politicii internaţionale, toţi sperând că după ploaie vine timp frumos *(nach Regen komt Sonne,* după un cântec), dar fără mare desfătare, neştiindu-se ce surprize pot să aducă urmaşii, Malenkov şi Hruşciov. Pe acesta din urmă, America îl va aduce pe solul său, prilej pentru a fi invitat să vorbească la ONU, unde a întărit forţa cuvintelor bătând cu pantoful pe pupitru.

În America, pacea nu a însemnat repaus de lungă durată. Dimpotrivă, se făceau necontenite pregătiri pentru intervenţii

pacificatoare. Probleme de reconstrucţie nu s-au mai pus, deoarece nici o bombă nu produsese distrugeri pe teritoriul american. Nici un proiectil nu atinsese industriile şi zgârie-norii. În acest climat, americanii au construit şi bomba cu hidrogen, care a fost experimentată pe atolul Bikini din Pacific, atât de minuscul, încât artiştii vremii, creatori de modă, au lansat minicostumul de baie bikini. Ruşii intraseră şi ei în posesia bombei atomice, încă din 1949, fabricând-o cu ajutorul mercenarilor-spioni, soţii Rosenberg care, apoi, au fost arestaţi, judecaţi şi zgâlţâiţi pe scaunul electric, cu toate intervenţiile Federaţiei Mondiale Israelite şi uriaşele demonstraţii organizate în lagărul comunist.

Detalii despre viaţa americană la faţa locului nu am putut să culeg, deşi doream şi eram prieten cu americanul Dave Morgenstern de la New York. În acei ani nu am obţinut viză de intrare în SUA, deoarece fusesem asimilat cu refugiaţii politici, mai mult sau mai puţin coloraţi. În afară de asta, amabilii chazari de la serviciile secrete îmi confecţionaseră un dosar voluminos şi-l depuseseră la Consulatul American de la Roma, pentru a mi se interzice accesul peste ocean. Am reuşit ceva mai târziu şi într-un alt context să clarific lucrurile şi să călătoresc în SUA în mod oficial, ca trimis al guvernului italian, în cadrul unei misiuni guvernamentale, colindând America în lung şi-n lat, timp de şase săptămâni. America nu suferise schimbări prea mari, iar impresiile culese mi s-au părut valabile şi pentru perioada retroactivă, ca florile de durată, care nu se ofilesc într-o singură zi.

Vorbind despre America, înţeleg în genere Statele Unite. Canadienii protestează, spunând că şi ei sunt americani. Au dreptate. Singurii însă care au făcut un pod în amintirea lui Amerigo Vespucci, de la care se trage numele Americii, au fost yankeii. Desigur, şi canadienii au luptat în Europa şi au avut aceeaşi soartă la întoarcerea acasă. Sunt la fel ca şi fraţii lor anglo-saxoni, cu

excepţia celor din Québec, care vorbesc franţuzeşte şi se socotesc mult mai apropiaţi de europeni.

Europa – zonă de influenţă

„Trăiască Republica!" au fost ultimele cuvinte ale anului 1947, cu care se presupune că şi-ar fi încheiat urările cetăţenii Statului România, care se debarasa clamoros de monarhia dictatorială. Sora noastră Italia făcuse la fel cu trei zile înainte, dându-şi o nouă constituţie la 27 decembrie 1947 şi definindu-se drept „republică democratică bazată pe muncă". Constituţia românească stabilea instaurarea „republicii democratice populare", în care poporul muncitor era chemat, prin reprezentanţii săi, să-şi hotărască destinul. Ea ţine până la 24 noiembrie 1957, când ţara e dotată cu o nouă constituţie, mai avansată, mai sovietică, după opinia conducătorilor de atunci. Partidul continuă să se numească Partidul Muncitoresc Român sau *Labour Party, Romanian Labour Party,* ca al lui Beaven şi al lui Clement Attlee, fost prim-ministru al Regatului Unit, marcând prin aceasta o apropiere, dacă nu chiar o asemuire, utilă mai târziu pentru reluarea legăturilor cu Occidentul.

Tratatul de Pace cu Aliaţii a fost semnat la 10 februarie 1947 la Paris, între Aliaţi fiind în primul rând Rusia, alături de care românii au luptat împotriva naziştilor, iar ca răsplată, Aliaţii din Est au anexat Basarabia, ţinutul Herţa şi o bună parte din Bucovina, rămânând în mâna bulgarilor Cadrilaterul, adică Dobrogea de Sud. Lucrurile puteau să se sfârşească şi mai rău, atribuindu-li-se maghiarilor Transilvania toată pentru fidelitatea lor faţă de Hitler, (care, împreună cu Mussolini, prin miniştrii lor de externe, Ribbentrop şi Ciano, o împărţiseră şi o dăduseră ca bun din patrimoniul lor), oferindu-le ocupanţilor o nouă ocazie pentru dezlănţuirea „ultimei prigoane maghiare", cu sânge, asasinarea în masă de bătrâni, femei şi copii, fără rost şi fără pietate creştină.

Vezi asasinatele, holocausturile de la Ip şi Trăznea, şi alte genocide realizate în timpul ocupaţiei maghiare horthyste.

Dar, în noua situaţie creată, pe conducătorii României, veniţi de la Moscova, ca purtători de nume străine şi apărători ai intereselor bolşevice, nu problema frontierelor îi preocupa. Dimpotrivă, Ana Rabinovici Pauker din Coduşti, judeţul Vaslui, a mai dăruit în taină părţi din Delta Dunării; cât despre Insula Şerpilor din Marea Neagră, locaş al unor zeităţi antice care protejau aceste locuri (Insula Peuce din Deltă, azi unită de braţele fluviului, în faţa Chiliei Vechi şi Noi, de care se leagă numele eroului legendar Ahile, readus acasă de mama sa, Thetis) nici nu s-a mai pomenit. Eduard Rabinovici, azi Mezincescu, a semnat predarea insulei ruşilor şi ucrainenilor cu un proces verbal, care se poate găsi la Ministerul de Externe. Vechi hotare româneşti erau „corectate", deplasându-se linia de frontieră din mijlocul apelor pe malul drept al braţului Chilia, unde nisetrii depun icrele negre.

Anii 1948-1952 au schimbat faţa României de ieri, ce privea spre Occident, întorcându-se spre Orient, spre Marea Mamă vitregă sovietică, ingrată şi crudă cu copiii adoptivi. Natura are legile sale biologice şi sociale. Probleme mai de seamă priveau transformarea noastră după chipul şi asemuirea Rusiilor. Deci, în primul rând au fost lichidaţi „inamicii" poporului, adică burghezia şi moşierimea. Era greu să fie convinşi şi reciclaţi la o nouă filozofie de viaţă, fără de care nu se mai putea trăi. Ca atare, scoaterea din incomoda postură a fost primul obiectiv al trimişilor de încredere ai Moscovei, care purtau nume frumoase, sunătoare, cam greu de pronunţat de români (tătucu, Vasy Lukacs, revoluţionar maghiar din tabăra lui Bela Kun, împrumutat românilor ca recompensă pentru răsturnarea şefului său, Janos Moghiorosh de viţă maghiară iredentistă, zeţarul Teohary Georgescu, nume altoit pe rădăcini exotice din deşert). Cei cu nume neaoşe, cu tot sejurul de studii şi pregătire la şcoala socialistă de formare a cadrelor noi, fie că nu trecuseră încă examenele, fie că nu-şi

câştigaseră suficientă încredere la forurile competente şi deci erau ţinuţi de cei dintâi mai deoparte, în rezervă, spre norocul românilor: Lucreţiu Pătrăşcanu, Gh. Gheorghiu-Dej, Emil Bodnăraş, locotenent dezertor, general cu diplomaţie, şi puţini alţii care se ocupau de tineret.

Ca pe vremea grecilor şi romanilor, au fost alcătuite liste de proscrişi, mereu în creştere, şi, ca să nu treacă în rândurile pensionarilor statului, ca să nu trândăvească în închisori, au fost invitaţi la munca de folos obştesc în lagăre de concentrare, mai ales la Canalul Dunăre-Marea Neagră, elaborat de patrioţi români cu o sută de ani înainte (Ion Ionescu de la Brad) sau în timpuri recente (Dorin Pavel). Pentru săpare se foloseau sapa şi hârleţul, iar pentru căratul munţilor de pământ se foloseau coşul şi tărăboanţa, după metoda chinezească a lui Mao, căci noua republică nu construia încă maşini speciale, buldozerul, tractorul, camionul. Fostele uzine de avioane adaptate pentru program de pace, au fost luate cu toptanul şi deplasate în Rusia. Munca înainta anevoie, oamenii fără forţe, alimentaţi ca în orice lagăr de exterminare din lume, se prefăceau în schelete şi stafii, apoi, la faţa locului, îşi dădeau obştescul sfârşit.

Alt obiectiv important era distrugerea atelierelor micilor meşteşugari, cu tendinţe spre industrializare, care foloseau nişte braţe de muncă plătite, zice-se, rău, cum a fost tăbăcăria tatălui meu. Închisă şi sigilată (exploatată totuşi pe furiş, în timpul nopţii, de către domnul Morgenstern), tăbăcăria ar fi putut să lucreze din plin încă o bucată de vreme. Cel care a contribuit la distrugerea ei a fost, din păcate, un român autentic, care, cu baroasele, a sfărâmat maşinile, ca să fie scoase mai lesne din ateliere şi expediate la fier vechi. În locul lor, el a instalat nişte căzi pentru pământuri colorate. Alţi meşteri au fost pârâţi pentru tot felul de fapte comise şi necomise, cu păcatele mărturisite, ridiculizaţi pe străzi, plimbaţi cu pancarte legate de gât, pe care figurau scrieri ofensatoare. Ei singuri se declarau inamici ai poporului şi-şi

cereau de nevoie pedeapsa. Având multă experienţă şi cunoştinţe utile în agricultură şi în diverse meşteşuguri, puteau deci să fie de mare folos economiei devastate de război şi de nechibzuite reforme. S-a distrus astfel un capital şi un patrimoniu, şi a trecut mult timp pentru formarea altor meseriaşi şi agricultori. Greşeala distrugerilor de pe Dealul Viilor la Lugoj era evidentă şi stârnise proteste. Totuşi, tractoarele au arat adânc, până la 60 de centimetri, rupând rădăcinile viţei, pentru a se semăna grâu pe... coline, în nisipul scos la suprafaţă.

Pentru înlocuirea celor dispăruţi, s-au creat şcoli profesionale de construcţii, de agricultură, de maşini-unelte etc. Alte şcoli erau făcute pentru a-i îndoctrina pe viitorii cetăţeni ai republicii cu teorii vechi de peste o sută cincizeci de ani. Tineretul se adapta repede, se putea conta pe afirmarea lui. Nu toţi erau buni, unii ciuleau urechile spre Occident, voiau coca-cola sau pepsi-cola, voiau plete şi barbă, pentru a nu-şi pierde timpul cu bărbieritul în fiecare dimineaţă şi, dacă porţile ţării nu erau bine zăvorâte, mai făceau o cursă de curiozitate pe la Latina, în ţara de baştină, sau treceau peste Ocean, crezând că acolo nu se munceşte. În genere, majoritatea tinerilor sunt buni, deşi îşi mai pierd credinţa. Sunt cazuri când şi mari prelaţi îşi pierd credinţa pe parcurs.

Mai greu de convertit la noile principii au fost ţăranii care, cu memoria lor de elefant, continuau să-şi aducă aminte că tatăl sau bunicul luptaseră în Primul Război Mondial pentru întregirea patriei şi au fost apoi împroprietăriţi cu pământ de regele Ferdinand cel Bun, ei devenind proprietari pe vecie ai ţarinelor lor. Cum pământul trebuia să-l încredinţeze unei cooperative conduse de agronomi care nu ştiau cum se ţine grebla şi riscau să fie loviţi cu coada ei peste nas, aceştia au dus cooperativele la aspră sărăcie şi mizerie. Multe neajunsuri s-au întâmplat peste tot. ¸ăranii erau încărcaţi în camioane, îmbrăcaţi uşor toamna, pe răcoare, pentru a fi sprinteni şi aprigi în răspândirea socialismului marxist. Cei vrednici nu-şi mai recunoşteau ţarinele despărţite de

răzoare, culcuş al iepurilor, şi s-au văzut peste noapte definiţi ca duşmani ai poporului. Averile lor au fost confiscate şi ei au fost constrânşi să semneze acordul pentru colectivizarea şi modernizarea agriculturii, renunţând la cai, la vite, la oi, la porci în folosul obştii. Boii cei frumoşi, înjugaţi odinioară ca în tablourile lui Grigorescu, nu mai erau puşi la muncă. Devenind inutili, au pierit sub cuțitele ascuțite ale măcelarilor din ţară sau din străinătate. Nemilosul economist şi diplomat Bucur Şchiopul a trimis sute de mii de cai şi de vite în Italia, lăsând de prăsilă numai caii de rasă şi de călărie, în mâinile măiestre şi bune ale specialistului mult lăudat de regina Angliei, Ion Apahideanu, doctor în materie.

Pentru transformarea economiei româneşti, ruşii au stabilit două curente de relaţii. Unul, a scoate din ţară cât mai multe produse pentru populaţia răspândită pe circa o sută de meridiane, tăind păduri cu nemiluita, transportând lemnul pe căile ferate cu ecartament lărgit în toată Moldova şi Basarabia. Munţi de uraniu au fost dislocaţi din Apuseni, din Munţii Almaşului, din Sviniţa-Banat şi duşi la Dubna, pentru producerea cumplitelor bombe atomice. Pentru petrol, ei au construit o conductă care ajungea până la Reni, unde ţiţeiul era încărcat în vagoane-cisternă şi în vapoare. Acelaşi lucru se făcea şi prin conducta Piteşti-Constanţa. Pentru alimentarea centralelor atomice sovietice, ruşii i-au constrâns pe români să deschidă şi alte rezerve de uraniu, descoperite de nemţi, în timpul războiului, dar care nu apucaseră să fie date în exploatare. Mareşalul Antonescu totuşi, cu patriotică prevedere, a ştiut să le pună la adăpost. În ceea ce priveşte producerea alimentelor – căci ţara avea o agricultură dezvoltată şi pământuri fertile – a trecut de tot sub controlul consilierilor sovietici, prezenţi în toate întreprinderile şi abatoarele, unde ţineau evidenţa şi nimic nu mişca fără ordinul lor. Tot ce era bun şi de calitate pleca în Rusia, în contul deschis al datoriilor de război, fixate iniţial la 300 000 000 de dolari. În legătură cu scurgerea produselor româneşti către Rusia, mi s-a relatat că, la ambasada engleză, la care fusese invitat şi comandantul trupelor ruseşti aflate în ţară, acesta a fost întrebat de o doamnă, cu sentimente prieteneşti faţă de români, de ce iau triplu din ceea ce s-a convenit? Rusul a răspuns că, din proprie iniţiativă şi din exces de zel, corifeii ţării ofereau mult peste ceea ce spuneau scriptele, pentru a-şi arăta devotamentul şi pentru a câştiga încrederea ocupantului. Cifra de trei sute de milioane s-a ridicat astfel la sute de miliarde de dolari – cifră plauzibilă şi desigur mult inferioară realităţii, dacă o raportăm la comerţul exterior al României, care a plătit miliarde capital şi dobânzi, în contul datoriei actuale, în câţiva ani.

Practic, exploatarea a fost posibilă printr-o nouă organizare a economiei româneşti, născocită de ruşi, şi anume crearea „sovromurilor“, societăţi mixte, la care românii dădeau fabricile, mâna de lucru, materiile prime, iar ruşii, pentru partea lor de cincizeci la sută, ofereau particula „sov“, ca parte din capital şi garanţie. În felul acesta, au luat fiinţă Sovrompetrolul, Sovromlemnul, Sovromtransportul, cu mijloacele care mai rămăseseră disponibile, căci toată flota maritimă şi fluvială a fost trecută, îndată după război, în posesia învingătorului, împreună cu tunuri, blindate, arme şi avioane, precum şi toate materialele cu care fusese dotată armata română. Sovromurile au însemnat crearea unei etichete de acoperire a acestei activităţi, care a caracterizat cele două decenii, până la demascarea publică, oficială, a acestei nemiloase exploatări, în anul 1964, de către noii conducători (români de astă dată), în frunte cu Gh. Gheorghiu-Dej, care şi-a creat meritul istoric, de netăgăduit, de scoatere a trupelor sovietice din ţară, singura dintre ţările Pactului de la Varşovia care n-a mai păstrat trupe sovietice în casă. Pentru sărbătorirea tuturor succeselor primilor conducători împământeniţi, naturalizaţi, se foloseau multe icre negre şi fluvii de votcă. Pentru a nu-i obosi prea mult pe pescarii români, în afară de ţărmul drept al braţului Chilia, Ana Rabinovici Pauker a mai acordat ruşilor şi o zonă mai largă din faţa Deltei, în apele teritoriale maritime ale ţării noastre,

tocmai unde se aflau bancurile de moruni. Orice pretext era potrivit pentru a lua din bunurile şi proprietăţile româneşti.

O istorie a ţării nu putea să se imagineze în structurile sale reale, fără a analiza controlul, subjugarea economică, aservirea culturală a României, ţară mică, cu un destin prescris de puterile imperialiste. Planurile de cooperare economică între ţările Blocului de Est vizau nu realizarea unei pieţe comune, ci a unei pieţe controlate şi dirijate de ruşi. Pactul de la Varşovia era menit să pună armatele ţărilor satelite sub comanda Kremlinului. Sustragerea României de la unele sarcini impuse a adus imediat sancţiuni. Neparticiparea trupelor române la manevre comune sau interzicerea manevrelor Pactului de la Varşovia pe teritoriul României au dus la sistarea tuturor livrărilor de armamente şi material de război. În aceste condiţii, românii s-au văzut nevoiţi să fabrice utilaje, blindate, tancuri etc. spre a face faţă în cazul unei agresiuni. Pentru tancurile de fabricaţie sovietică, ei au cumpărat tancurile capturate de Israel de la arabi şi au obţinut astfel piesele de schimb necesare. Au adoptat şi alte tipuri de armament şi au trecut la construcţia unui avion de vânătoare în cooperare cu Iugoslavia şi cu RFG. Ca în vremuri de război, pe aeroporturile internaţionale ale României, artileria antiaeriană şi-a amplasat tunurile, gata să preîntâmpine orice atac prin surprindere.

Nu se cunoaşte cu precizie cifra „ajutoarelor internaţionaliste“ pe care ţara a fost nevoită să le acorde timp de zeci de ani fie Vietnamului, fie Coreei de Nord, fie Greciei, fie Cubei lui Castro, ca să nu mai pomenim de aşa-zisele „fronturi de eliberare“ din Angola, Nicaragua, Venezuela etc., fără speranţa ca aceste ajutoare împovărătoare să mai fie restituite vreodată. Este şi acesta un răspuns pe care îl pot primi cei din Occident, care se întreabă de fiecare dată, când află veşti despre dificultăţile prin care a trecut România: cum e posibil ca o ţară atât de bogată să trăiască în sărăcie lucie? Da, o ţară foarte bogată, numai că bogăţiile ei

aparţin indirect celor care socotesc că propria experienţă revoluţionară (care i-a adus la sapă de lemn) trebuie scump plătită de cei care, mai mult de nevoie decât de voie, s-au văzut siliţi să şi-o însuşească.

Ca orice lucruri care nu fac plăcere şi care ar trezi mari nemulţumiri şi proteste, măsurile economice, militare, cooperarea şi obligaţiile internaţionale ale românilor, obligaţiile faţă de fostul imperiu al răului, URSS, ca şi faţă de alte ţări socialiste sau în curs de a deveni socialiste, nu sunt aduse la cunoştinţa publicului. O aspră cenzură a eliminat din orice texte (ziare, cărţi, broşuri, corespondenţă, procese-verbale etc.), orice detaliu care ar fi putut să ducă la înţelegerea marilor secrete de partid şi de stat. Ele sunt ascunse, ocolite, acoperite cu justificări marxist-leniniste, provenind din doctrina unei ideologii care a luat înfăţişare sacră.

Cenzura socialistă urmărea nu numai ascunderea unor adevăruri istorice, ci crea condiţii pentru făurirea unei imagini lipsite de fundament ştiinţific. Nu este suficient să urmăreşti eliminarea oricărei relatări sau aluzii la teritoriile răpite de ruşi, Basarabia şi Nordul Bucovinei, ci este nevoie să încetăţeneşti termeni şi interpretări convenabile uzurpatorului, să accepţi că scriitori clasici români, născându-se pe teritoriul devenit al URSS-ului, sunt ruşi sau ucraineni. Cenzura a făcut să apară generaţii noi pentru care ignoranţa în materie de istorie a intrat în programul învăţământului de stat. Exercitând un control al opiniilor, cenzura favorizează impunerea celor convenabile politicii moscovite, şi nu politicii româneşti. Aşa încât daunele materiale pe care le-au produs de-a lungul anilor, acorduri şi tratate înrobitoare, sunt mai puţin însemnate decât daunele spirituale, deoarece, condiţionaţi pe toate planurile, românii au ajuns să trăiască grave complexe morale şi psihologice şi să vadă ca o scăpare de nenumărate suferinţe şi jigniri aduse naţiunii lor şi, implicit, indivizilor care compun această naţiune, părăsirea gliei strămoşeşti şi stabilirea în

oricare altă ţară occidentală. Acest fenomen al emigraţiei româneşti cunoaşte un singur sens, de la Est spre Vest. Nu este cunoscut nici un caz, nici o excepţie, când vreun român ar fi dorit să emigreze în URSS. De altfel, o asemenea tentativă ar apărea atât de suspectă vecinilor, încât ei ar întocmi imediat un proces şi l-ar trimite pe imprudentul emigrant, care a încălcat hotarele bine ferecate ale URSS, direct la minele de cărbune, în zăpezile veşnice de la arcul polar siberian.

După ce Aliaţii ruşi au golit ţara, ei au socotit că venise vremea să încheie şi tratate de comerţ, bineînţeles, în favoarea lor, impunând preţuri derizorii la produsele româneşti. S-a descoperit, în acest fel, că produsele româneşti erau cele mai ieftine din lume. Preţurile stabilite de ruşi erau ridicole, chiar dacă leul era mai robust la început, după două reforme monetare. Această politică a fost aplicată şi altor Aliaţi ca, de pildă, Germaniei Orientale, unde, pus în faţa unui tratat comercial predispus în toate articolele sale la Moscova, pentru a fi semnat de ministrul Comerţului Exterior, acesta, din dragoste de ţară, a preferat să se sinucidă, decât să-şi lege numele de o asemenea mârşăvie.

Curentul invers de livrări ruseşti a constat, mai târziu, în fabrici vechi, uneori chiar cele demontate din Europa şi părăsite în vagoane, prin cine ştie care colţ de lume. La materiile prime, cărbune sau agregate deosebite, ca turbinele pentru hidrocentrala de la Porţile de Fier, ruşii au ridicat preţul de trei ori faţă de cel de pe piaţa internaţională, fără multe explicaţii. Colaborarea în cadrul CAER-ului a produs continue fricţiuni şi chiar încăierări. În entuziasmul lor pentru integrarea economică, bazată pe cele mai rafinate socoteli de eficienţă şi productivitate, ruşii au inventat o diviziune a muncii sistematică, întrucât auziseră şi de tailorism (de la Tailor, oponentul marelui Popov) şi voiau să rezerve României funcţia agricolă, în cadrul lagărului socialist.

Pentru a da roade, această politică economică ruso-sovietică avea nevoie şi de condiţionarea oamenilor, prin activişti fanatici

şi teoreticieni bine aleşi, de aceeaşi religie, prin care ridicau în slăvi „Marea Mamă Rusia“ şi pe tătucul cel iubit, iubit şi de duşmani, marele Stalin. Anii 1948-1953 au creat mitul indestructibil (cum credeau artizanii dictatorului) al lui Stalin, generalissimul, corifeul absolut al artelor şi al ştiinţelor, strategul desăvârşit, lingvist, filozof clasic al marxismului, alături de Marx, Engels, Lenin, după care urmau Stalin şi Mao. Însă când vârcolacii au început să-i mănânce, au luat-o de la coadă. A căzut Mao ca revizionist, apoi însuşi Stalin. Pentru a completa imaginea şi a o ţine bine întipărită în mintea tuturor, au apărut statui în toate colţurile ţării, de toate dimensiunile, în frunte cu cea din capitală, din Piaţa Aviatorilor, turnată în bronz şi semnată de maestrul G. Demu care, după moartea modelului său, n-a mai putut îndura suferinţa acestei pierderi şi s-a stabilit la Paris, alegându-şi rezidenţă în oraşul care mai păstrează numele Place Stalingrad. Ca fenomene de obedienţă, s-a mai remarcat graba cu care oraşului Braşov i s-a impus să poarte numele lui Stalin. Desigur, prin aceasta s-a adus o gravă ofensă bunilor braşoveni, cunoscuţi ca mari comercianţi de-a lungul vremii, şi printre aceştia mulţi saşi, care aveau motive personale contrare, de clară opoziţie, şi care nu puteau să ajungă la atâta pervertire. Numele de Oraşul Stalin a rămas o vreme şi după moartea generalissimului, căci costa mult tipăritul noilor hărţi cu toponimie reajustată.

Un val de inspiraţie a trecut prin creaţia multor poeţi şi scriitori, care dedicau poeme cu toate ocaziile pentru tătucul de la Kremlin, protectorul omenirii. Cei mai entuziaşti au ajuns să-şi boteze copiii cu numele de Stalin. Sau, pentru a fi mai aproape de realitate, să-i cheme cu acest nume, căci majoritatea nu primeau numele păgân prin botez. Oamenii Moscovei s-au impus în toate posturile de opinie, la comisariate şi mai ales la securitate, pentru a urmări şi denunţa, aducând grele pedepse celor care nu arătau convingeri nezdruncinate. Greu nu era pentru ei, căci mercenari au fost întotdeauna. Coreligionarii care nu împărtăşeau din plin

opiniile sau numai atâta timp cât trăgeau foloase, dându-şi seama că transformările vor duce la suprimarea comerţului individual şi a gheşefturilor, au început să ceară paşapoarte pentru ţara lor adevărată, la a cărei construcţie au ajuns să-şi dea contribuţia, ridicând cu o pătrime numărul populaţiei locale. Unii dintre activişti şi-au jucat rolul atât de bine, încât în şedinţe de producţie, în consfătuiri, unde autocritica şi critica erau la ele acasă, mimau suferinţe şi stropeau cu lacrimi cuvântările cu reproşuri, în numele principiilor nemuritoare.

Cu aceeaşi metodă şi convingere nestrămutată recită astăzi rolul, în ţara de adopţie, la *Free Europe,* care numai liberă nu a putut să fie, căci banii veneau din America şi erau bine chivernisiţi de cei care totdeauna au chivernisit bani, cu instrucţiuni elaborate la faţa locului.

Entuziasmul suferea însă şi nu putea fi plătit cu moneda burgheză moştenită după război, şi, ca atare, marea deţinătoare a puterii şi a bastonului de mareşal, Ana Rabinovici Pauker, în calitatea sa de numărul unu al noului regim, considerată de coreligionari „Regina Noastră“, a hotărât şi a realizat cele două reforme monetare, prin care i-a spoliat pe toţi românii, aducându-i la numitor comun, ca să înceapă viaţa de la zero, căci aceasta este egalitatea adevărată. Când, la procesul deviatorilor de dreapta – prin care ţara a scăpat de aceşti străini de neam şi de patrie – iredentistul horthyst Lukacs a încercat s-o critice pe şefa sa pentru această spoliere, el n-a făcut altceva decât să-i avertizeze pe minoritari să-şi transforme banii vechi în obiecte şi valori lapidare.

La recâştigarea teritoriului sfâşiat de ruşi (după expresia altui năzdrăvan, preşedintele Roosevelt), bieţii români din Basarabia, care reuşiseră să se refugieze în patria-mamă România, doar cu bagajul de mână şi adesea, chiar cu braţele goale, sperând într-o soartă mai bună, s-au văzut reclamaţi de Stalin, ca supuşi ai săi şi mulţi au fost constrânşi să ia calea întoarsă. Unii voiau să ajungă

în posturi mari, cu promisiuni de carieră şi au cedat tentaţiei. Reîntorcându-se, au cântat în poezii şi poeme Marea Uniune, cum a fost fiul de popă, Vitale Tulnic, blestemat de părinţi, ca apoi el însuşi să-şi blesteme zilele. Puţini basarabeni au reuşit să plece peste hotare şi să rămână purtători de cuvânt ai nenorocirii neamului, căruia i s-a dat numele de moldoveni, nu de români, cu revendicări de teritorii şi de personalităţi de primă mărime. Aşa este Nicolae Lupan, stabilit la Bruxelles, unde a reuşit să publice *Plânsul Basarabiei,* care arată suferinţele abătute asupra acestei părţi a ¸ării Româneşti, purtând numele autentic al voievozilor noştri, Basarabi. Cele mai multe ieşiri din Basarabia sunt cele fără de voie. Mulţi tineri au fost prinşi cu arcanul şi dispersaţi în Siberia, iar cei ajunşi la vârsta purtării armelor au fost trimişi în linia întâi, în Afganistan, pentru a fi sacrificaţi.

Caracteristica epocii 1947-1953 o constituie procesele intentate foştilor miniştri, şefilor de partide, marilor industriaşi şi moşieri, intelectualilor de vază şi militarilor eroi, culminând cu aşa-zisul „Proces al marii trădări naţionale“. El, mareşalul, apărător al patriei sfâşiate şi în parte ocupate de vecini, a fost proclamat trădător şi asasinat mişeleşte. Dacă la Nürnberg, şefii nazişti au fost judecaţi şi condamnaţi pentru faptele lor împotriva evreimii şi ale umanităţii, România, şi pentru ea, mareşalul Antonescu, (căci regele minor nu avea nici calitatea, nici capacitatea de a pricepe evenimentele), a început războiul contra vrăjmaşilor cu o motivare perfect justificată. Cel care trebuia judecat era regele minor, care l-a trădat pe conducătorul statului (şi, prin el, întregul nostru popor) şi nu l-a lăsat să încheie el armistiţiul şi războiul, cum era normal şi după reuşita tratativelor cu inamicii, prin care a obţinut condiţii mult mai favorabile, prin ambasadoarea sovietică de la Stockholm, doamna Kollontay. La fel ar fi trebuit judecaţi generalii care l-au trădat pe mareşalul Ion Antonescu. Rămâne fără răspuns întrebarea: cum poate fi calificată iniţiativa trădătorilor de la cifru, Niculescu-Buzeşti, de a da

telegrama adresată mareşalului în mâinile lui Iuliu Maniu şi apoi regelui şi camarilei sale, care a reţinut-o şi avea să împărtăşească – cu tot prestigiul ce şi-l crease ca şef al Partidului Naţional ¸ărănist – aceeaşi crudă soartă a mareşalului. Degeaba surghiunitul de la Bădăcin, rămas holtei toată viaţa, a încercat să-şi spele păcatele strângând mâna mareşalului în boxa acuzaţilor, contul responsabilităţii sale faţă de naţie rămâne deschis şi va cântări greu în istorie. Din cauza acestor devieri, camarila formată la palat a dat alt curs evenimentelor. În loc să stea la masa tratativelor, mareşalul a fost dus în Rusia, trecut prin multe închisori, iar la urmă izolat într-o mănăstire-fortăreaţă, unde a scris declaraţii şi memorii, folosite ulterior tot împotriva sa. Apoi, după ce a fost batjocorit în fel şi chip, şi cu el ţara românească, mareşalul Antonescu a fost trimis din nou în România, pentru a fi judecat şi condamnat. Procesul său a fost stenografiat, dar textul publicat a fost ajustat şi falsificat de cei interesaţi.

În acest proces au fost implicaţi, judecaţi şi condamnaţi la moarte şi fostul meu profesor la Facultatea de Drept din Bucureşti, clarvăzătorul Mihai Antonescu, Gh. Alexianu, fostul guvernator al Transnistriei, şi Piki Vasiliu, fostul ministru de Interne. Execuţia s-a produs la începutul lunii iunie 1946, (zi în care a fost surghiunit regele Italiei, Umberto, şi s-a proclamat Republica Italiană).

În perioada de după război, procesele s-au ţinut lanţ împotriva miniştrilor, industriaşilor, şefilor de partide istorice, între care şi procesul contra lui Maniu, Mihalache şi a altor fruntaşi ai Partidului Naţional ¸ărănist, care, pentru a deveni culpabili, au fost îndemnaţi să încerce o fugă cu avionul de pe aeroportul de la Tămădău. Natural, aceste procese se sfârşeau cu condamnări la închisoare pe viaţă.

Toate aceste fapte istorice cer elaborarea adevăratei istorii a neamului românesc. În spiritul momentului, nu se poate scrie istoria aşa cum a fost, *sine ira et studio*. Primii conştienţi de acest

lucru au fost aliaţii ruşi care, între prăzile de război mai alese, indicau documentele militare şi civile, menite să confirme participarea justă la război a României. Încărcate în lăzi sigilate, au fost duse la Moscova, unde – sperând că nu au fost distruse – ne întrebăm cum şi când vor putea fi readuse în ţară. Generaţiile viitoare nu trebuie să uite de această exigenţă naţională şi datorie faţă de patrie.

Istoria socialismului european devine semnificativă în anul 1948. Şeful statului bulgar, Dimitrov, şi mareşalul Tito al Iugoslaviei au prezentat un raport lui Stalin asupra socialismului. Amândoi au fost ţinuţi în aşteptare timp de şapte ore, în picioare. Apoi au fost invitaţi la repezeală să semneze un acord al cărui conţinut fusese ticluit de generalissimul inflexibil. După cum era firesc, atât Tito cât şi Dimitrov au dorit să citească documentul, fapt care a stârnit mânia lui Stalin: Cum? Se pune la îndoială buna lui credinţă? Întors acasă, cu lecţia învăţată, dându-şi seama că în lagărul socialist nu va exista niciodată egalitate, Tito s-a decis să se rupă de marea familie a partidelor surori şi să întoarcă spatele URSS-ului. Primind asigurări americane, el a părăsit Cominternul şi a proclamat autonomia ţării sale. În schimb, Dimitrov, care deschisese gura permiţându-şi să pună întrebări, s-a îmbolnăvit subit şi, după audienţă, a zăcut puţin şi s-a întors acasă cu picioarele înainte.

Nemaipomenita insubordonare a lui Tito a înăsprit raporturile dintre Iugoslavia şi Rusia, şi, prin inducţie, însăşi România a fost circumscrisă în sistemul defensiv iugoslav. Populaţiile din zona sud-vestică au fost deplasate şi colonizate în Bărăgan. De-a lungul frontierei româno-iugoslave s-a creat un sistem de fortificaţii şi cazemate. Tito a devenit peste noapte un vrăjmaş feroce, iar grănicerii s-au dedat la asasinate sângeroase de-o incredibilă bestialitate. La un moment dat, un grup de soldaţi români a fost atacat într-un bordei. Ei au fost împuşcaţi, apoi li s-au tăiat capetele şi ucigaşii le-au pus pe o poliţă, scriind insulte şi injurii

pe pereţi, la adresa României. Toate cazematele şi drumurile strategice n-au folosit la nimic. Tensiunea era artificial întreţinută, iar românii, respectând Tratatul de la Versailles, încă n-au revendicat cealaltă parte a Banatului românesc. Cu cantităţile de ciment turnate în zadar, după socotelile specialiştilor, s-ar fi putut betona o şosea lungă cât circumferinţa ţării. A trebuit să treacă cinci ani şi să moară Stalin, pentru ca aceste raporturi să se schimbe şi să se restabilească o prietenie strânsă între Iugoslavia şi România, fapt care a dus la crearea în comun a hidrocentralei de la Porţile de Fier.

Toate dramaticele evenimente şi situaţii descrise dovedesc condiţia de ţară învinsă pe care o avea România, apăsată de grelele obligaţii ale armistiţiului, silită să-şi decapiteze intelectualitatea şi să atribuie pedepse maxime celor care purtaseră pe umerii lor greul războiului. Pentru români era limpede că războiul lor de apărare contra Rusiilor hrăpăreţe nu încetase, consecinţele fiind adesea mult mai cumplite decât înseşi ostilităţile desfăşurate pe câmpul de luptă. Din această gravă şcoală a suferinţelor şi a opresiunilor, românii au înţeles ca nu există nici o altă cale de ieşire decât aceea urmată de mareşalul Tito, cu care, după un conflict impus de ruso-sovietici, Gheorghiu-Dej realizează o alianţă de durată, menită să restabilească parţial relaţiile şi contactele cu Occidentul.

Asistenţa economică: Planul Marshall

În primii doi ani de după război, au fost lichidate problemele cele mai grele, care s-au prelungit ca o coadă de cometă, iar semnele cele mai evidente ale distrugerilor au fost înlăturate. Italienii se numără printre primii care, suflecându-şi mânecile, s-au pus pe lucru, din Nord până în Sud, căci tăvălugul frontului rostogolit de americani în Sicilia a străbătut întreaga peninsulă italică, spre marea surprindere a lui Mussolini şi Ciano. Cel puţin pe acest

plan, Sudul cu Nordul au fost unificate fără diferenţe şi divergenţe regionale. Atelierele şi fabricile au fost repuse în funcţiune. Ogoarele şi micile petice de pământ pentru cereale, grădinile cu pomi proaspăt sădiţi şi altoiţi, viile cu struguri dulci şi răscopţi, care dau vin tare, cu multe grade peste normal, livezile de măslini centenari şi chiar milenari, îngrijiţi din nou aşa cum trebuie, au început să dea roadele cuvenite şi să creeze senzaţia unei abundenţe crescânde. Dragostea de pământ şi ataşamentul milenar al populaţiei faţă de proprietăţile moştenite de la părinţi, ca şi spiritul constructiv înnăscut au contribuit la rapida refacere a Italiei şi la închiderea rănilor războiului. Economiile modeste mai întâi, dar în creştere continuă, cu care se finanţau noile investiţii nu erau însă suficiente. Se simţea nevoia unui ajutor, dar nu în monedă internă, fără acoperire, ci în valută sau mărfuri de orice natură venite din afară.

Primul ajutor a fost obţinut chiar prin capitalurile italienilor, trimise în străinătate, în diferite momente, ca rezerve pentru zile negre sau investiţii productive în alte ţări. Importul de alimente şi medicamente, precum şi de materii prime, care să dea de lucru atelierelor şi uzinelor, ocupa forţa de muncă disponibilă. Importurile realizau lire, astfel încât au fost recuperate alte devize pe piaţa liberă care, din neagră devenise gri şi era pe cale să devină candidă. Guvernul a înţeles bine utilitatea acestor operaţiuni şi a consimţit importul fără valută, considerat un cadou neaşteptat al unchiului Sam din America, unchi care, de fapt, se afla în Italia. Nu este vorba de oameni ai mafiei siciliene sau ai camorrei napolitane şi calabreze, ai căror şefi luau numele de *padrino,* adică „naşi“, cuvânt folosit numai la botezul cu aghească şi, mai târziu, cu sânge, şi nu la căsătorii, unde naşul ia numele de *testimone,* adică „martor“. Probabil să fi fost şi dintr-aceştia, chiar în primii ani, căci marele *business* al prohibiţionismului alcoolului în America se terminase şi mafioţii erau în căutare de noi afaceri. Le-au găsit mai târziu în criminala afacere a drogurilor, cu

centrala mondială stabilită în marea navă portavion din mijlocul Mediteranei, care este Sicilia, cu legile şi mentalitatea ei medievală. În Sicilia, se păstrează sistemul medieval al marilor proprietăţi de pământuri adesea sărace, pe care satele de salahori, cu familii numeroase (căci natura stimulează înmulţirea acolo unde mizeria este mai mare), creează mână de lucru nefolosită, disponibilă pentru întreprinderi de banditism, de care mafia se foloseşte ca de instrumente executive. Marile afaceri cu risc au nevoie de minţi evoluate, agere şi de relaţii internaţionale, dar mai ales de capitaluri enorme, pe care coreligionarii finanţelor de la New York le pun la dispoziţie şi controlează acest gheşeft. Sunt investite astăzi în Sicilia miliarde de dolari americani şi, până la urmă, *business*-ul drogurilor este controlat de acest capital, după confesiunile unui neamţ, asociat în partea executivă a contrabandei, cu transporturi pe mare, cu societăţi şi sedii în Belgia sau Anglia, în care toţi sunt asociaţi cu participare acţionară, aceasta fiind singura legătură temeinică pentru realizarea *business*-ului pe încredere şi pe cuvânt. Există şi o etică a hoţilor şi a bandiţilor, şi o singură sancţiune: pedeapsa cu moartea, în momentele cele mai neaşteptate ale vieţii.

Am putut deci beneficia, desigur, şi de aceste transferări de capital prin licenţele de import, fără plată sau valută, pe care ministerul le dădea firmelor importatoare, fără restricţii, uneori chiar particularilor. Aceste dispoziţii au pus pe piaţa italiană nu numai alimente, dar şi materii prime de tot felul. Am găsit interes pentru sacâz din America şi şerlac, solvenţi pentru industria alimentară sau uleiuri de delfin din Turcia, căci stafidele din Cefalonia şi insula Zante sau Zakynhos nu mai erau cerute în mari cantităţi, înlocuindu-le fructele proaspete. Cine avea nevoie de struguri uscaţi, fără seminţe, pentru a nu strepezi dinţii celor neprevăzători sau dinţii, în genere, frumoşi ai italienilor, erau marile industrii alimentare Motta şi Alemagna, care produc zilnic sute de tone de cozonaci delicioşi, ce au împânzit lumea, ca şi pizza instalată la ea acasă pe cinci continente.

La importurile din toate domeniile s-a adăugat producţia locală, la început agricolă, apoi industrială. Produsele de grădinărie (salata, conopida, ceapa, cartofii timpurii, anghinarea, fasolea verde, prazul, morcovii, păstârnacul – care se găseşte numai în Sud –, finocchi, un bulb precum ceapa din familia mărarului, delicios ca legumă, dar folosit şi ca salată sau desert, scorcionera, o rădăcină albă, asemenea păstârnacului, foarte amară, purificatoare a sângelui, usturoiul atât de sănătos, cu valoare de medicament neîntrecut), apoi fructele de tot felul, de la cireşe, caise, piersici de mai multe calităţi (unele gigante, de Verona, gustoase, au fost introduse şi în Dobrogea) sau perele cu zeci de calităţi, merele, portocalele siciliene, imbatabile pentru cine ştie să preţuiască citricele, lămâile, mandarinele, renglotele (regina Claudia), prunele albe, roşii, albastre şi atâtea alte produse pe care un pământ bine cultivat şi o climă dulce le pot da, au fost şi au rămas principalele produse de export ale Italiei către ţările nordice, începând cu Germania, partenerul cel mai important în comerţul exterior. Toate acestea au început să-şi reia drumul tradiţional spre Nord, iar eu, personal, am organizat transporturi de multe vagoane, nu numai spre Elveţia, dar şi spre Belgia şi Anglia.

Prosperitatea Italiei, precum şi a altor ţări din Occident, s-a datorat în parte şi unui neaşteptat ajutor venit din partea învingătorilor americani, care s-au oferit să-i susţină pe cei învinşi ca să-şi recapete suflul. Modalitatea de ridicare a nivelului de viaţă al Occidentului a fost realizată prin ajutoarele Planului Marshall. Dar cine a fost George Catlett Marshall? Marshall a fost un celebru militar şi om politic din Pennsylvania (stat al cărui nume se leagă de domnul William Penn şi de Transilvania, de unde au plecat mulţi emigranţi români), a fost ataşat militar în China, după Primul Război Mondial, apoi şef de Stat-Major al Statelor Unite, în 1939. Dotat cu mari calităţi în tehnica militară şi cu inteligenţă

politică, dovedite în Cel de Al Doilea Război Mondial, Marshall a contribuit la victoria americană, iar după război a fost trimis ambasador, tot în China, unde, ca militar şi om politic, a ştiut să evalueze just posibilităţile generalului Chiang Kai-Schek. Numit în ianuarie 1947 secretar de stat la Externe, a conceput un plan de ajutorare pentru reconstruirea Europei. După doi ani de activitate la acest departament, demisionează, iar când îşi reface sănătatea, este numit ministru al Apărării, în timpul crizei coreene. Pentru merite excepţionale, lui Marshall i s-a atribuit Premiul Nobel pentru Pace, în anul 1953.

Planul Marshall a început cu aşa-zisul European Recovery Program, abreviat ERP, care prevedea o seamă de măsuri pentru reconstrucţia Europei, elaborate în luna ianuarie 1947 şi la care au aderat toate ţările occidentale. Spania, care avea cea mai mare nevoie de ajutor, fiind secătuită de războiul civil şi de pierderea unui milion de oameni, a fost exclusă pentru motive de democraţie. Nu se ştie cum, evreii care beneficiaseră de protecţia Spaniei, în momentele cele mai grele, nu au ţinut seama de faptul că generalul Franco nu fusese un admirator al lui Hitler şi nici nu aderase la ritualurile fasciste, ca să includă Spania în cadrul Planului Marshall. Repede au fost uitate contribuţiile Spaniei la victoria Aliaţilor, căci gratitudinea este o floare rară. În lărgimea lor de vederi, americanii au oferit şi Rusiei posibilitatea de a se asocia, cu toate că ei nu fuseseră învinşi, ci învingători. Dar Stalin a refuzat cu aroganţă, în detrimentul bieţilor mujici, care aşteptau zadarnic, de la marea revoluţie încoace, zile mai bune. Prada de război nu putea să satisfacă toate nevoile ruseşti, deşi adusese asupra Rusiei sovietice iluzia vremelnică a bunăstării. Cehoslovacia a acceptat Planul Marshall, dar, la încruntarea lui Stalin şi Molotov, a dat îndărăt şi s-a retras. Aceleaşi instrucţiuni le-au avut şi celelalte ţări din zona de influenţă rusă, care nici n-au ajuns măcar să examineze programul american de ajutorare a reconstrucţiei.

După discuţii şi acorduri cu ţările occidentale, Congresul american şi preşedintele Truman au aprobat o lege, în martie 1948, prin care se acorda un credit de cinci miliarde trei sute de milioane de dolari Italiei, care suferea de convulsii interne (greve organizate de partidul comunist, la care s-a mai adăugat şi atentatul la viaţa lui Palmiro Togliatti). Abia la sfârşit de iunie 1948, Italia a aderat la Planul Marshall. N-au lipsit criticile din partea oamenilor politici, interesaţi să cânte în orchestra Kremlinului, deşi planul prevedea o cooperare economică între toate ţările aderente, după cum însuşi numele pe care l-a dat legea îl arată: Economic Cooperation Act, ECA. În fond, era vorba de credite în dolari, restituite apoi în monedă locală, prin aceasta creându-se un fond pentru noi finanţări. La expirarea acestui plan în 1951, instituţia s-a transformat în MSA, Mutual Security Agency. Ea a avut apoi ca scop consolidarea, prin colaborare, a economiilor europene care au ajuns la o productivitate sporită. Astfel, ţările Europei Occidentale, pe al căror teren s-a desfăşurat războiul, reconstruindu-se cât mai rapid şi întărindu-şi economia, puteau să devină asociaţi valabili chiar şi pentru apărarea comună, în faţa inamicului, care lua forme la orizont.

În 1953, la moartea lui Stalin, MSA intra într-un alt organism intitulat FOA, Foreign Operations Administration, de avantajele căruia aveam să beneficiez şi eu, ca membru al unei delegaţii de studii de marketing organizate de guvernele italian şi american, în Statele Unite.

Tot în anul 1948, a luat naştere şi organismul financiar, care a facilitat mult schimburile, denumit OECE, Organization of Economic Cooperation for Europe, constând într-o convenţie semnată de şaisprezece ţări europene, care au aderat la Planul Marshall, convenţie menită să stimuleze colaborarea cât mai strânsă între aceste ţări, pentru refacerea lor economică şi financiară. Ea se ocupa îndeosebi de menţinerea raportului de schimb între monedele respective şi a îngăduit schimburile multilaterale,

spre a ieşi din schimburile bilaterale, de *clearing* sau compensaţii particulare, mai ales că dolarii, după prima disponibilitate, au început să se rărească, creând, în anii 1950, aşa-zisul *dollar gap* adică golul, setea, lipsa de dolari. Mulţi n-au putut înţelege acest fenomen financiar. În cadrul organizaţiei europeiste, denumită Liga Europeană de Cooperaţie Economică, cu sediul la Bruxelles, într-una din şedinţe, am prospectat drept cauză dezechilibrul creat în Europa împărţită în două şi lipsa Europei centro-danubiene, cu care Europa Occidentală constituia un sistem de simbioză, luând materii prime şi semifabricate şi dând în schimb produse industriale.

OECE-ul avea organe permanente aparţinând fiecărei ţări, cu sediul la Paris. Prin aceasta, organul constituia o primă formă concretă de apropiere, în vederea unificării continentului.

După cum se vede, anul 1948 a fost un an de căpătâi în istoria Europei postbelice şi, poate, anul întâi al Europei democratice, sub o formă confederală, continentală, astăzi singura valabilă ca formă de stat, între superputerile ce se ridică în lume, ca Statele Unite ale Americii, Rusia, Japonia, India şi, într-o bună zi, Brazilia (ca să nu vorbim despre China), toate state cu populaţii de peste o sută de milioane. Europa, în partea occidentală cu trei sute de milioane, cu o sută cincizeci în partea de răsărit, până la al treizecilea meridian, deci cu un total de patru sute cincizeci de milioane de oameni, nu poate să rămână împărţită în treizeci de ţări, cu economii fără putere şi eficienţă politică. Din subiect activ, Europa riscă să devină obiect pasiv al istoriei, trecând torţa olimpică a civilizaţiei sale în Europa Nouă, America.

America de Sud

Despre pâinea noastră cea de toate zilele. O nouă simbioză a apărut la orizontul economiei mondiale, între America de Nord industrializată şi America de Sud agricolă. Agricultura americană a devenit cea mai eficientă din lume şi, cantitativ, cea mai importantă pentru Europa şi euro-asiatica Rusie. Câtă vreme, în secolul al XIX-lea, Rusia producea grâne în cantitate suficientă nevoilor sale, acum, cu toate că a introdus mecanizarea şi a creat proprietăţi agricole de stat întinse, fără războare, agricultura URSS-ului este mai puţin eficientă decât cea de pe timpul ţarilor, când aratul se făcea cu plugul de lemn tras de boi şi de cai. Explicaţia? Omul, proprietatea colectivă, întrecerea socialistă au anulat interesul şi au secătuit iniţiativele individuale, care dădeau rod în mod firesc şi fără programare şi planificare.

La grânarele Americii de Nord, ale Statelor Unite şi ale Canadei, se mai adaugă grânarele Argentinei, mare producătoare de carne şi cereale. Deşi agricultura Americii de Sud nu este prea mecanizată, desfăşurându-se pe teritorii întinse, ea dă o producţie mare, care lasă suficiente surplusuri pentru export. De aici prezenţa grânelor argentiniene, adesea în concurenţă cu cele americane, pe piaţa mondială, greutatea lor simţindu-se atunci când Statele Unite, pentru motive politice, anunţă sau îngăduie un embargo.

Industrializarea pe scară largă şi intensivă a făcut ca Statele Unite să ocupe primul loc între ţările agricole din lume. Teritoriile sale imense îngăduie culturi diferite, pe terenuri fertile, bine irigate, începând din zona de est a ţării şi mergând spre centru, unde se ridică munţii şi deşertul, trecând înainte prin pământuri mai aride, pe care s-a dezvoltat zootehnia. Jumătate din suprafaţa cultivabilă este dedicată producţiei cerealelor, care se ridică la 180 de milioane de tone şi care poate depăşi două sute de milioane de tone. Jumătate din producţia de cereale o constituie porumbul de calitate superioară, obţinut prin selecţii continue, pe o suprafaţă de treizeci de milioane de hectare, în diferite părţi ale ţării, dar, concentrată mai ales în aşa-zisa Centură a Maisului, *Corn Belt,* în centrul, nord-estul şi nord-vestul SUA. De aici şi cele două pieţe care determină cotaţiile mondiale, la Chicago şi

Saint Louis. Totuşi, porumbul se consumă în cea mai mare parte în interior, ca aliment pentru animale, dar şi pentru populaţie, ca garnitură alături de legume. Plăcerea de a mânca boabe fierte sau ştiuleţi cruzi e menţinută numai de copii. Despre români se spune că sunt mămăligari, ca şi despre italienii din Nord, şi porecla aceasta corespunde, dacă ne referim numai la felul în care se pregăteşte făina de porumb, de cucuruz, ca mămăligă sau mălai, când e pusă la cuptor şi împănată cu jumări. Dar unde sunt jumările astăzi? Moda lor a trecut? Numai unchiul meu, fratele bunicului, baci Niţă Murariu din familia lui Pripitu prefera mălaiul zilnic, în loc de pâine, (fără precauţia de a consuma şi fructe cu vitamine), ceea ce ducea adesea la cumplita maladie numită pelagră. El însă se pricepea să evite asemenea inconveniente, aromatizând mălaiul cu răchie tare de prune. Americanii, în schimb, îşi încep ziua de lucru cu *corn flakes,* adică cu cojiţe de mămăligă fiartă şi uscată, înmuiată în lapte cald sau rece, după gust. Pentru a face faţă imenselor cerinţe ale pieţei, *corn flakes*-ul e produs pe scară industrială şi prezentat în cutii de carton frumos colorate şi reclamizate. Ca atare, îi putem proclama şi pe americani mămăligari de-a doua generaţie, devoratori de mămăligă, ceva mai elaborată, cu posibilitatea de a fi conservată pe lungă durată, în săculeţe de plastic. Descoperit de mexicani, ei mănâncă în cantităţi mai mari decât pâinea, cucuruzul măcinat, prefăcându-l în plăcinte rotunde, coapte pe plită. Ei înşfacă o dată cu mămăliga şi o bucăţică de carne – când există – sau o legumă, îndeosebi ceapă la grătar, pe care şi eu am gustat-o şi pe care am găsit-o foarte bună. E firesc deci ca şi europenii deveniţi americani şi obişnuiţi cu mămăliga românească sau cu polenta italiană să continue a le mânca pe noul continent, unde porumbul este la el acasă, gata preparat, fără pierdere de vreme, căci *time is money,* americanii au de toate, numai timp nu au.

Ne întrebăm de ce Africa n-a introdus în propria alimentaţie, pe scară întinsă, porumbul şi a rămas la meiul tradiţional, pe care

îl mănâncă măcinat şi fiert, tot sub formă de mămăligă. Ei apucă această fiertură cu degetele, o înmoaie şi-i dau gust punând-o într-o oală cu ierburi opărite, aşa cum am văzut că fac în Kenya toate triburile, începând cu Kikuyu, din care face parte prietenul meu şi al lui Filip, scriitorul James, de meserie grădinar.

Sub această înfăţişare, mămăliga a ajuns la modă şi s-a răspândit din America în toată lumea anglo-saxonă şi, prin imitaţie, s-a răspândit şi în alte ţări.

Al doilea produs al Americii agricole însă este grâul cultivat pe o suprafaţă de peste douăzeci de milioane de hectare, producând aproape patruzeci de milioane de tone de grâu tare şi moale, adică cu mai mult gluten sau cu mai mult amidon. Dacă pentru panificaţie diferenţa nu este mare, pentru fabricarea macaroanelor şi a pastelor, în genere, este de primă importanţă, căci glutenul menţine la fierbere coca pastelor şi nu se desface, devenind pap în oală şi pentru aceasta sunt cerute grânele aşa-zis dure, produse pe terenuri fertile de la natură sau îngrăşate cu fertilizanţi naturali, căci fertilizanţii chimici cancerizează oarecum plantele şi fructele lor, stimulându-le să producă mai mult amidon decât gluten. În genere, dătătoare de ton era România, care avea faima de grânar al Europei, furnizând cereale, în primul rând Italiei. Ea producea grâne tari în Banat, (dar şi peste graniţa ce separă convenţional acest teritoriu, în Banatul luat de sârbi) precum şi în Bărăgan, unde humusul pădurilor de altădată făcea pământul negru şi gras natural, denumit cernoziom. Astăzi Italia, după marea campanie lansată de Mussolini (bătălia grâului care a început prin secătuirea mlaştinilor pontine), a introdus şi calitatea de grâne dure, reuşind să selecţioneze seminţe de preţ şi chiar să vândă altor naţii care le solicită. Fiind ei cei mai mari consumatori de macaroane, de unde şi porecla alintătoare de macaronari, nu puteau să consume spaghetele devenite azi la modă, decât fierte *al dente,* (ca să fie simţite între dinţi), lungi de-un cot şi bine unse cu sosuri. Numai străinii neprevăzători nu ştiu că spaghetele,

ca şi peştele, nu se taie cu cuţitul. Imprudenţii riscă să fie linşaţi de comesenii canonici, robiţi tradiţiei. Pastele făinoase se consumă în mari cantităţi, fiind alimentul de bază al populaţiei din nord şi până-n fundul Siciliei. Dintre cele treizeci de forme de paste făinoase, cele la modă sunt astăzi spaghetele subţiri şi pline, mult mai lesne de scos dintr-o maşină ca aceea de măcinat carnea pentru cârnaţi, decât fabricarea macaroanelor goale pe dinăuntru, a căror tehnică de producere constă din învârtirea cocăi în jurul unei găuri! Acest preţios aliment, italienii l-au importat în mare secret din China, prin Marco Polo, veneţianul care şi-a dictat opera în captivitate lui Rusta din Pisa, căci altfel n-ar fi ajuns să scrie. După ce-a petrecut şaptesprezece ani cu unchiul şi tatăl său în China, unde au fost primiţi de Marele Han al Mongoliei cu multă cinste şi onoare, lui Marco i-a fost încredinţată administraţia unei provincii. Reîntorcându-se la Veneţia, în anul 1295, patria-mamă i-a încredinţat o corabie de război, din flota îndreptată împotriva genovezilor. În bătălia de la Curzola, din anul 1298, Marco Polo a fost rănit şi făcut prizonier. A fost ţinut în captivitate la Genova şi, în răgazul obţinut prin scoaterea sa din luptă, a dictat memorialul de călătorie în dialectul său veneţian colegului de suferinţe, lui Rustichello da Pisa care însă a scris cartea într-o limbă definită franco-italiană, cu titlul original *Devisemant de Monde,* devenită apoi *Il Milione.*

Fără să cunoască istoria spaghetelor, americanii le-au adus, la rândul lor, în Statele Unite şi în Canada, şi mai toţi italienii emigraţi, în America de Sud şi în celelalte continente, le consumă ca felul doi, atunci când sunt condimentate cu sosuri de carne numite *ragù.*

Cu toată plăcerea cu care se consumă aceste alimente, americanii rămân cu mari rezerve de grâu, vânzându-le în primul rând republicilor URSS-ului, lenevite de marxism, pentru care descarcă tone de aur în fiecare an, spre o mai mare fortificare a dolarului, în continuă creştere. A avut şi el o lovitură în anii 1970, trece

şi acum prin grele încercări, dar îşi vine în fire şi se însănătoşeşte ca prin miracol.

Nevoile de grâu de după război au fost resimţite de toate ţările şi americanii ofereau cantităţile trebuitoare fie sub formă de asistenţă, când era foamete undeva în lume, fie sub formă de împrumut. Indienii, pentru care foametea este o maladie endemică, la sosirea vapoarelor cu grâu au început să plângă, refuzându-l. Ei nu voiau să-şi trădeze tradiţia care le impune să mănânce numai orez. Luând act de această doleanţă şi pentru a nu-i jigni altă dată, ştiind să adapteze imediat oferta cererii, americanii au dezvoltat plantaţiile de orez în Sud, în statele care dau spre Golful Mexicului şi producţia este în creştere. Atunci când le-au vândut însă, fie pe banii ţărilor importatoare, fie utilizând creditele în dolari atribuite în cadrul Planului Marshall, ajungeau să se plătească oarecum din banii lor. Puteau să exporte, fiind astfel de ajutor agricultorilor care, în timpul războiului, au produs mult, au făcut stocuri şi rezerve cu care nu mai ştiau ce să facă. Deci, planul a avut efecte de întrajutorare, şi numele de Mutual Security putem spune că nu s-a referit numai la ţările europene, ci şi la Statele Unite. Marele merit al acestora îl constituie însă faptul că aceste credite, care n-au mai fost restituite în dolari, ci în monedă naţională, constituiau un fond prin care erau finanţate alte iniţiative. Prin devalorizarea monedelor naţionale, aceste fonduri s-au diluat şi au fost lăsate guvernelor respective.

În aceşti ani, Statele Unite au introdus ideea şi politica „asistenţei în străinătate“, acolo unde este nevoie, pentru a evita tensiunile economice care duc la războaie. Ajutând prin asistenţă, se evită războaiele şi se păstrează pacea, motiv pentru care nu putea fi mai bine răsplătit creatorul Planului Marshall. Şi mai mult ca oricine, a meritat Premiul Nobel. Politica aceasta continuă şi astăzi, marele beneficiar fiind Israelul care, fără finanţele americane, fără ajutorul american, n-ar putea să susţină un război de durată. Evreii folosesc însă aceste ajutoare pentru arme, apărându-se

de arabi sau dându-le câte o lecţie aspră, prin intervenţii fulgerătoare şi cu rezultate pozitive. Ajutoare în arme au fost date, în primul rând, URSS-ului, în timpul războiului. Ele au primit camioane, tancuri, avioane, în cantităţi nelimitate, în baza legii supuse la vot de Roosevelt, pentru asistenţa aliatului şi prietenului Stalin, care nu le-a distrus în război, ci le-a conservat cu prudenţă, pentru perioada de după armistiţiu, nevoind ca armele Occidentului să fie îndreptate împotriva sa, aşa cum lucid a cerut-o generalul McArthur. Legea a luat numele de Lend-Lease Act. Pentru Stalin, în vocabularul său americano-rus, aceasta însemna cadou sau omagiu.

Dacă America este cea mai mare producătoare de „cereale“ din lume şi exportă o mare cantitate, ea face acest lucru pentru a asigura votul preşedintelui. De aceea, atât Reagan cât şi Bush au vândut ruşilor cereale, deşi aveau toate „rezervele“ faţă de „bunele intenţii“ ale URSS-ului. În schimb, Canada este cel mai mare exportator de „grâne“, pe care le produce în mari cantităţi în Statele Centrale Manitoba, Saskatchewan şi Alberta, şi, ca atare, trage greu în balanţa comercială a Canadei. Acest export nu este atât de politizat ca în Statele Unite, totuşi de această categorie de cetăţeni se ţine seama. Populaţia Canadei este relativ redusă, dar depăşeşte populaţia României, însumând 24 000 000 de locuitori, distribuiţi pe o suprafaţă de aproape zece milioane de kmp, de două ori mai mare decât Europa cea adevărată, fără Rusia, care numai până la Urali depăşeşte cinci milioane şi jumătate de kmp. Raportul între suprafeţe e impresionant, dar trebuie să se ţină seama că în Canada partea locuită este doar între paralela 50 şi paralela 60 de Nord, cealaltă jumătate fiind alcătuită din lacuri şi gheţuri. Jumătate din populaţia franco-engleză se află în statele Québec şi Ontario. Deci, furnizoarea de ieri şi de azi a celor care au nevoie de cereale – de grâu, în primul rând – este Federaţia Canadiană, care are încă regimul de dominion în cadrul Commonwealth-ului, cu un prim-ministru ales şi un

guvernator englez, reprezentant permanent al Maiestăţii sale regina, care este şi şeful acestui stat. Economia Canadei, cu enorme resurse de materii prime, este controlată optzeci la sută de cetăţenii americani, prin mari societăţi, care au deschis filiale şi au industrializat ţara. Speranţele nedeclarate, dar gândite şi simţite, vor ca în secolul al XXI-lea Canada să se unească cu federaţia Statelor Unite, ceea ce ar avea drept consecinţe avantaje reciproce.

Canadienii au participat la războiul mondial, în bună măsură, ca soldaţi ai Maiestăţii sale britanice, la fel ca şi australienii şi sud-africanii, care au trimis alimente Europei, cu precădere Angliei, în timpul guvernării lui Churchill şi al bombardamentelor asupra Londrei, ţinute la regim şi oarecum slăbite la cântar, cu excepţia prim-ministrului, care şi-a păstrat intacte greutatea şi formele supradimensionate, necesitând, pentru a-şi odihni mădularele, două paturi sau, cel puţin, un pat franţuzesc.

În ţara argintului, de la care probabil îşi trage şi numele (Argentina), agricultura stă la baza economiei. Se desfăşoară pe o suprafaţă de 2 780 000 de kmp şi are o populaţie de aproape douăzeci şi opt de milioane, înmulţite în ultima vreme. Majoritatea dobitoacelor, fiind ierbivore, nu consumă numai ierburi, ci şi cereale şi devorează treisprezece milioane de tone de porumb, opt milioane de tone de grâu, la care se adaugă şapte milioane şi jumătate de seminţe de sorg, la noi numit şi tătar. Lăsând deoparte celelalte produse agricole, Argentina este o mare exportatoare de grâne, pe care le oferă pe piaţa mondială şi participă la bursele de mărfuri, care stabilesc mercurialul mondial.

După război, Argentina a fost guvernată de un mare lider, generalul Juan Domingo Peron, mai mult om politic decât militar, care a introdus o formă de guvernământ social-naţionalist, dându-i numele de „peronism“, oficial numit „justiţialism“, voind prin aceasta să acorde mai multă dreptate maselor muncitoreşti, după ce, în calitate de colonel, a participat la debarcarea preşedintelui

Castillo, în 1943, devenind apoi ministru de război, ministru al Muncii şi vicepreşedinte sub Farrell. Marea susţinătoare a acestei politici în faţa maselor a fost tânăra sa soţie, Evita Duarte. Lansându-se cu toate forţele în alegerile preşedinţiale din 1946, Peron a devenit stăpânul Argentinei, susţinut de masele de *descamisados,* organizaţi în sindicate. Dotată cu har oratoric şi teatral, Evita a ştiut să se folosească de talentele ei pentru a face încă un pas întru cucerirea maselor, care l-au reales pe Peron preşedinte în anul 1951. Dar dificultăţile economice nu se înlătură cu discursuri, iar cei avuţi, loviţi în punga lor, nu l-au mai susţinut. Până şi biserica a luat poziţie împotriva peronismului; în 1955, printr-o rebeliune militară, Peron – care şi-a pierdut soţia, propusă ulterior pentru beatificare de către milioane de *descamisados,* care i-au spălat greşelile tinereţii – a fost debarcat şi constrâns să plece în exil.

Plecând în străinătate (nu fără bani), a găsit sprijin în generalul Franco şi a fost acceptat în Spania, căci puţine ţări ar fi fost dispuse să-l primească, calificând „justiţialismul“ ca un fel de fascism, deşi cu bază socialistă. Ca toţi guvernanţii sud-americani, Peron îşi făcuse rezerve suficiente, pentru a avea asigurată o pâine proaspătă şi dulce în ziua refugiului. De altfel, acest spirit şi această mentalitate – că politica trebuie să producă parale –, însăşi Evita avea s-o exprime către prietenul meu, avocatul Giuseppe Brusasca, fost zece ani ministru-adjunct la Externe şi ambasador itinerant în numele guvernului, vizitând în această calitate şaptezeci de ţări. Într-un voiaj în Italia, călătorind cu prim-ministrul al Italiei, Alcide De Gasperi, care formase şi prezidase opt guverne în şir, din anul 1946 până în 1954, când s-a stins, Evita văzând geamantanele vechi şi o umbrelă găurită, a rămas stupefiată şi l-a întrebat pe Brusasca: „Cum, domnul De Gasperi este prim-ministru de atâta vreme şi încă nu s-a îmbogăţit?“

Prietenul meu i-a răspuns surâzând, că în cele opt guvernări, De Gasperi a fost atât de ocupat şi prins cu interesele ţării, încât n-a avut timp să-şi schimbe valizele şi umbrela, procurându-şi altele mai potrivite. El era italian din Trento, născut pe când regiunea era sub dominaţie austro-ungară, a fost deputat la Viena, ca om format în spirit religios şi cu morală impecabilă. Spre marea deziluzie a Evitei Peron, el a murit sărac, aşa cum a fost toată viaţa, deşi cu familie numeroasă, şi a dus-o greu, ca persecutat politic.

Generalul Peron a plecat în exil însoţit de o tânără de şaisprezece ani, cu care s-a însurat şi, revenind la putere, după mulţi ani, a ridicat-o pe soţia sa la rangul de vicepreşedinte al Republicii Argentina, iar după moartea sa naturală, din pricina vârstei, ea a devenit preşedintă cu depline puteri şi militarii au suportat-o o bucată de vreme. Pe urmă, au trimis-o la mănăstire, unde s-a îngrăşat peste măsură, luând forma cadânelor arabe. Se numea Isabelita şi, la vârsta de şaisprezece ani, desigur, fusese atrăgătoare, în plină înflorire, ţinându-i de urât soţului surghiunit, care a petrecut o vreme la Madrid, dar voia să se instaleze la Palma de Mallorca. Aflase de existenţa unei vile luxoase construite de cel mai mare arhitect maiorchin, Sa Forteza, în stil neocolonial, pentru fraţii Ballester, care făcuseră avere în Argentina şi, întorşi acasă, tot holtei, dar bătrâni, au vrut să epateze construind pe malul mării o vilă princiară. Ei au mai trăit câţiva ani şi au murit, lăsând această proprietate frumoasă, bine situată, cu un teren de patru mii de metri pătraţi, cu pini seculari, cu o grădină orientală cu şaizeci şi şapte de specii de plante, între care frumoşi palmieri, buganville şi atâtea flori mediteraneene şi exotice. Situată în centrul unui fost poligon de trageri asupra porumbeilor, la marginea unui golf, vila are formă pătrată, patru niveluri şi patruzeci de încăperi mari şi mici, fiind construită cu materiale de prima calitate şi după criterii de maximă rezistenţă, spre a putea să înfrunte secolele. Moştenitorii acestei proprietăţi nu puteau nici s-o

întreţină, nici s-o locuiască. S-au gândit să o transforme într-un minuscul hotel-restaurant de cinci stele. Nici această idee nu era potrivită şi economică, soluţia cea mai simplă şi mai la îndemână părând a fi scoaterea la vânzare a palatului şi aflarea unui arab putred de bogat.

Generalului Peron i s-a semnalat această vilă construită între anii 1928-1932. Pe dinafară, vila se prezintă mai bine decât Casa Rosada de la Buenos Aires. Deci, putea să devină o reşedinţă prezidenţială pentru un ex-preşedinte şi o soţie de trei ori mai tânără decât el. El a dat mandat unei doamne să trateze cumpărarea. Preţul nu era excesiv, ridicându-se la 250 000 de dolari, dar tratativele se tărăgănau de luni de zile, fără să se ajungă la un acord. Pe la jumătatea lunii august 1960, un pescar subacvatic a apărut cu un iaht de şaisprezece metri la Palma. Iahtul plecase din Sardinia şi făcuse un popas la Menorca. După un voiaj atât de lung, mama pescarului obosise şi, sub îngrijirea unui medic, s-a odihnit vreo trei zile la Hotel Regis, după care, într-o sâmbătă după-amiază, împreună cu fiul şi soţia lui, s-au întors cu trăsura la iaht, la Clubul Nautic. Vila fusese zărită şi admirată din diferite unghiuri, devenind temă de discuţie în familie. A doua zi a fost vizitată neoficial la ora 11, la ora 17 oficial, cu fiul unuia dintre moştenitori, iar seara la ora 22 a fost contractată, cu actul sub semnătură privată în buzunar. Semnatarul acestui contract eram eu, care, în felul acesta, am devenit maiorchin. Generalul Peron şi Isabelita au rămas în continuare la Madrid şi altă vilă potrivită cu aroganţa lor nu s-a mai găsit, căci vila cea mare, construită tot de Sa Forteza pentru cuplul Saridakis, nu era de vânzare, fiind destinată prin testament să fie o fundaţie-pinacotecă, devenită însă reşedinţă de vară a regilor Spaniei, Don Juan Carlos şi Sofia, împreună cu copiii lor, care au crescut şi au luat acelaşi hobby ca şi tatăl lor, regate şi croaziere la Cabrera.

În timpul primei preşedinţii, pentru a câştiga relaţii şi simpatii în cercurile Vaticanului şi în domeniul asistenţei internaţionale, i-au fost dăruite Evitei Peron o sută de mii de tone de grâu, pe care ea voia să le vândă pentru ajutorarea necăjiţilor *descamisados*. O vânzare directă în Europa, prin agenţiile internaţionale de vechi tradiţii, care fac şi transporturi de cereale, cum era firma Schenker, ar fi putut să fie făcută. S-a gândit însă ca şi alţii să beneficieze în Europa, aşa încât cerealele au fost oferite Ordinului de Malta, care are sediu la Roma din anul 1834. Acesta, la rândul său, urma să-l vândă reţinând un comision potrivit din preţul ce urma să se realizeze.

Actualul Ordin de Malta se numea la origine Ordinul Ecvestru Suveran al Cavalerilor Jerosolomitani, iar mai apoi din Rodos, insulă apărată cu vitejie de atacul marelui Mahomed al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, silit să se retragă. Abia după 42 de ani, în 1522, cavalerii de Malta au capitulat în faţa lui Soliman al II-lea, după o rezistenţă disperată şi fără ajutoare din partea Europei. Ordinul s-a retras în Creta şi în alte insule, participând la bătălia de la Lepanto, ca să se aşeze apoi în insula Malta, deţinută două secole, până când Napoleon, şi apoi englezii, au anexat-o cu titlu provizoriu de colonie şi au ţinut-o până în anul 1974. În acest timp, Ordinul de Malta s-a mutat la Roma. Finanţele Ordinului sunt susţinute de proprietăţi şi contribuţii ale membrilor, de obicei nobili avuţi, din categoria Cavalerilor de Justiţie sau a Cavalerilor de Onoare şi Devoţiune, toţi sub autoritatea Principelui Mare Maestru.

Cavalerii Ordinului de Malta nu erau oameni de afaceri şi cu atât mai puţin Marele Maestru, Principe al Ordinului Suveran, subiect de drept internaţional şi, ca atare, nu puteau să se ocupe de plasarea a o sută de mii de tone de grâu. Era nevoie de oameni care să cunoască bine comerţul internaţional şi, mai ales, piaţa cerealelor. Nevoia de grâu era imperioasă în toată Europa şi deci lesne puteai să găseşti un client şi să stabileşti un preţ. Problema cea mare era plata, iar dolarii lipseau. După chibzuieli şi deliberări în cadrul administraţiei Ordinului de Malta, s-a decis să fie

încredințată această misiune comendatorului evreu Leone, socotit om de afaceri, dar, în realitate, specializat în traficul de influență, pentru obținerea de licențe ministeriale. Declarându-se competent în materie, el a preluat însărcinarea și, de îndată, s-a adresat prietenului său evreu Nicholas Sugar, primul meu client de negru de fum de la Milano, care, având multă considerație față de mine pentru faimoasa afacere de o sută de tone de vaselină vândută și revândută de patru ori tot de mine, mi-a spus să iau legătura la Roma cu comendatorul Leone, căruia mă prezentase cu un prilej oarecare.

M-am trezit dintr-o dată în fața unei mari afaceri, cea mai mare din cariera mea de atunci, care se ridica la circa șase milioane de dolari. Afacerea punea trei probleme: a găsirii unui client, a aranjării mijloacelor de plată și a transportului.

Am încercat să plasez această cantitate de grâu mai întâi în Spania. Prin izolarea impusă lui Franco, această țară ducea mare lipsă de cereale. Dar cu ce să plătească Spania sărăcită, chiar dacă n-ar fi fost vorba de dolari, ci de altă valută europeană, care să fie cedată în compensație? Greutățile n-au fost surmontate și atunci m-am adresat Portugaliei, deși această țară, întotdeauna în raporturi bune cu Anglia, rămânând în afara războiului mondial, practica preluarea de mărfuri de tranzit de altă proveniență. Această afacere nu atingea direct comerțul intern al Portugaliei, totuși nici șansele de a vinde grâul în „țara portocalelor" nu s-au arătat favorabile. Prezența mea la fața locului n-a modificat situația. Aceste fapte se petreceau în vara anului 1947, când am făcut prima călătorie în Spania, la Madrid, precum și la Lisabona, cu trenul (tren cu ecartament lărgit ca acela rusesc), ce înainta cu o viteză de 40-50 km la oră, ca trenurile de marfă de la începuturile căilor ferate, bineînțeles, cu locomotivă cu cărbune, care îi transforma pe călători în coșari. M-am instalat la un hotel bun, singurul mai important din Lisabona, la al cărui restaurant am mâncat pentru prima oară pui de baltă, nume mai nou, menit să

înnobileze gustoasele picioare de broască, apreciate în Italia în așa măsură, încât gurile rele românești au ajuns să-i numească pe italieni nu numai „macaronari", ci și „broscari", adăugând astfel și felul doi de carne, în calificativele pe care națiile cu atâta generozitate și le dau unele altora. Am mai cunoscut, tot la hotel, importanța pe care o căpătaseră telefonistele de la centrală, care deveniseră persoane de încredere ale clienților italieni. Aceștia le încredințau în bancă, pe numele lor, sume considerabile, în perioada când transferurile monetare nu erau libere și deci era nevoie să se recurgă la subterfugii și soluții intermediare, ceva ce seamănă cu *denaro sporco* ce impune reciclarea.

Profitând de sejurul de la Lisabona, am vizitat portul și piața mare, care se deschid în fața oceanului unde, aduși de corăbiile lui Columb, au debarcat primii amerindieni, pe care biserica a întârziat a-i socoti oameni, căci existența lor în America nu fusese prezisă de Biblie și nici un urmaș al lui Adam nu ajunsese dincolo de Atlantic, pentru a da naștere populațiilor umane. Deci, trebuiau să fie considerați animale bipede, fără suflet, după prima versiune a preoților locali. Îndoielile deveneau neliniștitoare, deoarece la toate probele la care fuseseră supuși „indienii", ei răspundeau tuturor însușirilor umane, ba chiar unul părea mai frumos decât bipezii localnici cu suflet. Marea dilemă a fost supusă Sfântului Scaun Apostolic de la Roma, de unde se aștepta lumină asupra acestei teme, bieții amerindieni fiind priviți cu suspiciune și de la distanță. Papa a fost pus la grea încercare, până când, ca să iasă din capcana biblică, a emis o bulă prin care a hotărât că nu putea să fie vorba decât de un urmaș al lui Seth, pripășit prin America și încurcat cu vreo Evă locală, pogorâtă nu dintr-un arbore genealogic, ci dintr-un pom oarecare. Așadar, fructul oprit al tentației existase, Eva americană reușind să repete identic experiențele cu inocentul Adam. După această explicație oficială a Primului Pontif, lumea a acceptat că și amerindienii sunt oameni cu suflet, care pot păcătui deci pot să se

mărturisească şi să se împărtăşească din Tainele Bisericii Creştine. Relatarea exactă a faptelor a fost publicată în cartea unui astronom, intitulată *Cometa lui Halley,* recent publicată în cinstea astrului pe care l-am aşteptat cu toţii şi care şi-a arătat faţa în toamna anului 1985.

În Piaţa Centrală, spre care dădea faţada hotelului, se deschideau două străzi principale: Rua Aoro şi Rua Augusta, paralele, ambele dând în piaţa debarcării amerindienilor. Plimbându-mă pe Rua Augusta, am dat peste o librărie, de unde am cumpărat o hartă şi am privit cărţile expuse, folosindu-mă pentru întrebări de limba franceză. Mi-a răspuns proprietara vechii mari librării, doamna Pereira. Ca orice bună mamă, a vorbit despre fiul ei, student în drept pe terminate, care vorbea franţuzeşte, şi nu a lipsit mult să ne întâlnim şi să ne împrietenim, cum s-a şi întâmplat ulterior, rămânând cu o legătură stabilă la Lisabona.

Reîntorcându-mă în Spania, am socotit nimerit să vizitez faimoasa Sevilla. Am plecat de la Lisabona, situată în estuarul Tagului, cu trenul, trecând pe la Almada, Setubal, apoi de-a lungul Sadului spre Sud, la Beja, până la râul Guadiana. Am trecut râul cu o şalupă, apoi am urcat într-un autobuz preistoric care, timp de şapte ore, ne-a dus la Sevilla, trecând prin Huelva, unde am făcut un popas de ajustare, căci drumurile nepavate, pline de gropi şi praf, ne-au zgâlţâit creierii şi ne-au întărit muşchii şoldurilor şi ai pântecelui, la unii destul de pronunţat. În această regiune, am trecut printre copaci de plută. Mare producătoare de plută, Portugalia exportă acest produs util pentru dopurile de vin (cu adevărat bun), care prezintă calitatea vinului după miros, la destuparea sticlei. La Huelva sunt vinuri caracteristice, potrivite îndeosebi pentru aperitive, ca şi acelea de la Jerez de la Frontera, cu faimosul Tio Pepe şi încă o calitate numită Manzanilla, în traducere Muşeţel sau Camomilla, în italiană, neavând însă nimic de-a face cu plante mai mult sau mai puţin medicinale, ci fiind vorba doar de un vin care le-a împrumutat culoarea. Calitatea lor

am început s-o apreciez abia după ce ne-am stabilit, mult mai târziu, în Spania, unde o masă nu poate să înceapă fără această parte pregătitoare a apetitului, cu stimularea sucurilor gastrice, cu senzaţie plăcută la gust. Englezii îl apreciază de mult sub numele de Sherry.

Sevilla mi s-a prezentat în chip maiestuos, începând cu faimoasa catedrală, de unde pleacă cortegiile religioase, în cinstea Preacuratei Maria, ridicată şi ea la ceruri, la 15 august. Sărbătoarea religioasă creştină înlocuieşte faimoasele serbări ale lui August, care, în Italia, se păstrează până-n zilele noastre, sub numele de Ferragosto. Sărbătoarea Sfintei Fecioare anunţă începerea vacanţei de vară, când oraşele se golesc. În fervoarea lor religioasă, spaniolii au devenit mai catolici decât italienii, de unde şi expresia „mai catolic decât Papa“. Ei o celebrează pe Maria timp de o săptămână cu procesiuni şi manifestări folclorice, a căror faimă s-a răspândit în toată lumea, atrăgând turişti din cinci continente. Toate hotelurile sunt pline şi, pentru a nu rămâne în maşină în drum, este nevoie a se rezerva cameră cu şase luni înainte, iar cei mai prudenţi o rezervă chiar cu un an înainte. Tot oraşul e în floare. Balcoanele decorate, ca şi ferestrele, pe sub care trec procesiunile cu sfinţii protectori ai confreriilor, pe umeri sau în care alegorice. Membrii acestor asociaţii religioase, cu adorarea diferiţilor eroi ai credinţei, sunt îmbrăcaţi în veşminte caracteristice, dintre care multe cu glugă, lăsând numai trei tăieturi, două pentru ochi şi una pentru gură. În acest fel îşi îndeplinesc îndatoririle faţă de confrerie, fără ca admiratorii externi să-şi dea seama cine sunt aceşti curajoşi şi misterioşi soldaţi ai creştinătăţii, căci printre ei sunt mulţi oameni cu poziţii sociale importante. Fiecare grup fredonează cântece, iar începutul pelerinajului este marcat adesea şi de o fanfară împrumutată. La pelerinaj participă şi prima autoritate judeţeană, însuşi căpitanul-general, cu ofiţerii statului său major. La fel se întâmplă şi în alte localităţi, în Joia Paştilor, când este cinstită moartea şi apoi

Duminica Învierea lui Iisus Hristos, Fiul Mariei, Care, la rândul Său, a luat locul personajului mitic Attis, simbolizând moartea iernii şi reînvierea naturii în primăvară.

În timpul procesiunilor de la Sevilla, ţara chitariştilor şi a dansatorilor de flamenco (monopolizat de ţigani cu numele de *gitanos, gitani),* aceştia au luat obiceiul să „cânte Madonna", oprind procesiunea în faţa vreunui balcon mai deosebit, decorat cu chipul Preacuratei, Mama lui Iisus. Cântăreţi trubaduri, cu voci şi intonaţii guturale, adresează omagii şi psalmi Sfintei Fecioare, închinându-i cântările. Alţii mai zeloşi se lovesc sau se freacă pe pulpe cu perii de sârmă; sângerând, ei arată demonstrativ Madonei jertfa de sânge, care, se vede, o acceptă şi o apreciază. În felul acesta, desigur, pot conta pe rugăciunile mamei lui Iisus şi câştigă astfel un cont deschis în împărăţia cerurilor.

Spectacolele în larga lor desfăşurare impresionează asistenţa spaniolă şi străină. Mulţi se întreabă până unde merge spiritul religios creştin şi unde încep tradiţiile păgâne care, după cum vedem, s-au păstrat în întregime şi au o vechime multimilenară. M-am plimbat prin această mulţime, cu un sentiment de elevare, cu curiozitate şi uimire, rămânând trei zile, (căci o săptămână ar fi fost prea mult), şi de aici am plecat spre Madrid, de unde am luat avionul spre casă.

Această primă tentativă de plasare a grâului în Spania şi Portugalia s-a încheiat fără succes şi a dus la o pauză forţată de câteva luni. Comendatorul Leone, după cum am descoperit mai târziu, era din neamul amicului meu, Sugar, şi el m-a anunţat că „găsise un nou client", un neamţ înalt, gras şi robust, în vârstă de patruzeci de ani, care – la rândul său – „pretindea că are client" în Germania. Părea plauzibil, dată fiind situaţia acestei ţări învinse şi nimicite de bombardamente. În peisajul dezastrelor, Dresda a fost distrusă în proporţie de optzeci la sută, ca pedeapsă pentru bombardarea Londrei, nu atât cu avioane grele, care dispăruseră de pe cerul Europei spre sfârşitul războiului, cât cu rachetele V-1 şi V-2.

A fost din nou nevoie de intervenţia mea, solicitată de domnul Leone, pentru aranjarea plăţii, care urma să se facă de către germani cu un cont în franci francezi, rezultat din exporturi către această ţară, dar care nu era uşor de realizat, căci nici Franţa nu dispunea de produse pentru utilizarea acestor franci. Economia franceză întârzia să-şi reia avântul şi multe produse pentru metropolă erau luate din colonii, dintre care Algeria fusese declarată „teritoriu metropolitan", socotindu-se că, în acest fel, se va putea menţine legată de patria-mamă care, în acest caz, era vitregă.

Rămânea deschisă problema Argentinei, care ar fi trebuit să primească marfă franţuzească, în schimbul grâului. Nu era lesne de găsit mărfuri franţuzeşti pe placul argentinienilor, în afară de parfumuri şi petreceri la Paris, folosind francii, dar Evita Peron nu putea să facă aşa ceva, căci ce-ar fi zis ai săi *descamisados,* care nu aveau nevoie de articole de lux pariziene, ci de cămăşi, ca să-şi schimbe numele, îmbrăcându-se. Poplin de bumbac înşişi francezii importau şi o partidă de poplin reiat, rămasă din timpul războiului, am luat-o eu de la Bologna şi am trimis-o în Franţa lui Jacqueline Margaritopol, devenită importatoare şi dându-mi în schimb piei de crocodil (bineînţeles tăbăcite), de cea mai bună calitate, numită „pompon". Ea m-a făcut să învăţ o nouă meserie şi de la ea ştiu despre crocodilii brazilieni că sunt de calitate inferioară, cu *squame lise,* solzi netezi...

M-am dus din nou la Paris, unde am intrat în legătură cu marile agenţii de cereale. Telexurile ciocăneau în permanenţă, comunicând cu propriile birouri de la Buenos Aires şi New York. În bună parte, erau în mâinile negustorilor de biblică tradiţie, cu rude în toată lumea, fiecare familie fiind o agenţie. Aceste contacte m-au învăţat negoţul de cereale, întins pe toată faţa pământului, cerealele fiind cotate în marile burse americane, unde se fac

livrări viitoare, la termen, şi se fac prevederi, riscul mare fiind seceta de neprevăzut.

Comerţul de cereale se face în mari cantităţi, dar valorile sunt reduse şi nu lasă o marjă de beneficiu prea mare. Aş putea spune chiar foarte redusă, de jumătate, unu, maximum unu-jumătate la sută, ceea ce – în raport cu produsele industriale – este puţin. Cantităţile mari compensează însă, ca şi la petrol, eforturile de plasare.

Eram tentat să mă interesez şi de alte produse agricole, căci la Lugoj văzusem cum grâul adus în saci era cumpărat la preţ derizoriu din căruţele ţăranilor. Ei ţineau un sac desfăcut, pentru aprecierea calităţii (aur pentru ei, reprezentând roadele unei munci de un an de zile, valuta cu care îşi acopereau bilanţurile familiale). Porumbul era folosit în casă, o parte însă ajungea pe piaţa de consum, după smicurarea lui de pe coceni, astfel conservat pe tot timpul anului, pentru că aşa „ţine" şi se usucă fără a mucegăi. Aproape toţi strângătorii de cereale, care deveneau negustori en gros, pregătind vagoane pentru a le trimite în străinătate, erau din neamul lui David. Şi din acelaşi neam erau şi comercianţii internaţionali din străinătate, între care marea societate Bunke şi atâţia alţii. Eu nu aveam rude în străinătate şi nici capacitate financiară sau credite suficiente pentru a intra în acest sector. Voisem să aduc nişte turte oleaginoase din România în Italia, la începutul carierei, dar n-am putut, căci exista o organizaţie unică de cumpărare, în sistemul corporativ, care contracta şi prelua direct din ţară aceste produse, ca şi cerealele.

Am tras concluzia încă de la Paris că, deşi interesant, acest comerţ este rezervat marilor firme de intermediari. Astăzi, japonezii, prin organizaţii excelente de comercializare, s-au introdus atât de bine în sectorul de valorificare a cerealelor, încât adesea „suflă" afacerea de la marii intermediari, cumpără şi vând. Băncile japoneze dau prompt *performance bond* de garanţie. În genere, „acreditivele" sunt admise de cumpărători, în mod irevocabil, transferabile de mai multe ori în diverse ţări, divizibile, astfel ca marja beneficiară să rămână în mod automat, fără a o solicita vânzătorului.

Cu mersul tratativelor pentru plasarea şi plata grâului Ordinului de Malta, îl ţineam la curent pe domnul Leone, explicându-i toate fazele şi greutăţile compensaţiilor private şi ale *switch*-urilor, dar, deşi îmi răspundea cu vocea lui forte, de bariton răguşit, că înţelege, mi-am dat seama că se pierdea pe drum. În loc să ne lase să continuăm, prin inabilitatea şi lipsa sa de fantezie, a devenit pentru noi un element de derută. Eram în permanentă legătură cu clientul german la Hotel Ambasciatore, unde stătea când venea la Roma; în diversele voiajuri făcute la Paris, ne instalam cartierul general la Hotel Lutetia, pe Bulevard Raspail. Comendatorul Leone a încercat să ia şi alte iniţiative, fără şanse de succes. Într-o zi, când am ajuns la un punct aproape final, s-a grăbit să decline mandatul primit de la Ordinul de Malta. Cea mai mare afacere din perioada acelor ani s-a spulberat astfel, ca şi comisionul care mi-ar fi revenit sub forma unei distincţii: o diplomă, o medalie, o pelerină albă cu crucea Ordinului de Malta, cu extremităţile sub formă de M. Cum nobleţea necesară pentru acceptarea ca membru al Ordinului era destul de „diluată" de pe timpul Evului Mediu, nu era prea mulţumit nici tatăl meu. Fiu de ţăran, el se mândrea cu nobleţea îndepărtată a principelui împărat Traian. În Italia, atribuirea unui titlu nobiliar era înlesnită mult după ultimul război mondial, căci ex-regele Umberto, fiind cam strâmtorat la buzunare, se ocupa, prin avocatul său din Via Larga nr. 8, cu vinderea de titluri. Am refuzat propunerea de a deveni conte nu fără a mă amuza. În acea epocă nu ştiam că toţi lugojenii fuseseră declaraţi nobili de către regina Isabel a Ungariei şi principesă a Transilvaniei autonome, cu un decret semnat la 15 august 1551. Aceasta dădea dreptul tuturor cetăţenilor Lugojului de a purta însemnele coroanei sale, cu un lup, un turn şi un râu, în

orice ocazie, la sărbători sau cortegii. Mult mai târziu, în versiune spaniolă, numele meu avea să devină José Constantino Dragan de Lugo, confirmându-se fără voie o realitate existentă de patru sute de ani şi mai bine.

Neamţul meu impunător, căruia îi spuneam pe nume, Hans, nu a pus la inimă acest insucces şi n-a slăbit deloc, deşi în timpul călătoriilor era însoţit şi de o corespunzătoare, după talia sa, secretară factotum.

Comendatorul Leone s-a stins înainte de vreme, în mod subit, în urma unui atac de cord, dar nu din cauza Ordinului de Malta, care făcuse să-i scadă acţiunile peste măsură, ci din pricina numeroaselor griji ale meseriei.

Cel care a pierdut mai mult a fost, bineînţeles, Ordinul de Malta, care ar fi trebuit să încaseze diferenţa de preţ realizată de noi la o cotă cât mai ridicată. În felul acesta, Ordinul de Malta n-a beneficiat de ajutorul indirect oferit cu atâta generozitate de Evita Peron.

Ca încheiere a acestui capitol: consumatorii europeni n-au fost în stare să strângă în dinţii lor nici un grăunte de grâu şi au flămânzit în aşteptarea altor cereale provenite de pe pieţele americane.

Italia politică

După semnarea Tratatului de Pace, la 10 februarie 1947, Italia, deja restrânsă ca suprafaţă, pierde Istria, Fiume şi Zara, şi o parte din Val d'Aosta, ca preţ al războiului din care a ieşit învinsă. Ea a început o nouă viaţă o dată cu intrarea în vigoare a noii constituţii republicane, la 1 ianuarie 1948. Pe plan politic, guvernele aveau o bază largă, formată din reprezentanţii tuturor partidelor „antifasciste“ (democrat-creştin, socialist, comunist, liberal, de acţiune, democrat al muncii), cu prim-miniştri ca Bonomi şi Parri, care însă nu au fost de lungă durată. O stabilitate şi o continuitate

mai mare au fost asigurate de guvernele democrat-creştine organizate de Alcide De Gasperi care, în alegerile din primăvara acelui an, a reuşit să obţină o majoritate absolută. El avea să organizeze opt guverne în strânsă succesiune, fiind propriul urmaş, în diferite combinaţii cu alte partide minore. Ultimul monocolor prezentat la Cameră n-a fost acceptat, iar De Gasperi şi-a încheiat cariera în anul 1953. Va muri cu un an mai târziu, în august 1954, la vârsta de 73 de ani, după ce a redresat economia italiană şi a restituit ţării sale locul cuvenit în cadrul Europei. Este considerat şi unul dintre părinţii Europei, alături de Konrad Adenauer, Henri Spaak şi Robert Schuman.

Am avut cinstea să-l cunosc la Villa Madama, în 1950, cu ocazia unei recepţii date în cinstea participanţilor la Congresul europeist de la Roma, în luna iunie, când tocmai izbucnea războiul în Coreea, ceea ce i-a întristat pe toţi delegaţii. Am fost la recepţie cu Pier Fausto Palumbo, directorul responsabil al publicaţiei mele *Bulletin Européen*. Prim-ministrul Italiei era înalt, slab, cu o faţă osoasă, fără multe zbârcituri, deşi viaţa petrecută în refugiul Vaticanului, unde avea o funcţie la bibliotecă, l-a apărat de măsurile fasciste, îndreptate împotriva celor care aveau altă credinţă politică. Democrat convins, format la şcoala austriacă, De Gasperi întruchipa democraţia însăşi, în forma sa cea mai aleasă şi respectabilă, şi a fost la Dieta de la Viena un demn reprezentant al Italiei trentine, aflate sub dominaţie austriacă. Ducea o viaţă simplă, în cadrul familiei sale, şi era bun creştin, practicant respectuos al obligaţiilor religioase, ceea ce îl făcea să fie apreciat la Vatican. De acolo a putut uşor să ţină legătura cu cei din afară, de aceeaşi credinţă politică, precum avocatul Cingolani şi alţi membri ai Partidului de Acţiune, fondat de un preot, Don Sturzo, după Primul Război Mondial, mai târziu devenit Partidul Democrat-Creştin, pentru care jumătate din Italia a votat timp de treizeci de ani. Astăzi, a pierdut poziţia, căci puterea, deţinută multă vreme, consumă şi nemulţumeşte. Timpul şi

mijloacele nu duc la rezolvarea tuturor problemelor cu repeziciunea dorită de alegători, ceea ce înlesneşte formarea acelei clase de profitori ai tuturor regimurilor, în Italia denumiţi *sotto bosco politico,* adică vegetaţia politică parazitară, a recomandaţilor, sinecuriştilor, bazată pe nepotism, relaţii şi recompense. Corectitudinea lui De Gasperi a fost exemplară în toate, după morala omului de la munte, care are principii sănătoase şi solide, impuse de ambianţă. Îi plăcea să se considere ca atare şi puţinele vacanţe de vară pe care şi le lua erau întotdeauna petrecute la munte, la Valsugana, unde se retrăgea cu familia şi unde a şi murit, răpus de o boală curioasă, datorită azotului prezent în sânge, după o strălucită carieră politică, ce a servit Italiei într-un moment greu al istoriei sale.

Am avut prilejul, la Casa Sagna din Roma, să stau la masă cu Alcide De Gasperi, o masă cu mai multe persoane, în cadrul familiei, între care era şi soacră-sa, lângă care mă nimerisem, după regulile casei. Nu aveam multe de vorbit cu această doamnă în vârstă, dar foarte vioaie şi isteaţă. Am întreţinut conversaţia în diferite domenii, fără a intra în politică unde nu eram iniţiat, nici orientat, ţinându-mă la distanţă potrivită de partide. La un moment dat, cu un surâs maliţios pe buze, distinsa doamnă îmi spune:

– Ascultă, tinere, se vede că dumneata nu eşti căsătorit!

Am rămas uimit de siguranţa cu care s-a exprimat şi m-am grăbit să o întreb:

– Doamnă, ce vă face să presupuneţi că n-aş fi căsătorit?

– Ai o faţă prea netedă şi liniştită, ca să nu fii holtei.

– Apreciez intuiţia dumneavoastră! am răspuns, şi vă mulţumesc pentru explicaţie. Pentru viitor, ce-mi puteţi recomanda?

– Să nu-ţi faci griji! Mergi înainte pe calea cea bună şi dreaptă şi nu te înfricoşa de nimic.

Am cunoscut diverşi oameni politici prin prietena mea Anna Jemma. Cei mai mulţi făceau parte din rândul magistraţilor, precum

primul avocat al statului, domnul Carbone, care avea o soţie inteligentă, grasă şi simpatică, pe *donna* Lucia, patru fete şi o nepoată interesantă, ale cărei priviri se încrucişau cu ale mele. Tot astfel am intrat în cercul mai intim al ministrului marinei mercantile, Tambroni. Fata lui, elegantă, blondă şi frumoasă, Bianca, s-a căsătorit bine, şi-mi amintesc că am folosit prilejul ca să-i fac un frumos cadou de nuntă. Fata viceprim-ministrului Piccioni, care a venit cu mine în Spania, însoţită de Anna Jemma, în vara anului următor, şi altele încă, pe care buna mea prietenă avea grijă să mi le prezinte. Fiind curtată de toţi miniştrii pentru fineţea şi capacitatea de a întreţine relaţii publice şi umane, mereu în voie bună, cu reflecţii inteligente, ştia să servească interesele fiecăruia, fapt pentru care miniştrii democrat-creştini, mai ales dintre cei care veneau în Casa Sagna, îi acordau atenţie mărită.

Un mare demnitar al său şi intim colaborator, în calitate de vicepreşedinte al Comitetului de Eliberare din Italia de Nord, a fost Giuseppe Brusasca. El şi-a câştigat un loc de cinste în Italia învinsă. A suferit la moartea şefului şi prietenului său şi amândoi ne-am simţit sensibilizaţi de idealurile urmărite, de viziunea europeană a lui De Gasperi. Împreună cu Brusasca am compus versurile pentru *Imnul Europei în formaţiune,* pus pe note cu accente profunde de compozitorul Nello Manzatti (Ion Mânzatu).

Un semn de mai mare durată decât un imn a constat în ridicarea unui monument de bronz de culoare brună, cu reflexe aurii, un bloc aproape pătrat, de doi metri lăţime şi înălţime, situat în pridvorul apărat de intemperii al Bisericii San Lorenzo de la Roma, pe lângă cimitirul Verano, în vecinătatea universităţii şi a casei studenţilor. Nu pot preciza dacă monumentul i-a fost ridicat prin subscripţie publică, de către partid, sau de către prieteni, după cum nu pot preciza dacă i-a fost dedicat de Vatican, pe care l-a servit în timpul refugiului său, iar în timpul guvernării conlucrând mână-n mână cu Secretariatul de Stat, care exprima şi opinia Papei. Această colaborare în guvernarea Italiei, dacă nu

chiar directivă a Vaticanului, a fost aşa de strânsă după Al Doilea Război Mondial încât, după instituirea republicii, cetăţeni mai puţin credincioşi şi diplomaţi de carieră, cum a fost ministrul plenipotenţiar de la Bucureşti, Pietro Gerbore, florentin de adopţie, considerau că noul „rege“, dacă nu chiar „împărat“ al Italiei, era Papa de la Roma.

În orice caz, Partidul Democrat-Creştin avea mulţi bigoţi, (dacă nu din convingere religioasă, sigur din convenienţă politică), care participau la slujbe şi se manifestau cu ostentaţie ca oameni evlavioşi. Aceasta era viziunea exterioară a unui observator atent şi cunoscător al sufletului şi al comportărilor omeneşti. În inima fiecăruia este greu de pătruns şi, în fond, omul este ceea ce apare în ochii celorlalţi. Omul are două imagini: cea oficială, aparentă, publică, şi cea reală, afectivă, interioară, a cărei cunoaştere poate fi rezervată cel mult familiei şi unor intimi prieteni. Treizeci de ani de guvernare democrat-creştină au demonstrat din plin aceste afirmaţii. Periodic izbucnesc scandaluri de corupţie în dauna statului, ceea ce demonstrează că „interesul poartă fesul“. Ceea ce îl dirijează pe om în societate, într-un sens sau altul, este aderenţa la un partid, orientarea grupului în care cei puţini hotărăsc destinele majorităţii. Deci, interesul nu poate fi exclus în nici un fel din politica de partid, cu sistemele de preferinţă ale unuia sau ale altuia.

Inspirat de aceste principii de viaţă şi convingeri intime, a fost unul dintre tinerii secretari care s-au format şi s-au ridicat în jurul şi pe lângă marele Alcide De Gasperi, încă din tinereţe. El este Giulio Andreotti, intelectual dotat cu o mare inteligenţă, (cum o demonstrează atunci când nu... greşeşte), mai puţin dotat fizic, căci uneori natura e avară, dar cu atât mai mult stimulând calităţile spirituale ale individului. S-a remarcat încă de la început şi, înţelegând adânc esenţa lucrurilor şi metoda de acţiune şi de muncă a lui Alcide De Gasperi, în care crezuse ca într-un sfânt pe pământ, a reuşit să se impună repede în Partidul Democrat-Creştin, să facă o mare carieră, ajungând la toate demnităţile parlamentare şi de guvernare, inclusiv cea de prim-ministru. Singura supremă demnitate, cea de preşedinte al republicii, nu a atins-o din pricina unor paşi imprudenţi. Dar povestea sa se va desfăşura mult mai târziu. Se spune că este cel mai organizat dintre toţi politicienii italieni, cu informaţii şi fişe computerizate, şi nu întârzie să răspundă telegrafic la orice invitaţie i s-ar face, cu scuzele de rigoare şi felicitările cuvenite. Eu însumi aveam să beneficiez de această atenţie în cadrul manifestărilor Fundaţiei Europene Drăgan, la sediul de la Roma, în faţa Columnei lui Traian şi Decebal. Ultima întâlnire am avut-o acum câţiva ani, când am organizat sărbătorirea lui De Gasperi, ca *Pater Patriae* al Europei în formare. Discursul de bază i l-a făcut sărbătoritului Romana De Gasperi, fata marelui om de stat, în prezenţa prim-ministrului Giulio Andreotti.

Alcide De Gasperi a mai avut şi alţi învăţăcei, printre care ţin să-l amintesc pe Emilio Colombo, meridionalul celibatar, trăind o viaţă retrasă, aproape de călugăr, fără să facă parte din Al Treilea Ordin Franciscan (Il „Terzo Ordine“), dar care şi-a dedicat viaţa politicii şi pentru ea a sacrificat totul. El a ajuns ministru de foarte tânăr, chiar prim-ministru şi preşedinte al diverselor organe ale Pieţei Comune. L-am cunoscut personal în 1953, când, împreună cu amicul profesor Guglielmo Tagliacarne, l-am luat de la gară cu maşina mea şi l-am dus la Congresul Asociaţiei de Relaţii Publice, organizat la Cortina d'Ampezzo, revăzându-l apoi în Casa Sagna, unde se întreţinea mai mult, înainte şi după-masă, cu preotul confesor al Doamnei Sagna şi al copiilor săi. Mai târziu, când era ministru al Industriei, am avut lungi conversaţii cu el şi i-am expus probleme capitale ale gazului GLP. Recent, l-am propus pentru distincţia „Meritul European“ de la Luxemburg, înmânându-i-l în cadru festiv la Fundaţia noastră.

În vara anului 1951 mă aflam într-o scurtă vacanţă la munte, la Lago Azzurro, împreună cu amicul notar Vito Di Giovanni, sicilianul. Cu acest prilej l-am cunoscut pe marele economist şi om politic piemontez Giuseppe Pella. Deşi de origine foarte modestă, fiu al unui muncitor la o fabrică de fire de lână de la Biella, era un om de mare distincţie în societate şi părea ieşit din aleasă aristocraţie. Se bucura de prestigiu şi în politică dădea dovadă de mare competenţă, fiind ales ministru de opt ori (la Externe şi la Finanţe) în diverse guverne şi prim-ministru într-un moment delicat al relaţiilor Italiei cu Iugoslavia, când revenise în actualitate dictonul: „Frontierele se apără, nu se discută". În discuţiile pe care le-am avut, el arăta interes pentru biografia mea şi pentru domeniile moderne de cercetare şi afirmare (comerţul exterior, distribuţia petrolului pe scară continentală, întemeierea unei bănci etc.). La neajunsurile şi mâhnirile carierei mele în ascensiune, mă îmbărbăta: „Durerile sunt preţul care se plăteşte pentru reuşită. Atunci când te ridici pe scena vieţii, deasupra celorlalţi, în mod fatal atragi atenţia celor cărora le faci umbră; nu uita că, cu cât turnul este mai înalt, cu atât şi umbra lui e mai lungă. Şi în această umbră se găsesc cei răi, cei învinşi, cei lacomi, cei invidioşi, care vor căuta în fel şi chip să-ţi amărască succesul". Am ţinut seama de acest sfat, care se potrivea concepţiei mele, voinţei de a mă afirma şi de a face carieră, căci totdeauna, când reflectam asupra acestui aspect al vieţii, îmi aduceam aminte de Pella. La ocazii deosebite, precum banchetul de încheiere a Congresului Societăţii Academice Române, l-am invitat pe Giuseppe Pella să prezideze lucrările. De asemenea, l-am invitat să prezideze şedinţa festivă a creării *de facto* a Fundaţiei Europene Drăgan, la Roma. Giuseppe Pella a participat la întemeierea Asociaţiei Spaniole de Marketing, la Madrid, şi a acceptat să ţină conferinţa de deschidere, după care ni s-a oferit ocazia de a fi primiţi de generalissimul Franco. N-au lipsit prilejurile de a-l invita la masă, la Taberna dell'Orso, restaurant care funcţionează

de prin secolul al XIII-lea, menţionat pe vremea lui Dante. Giuseppe Pella venea uneori cu familia, dând strălucire oriunde şi în orice împrejurare s-ar fi aflat.

La câţiva ani după Cel de Al Doilea Război Mondial, democraţia creştină a obţinut o majoritate absolută în alegeri, pe baza legii „prima de guvernare". Mult combătută în Italia, legea se află în vigoare în multe alte ţări. A fost o epocă tulbure, cu greve generale proclamate de marele sindicalist, secretar general al Confederaţiei Generale a Muncii, comunistul Giuseppe Di Vittorio. El era contraponderea guvernului şi organiza manifestări care tulburau liniştea publică şi chiar mai rău. În asemenea cazuri, reacţia nu întârzia să se manifeste. Liderul comunist, Palmiro Togliatti, secretar al PCI încă de la întemeierea sa – alături de Antonio Gramsci, sardinianul – a petrecut multă vreme în Rusia unde a absorbit toată seva slavă a comunismului bolşevic. El a introdus Partidul Comunist Italian în Cominternul instituit de a treia internaţională, până la dizolvarea acestui organism.

Un tânăr sicilian, Pallante, (desigur, fără legături familiare cu faimosul sclav, apoi libert al Antoniei, mama împăratului Claudiu), fără să fi organizat un complot, singur, de capul lui, l-a pândit pe Togliatti, a îndreptat pistolul spre el şi a tras rănindu-l grav, dar fără să-l ucidă, în ziua de 14 iulie 1948. Mulţimile nu l-au linşat pe agresor. El a fost arestat, judecat şi condamnat la o pedeapsă nu prea mare, căci victima nu sucombase. La proces s-a văzut că Pallante nu prea era dumirit asupra faptei sale. Nici un comunist n-a căutat să se răzbune mai târziu, după cum nici un fascist din milioanele, crescute şi educate de Mussolini, n-a găsit de cuviinţă să-l răzbune, potrivit îndemnului de mare efect oratoric: „Dacă înaintez, urmaţi-mă! Dacă dau îndărăt, ucideţi-mă! Dacă voi fi ucis, răzbunaţi-mă!" Ucis de comunişti, cu cadavrul spânzurat de picioare, în Piaţa Loreto din Milano, foştii fascişti s-au dus să-l vadă, dar nici unul n-a ridicat un deget. Dimpotrivă,

nu ştiau cum să-şi găsească un alibi şi să se ascundă în gaură de şarpe. Nici Pallante nu a fost considerat un răzbunător al Ducelui, deşi crescuse în fascism, ca fiu al Lupoaicei.

Dacă în Italia populaţia şi Partidul Comunist s-au liniştit repede, în schimb, mitingurile de protest se produceau în valuri succesive în URSS şi în toate ţările din Europa de Est, prilej de a fi evocată lupta şi personalitatea lui Palmiro Togliatti, despre care activiştii nu ştiau adesea mai nimic, ba chiar îi poceau numele, rebotezându-l: Palermo Togliatti.

Togliatti a atins apogeul carierei politice în 1945, când a fost numit ministru fără portofoliu în guvernul mareşalului Badoglio. Plana asupra sa acuzaţia de a nu fi intervenit pe lângă partizanul Tito, pentru salvarea miilor şi miilor de soldaţi italieni aflaţi în Slovenia şi Croaţia, după armistiţiul de la 8 septembrie 1943, când Tito, cu bandele sale de partizani şi comunişti, se îndrepta spre Italia, ca să ocupe un teritoriu mai mare, în scopul împingerii slavismului spre Occident. Acest cadou a fost făcut de Winston Churchill care, cel puţin în această privinţă, nu s-a dezminţit. Tito a ucis mişeleşte şi a aruncat în gropi comune (în limba slavă numite „foibe") mii şi mii de soldaţi şi civili italieni în Istria şi Slovenia. Palmiro Togliatti, care se afla în Rusia, ca purtător de cuvânt în problemele referitoare la Italia, nu a intervenit, căci slavismul şi sovietismul îi intraseră şi lui în sânge. Primit în guvern, el i-a strâns pe comunişti sub drapelul roşu, făcându-i să dea dovadă de mare asprime şi agresivitate. De altfel, comuniştii l-au executat pe Mussolini şi pe înalţii săi demnitari, la Dongo, pe lacul Como.

Palmiro Togliatti a fost numit vicepreşedinte al consiliului de miniştri, apoi ministru al Justiţiei în guvernul Parri, făcând în cele din urmă parte din primul guvern al lui Alcide De Gasperi. Membru al Adunării Constituante şi deputat în alegerile din primăvara anului 1948, Togliatti a rămas şef al opoziţiei şi tulburător al ordinii publice.

Schimbările din Iugoslavia şi evoluţia partidelor politice de stânga în Italia l-au găsit ferm pe poziţia filosovietică stalinistă, iar la moartea tiranului, el s-a adaptat imediat poziţiei antistaliniste, promovate de noul şef al tuturor republicilor URSS, Nikita Sergheevici Hruşciov. În desele sale vizite şi sejururi în Rusia, a fost trimis la odihnă, pentru o bucată de vreme, la Yalta. Şi-a găsit odihna veşnică în anul 1964, la vârsta de 74 de ani. Nu se ştie dacă a murit de moarte bună sau de inimă rea. Pentru veşnica sa pomenire, italienii nu i-au făcut mausoleu şi nu l-au îmbălsămat. În schimb, ruşii au creat un nou oraş pe Volga, numit Togliattigrad, ajuns la o populaţie de 533 000 de locuitori în zilele noastre, după ce Fiat a realizat aici prima fabrică modernă de automobile ruseşti, cu modelul „124" cu capacitate mărită de la 1 400 cmc la 1 600 cmc şi caroserie mai robustă, marca Lada.

Un alt partid important al Italiei a fost şi este Partidul Socialist, PSI, al cărui lider pe viaţă a fost Pietro Nenni. Intrat în această formaţie încă din 1921, Nenni a fost director al ziarului *Avanti* (la care a lucrat o vreme şi Mussolini). A fugit apoi în Franţa, unde a reconstituit un partid socialist în exil, devenind secretar, apoi comisar politic al armatei republicane, în Spania. Dar, când Franco a restabilit ordinea, Nenni a fugit din nou în Franţa, unde guvernul din Vichy l-a dat pe mâna germanilor, iar aceştia – cavalereşte – l-au restituit Italiei, unde şi-a găsit pensiune gratuită în insula Ponza, până în anul 1943. A avut contribuţii importante în activitatea politică a Italiei, între 1944-1945. A fost ministru pentru Adunarea Constituantă, chemată să elaboreze noua constituţie. Ales deputat, a ocupat câteva luni funcţia de ministru de Externe, după care s-a aliat cu comuniştii. În decursul anilor care au urmat, şi-a dat seama că nu poate continua cooperarea cu comuniştii şi, încet-încet, s-a detaşat în noi formule, care au dus de la stânga spre centru-stânga, şi a dat de furcă membrilor Partidului Socialist, care se despărţise în diferite fracţiuni.

Tradiţia socialistă în Italia era veche. Cu tot prestigiul personal dat de trecutul său şi de vârsta patriarhală, căci a trăit 89 de ani, Pietro Nenni nu a reuşit să aibă puterea în mână şi să imprime o politică specifică partidului său, dar a stimulat progresul social. A fost bine cunoscut în Italia, dar şi în străinătate, reţinându-se uşor statura sa înaltă, slabă, doar spre bătrâneţe reuşind să-şi rotunjească ceva mai mult obrajii, purtând mereu o nelipsită bască rotundă, nu pentru a apăra o chelie incipientă sau avansată, ci pentru a încălzi poate şi mai mult ideile sale fierbinţi. Dispariţia lui Pietro Nenni a fost considerată o mare pierdere şi toate ziarele i-au dedicat pagini întregi, ca la un doliu naţional. Pare-se că a fost cinstit, mai ales că nici n-a durat mult în guvern, iar în opoziţie oamenii mai mult cheltuiesc decât câştigă şi prea puţini se îmbogăţesc.

Partidul Socialist a avut mult de câştigat, după ce l-a ales ca secretar general pe Bettino Craxi, de origine siciliană, dar născut şi crescut în nordul Italiei. Era chel chiar de la vârsta de patruzeci de ani, când l-am cunoscut la o cină, la Roma, într-o casă particulară. El m-a uimit prin informaţiile complete şi perfecte despre România şi despre mine, personal, mai ales episoade dintr-o călătorie prin Etiopia, pe lacul Tana, cu un vaporaş metalic al unui pribegit miliţian fascist, care în cursul unei încercări de lovitură de stat, l-a apărat şi l-a scăpat de la moarte pe împăratul Etiopiei, motiv pentru care a obţinut concesiunea liniei de transport pe acest lac.

Din păcate, în furia „tangentelor“, ca mai toţi politicienii de frunte ai Italiei, Craxi a dus Partidul Socialist la pierzanie.

Franţa economică

Libertăţi fără drepturi. Franţa trece drept ţară a libertăţilor şi a „Drepturilor Omului“, fără a se preciza care Om, căci există oameni şi oameni, oameni şi francezi. Toţi suntem convinşi că

Revoluţia din 1789 a asigurat tuturor oamenilor libertatea, egalitatea şi fraternitatea. Aceasta însă pentru francezi, dar nicidecum pentru străini, după buna morală a fabulei lui Alexandrescu: „Noi vrem egalitate, dar nu pentru căţei“. Cât timp este vorba de ocupaţii minore, pe care nimeni nu mai vrea să le îndeplinească, ei acordă dreptul la muncă şi sunt foarte mulţi străini, îndeosebi arabi din nordul Africii, din ţările francofone, care beneficiază de anumite privilegii. Sunt admişi şi italienii, şi spaniolii, căci în domeniul serviciilor şi la restaurante, italienii sunt imbatabili şi nu pot fi lesne înlocuiţi. Cel mai bun chelner francez nici pe departe nu ajunge să-l servească pe cel mai barosan client cu amabilitatea cuvenită. Orgoliul francez e prea dezvoltat, ceea ce a dus la înfumurare şi la o autoconsideraţie peste măsură. E mai uşor să fii bine servit într-o ospătărie de la ţară, pe drumurile principale, de stăpânul localului, decât de un ospătar din cel mai mare restaurant de la Paris.

Dar nu despre această categorie vreau să vorbesc, ci despre aceea a întreprinzătorilor, adică a celor care doresc să creeze o întreprindere şi să intre într-un sector economic, venind din afara hotarelor Franţei. În orice domeniu de activitate există o organizaţie profesională, care domină în mod absolut şi impune reguli şi atitudini, norme şi politici, precum şi sancţiuni mai aspre decât cele prevăzute de legi. Nimeni nu poate intra cu succes şi nimeni nu poate să desfăşoare o activitate, dacă *La Profession* nu este de acord. Concurenţa, în Franţa, este o lege necunoscută care, înainte de toate, e bine să fie ucisă de la naştere, ceea ce e mai uşor, decât după ce a prins oarecare consistenţă. Ura nedeclarată faţă de străini se manifestă în cele mai neaşteptate forme.

La Profession simbolizează profesia şi ea îşi impune voinţa fără legi, ba chiar contra legilor, prin acţiuni subterane şi bariere de tot felul, pe care le pune nou-veniţilor.

Unul dintre aspectele negative în dezvoltarea şi inovaţia industrial-comercială din Franţa îl constituie sectoarele îmbătrânite

care produc în afara pieţei internaţionale. Solidaritatea membrilor profesiunii este atât de mare, încât pare înnăscută şi pecetluită în cromozomii franco-galici, ceea ce face ca anumite mentalităţi să nu-şi afle justificarea şi nici să nu poată fi înţelese, în dauna consumatorilor.

Toate aceste aspecte îmi erau necunoscute. Rămăsesem în minte cu principiile Revoluţiei Franceze învăţate la şcoală. Eram convins că Franţa era în fruntea progresului social şi economic, şi nici pe departe nu-mi trecea prin minte că aici voi afla o realitate diferită. Eram dezarmat pe piaţa franceză. Nu mi se părea uşor nici să constitui o societate, nici să ocup funcţia de PDG, Président Directeur Général sau Gerant, străinii fiind excluşi din capul locului, iar rezidenţii care trăiau în Franţa, abia după mulţi ani de muncă executivă, puteau să beneficieze de unele drepturi. Poliţia şi Ministerul Muncii sunt foarte riguroase şi lucrează mână-n mână, iar controalele sunt severe. După o bună perioadă de la semnarea şi aplicarea tratatului pentru Piaţa Comună, scrâşnind din dinţi, toate profesiunile au fost silite să accepte noi principii şi, mai ales, noi practici legate de libera circulaţie a capitalurilor, a iniţiativelor şi a mâinii de lucru.

Dacă cineva constituie o societate, utilizând francezi, nu înseamnă că are şi dreptul de a-şi îndeplini programele, pentru care avea nevoie de tot felul de autorizaţii administrative, iar când toate sunt împlinite, *La Profession* sabotează. Venind din Italia, de la Milano, în ţara libertăţilor de iniţiativă, numai cu condiţia de a crea muncă şi bunăstare, m-am izbit de acest nou aspect al economiei unor ţări ca Franţa, în care credeam, dar pe care era gata să nu o recunosc.

Gazele pentru interior mi-au fost refuzate pe tot felul de motive. Pentru exterior plecau normal, în baza contractului de cumpărare. Eu însă voiam să desfăşor o activitate la faţa locului, în Franţa, şi nu găseam formula potrivită. M-a convins, după câteva întâlniri, inventatorul Naldi, care asambla maşini şi autoclave destul de simple şi reduse ca mărime, în baza planurilor inginerului Rossi, să construiesc o uzină-pilot pentru producerea furfurolului din pleava de orez. Furfurolul era un produs chimic cerut de industria producătoare de nailon, deocamdată pe scară redusă. Materii prime existau din abundenţă în sudul Franţei şi dădeau griji uzinelor de decorticat orezul, care se concentraseră la Arles pe Ron şi, întrucât nu erau date ca furaj şi vântul le dispersa cu mare uşurinţă, acoperind zone întregi, exista riscul de a acoperi şi marele coloseu construit de Caius Iulius Caesar şi, ca atare, trebuiau distruse prin ardere, ceea ce însemna un transport în afara uzinelor, cu supravegherea focului, pentru a nu incendia recolta de pe ţarini.

Toate acestea reprezentau un cost în plus. La contactarea acestor uzine prin Naldi, la propunerea de a prelua pe cheltuiala noastră pleava, răspunsul nu a fost negativ, dar responsabilii nu s-au arătat prea entuziaşti. Interes aveau, dar nu consultaseră încă *La Profession*. Nu aveam, pe de altă parte, nici o idee preconcepută, deoarece nu găsisem în regiune uzine de furfurol. Eram însă convins că voi aduce un serviciu acestor uzine, descărcându-le pe cheltuiala mea de un balast, chiar dacă la nevoie aş fi plătit ceva pentru pleavă. Întărit în această logică de bun-simţ, nu m-am îngrijit prea mult de aspectul aprovizionării şi am continuat pregătirile pentru realizarea instalaţiei-pilot în apropierea uzinelor, unde găsisem un ţăran dispus să-şi vândă proprietatea alcătuită dintr-o casă cu trei camere, după modelul ţărănesc din România, şi un şopron, iar în continuare o grădină mare de vreo jumătate de hectar. În spatele terenului, trecea linia ferată spre uzinele de decorticare. La nevoie, aş fi putut să mă racordez şi eu cu o scurtă deviaţie.

Am cumpărat terenul şi casa pe care ţăranul o eliberase – căci se muta la oraş – şi astfel „Dragopetrolul“ devenea proprietar al unei mici industrii în construcţie. Toate formalităţile au fost îndeplinite la Arles de un notar, care a introdus şi clauza inexistenţei

vreunei interdicţii sau piedici pentru construcţii locale în zonă, dată fiind şi prezenţa uzinelor de decorticat orezul. Urma să găsesc pe cineva, un paznic muncitor, care să şi locuiască în casă.

Domnul Naldi mi-a oferit maşinile pe care le aducea de la diverşi constructori din Franţa, dar şi unele din Italia, de la inginerul Rossi, constând din două autoclave sub presiune, din tablă foarte groasă, nu atât din cauza presiunii aburului care era introdus, cât din cauza coroziunii pricinuite de acidul sulfuric folosit pentru transformarea pentosanului (zahăr cu cinci carboni, conţinut de celuloză), prin stropirea plevei cu acid, într-o vânturătoare de mare capacitate, ca apoi să fie extras furfurolul prin aburi, în două autoclave încărcate alternativ. Lichidul urma să fie prelucrat şi recuperat într-o coloană înaltă de distilaţie din aramă, iar prin răcire să se decanteze şi apoi să fie rafinat în rezervoare de plumb. Deşeurile de pleavă erau arse într-un cazan care producea aburul necesar. Principiul şi instalaţia erau relativ simple, fără automatizarea care s-ar fi putut introduce ulterior. Am comandat toate aceste maşini şi instalaţii, şi le-am depozitat în şopronul disponibil.

Instalaţia urma să fie montată într-o clădire de beton armat, înaltă de trei etaje, pe care am realizat-o în baza planurilor Rossi-Naldi şi se apropia de faza de asamblare şi montaj, permiţându-mi să fac previziuni pentru începerea activităţii. Lucrările au fost efectuate de o întreprindere de construcţii, iar alta mecanică trebuia să execute instalaţia pentru care se făcuseră şi formele necesare de obţinere a energiei electrice în cantitatea şi calitatea cerute.

Sosise momentul de a contracta materia primă, adică pleava, şi am luat din nou legătura cu uzinele de decorticare, care, spre mirarea tuturor, au refuzat pe rând, una după alta. Ne vedeam lipsiţi de elementul de bază, pleava, din care se extrage furfurolul, şi nu înţelegeam de ce aceste uzine refuzau cu încăpăţânare, continuând să cheltuiască bani pentru arderea ei. O iniţiativă din

partea lor sau a unor prieteni ai profesiunii nu era de închipuit, pentru că brevetul domnilor Rossi-Naldi fusese cumpărat în exclusivitate pentru Franţa. Nu puteau să obţină instalaţia-pilot. Mai mult, dacă făceam uzina, puteau să se convingă de utilitatea ei şi o altă iniţiativă pe plan mai mare putea să ia fiinţă, de acord cu noi, în condiţii de colaborare. Nici propunerea de a-i face asociaţi cu întreprinderea noastră nu au acceptat-o, ceea ce ar fi fost ideal, asigurându-se, în acest fel, materia primă. Atitudinea lor a rămas de neînţeles, singurul lucru clar şi lesne de priceput era că, fiind vorba de străini, ei nu trebuiau ajutaţi, ci dimpotrivă, împiedicaţi să pună piciorul în Franţa, şi cu atât mai mult, să prindă rădăcini.

Această experienţă m-a făcut să-mi dau seama de mentalitatea francezilor, atât de plastic exprimată în expresia *sale étranger.* Dacă aş fi găsit o consolare în necazul altuia, e de amintit că o altă mare iniţiativă a eşuat la fel de lamentabil. Un armean, venit în Franţa, voia să construiască o fabrică de celuloză şi fibre *fiocco* din trestia, papura şi răchita Deltei Ronului. Ea este foarte întinsă şi formată din aluviuni aduse de-a lungul vremii, cu mult pietriş şi nu este cultivabilă decât în prea puţine părţi, fiind lăsaţi liberi bivoli şi tauri, în cirezi numeroase. Tocmai din cauza disponibilităţii taurilor de rasă spaniolă, încetăţeniţi francezi, s-a introdus şi gustul coridelor taurine, care se ţin din timp în timp în sudul Franţei, în apropierea frontierei spaniole, în aşa-zisa regiune Rossillon, cu populaţie catalană.

Probabil n-au permis instaurarea acestei industrii, ca să nu lipsească taurii de alimente, deşi ei nu cu trestie, şovar, pipirig şi răchită se alimentează, ci cu iarbă bună şi grasă. Numai aşa devin musculoşi şi tari taurii care-i înfruntă pe toreadori, de obicei veniţi din Spania, căci francezii nu se încumetă să se ia la luptă cu taurii, ci preferă să facă pe „taurii“ în alte condiţii. La Arles există asociaţia taurină Julio Romero, care organizează coridele pentru francezi, dar mai ales pentru turiştii însetaţi de senzaţii

tari. După ce asistă la câteva spectacole cu tauri însângeraţi, puţini se mai reîntorc. În schimb, alte valuri de turişti îi înlocuiesc şi spectacolele motivează creşterea taurilor sacrificaţi cu glorie în arenă, în loc de abator, pentru aceleaşi scopuri alimentare. Pe lângă tauri mai sunt crescuţi şi caii, care trăiesc în herghelii libere şi nu numai pentru scopuri alimentare, deşi aceasta a devenit trista soartă a nobililor cai, să fie transformaţi în „parizer" şi să furnizeze măcelarilor carnea de ecvină necesară, fiindcă în Franţa carnea de cal este apreciată fie pentru alimentarea umană, fie pentru aceea a prietenilor casei, câini şi pisici. Caii sunt folosiţi de către „rejoneadori", care înfig lancea în spatele deja sfârtecat a taurului de către „picadori". Ce merite poate avea un astfel de lăncier, stând comod călare pe cal, ca într-un fotoliu? Taurul luptă cu calul, pe care adesea îl ridică în coarne cu tot cu călăreţul care abia reuşeşte să se mai ţină, şi uneori mai cade fără să vrea, când o ia la fugă, dacă nu reuşeşte să sară repede călare pe cal, din partea opusă. Am văzut, între aceşti lăncieri, şi femei – probabil amazoane – frumoase, elansate, îmbrăcate în pantaloni negri, cu pălărie spaniolă tipică, în genere cu coade împletite, pentru a nu greşi identificarea sexului, căci celelalte părţi nu se văd.

Arles este astăzi un orăşel de provincie liniştit, cu clădiri vechi din toate epocile, al cărui centru îl reprezintă Piaţa Mistral. Marele poet provensal, Frédéric Mistral, provenit din regiunea Bouches-du-Rhône, a trăit în secolul al XIX-lea, fiind fondator în anul 1854 al şcolii literare care urmărea să restituie rangul de limbă literară limbii provensale. În anul 1904, Mistral a obţinut Premiul Nobel, împreună cu spaniolul Echegaray. Bouches-du-Rhône e faimoasă pentru păsărelele numeroase care adesea lasă urme indelebile turiştilor neatenţi. Dar în trecut, Arles a fost un punct strategic de mare importanţă al Republicii şi Imperiului Roman. Caius Iulius Caesar, guvernator al Galiei timp îndelungat – motiv pentru care a putut să-şi scrie memoriile intitulate *De bello Gallico* – a dotat oraşul cu un coloseu tot atât de mare ca şi cel de la Roma, pe care l-am vizitat şi care e folosit, din păcate, pentru adăpostirea automobilelor care se încing sub soarele dogoritor de vară. Arles a beneficiat şi de alte construcţii romane de interes public, căci viaţa în imperiu avea un standard ridicat, atât de lăcomit de populaţiile nordice infiltrate cu persistenţă. Dacă în Nord se stabiliseră francii şi senii, la centru parisii şi burgunzii, prin Sud au trecut vizigoţii venind din Italia şi stabiliţi în Catalunia, urme evidente fiind la Barcelona, în cartierul zis Bario Gotico. Au dat şi numele regiunii de la numele lor de goţi-gotlani, plecaţi din insula Gotland a Suediei, trecând prin Valea Pripetului, prin Ucraina, unde au fondat un regat timp de o sută de ani, şi apoi au trecut peste noi, peste Haemus-Balcani şi peste Italia, până în Franţa şi Spania.

Mă întreb dacă în stabilirea acestor străini a intervenit *La Profession,* ca să-şi spună cuvântul, căci şi galii, desigur, aveau meseriile lor organizate pe profesiuni, fiind cunoscuţi ca redescoperitori ai emailului ars pe metale, ca şi ai săpunului pentru nespălaţi. Şi pe timpul romanilor existau organizaţii artizanale şi profesionale, ba uneori chiar statul le încuraja, cum era cazul importatorilor de grâu de la Roma, care trebuiau să asigure aprovizionarea Capitalei, altfel neputându-se aplica politica *panem et circenses.* Protecţii desigur că existau. Erau legate de impozitele atribuite pe sectoare de activitate, pentru subîmpărţirea lor membrilor sindicatului respectiv, păstrat şi azi în legislaţia fiscală spaniolă. Un protecţionism atât de şovin ca acela francez cred că n-a fost de nimeni depăşit, Franţa înfăţişându-se ca ţară a libertăţilor fără drepturi.

ACTIVITĂ¸I DIVERSE

Extinderea activității – colaboratori noi

Începutul anului 1948 a deschis, sub o zodie mai bună, o nouă perioadă în organizarea vieţii mele de operator economic, înjghebând şi regândind structurile organizatorice de după terminarea războiului. Economia italiană şi europeană se structura pe baze noi, de durată, căci în cei doi ani şi jumătate de la încetarea ostilităţilor, toată lumea dorea să facă, aşadar, comerţ, cererile fiind tot mai mari şi posibilităţile de obţinere a mărfurilor în toate domeniile mai reduse.

Produsele de export ale Italiei au fost întotdeauna şi în primul rând cele alimentare, legumele şi fructele, cu care Europa era împânzită, clientul principal, Germania, fiind înlocuit cu Anglia, Belgia, Elveţia. Treptat, a revenit în conul de lumină şi Germania, client tradiţional de mare anvergură. Dacă în perioada precedentă chiar şi cei nepricepuţi puteau să facă astfel comerţ (simplii funcţionari ai unor case de transport şi tranzit), în noua etapă se cereau structuri mai stabile şi oameni pricepuţi în ale comerţului, dotaţi cu calităţi în relaţiile publice şi cu prezenţă, în sensul italian al cuvântului, adică prezentabili. La apariţia acestora ca angajaţi noi, de nivel mai ridicat, foştii mei funcţionari, elveţianul Giovanni Willy, Giulio Volponi şi secretara lor, Zita, plecaţi toţi trei de la firma Danzas, s-au retras, nemaisimţindu-se la înălţimea cerinţelor şi funcţiilor pe care le îndeplineau. Cu toate că devenisem naşul lui Willy la căsătoria sa cu o milaneză tipică, el a

vrut să se retragă, dând curs unei iniţiative destul de îndrăzneţe. L-am felicitat, căci însemna să înfrunte cu curaj – având şi o familie în sarcina sa – riscurile comerţului independent. A reuşit să o ducă onorabil o bucată de vreme. Nu mă interesau detaliile şi nici el nu-şi deschidea uşor sufletul. Rămăsese discret şi oarecum distant. După câţiva ani, spre surprinderea mea, a venit să-mi ceară un împrumut personal de cinci sute de mii de lire încă bune, pe care a uitat să mi le restituie. Desigur, nu l-am căutat şi nici nu i-am dat de urmă, pierzând astfel doi fini şi un copil pe care n-am mai apucat să-l botez.

Giulio Volponi şi-a găsit un post la o casă de transporturi, iar Zita, frumoasa blondă cu ochi verzi, isteaţă, simpatică şi corectă, a preferat un post în domeniul transporturilor, ca dactilografă-facturieră. Mai târziu a redus, după ce s-a măritat, orarul de lucru la jumătate de zi, iar după câţiva ani, renunţând la serviciu, a rămas fără ocupaţie. A mai venit la mine sporadic, să-mi aranjeze arhiva.

Locotenentul Bandelli, promovat între timp căpitan de rezervă, care se ocupa de partea administrativă şi-mi ţinea contabilitatea, a plecat devenind *uccel di bosco*, nu înainte de a-mi goli însă casa de fier, lăsând-o goală, fără explicaţii decât aceea găsită sub formă de „bilete cu anticipaţii“ pe cont propriu.

Perechea romană formată din doctorul Augusto Lazzè, în realitate de la Viterbo, oraşul lucumonilor etrusci, şi Luciana Sala, efectiv de la Roma, nepoată a faimosului Alberto Minoprio, care îmi ţinea biroul de legătură cu ministerele de la Roma, s-a retras şi ea la timp, în mod spontan, cei doi lăsându-mă să cred că voiau să se căsătorească, proiect însă nerealizat din incompatibilitate de caracter. Fumau amândoi pe întrecute şi o eventuală căsnicie i-ar fi dus la consumarea resurselor în fum şi cafele tari, căci de mâncare nu se prea îngrijeau şi adesea uitau, graţie supraexcitărilor artificiale. Luciana Sala mai avea un motiv personal, deoarece îi tăiasem unghiile puterii ce-şi asumase în cadrul biroului, instalându-se în lipsa mea în fotoliul din biroul meu, fără nici o motivare şi justificare, începând să-şi aroge şi un rol de comandă asupra lui Lazzè. Au rămas prieteni, dar fiecare s-a căsătorit cu alt partener, iar ocupaţiile lor au devenit diferite.

Începând din luna ianuarie 1948, o dată cu închirierea celor două apartamente de la etajul V, Via Larga 11, scara B, am alcătuit noua mea echipă în frunte cu Laurian Cărămidaru, fost director la APIR, de unde demisionase pentru a nu se întoarce în ţară. De fapt, devenise liber încă din toamna anului 1947 şi venise la biroul din Via Larga 9, tot la etajul V, unde nu avea spaţiu, mulţumindu-se cu un scaun la o masă, împreună cu Lazzè. Deţinea un mare capital de cunoştinţe în materie de petrol, care includea, atât produsele petroliere cât şi pe oamenii care se ocupau cu „aurul negru“ şi făceau comerţ. Îl utilizam încă din toamnă, pentru plasarea acelui „petrol uşor“, folosit ca solvent, dar care devenise un complement al benzinei, în cisternele clientului meu angrosist. În noile localuri a avut biroul său singur şi şi-a recâştigat în parte prestigiul. Pentru a-i menţine moralul, i-am păstrat titlul de director, ceea ce îi ridica poziţia şi gradul în faţa celorlalţi. El însă se pricepea doar la petrol, cu diversele lui derivate, şi la nimic altceva. Zece ani de zile petrecuţi la societatea APIR l-au specializat, dar l-au şi împiedicat să cunoască alte mărfuri şi pieţe. Cu limbile străine era cam certat, în afară de italiană şi, bineînţeles, de română. O mai rupea oarecum în franceză, cu un vocabular redus şi o pronunţie fantezistă. Pentru plasarea produselor petroliere în nordul Italiei nu avea nevoie de limbi străine, cel mult de dialectele piemontez, lombard sau veneţian, dar erau necesare pentru vehicularea unor produse alimentare, pe care le vindeam în Belgia, Anglia şi Elveţia.

Am fost nevoit să iau o secretară care să se ocupe de corespondenţă. Se nimerise a fi o domnişoară uitată de Dumnezeu şi de oameni, între două vârste, adică trecută de vârsta canonică de patruzeci de ani. Era ciupită de vărsat (suferise de această boală

în tinereţe) şi decorată cu nişte peri cărunţi, adunaţi de-a lungul anilor prin birouri fumegoase, cu scrumiere pline de mucuri de ţigări rău stinse. Pletele bălţate acopereau o ţeastă prelungă, cu faţă osoasă şi urechi ascuţite, dar cu ochi vioi şi atenţi, străpungători, aţintiţi la cel care îi dicta o scrisoare, pe care o stenografia la perfecţie. Scria bine la maşină, fără răzături şi ştersături, şi aducea scrisorile în registru cu sugativă pentru semnături. Avea o ţinută militărească şi se vedea că ştie să guste plăcerea datoriei împlinite. De altfel, însuşi trupul ei avea o ţinută soldăţească şi cine o vedea, chiar dacă nu-i cunoştea numele şi originea, o lua drept nordică, din Salvation Army. Se numea Spieller şi era din Trieste. Aici, la Trieste, port important al Adriaticii, s-au încrucişat multe etnii ale Imperiului Habsburgic. Domnişoara Spieller, al cărei nume de botez era Carmen, impunea respect tuturor. Nu făcea confidenţe nimănui şi stătea închisă în micul ei birou, alături de biroul meu. Biroul era altarul ei. Aici nimeni nu putea să pătrundă. Când îl părăsea, îl încuia cu cheia şi se ducea într-o încăpere discretă, în partea opusă a coridorului, chiar aproape de intrare. Făcusem într-o zi socoteala minutelor de absenţă, care ajungeau să balanseze pe cele de prezenţă, fără a fi ajuns să ştiu vreodată natura acestei îndeletniciri. Ea scria în franceză, engleză şi germană, limbă pe care o vorbea curent, probabil, şi acasă. N-am aflat dacă avea şi o mamă. Desigur că avusese, dar nu vorbea niciodată despre ea şi despre viaţa ei particulară. A îndeplinit această funcţie câţiva ani, până în anul 1950. Când am lansat ButanGas-ul, a părăsit postul, căci personalul se înmulţise şi ea îşi pierduse rolul principal avut până atunci. Prin felul ei de a fi, nu s-ar putea spune că era prea simpatizată de colegi şi colege.

La începutul primăverii, menţinându-se cererile de legume şi fructe, lipsit de foştii mei tranzitari, m-am văzut nevoit să creez un post nou de responsabil în acest sector. Citisem în *Corriere della Sera* oferta de serviciu a unui fost agent al marii societăţi de asigurare, Assicurazioni Generali, care se prezenta cu experienţă

şi talent comercial, verificate apoi după angajarea sa. Este vorba de Silvio Amoroso, şi el triestin, cum întotdeauna se califica, mai presus decât italian. Tatăl lui fusese profesor de liceu, iar mama-sa, profesoară şi poetesă de etnie ebraică. Se stabiliseră la Trieste, după o vreme petrecută în localitatea Parenzo din Istria, unde, de fapt, se născuse şi Silvio. Educat de mamă-sa cu o deosebită îngrijire, a făcut liceul şi apoi s-a înscris la o şcoală superioară comercială de doi ani, cum exista în cadrul Imperiului Habsburgic, obţinând un fel de semidiplomă universitară, asemănătoare cu diploma de *graduate* americană de trei ani. Se învăţau materii folositoare comerţului şi titlul obţinut era de *Kaufmann,* spre deosebire de *Diplom-kaufmann,* ceea ce înseamnă licenţiat. Era un titlu respectabil în vechiul imperiu, ca şi în Germania, unde toate tranzacţiile se bazau pe onoare, în primul rând, iar când lucrurile mergeau rău, se întâmpla destul de frecvent ca un adevărat şi respectabil *Kaufmann* ajuns la faliment să se sinucidă. Levantinii fac comerţ fără diplomă, iar etica greco-libanezo-feniciană (pe timpul acestora, evreii nu erau lansaţi în comerţ) este exact opusă. Istoria nu semnalează nici un caz de sinucidere printre aceştia, când ajung la faliment, deseori provocat cu intenţie şi bine calculat, din care nu o dată ies mai bogaţi decât fuseseră înainte.

Silvio Amoroso era de statură potrivită, puţin mai scund decât mine, bine îmbrăcat, cu aer de senior, cu o înfăţişare agreabilă, fără a se putea mândri cu o faţă arătoasă, din cauza gurii prea largi şi a dinţilor prea numeroşi, în parte naturali, în parte artificiali, dar toţi „ai săi“. Avea simţul posesiunii dezvoltat şi poate datorită acestuia mai avea încă o coamă suficientă pentru vârsta sa de patruzeci şi cinci de ani, când se prezentase la mine, spre a fi angajat. Ştiind să vândă asigurări, un fel de „fum“ lansat frumos în forme diverse, socoteam că ar fi putut să vândă şi fructe, legume şi tot felul de vegetale, cu care mă îndeletnicisem temeinic. În timpul examenului, observându-l bine, mi-a câştigat

încrederea şi convingerea că va putea să trateze cu clienţii în limba germană, pe care o vorbea curent, ca orice triestin, ca şi în limba franceză, pe care, de asemenea, o vorbea, cu mai puţină fluenţă însă. Ne-am înţeles asupra condiţiilor şi l-am angajat cu gradul de procurist, urmând să-i dau puterile respective după o perioadă rezonabilă de probă. I-am încredinţat sectorul exportului, care era cu precădere de produse alimentare, vagoane întregi destinate îndeosebi Belgiei şi Angliei deoarece puteam să dispun mai lesne de aceste devize nu numai pentru a le ceda Băncii Italiei, dar şi pentru a le folosi în diverse compensaţii private şi *switch*-uri. Dispunând de birou, l-am instalat şi pe el în aripa B, care era destinată exporturilor. În acest fel mi-am constituit două coloane pe care mă puteam baza în lipsă, fie cu ocazia vizitelor mele la Roma, fie a călătoriilor în străinătate, încă greoaie din pricina paşaportului cu efigia ex-regelui Mihai, prelungit de ministrul Dumitrescu, rămas fără legaţie la Madrid, pe o durată de zece ani şi cu foi adăugate de mine însumi, de trei ori mai multe decât cele originale, având însă toate ştampilele în regulă.

La ordinele celor doi procurişti, responsabili de sectoare, erau alţi funcţionari în subordine, printre care veteranul era Guido Fontana, şoferul, şi după el, Giuseppe Togni, licenţiat în litere şi versat în jurnalismul sportiv. Sportul revenise la mare cinste, creându-se în acest scop la Milano şi un mare jurnal, *Corriere dello Sport*, cu a cărui citire Togni îşi începea ziua de muncă. Lectura o făcea în timpul navetei de la Gallarate la Milano, zilnic, cu liniile ferate aşa-zise varesine, cu trei şine (a treia ridicată la cincizeci de centimetri, alimentând cu curentul de înaltă tensiune locomotorul, cu mare pericol pentru călători). Cunoscând până la mici detalii orarele feroviare, venea punctual la birou şi imediat se apuca să-i informeze pe colegi despre rezultatele întrecerilor sportive. Adesea scria şi el câte un articol, pe care îl dădea în lectură, după ce-l publica. Giuseppe Togni se specializase în transporturile produselor de export şi import, şi în acest sector a rămas

până la pensionare, însărcinat apoi cu aprovizionările de gaz şi cu circularea promptă a celor aproape treizeci de vagoane-cisternă speciale, proprietatea noastră.

Corespondenţa creştea şi domnişoara Spieller nu mai prididea să servească ambele secţii, export şi import. Am simţit nevoia de a angaja o secretară cunoscătoare de limbi străine şi în acest scop am dat un anunţ în *Corriere della Sera*. Între altele, s-a prezentat şi o funcţionară de la Banca Comercială Italiană. Ne-am mirat cum şi de ce voia să lase o mare bancă cu ramificaţii în Europa şi în lume, chiar şi cu filiale în România, la Bucureşti şi Timişoara, şi să vină la o firmă mică, ce abia începea să se afirme. Misterul s-a clarificat atunci când a început să spună că nu dânsa aspiră la acest post, ci un văr al ei abia ieşit din lagărul american de la Padova, unde lucra la secretariat ca funcţionar local şi cunoştea limbi străine, pe care, în genere, americanii le ignoră în totalitate şi chiar când au dorinţa, ba chiar şi bunăvoinţa de a le învăţa, se poticnesc şi rămân cu un accent caracteristic, întocmai ca maghiarii cu limba lor mongolă, care rămân pecetluiţi toată viaţa şi pot fi recunoscuţi dintr-o mie de indivizi, fără dificultate. Eu doream o secretară de sex feminin, mai potrivită pentru o astfel de funcţie, prezentând cu graţie munca prestată. Domnişoara Vallar mi-a vorbit aşa de frumos şi de convingător despre vărul ei, Celso Vallar, un tânăr de douăzeci şi şapte de ani, încât am acceptat să-l primesc şi să fac şi această experienţă cu un secretar de sex masculin. Ca orice tânăr destoinic, Vallar era şi prezentabil. Faţa rotundă, puţin roşcovană, cu un incisiv ieşit din flanc, ce putea să lase o impresie de agresivitate, dar apoi corectat de doctorul Berlovan, cu o vorbire corectă, educată şi convingătoare. De fel era din Cividale, din regiunea Friuli, unde sunt oameni muncitori, aşa-zişii friulani, al căror dialect se aseamănă cel mai mult cu limba română, începând de la întrebarea: „Ce faci tu?“ la fel cu expresia noastră. Ocupaţia de predilecţie a friulanilor era tăiatul pietrei şi, cu

această meserie, ei au împânzit România şi au mers chiar mai departe, până la Kiev şi Moscova. Un văr al lui Celso Vallar, născut şi crescut în România, a rămas în continuare acolo şi, după retragerea trupelor şi încheierea războiului, şi-a întemeiat o familie şi şi-a luat cetăţenia română. Tenacitatea friulanilor este cunoscută şi, când au în mână o afacere, nu o lasă fără rezolvare. Din dactilograf, la începutul carierei sale, Celso Vallar s-a afirmat pe parcurs şi a ajuns să fie directorul general care operează în zece ţări. A fost o fericită alegere, făcută cu bucurie, căci îmi amintea şi de neni Iuli Patachi de la Caransebeş al cărei fiu deveneam în timpul verii, ea fiind născută Persotti, dintr-o familie de pietrari friulani, stabiliţi în Banat.

Celso Vallar era respectuos cu colegii. Prin puterea sa de muncă şi prin judecata clară, repede s-a făcut remarcat, atât de Cărămidaru cât şi de Amoroso, care îl doreau mai aproape de ei, desigur, în mod diferenţiat. Cărămidaru era un spirit afectuos, degaja căldură umană, în timp ce Amoroso era un temperament rece, calculat şi egoist. Curând i-au fost încredinţate însărcinări mai importante, astfel încât, în funcţia de secretar, a trebuit să angajez alte persoane, de data aceasta fete, începând cu Graziella, mai vioaie şi mai isteaţă decât altele, Marisa Mazzucato, fetiţa cu coade, sau Flavia Furigo de la Varese, cu ochii mici, încă nedeschişi, ca la pisicii nou-născuţi, ajungând toate, pentru puţină vreme, sub supravegherea domnişoarei Spieller, căci şi secretarele au nevoie de secretare, după faimoasa lege a lui Parkinson.

Această nouă organizare, necesară pentru lansarea pe piaţa italiană şi europeană a activităţii mele lărgite, s-a pus în mişcare. Firma prin care lucram era tot Dacia a lui Josif Constantin Drăgan, înscrisă la Roma şi la Milano, dar, pentru a avea mai multe licenţe de la Ministerul Comerţului Exterior, care începea să funcţioneze tot mai bine, am socotit oportun să mai înscriu o firmă, tot individuală, dar de data aceasta sub numele de Elvetica a lui Giovanni Willy, funcţionarul meu, care apoi mi-a cedat-o cu documente, firma devenind a lui Josif Constantin Drăgan. La minister însă rezulta de la început ca o altă firmă, deşi cu aceeaşi adresă, fapt posibil într-un palat mare, în centru.

Societatea Dacia S.p.A. cu sediul la Roma, înfiinţată în 1947, o lăsam în mâna inginerului George Morariu, pentru a verifica productivitatea sa şi a colaboratorilor pe care mi i-a impus, foşti funcţionari ai societăţii APIR. În puţini ani, s-a văzut că, dacă erau mari administratori ai societăţii mixte româno-italiene APIR, nu erau însă şi creatori de noi afaceri, pentru care e nevoie de o bogată imaginaţie şi o largă, abundentă asociaţie de idei, de care eu dispuneam, spre mirarea lor. Laurian Cărămidaru lucra atât pentru societatea pe acţiuni cât şi pentru firma individuală, iar cu timpul i-am destinat alte activităţi, fiind singurul care a rămas după retragerea inginerilor George Morariu, Roger Slăniceanu şi Vasile Chircu.

Continuam să cer licenţe de compensaţie pentru produse petroliere care implicau şi exportul de produse horto-fruticole, de care petroliştii se ţineau deoparte, considerându-l o activitate inferioară, de zarzavagii, incompatibilă cu prestigiul pe care-l dă petrolul, dacă-l ai şi dacă-l poţi vinde... De aceea, era nevoie şi de firma Elvetica, deoarece, într-o compensaţie, Ministerul Comerţului Exterior preferă să vadă un alt partener decât importatorul, ceea ce dă şi mai multă garanţie în stabilirea preţurilor, prin jocul intereselor contrarii, determinate de piaţă. Compensaţiile private făcute în primii ani de după război, în care devenisem mare specialist, continuau să fie un mare apanaj al meu, în noile afaceri aşa-zis „abinate“, care tot compensaţii sunt, dar cu doi parteneri diferiţi.

Importurile franco-valută, pe care le făcusem şi cu produse petroliere, nu mai erau agreate, căci s-a constatat că, în realitate, se făceau cu valută procurată pe piaţa liberă a devizelor, care scăpau controlului.

Pentru a putea continua importurile, mai ales de la rafinăria din Trieste, o vreme zona B cu guvernator autonom (mare competenţă şi renume a câştigat Libero Mazza), cu trenuri întregi plimbate până la frontiera Austriei, la Tarvisio, şi apoi dirijate la Milano, plata la Trieste putându-se face în lire italiene, acceptate de filiala de la Milano, dar era nevoie să obţin licenţe abinate, în baza cărora să export o contrapartidă italiană care, oficial, plătea în compensaţie importul. Au plecat astfel zarzavaturi şi fructe, cu precădere în Anglia, unde italienii britanici primeau vagoane întregi şi le desfăceau pe piaţa Londrei, depunându-mi plata apoi în sterline, transferabile, pe un cont deschis la Westminster Bank din Lombard Street la Londra. Cu aceste devize puteam uşor să plătesc produse petroliere şi altele de orice provenienţă, chiar americane.

Ajunsesem în graba mare să export şi rame de ochelari sau, mai bine zis, să le expediez în depozitul unui tranzitar de la frontiera cu Austria sau Elveţia, pentru a putea realiza importuri, odată obţinută licenţa cu exportul italian. Au durat luni şi ani până când am putut vinde această partidă de rame de ochelari tocmai în Portugalia, unei firme specializate în această ramură a opticii. Azi preţul la rame a sporit atât de mult, încât costă de cinci ori mai mult rama decât lentilele şi casele de modă franceze, Christian Dior, Yves Saint Laurent, Pierre Cardin şi chiar casele italiene, Nina Ricci, Valentino au început să deseneze şi să semneze nu numai haine, cravate, poşete şi cămăşi, ba chiar şi catarame de centuri sau pantofi, ochelarii decorativi, completând toaleta. A fost în anii 1950 o modă a ochelarilor mari şi afumaţi pe jumătate, îndărătul cărora posesorul lor se ascundea sfidând trecătorii. Săracele maimuţe, li s-a luat şi acest avantaj pe care îl mai aveau, al ochilor împrejmuiţi de mari cercuri păroase, decorate în negru şi alb! Ramele erau uşoare şi subţiri, şi cantităţi mari încăpeau

în câteva lăzi, ceea ce avantaja costul transportului şi, mai ales, magazinajul.

Uleiul de delfin din Turcia motiva importul cu o contrapartidă de fructe plecată în altă parte şi, în baza unui *switch* putea fi plătit, servind astfel mai ales firma producătoare de săpunuri şi margarină de la Saronno. Adelio Bianchi, care ne pusese în legătură, mai continua să fie agentul meu pe piaţa produselor chimice de la Milano, lângă Bursă, căci beneficiile realizate prin importurile sale directe din America, franco-valută, de sacâz şi şelac, şi alte produse asemănătoare, le cheltuise la repezeală, îmblănindu-şi în primul rând nevasta cu tot felul de mantouri şi cape străine, redevenite la modă o dată cu abundenţa.

Cu România am mai încercat unele schimburi, după importul pentru iugoslavi a produselor petroliere, pe Dunăre şi prin Viena, dar acestea nu s-au putut realiza, situaţia în ţară devenind din ce în ce mai grea, prin noile măsuri luate pentru monopolizarea comerţului exterior şi prin diminuarea disponibilităţilor petroliere, ţiţeiul românesc scurgându-se spre Rusia. O licenţă obţinută pentru o afacere abinată s-a realizat prin importul de uleiuri minerale, *spindel-oil* pentru filaturi. Acest *spindel-oil* a fost expediat din Belgia, din depozitele de la Anvers ale societăţii americane Atlantic-Oil, dar a fost declarat de provenienţă românească, deşi nu avea certificat de origine, însă faptul nu prezenta nici o importanţă pentru Italia în acele momente.

Sub noul guvern, în căutarea de noi formule de adaptare, după sistemul şi modelul socialismului din Est, de unde au fost trimişi „experţii“ respectivi, străini de neam şi de ţară, România se izola din ce în ce mai mult de Occident, atât pe plan economic cât şi pe plan cultural-spiritual. Drept imediată consecinţă a fost, la 1 decembrie 1948, *desfiinţarea* Bisericii Române Unite şi *sechestrarea de către stat* a tuturor bunurilor şi bisericilor sale, date apoi în folosinţă Bisericii Ortodoxe Române, iar celelalte bunuri, unor

şcoli şi diverse instituţii publice. Au fost astfel tăiate aceste legături culturale cu Occidentul şi au fost închise institutele de cultură italiană şi franceză.

Tăbăcăria Ştefan Drăgan

Trecusem pragul celor treizeci de ani.

Pentru bărbaţi, vârsta de treizeci de ani înseamnă pragul afirmărilor, după începutul primei etape a carierei. Eu mă găseam în această situaţie. Aş spune chiar mai mult, căci iniţiativele şi afirmările începuseră deja de la vârsta de douăzeci şi patru de ani, cu deplină satisfacţie, fiind reluate apoi la douăzeci şi opt de ani, o dată cu încetarea războiului. Gânduri de a întemeia o familie nu am avut, singura mea preocupare, care le depăşea pe toate, era afirmarea şi realizarea unei cariere economice în străinătate, prin care să arăt şi posibilităţile celor din neamul meu românesc. N-aş putea spune că aş fi avut vreun model de urmat, un exemplu. Prea puţini dintre români se gândeau la cariera comercială şi economică. Acestea erau lăsate pe seama altora, de altă religie, care, în acest fel, şi-au stabilit o faimă şi au ajuns să stăpânească diverse popoare ale lumii, în care au grupuri suficiente, bine organizate, şi care formează minorităţi dominante. În ultimul an de studenţie, la Bucureşti, avusesem ocazia să-l cunosc pe senatorul Feneşan din Făget, la origine tăbăcar, ca şi tatăl meu, dar cu multă şcoală, experienţă şi facilităţi obţinute prin politică. El se lansase în comerţul exterior, ceea ce a constituit pentru mine un stimulent în formarea unei imagini şi a unei aspiraţii de viitor. Un stimulent, pentru a nu-l numi model de importator-exportator, a fost în anii următori doctorul Traldi de la Roma, care era în legătură cu inginerul Morariu şi îmbina munca de birou cu sporturile şi viaţa de societate, apărând, ca toţi chelboşii, bronzat şi viril.

Totuşi, probleme familiale am înfruntat şi eu, şi o dată cu venirea fraţilor mei în Italia am preluat funcţia paternă ajutându-i să-şi termine studiile, cum a fost cazul lui Zeno, care a terminat medicina în vara lui 1948, şi al lui Jianu, sosit la sfârşitul anului 1947, cu nevasta sa, Flavia, şi cu un copil în perspectivă. Perspectiva era evidentă, căci, în a treia lună de la sosire, Flavia a născut o fetiţă pe care am botezat-o eu, la cererea lor, Olivia. Jianu devenea astfel primul dintre noi tată al unui copil care, la început, ne-a înveselit pe toţi.

Se zice despre copii că aduc mare bucurie în casa părinţilor. Aduc însă şi mari neajunsuri prin plânsetele şi suferinţele lor. Dar mamele sunt create de natură să le suporte şi să le depăşească.

Ajunşi în siguranţă la noi, în marele meu apartament cu şapte camere din Via Larga 9, etajul 5, pus şi la dispoziţia lor, trăiau toţi sub oblăduirea mea. Totuşi, în vederea marelui eveniment, mă gândeam să le găsesc o casă, unde să locuiască în mod autonom, cu bucuriile şi grijile lor. Nu era uşor a găsi casă şi, mai ales, prin apropiere, pentru a rămâne legaţi. Din fericire, în Sant'Antonio nr. 2, unde, ca subchiriaş al doamnei Moroni, mi-am început cariera, păstram bune legături cu portarul tăcut şi rezervat, cu nevastă muncitoare şi vorbăreaţă şi cu un băiat şi-o fată la vârsta pubertăţii. Ei mi-au semnalat posibilitatea de a prelua apartamentul cel mic de două camere, cu baie şi bucătărie de la etajul 6, de la cei care plecau. Mai târziu, am aflat că acest apartament avea o istorie pitorească şi mişcătoare. Am arătat toată atenţia faţă de cei care trebuiau să plece şi faţă de proprietar, o societate de asigurări, aşa că, în primăvara anului 1948, la o lună după naşterea Oliviei, am putut să obţin apartamentul. În graba mare am curăţat şi amenajat locuinţa fără mari pretenţii. Atât eu cât şi Zeno am fost fericiţi când am putut să-l transferăm pe Jianu şi ai lui în noua locuinţă, lipsindu-ne astfel de muzica nocturnă a cântăreţei nou-născute.

Gospodăria pe care continua să o țină Zeno, făcând cumpărăturile și ocupându-se de servitoare, fusese îngreunată de prezența familiei lui Jianu. Acum se ușurase din nou, astfel încât fratele meu mai mic putea să-și continue studiile nestingherit. Le-a terminat onorabil, cu note bune. Făcuse teza de doctorat în oculistică, cu profesorul Cattaneo, bine cunoscut la Milano, la care mă însoțise și pe mine pentru o consultație, deși probleme de vedere nu avusesem niciodată, decât după o decadă de la „mezzo del camin di nostra vita“, adică după 50 de ani, cum zice Dante în *Divina Comedie*. Nu știu de ce Zeno alesese această ramură, pentru a-și face teza. Încerc să dau o explicație azi prin faptul că el suferise un accident, tăindu-și irisul, fără a pierde forța vederii. N-a ajuns niciodată să se specializeze și cu atât mai puțin să practice această profesiune, atât de utilă omenirii și la care apelăm cu toții, după trecerea unei anumite vârste.

Mulți copii însă, chiar de la vârstă fragedă, sunt obligați să poarte ochelari, pentru a corecta anumite defecte de naștere, adesea spre a li se întări mușchiul lateral – nu cunosc denumirea științifică, deși ambii mei frați se specializaseră în medicină – care să țină ochii în vedere paralelă. Olivia a fost unul dintre aceste cazuri, căci, încă din copilărie, s-a observat că era sașie, ca Venus, fără a avea însă frumusețea legendară a acesteia. De ce privirea sașie e considerată un apanaj al frumuseții feminine? Poate că, în felul acesta, femeile pot privi în două direcții cuprinzând un câmp vizual mai mare, cu un ochi la făină și altul la slănină. Nu știu dacă această calitate Olivia a luat-o de la taică-său care, înainte de a se îngrășa, la vârsta când a devenit adult, era considerat un bărbat frumos, cu prestanță și succes la femei, sau, mai degrabă, de la mamă-sa Flavia, pe care Jianu o văzuse frumoasă în tinerețe, deși cu voce de pisică și privirile sașii. Așa l-o fi privit și pe tatăl său, preotul-profesor de latină de la Oravița, ¸ăranu, atunci când acesta și-a trântit fata la examen.

Când, după încercarea mai multor specialități, Zeno nu s-a oprit la oculistică, așa cum lăsa să se bănuiască, ci la dietetică, mi-am dat seama că voia să aibă o viață mai ușoară, cu riscuri puține, fără morți sau răniți și, în orice caz, cu pacienți pașnici, care nu deranjează noaptea, în afară de orarul cabinetului, lăsându-l pe medic să scoată telefonul din priză și să se odihnească.

La început, după sosire, îi dădeam lui Jianu o sumă lunară pentru întreținerea familiei sale. Cu Zeno continuam menajul nostru. Pe Jianu și familia îi invitam la noi la masă, și curând am observat că Flavia avea reale calități culinare (cum pretindea ea) pe care le aplica pe pielea noastră sau, mai bine zis, a stomacului nostru. Zeno și cu mine încercam să ne obișnuim cu postura de unchi burlaci, dar nepoata era prea mică și, mai mult decât anumite priviri în cărucior și o slabă mângâiere, pentru a-i bucura pe părinți, nu puteam arăta ca expresie a sentimentelor noastre.

Reîmpreunarea aceasta m-a dus cu gândul departe, acasă, la Lugoj, la familia lui Ștefan Drăgan și a fiilor săi. El se fălea în oraș cu familia sa și era bine considerat în poziția socială pe care și-o crease cu propriile brațe de robust tăbăcar, dar și cu mintea fină, cu vorbirea ușoară și plină de umor, astfel încât persoana sa era dintre cele mai căutate și respectate. Crease o întreprindere cu mâinile sale și cu ajutorul mamei, cu spirit comercial foarte dezvoltat, și o lansase la gradul maxim la care putea să ajungă un *self-made man* autodidact. O continuare a imaginii și activității sale ar fi fost interesantă – și a dorit-o întotdeauna –, fiind foarte bucuros că Jianu, după terminarea studiilor de medicină la București și a practicii obligatorii în satul Zăgujeni, s-a alăturat lui spre a continua, pe lângă cabinetul medical (curioasă împerechere) și tăbăcăria Ștefan Drăgan, al cărei nume dăinuie și azi cu litere de vecie pe frontispiciul porții de intrare în casele și atelierele sale din fosta stradă Alexandrovici din Lugoj, azi Ștefan cel Mare nr. 16.

Problemele anului 1948 impuneau, pe lângă reorganizarea şi dezvoltarea birourilor mele, găsirea unei ocupaţii pentru Jianu, ca să ajungă să-şi câştige o pâine pentru întreţinerea familiei sale. Nu era uşor, căci nu cunoştea italiana, ci numai germana şi franceza, şi nici problema sejurului nu era reglementată. După o vreme, Jianu a avut inspiraţia să declare că venise în Italia, încă din 1942, după cum dovedea ştampila pe paşaportul românesc. În temeiul acestei vize, prin legăturile stabilite la *questura* din Varese (în siciliană: *amicu' de lu' amicu'),* fratele meu a obţinut o viză de reîntoarcere, apoi una austriacă şi, mai anevoie, una maghiară la Viena, cu autorizaţia Comandamentului rusesc (în realitate, ruşii fiind stăpânii acestei ţări). Adăugând pe paşaport, cu de la sine putere, şi soţia, a intrat în Italia, venind oarecum la el acasă. N-a fost greu să obţină sejurul, pe temeiul unei dispoziţii a Ministerului de Interne, conform căreia cine creează locuri de muncă putea să obţină şederea permanentă în Italia.

Ce muncă ar fi trebuit să-i încredinţez şi ce răspunderi ar fi fost potrivit să aibă? Am imaginat înfiinţarea unei firme la Varese, cu numele Tăbăcăria Ştefan Drăgan şi Fiii. M-am interesat la faţa locului şi am găsit o ocazie nimerită: o tăbăcărie în stare de funcţionare, care putea fi cumpărată şi se preta la o dezvoltare ulterioară. Mă gândeam la pielărie de calitate, cum se face în Italia, şi la aceasta voiam să adaug prelucrarea de piei exotice din Africa sau Brazilia şi, în primul rând, a pieii de crocodil, a cărei frumuseţe începusem s-o apreciez de când schimbasem poplinurile demodate de la Bologna, bune pentru francezi, care nu ţin prea mult la modă, contra pieilor de crocodil african, cu solzi mari în relief, (spre deosebire de aligatorii brazilieni), care erau şi au rămas la mare valoare, transformându-se în marochinărie de lux, ca poşete, portofele, iar uneori pantofi şi chiar valize, azi foarte rare, căci costă milioane. După cum se vede, crocodilii îşi vând scump pielea şi, din când în când, îşi mai astâmpără foamea şi cu câte un negru sau un alb neprevăzător. Şi pieile de şarpe sunt preţioase şi prelucrate cu îngrijire, îndeosebi când sunt bucăţi mari de şarpe boa sau alte specii mai puţin cunoscute. Mai căutate însă sunt pieile de *lézard,* adică de şopârlă mare, imprimate de la natură cu desene mai fine, care ies bine în relief, când li se dau culori vii şi, în primul rând, verde-sticlos sau verde-smarald.

Bineînţeles, baza acestei producţii ar fi rămas totuşi şevrourile din iezi şi capre, atât de fine, pieile pentru căptuşeală, din oaie sau box de viţel sau văcuţă, ale căror piei erau mai lesne de găsit în Italia sau în străinătate. Varese şi satele din jur, ca şi târgurile până la jumătatea drumului spre Milano, sunt cunoscute ca zone de tăbăcării, iar muncitorii şi meşterii erau lesne de găsit, ceea ce ar fi putut uşura preluarea şi reorganizarea unei tăbăcării.

Am vizitat diverse tăbăcării împreună cu Jianu şi, mai puţin, cu Zeno, care n-a arătat niciodată un interes sau o înclinare deosebită pentru această meserie, deşi chiar şi el obţinuse, la dorinţa tatei, carnet de meşter tăbăcar. Îmi închipuiam o întreprindere înfloritoare şi măreaţă, cu o firmă în neon, pentru a atrage mai mult atenţia şi a pune în circulaţie numele Drăgan, despre care nu ştiam, pe atunci, că există şi în Italia. Comentariile de acasă nu-l entuziasmau pe Jianu şi, la toate ipotezele, găsea obiecţii. Până la urmă, orice perspectivă îl lăsa rece. Pentru a-i stârni apetitul, i-am dat pe mână stocul de piei de crocodil, pe care îl păstrasem, ca să-l vândă şi să-l valorifice. Prima valorificare a făcut-o el însuşi, croindu-şi portofele, genţi şi pantofi. Nu mă aşteptam la o astfel de iniţiativă, dar m-am consolat cu gândul că ar putea fi o reclamă ambulantă, în căutarea clienţilor.

Gândul lui era îndreptat în altă parte. Văzuse nişte motociclete gigantice şi începuse să-mi spună că, pentru a se deplasa mai uşor la tăbăcăriile din zonă, nu întotdeauna aşezate pe drumurile principale, o motocicletă ar fi fost foarte potrivită, putând să intre cu ea pe poteci şi drumuri de ţară. Nu m-am lăsat convins uşor, spunându-i că ar putea folosi o maşină cu şofer, dar n-am mai avut argumente în ziua în care l-am fotografiat călare pe

motocicletă (îi plăcea să pozeze în astfel de postură). La puţină vreme, mi-a spus că trebuie să fie acompaniat de soţie, dar nu pe şaua din spate, ci într-un ataş cu a treia roată, în care putea ascunde şi proteja copilul. Pentru Jianu, timpul de la gândire la realizare era foarte scurt şi, curând, l-am văzut fotografiat în motocicletă cu *sidecar.* Făcea plimbări zilnice, dar distanţele până la Varese erau prea scurte şi atunci s-a apucat să meargă şi la Viena, la firma mea de acolo, Dacia AG, ca să-mi aducă o pompă mică, pentru transferul gazului butan. Societatea mea vieneză procurase deja pompa de la firma Flaga şi aştepta s-o trimită în Italia, dar prin poştă ar fi întârziat prea mult şi curiozitatea mea de a vedea cum funcţionează sporea pe zi ce trece. Cei 850 de km de la Milano până la Viena Jianu i-a înghiţit zburând, căci i se oferea ocazia de a încerca vitezele ca om grăbit. Aceste performanţe le-a realizat şi între Milano şi Bucureşti, mult mai târziu, când a putut să reia vizitele în ţară, fără a întrerupe cursa în cei 1 850 de km. Fizicul său robust îl ajuta, dar forţa inima, care i-a cedat în plină maturitate.

Mă tot sfătuiam cu Zeno ce să-i dăm de lucru lui Jianu, fiindcă nici o lege în lume nu-l obligă pe un frate care trândăveşte, cu gândul numai la plăceri şi distracţii, să fie întreţinut de fratele mai mare. Nu a fost chip să-i găsim acestui Hercule o ocupaţie potrivită, iar proiectul tabăcăriei Ştefan Drăgan şi Fiii a rămas în aer, singura urmă a sa fiind hârtia galbenă cu antet şi un desen de piele de culoare maro, ca aceea a opincilor cu care tata îşi începuse meseria. A fost un vis al meu nerealizat, spre care aş fi putut să-i îndrept pe amândoi fraţii, într-o activitate nouă, în care ei înşişi ar fi putut să dea probă de capacitate şi de muncă îndârjită. Ar fi fost o soluţie şi pentru Zeno, care nu putea să practice profesiunea de medic neavând cetăţenie italiană. Problema fraţilor rămânea astfel nerezolvată.

Lunile treceau, Jianu nu făcea progrese în însuşirea limbii, cu Flavia vorbea numai româneşte (româncă cu mamă şvăboaică, cunoscând germana şi maghiara), iar în Italia era logic că trebuia să vorbească toţi limba ţării în care trăiau. Numai să lucreze nu aveau de gând, căci nici Flavia nu era prea vrednică, ci mai mult lentă şi placidă, iar virtutea curăţeniei nu a avut-o niciodată. Deşi cu copil mic, gândul ei era la dansuri în localuri de noapte, care ajunseseră la mare modă sub impulsul existenţialismului lui Sartre, când la Paris se lansase Juliette Gréco, iar la Milano se transformaseră în localuri de petrecere toate pivniţele rău amenajate sau rău luminate, cu saci, cu roţi, cu sticle atârnate de tavan, cu ştreanguri, funii şi tineret prost îmbrăcat, în pantaloni bătuţi în ţinte, blugi *(blue jeans),* cu centuri late, bocanci sau cizme. Pentru a nu fi călcate picioruşele fetelor, a fost introdus dansul îndepărtat al partenerilor, care se împingeau şi se trăgeau cuprinşi de tremurici. Spălatul nu mai era la modă, iar izurile tineretului se confundau cu izurile pivniţelor mucegăite, parfumate de fumul ţigărilor americane, fum atât de încărcat, că putea fi tăiat cu cuţitul, iar dopul rar de şampanie (şi ea decăzută şi înlocuită cu băuturi gazoase noi) străpungea norul lăsând dâre ca avioanele cu reacţie. Acestea erau aspiraţiile tinerei mame venite în Occident, dornică să se lăfăiască, răscumpărând timpul pierdut în ţară.

Negăsind nici o explicaţie şi nici un răspuns la atitudinea puerilă a lui Jianu, căutam s-o atrag în discuţie şi pe Flavia, căci amândoi, venind la fratele înstărit, îşi închipuiau că numai el trebuia să muncească, iar ei să zburde. Strânşi cu uşa, au elaborat un plan năstruşnic de emigrare. Socoteau că aceasta ar fi situaţia cea mai potrivită posibilităţilor şi aspiraţiilor lor. Jianu pretindea că s-ar putea realiza în spirit de aventură, în America de Sud, unde îşi imagina să ajungă cu un vas propriu, pe care îl şi găsise printre vasele de război reformate şi puse în vânzare de englezi şi americani. Într-o seară mi-a arătat nişte desene ale unor vedete militare oferite pe nimic, la preţ de fier vechi. Trebuie să recunosc că Jianu avea o forţă de convingere neobişnuită, cu care

reuşise să-l ameţească pe tata, care îi satisfăcea orice dorinţă. Eu însă mă lăsam mai greu şi i-am spus:

– Bine, măi Jianule, astea-ţi sunt gândurile? Aşa vrei să începi viaţa ta de emigrant, ca atâţia italieni care pleacă în America, în căutare de lucru pentru ei şi familiile lor? Ce-mi propui tu ca mijloc de refugiu util pentru toţi trei este o aventură pe mare şi pe ocean, care nici nu se poate închipui. Ai fost tu marinar, cunoşti tu legile mării?

– Nu e greu să învăţ. Şi tu ai pornit de la zero. Vezi, această vedetă ar fi minunată şi ne-ar servi la toţi, fie pentru transport, fie pentru distracţie şi pescuit. Şi, pe deasupra, costă o nimica toată..

– Ai fost tu pescar?

– Pot învăţa să pescuiesc, să-ţi procur peştii care-ţi plac.

– Dar e atât de uşor să cumpăr peştii în Piaţa Santo Stefano, la o aruncătură de băţ, şi sunt proaspeţi, aduşi în fiecare noapte de pe coastele lungi ale Italiei! Cu spezele unei astfel de vedete, care înghite fluvii de motorină, valoarea peştilor depăşeşte greutatea lor în aur. Te-ai gândit tu cum poţi să te aprovizionezi în mijlocul oceanului?

La această întrebare n-a mai dat nici un răspuns, căci distanţa pe Oceanul Atlantic până în Uruguay este lungă. N-am putut afla de ce a ales tocmai statul Uruguay, minuscul pe atunci, cu două milioane de locuitori! El pretindea că era un stat democratic, care-i oferea mari posibilităţi de câştig şi unde puteai uşor să devii bogat.

– Eu nu vreau să devin bogat în ţările ibero-americane, prefer să stau aici, în Europa, unde mi-am găsit o meserie în comerţul exterior şi o dezvolt, şi o extind pe cât se poate, cu o muncă fără preget şi fără orar de birou, gândind noaptea ce să fac ziua, câtă vreme ţie nu-ţi trece vreun gând nici măcar pe sub pălărie.

– Bine, ai să vezi, voi merge, chiar dacă te opui. Sunt răzbătător, am forţă şi pricepere în multe domenii. Dar dacă tu mă

ajuţi, cu timpul te voi întrece. Atunci o să-ţi pară rău, dar o să te mândreşti cu mine...

După cum se vede, la laude era bun Jianu.

– Să dea Dumnezeu să ai noroc, dar eu rămân legat de acest pământ bun şi cald al Italiei, aici la Milano simţindu-mă acasă. Chiar şi geografic, aceeaşi paralelă – 45 de grade – ca Lugojul nostru, aceeaşi altitudine – 125 m... Nici un reflex lucid, nici un gest de înţelegere şi logică din partea fratelui meu!

Nu mi-a mai rămas altceva de făcut decât să-l ajut să emigreze cu familia lui şi să-l dotez cu un fond de rezistenţă, pentru un an (circa 14 000 de dolari, cred), pe lângă biletele plătite pentru un vapor care era plin de emigranţi spre America de Sud, făcând escală pe coasta Braziliei, apoi în Uruguay şi terminând cursa la Buenos Aires. Era pe la mijlocul lunii noiembrie, când, împreună cu Zeno, l-am însoţit cu maşina la Genova, unde s-a îmbarcat împreună cu familia sa pe nava liniilor *Costa*. Nu-mi mai amintesc dacă şi-a luat cu el şi motocicleta. Ba cred că a luat-o cu el, urmându-ne cu ataşul plin de bagaje, iar în maşină veniseră cu noi Flavia şi fetiţa. Ne-am salutat jos, pe chei, şi când vaporul s-a îndepărtat, încă ne mai făceam semne, filmând ba eu, ba Zeno, scena duioasă a plecării fratelui mijlociu spre îndepărtatele meleaguri ale Americii. Duioşia era firească în astfel de împrejurări, căci cei rămaşi pe chei lăcrimau sau plângeau, iar mamele izbucneau în hohote, văzându-şi progeniturile plecate peste zări şi mări în căutare de lucru. Italia oferea în toţi aceşti ani o mare cotă de emigranţi ţărilor Nord şi Sud-Americane. Toţi italienii din lume reprezintă încă o Italie, grupurile cele mai numeroase fiind în Statele Unite, aproape 20 la sută din populaţie, iar în Venezuela şi Argentina italienii reprezintă jumătate din populaţia acestor ţări.

Ne-am îndepărtat şi noi (Zeno şi cu mine), trişti, deşi ne dădeam seama că rezolvasem o problemă care părea să nu-şi afle soluţie la faţa locului. Am plecat cu Fifiţa (Fiatul 1500 cc), am

postat-o în faţa bine cunoscutului restaurant pentru specialităţi în peşte, numit „Olivo“, unde ne-am ospătat şi am băut un pahar de vin alb în sănătatea emigranţilor noştri. Când am ieşit din local, am avut neplăcuta surpriză să constatăm dispariţia aparatelor de fotografiat şi de filmat electric, care abia începuseră să fie în vogă, şi, cu ele, a tuturor imaginilor istorice ale acestei despărţiri de lungă durată, dacă nu definitive.

N-a prins rădăcini nici acolo şi s-a întors în rate fără preaviz la Milano. Mai întâi, şi-a trimis soţia şi copilul plocon de sărbători, apoi a venit şi el. Ce era să fac? I-am dat atunci o funcţie de tehnician în întreprinderea mea de GLP şi un titlu de prestigiu, fiind totuşi un doctor, acela de „director tehnic“, însărcinat în acea vreme cu construcţiile depozitelor societăţii mele în continuă creştere. Exploatarea lor era în mâinile directorului Laurian Cărămidaru, iar tehnicienii erau petrolişti, între care şi unii topografi.

Dar mintea lui Jianu a descoperit mai ales cum să facă bani, încărcând notele constructorilor şi culminând cu facturarea până şi a zidurilor existente ale depozitelor de la Milano, înjumătăţind cu ei diferenţele respective.

Se pusese de acord pentru această operaţie cu „directorul administrativ“, Zeno Simion, şi el frate şi medic, spre a semna cecuri – semnăturile sociale erau duble – pentru plăţile ce urmau să fie făcute de către casierul-contabil Antonio Tallacchini, adevăratul administrator al conturilor şi contabilităţii.

Surprizele pentru acesta nu s-au oprit însă la aceste cecuri. Banii astfel realizaţi au fost utilizaţi şi pentru cumpărarea unei moşii la Ghirla, care începea de la marginea lacului omonim şi continua cu pădure pe dealul-munte, căci suntem deja la înălţimi, unde a făcut lotizări şi a construit 15 vile, puse apoi în vânzare. Prima dintre ele a rezervat-o pentru el şi familia de care se despărţise constituind o nouă comunitate, cu Anna Latuada, o bravă femeie locală pricepută în administrarea unui bar-restaurant,

ridicat chiar la intrarea pe drumul ce duce până la frontiera spre Lugano, căruia i-a dat un nume frumos, Colibri, după acela al păsării minuscule create de natură, simbolizând oarecum şi dimensiunile localului.

Ca distracţie vânătorească, Jianu a găsit plăcere în a extermina cu puşca şobolanii, atraşi de mâncare lângă izvorul ce curgea din munte sub ochii miraţi ai câinelui său excepţional de vânătoare, care nu se preta să-i aducă stăpânului vânatul dus de apele repezi până în lac unde devenea aliment pentru peşti, care, la rândul lor, deveneau hrană pentru oameni, în baza legii circulaţiei elementelor în natură.

Ghirla până la urmă a devenit şi ultimul său locaş de odihnă, atunci când revenea, după eforturile extraordinare pe care le întreprindea prin voiajuri în ţară pentru obţinerea sentinţei de divorţ; întorcându-se, a fost lovit de infarct la vârsta de 51 de ani în prezenţa mamei care se afla în vizită. Anna Latuada i-a găsit un loc de veci, împodobindu-i mormântul cu un frumos bust de bronz realizat în România de către doamna Ina Popescu. Mama a socotit însă că va trebui să fie adus la Lugoj în cavoul familiei, unde a fost înscris numele său alături de o fotografie.

Iniţiativele sale nu s-au încheiat cu acest final, căci mi-a cauzat multe alte neplăceri după îndepărtarea sa de la ButanGas. Acestea se leagă însă şi de inţiativele fratelui mai mic, Zeno.

Băiatul cuminte de la Lugoj, premiantul permanent al şcolii de aplicaţie de la Institutul Şcolii Normale care pregătea învăţătoare, a voit să continue la liceul militar de la Craiova unde a reuşit să intre fără recomandări deosebite, obţinând unul din cele 70 de locuri la un concurs la care s-au prezentat 1 070 de participanţi. Aici a primit o educaţie militărească, foarte bună, făcând şi de planton noaptea, la vârsta de 11 ani, dar dobândind o mentalitate duşmănoasă, văzând în fiecare semen al său un duşman. Secretos în toate ale sale, avid de bani, căuta să-i procure pe orice cale.

Spre sfârşitul liceului, nedorind să ajungă student la Academia Militară şi să fie trimis pe front pentru a ucide oameni, a socotit mai potrivit să se înscrie la Facultatea de Medicină din Bucureşti, pentru a deveni medic ca să salveze vieţile oamenilor. Prima viaţă salvată de alţii a fost a sa, când, în urma faimosului accident de tren de la Balota, a fost clasat şi aşezat printre cei morţi, recules prin minune în urma unui oftat de durere. A studiat patru ani de medicină la Bucureşti, după care, în urma invitaţiei mele, a reuşit să vină în Italia unde şi-a terminat studiile devenind doctor cu o teză în oftalmologie. Nu putea însă practica profesiunea aleasă, rezervată numai cetăţenilor italieni, şi, prin urmare, trebuia să-şi găsească altă ocupaţie, pe care tot eu i-am oferit-o în cadrul societăţii mele, ca „director administrativ", deşi nu avea pregătirea adecvată.

Pierdusem încrederea în el şi pentru faptul că se însurase fără a-mi spune nimic, furat de Cifarelli, care însă îi năştea copii morţi. Nevasta lui l-a convins că ar fi adevăratul geniu financiar al societăţii mele şi, ca atare, a ajuns să-şi însuşească fonduri pentru o casă mare, plină de tablouri valoroase. Când a observat că am decis pentru publicitate fonduri de lansare a societăţii prin publicarea unei reviste lunare pentru concesionari şi distribuitori, şi a unei publicaţii pentru copii în 150 de mii de exemplare, s-a gândit să constituie el însuşi o societate editorială cu tipografie, cu tehnică mai costisitoare şi să devină în mod ocult furnizorul acestor tipărituri. Societatea CEI a luat fiinţă, a cumpărat maşini pe credit, facilitat şi de numele Drăgan deja cunoscut pe piaţă, dar nu a putut dura, ajungând la faliment, ceea ce mi-a produs o daună morală. Acest fapt nu-l preocupa deloc, socotind că poate cu acest nume să întreprindă iniţiative de orice nivel. Înaintea falimentului a avut curajul să emită şi trate asupra societăţii mele pentru datorii inexistente.

Dirigenţii societăţii mele, dar mai ales administratorii şi cenzorii, începuseră să-şi dea demisia şi nu înţelegeam de ce, căci nimeni nu avea curajul să-mi spună nimic, întrucât era vorba despre fraţii mei. Singurul care a îndrăznit şi căruia i-am mulţumit a fost colaboratorul meu Ştefan Chendi de la Paris. Singura soluţie a fost decizia de îndepărtare a lor din cadrul societăţii contra căreia au avut curajul să deschidă proces, sfătuiţi şi îndemnaţi de un avocat necinstit care era şi avocatul societăţii concurente Liquigas. Toate mustrările făcute de profesorul Giorgio Del Vecchio şi de soţia sa Celestina cu ton familiar, înregistrate pe bandă la întâlnirea de la munte unde îşi petrecea vacanţa, nu au avut nici un efect. La fel şi intervenţia prietenului ministru subsecretar de stat, Giuseppe Brusasca, pe lângă avocatul Bianchi, de la Liquigas, pentru o înţelegere raţională, nu a dat rezultate.

Îndepărtarea fraţilor, simpli funcţionari ai firmei mele, pentru a evita o influenţă negativă asupra imaginii societăţii care tocmai lansase şi un împrumut obligaţionar, m-a costat 500 de milioane de lire plătibile în timp de un an, în momente când dolarul era cotat la 600 de lire.

Justiţia imanentă a lumii a făcut ca avocatul Bianchi să moară într-un accident de avion când zbura spre Napoli, cu toate că o fi ţinut în mână un corn de coral ca acela al lui Gennarino Accardi, napolitanul. La revenirea mamei în Italia, care suferea din această cauză, a rătăcirii fraţilor mei, mi-a cerut să-i iert.

Izobutanul şi Heinz Buchas

Cel mai modern combustibil domestic este gazul propan-butan obţinut din ţiţei şi introdus în butelii sub presiune sau, mai bine zis, sub o tensiune dată de fierberea acestor substanţe la temperatura ambianţei, în interiorul buteliei formându-se, prin evaporare, o tensiune de vapori. Aceasta este cu atât mai mare, cu cât temperatura este mai ridicată. Butanul nu depăşeşte două atmosfere la temperatura de 20 de grade, presiune care corespunde

sticlei de sifon. Propanul are o presiune de vaporizare mai ridicată, ceea ce îl face mai potrivit pentru utilizarea sa la munte şi în ţările reci, unde temperatura scade la multe zeci de grade sub zero.

Cu aceste premise tehnice, ţinem să precizăm că viaţa, în continuă modernizare, a acceptat utilizarea acestui combustibil pentru pregătirea alimentelor. Oricine poate să dispună în gospodărie de o butelie de oţel cu 26 de litri (10-12 kilograme) de butan-propan lichefiat.

Toate aceste noţiuni au impus o pregătire a colaboratorilor mei care, cum era cazul lui Laurian Cărămidaru, erau petrolişti de meserie, dar prea puţin cunoscători ai gazelor lichefiate de petrol, ajunse la modă. Silvio Amoroso, ocupându-se de exportul de legume şi fructe, cu care pornisem compensaţiile pentru importuri în contrapartidă a butanului din Cehoslovacia, era nedumerit şi contrariat. Cu atât mai mult trebuia să-l îndoctrinez cu date tehnice, pentru a-l face să înţeleagă importanţa majoră a produsului importat şi mai puţin a contrapartidei, de care uneori uitam sau o exportam cu întârziere, înainte de scadenţa licenţei.

Silvio Amoroso mă întreba:

– *Dottore,* dar ce ne facem cu gazul acesta, care vine în vagoane? Unde să-l descărcăm? Ce ne facem dacă rămâne nevândut?

– Nu te îngrijora, fiindcă deocamdată îl vindem societăţii Pibigas şi poate societăţii Liquigas. Îndeosebi prima societate este atât de ahtiată după acest produs, pe care nu-l poate procura singură din străinătate, încât acceptă orice cantitate la preţul impus de noi.

– De acord, retrag vagoanele sosite şi le descarcă aşa cum pot, dar dacă nu vor reuşi să vândă în acelaşi ritm, ce ne facem? Vom plăti staţionarea şi, pe deasupra, chiria vagoanelor speciale, date franco pe timp de o lună de zile, durată socotită suficientă pentru voiajul către Italia şi întoarcerea în Cehoslovacia.

– E adevărat, dar nu simţi cum creşte cererea o dată cu tendinţa de modernizare, care se manifestă peste tot, în unele ţări mai rapid, în altele mai încet, acolo unde există mult gaz de oraş obţinut din cărbune, cum e cazul Germaniei? Italia este o ţară lipsită de combustibil şi gazul de oraş nu este bine cunoscut. Nu ştiu dacă în toată ţara există o sută de localităţi dotate cu astfel de uzine! Climatul dulce al Italiei face ca gazul în butelii să fie combustibilul ideal pentru gătit. Franţa, care dispune de cărbune şi are două zone climatice, una asemănătoare cu a Germaniei, alta, cu a Italiei, este un exemplu cum a introdus şi amplificat utilizarea butanului, începută prin Butagas, Shell-BP sau Primagaz a lui Esso şi altele.

Amoroso:

– Văd însă că nici o societate petrolieră din Italia n-a luat iniţiative în acest domeniu, şi asta dă de gândit.

– E adevărat, până acum nu s-au luat iniţiative şi nici măcar nu s-a organizat un birou specializat pentru vânzarea gazelor en gros. Societatea Shell de la Genova, după cum ai văzut, a fost obligată de mine să însărcineze un funcţionar, pe maltezul Briffa, care înregistrează cu titlul administrativ şi statistic vagoanele de gaz cumpărate în Olanda, de la Shell, de la rafinăria grupului din Rotterdam-Pernis. Rafinăriile din Italia nici măcar nu recuperează gazele propan-butan prin separarea lor de gazele uşoare, etan şi metan, şi le ard direct în cuptoarele cazanelor de încălzire a ţiţeiului. Pentru recuperarea lor de la rafinăria Irom de la Veneţia-Mestre, a trebuit ca societatea Liquigas să construiască o instalaţie de separare, preluând gazele primare printr-o conductă legată în depozitul şi staţia lor de umplere, lângă rafinărie şi restituind gazele nelichefiabile, etan şi metan, pentru utilizarea lor drept combustibil la cazane şi cuptoare sau pentru ardere „în torţă“.

Amoroso:

– E adevărat, şi la această idee se asociază şi Laurian Cărămidaru, în cunoştinţă de cauză, dar Liquigas declară că toate cele patru mii de tone de gaze puse în comerţ sunt prea destule şi abia reuşeşte să le distribuie.

– Ei au început în anul 1936, datorită iniţiativei luate de comendatorul Rivoira de la Torino, obişnuit cu producerea oxigenului gazos, vândut în butelii mari sub presiune ridicată, iar astăzi sub formă lichefiată, până la 180 de grade sub zero, fiind transportat în camioane izolate şi refrigerate. Orice obiect căzut în oxigen lichid se răceşte instantaneu şi devine casant ca porţelanul. El a venit cu ideea separării de către ei a gazelor şi a utilizării lor în butelii, pe care le-a lansat sub numele de Liquigas. A fost nu numai marca comercială, dar a devenit şi raţiunea socială, adică numele societăţii. Cunoaşteţi buteliile lor joase, de culoare neagră stropită cu alb, din tablă de numai doi milimetri, pentru butan?

– Desigur, le-am văzut, nimic de zis, le cunoaştem amândoi. Au 12,5 de kg conţinut, adică vreo 26 de litri şi, împreună cu tara (greutatea buteliei), tot de 12 kg, nu depăşesc greutatea de 25 de kg.

– Am văzut la Viena un stoc de butelii de acest fel, nu multe, vreo mie şase sute, noi, în aşteptarea unui cumpărător, şi chiar la un preţ de ocazie. Sunt rămăşiţa unei comenzi făcute de o societate din România, care distribuie marca Aragaz, au fost construite de uzina Manfred Weisz de la Budapesta şi vândute apoi cuiva la Viena, dar nu pot fi folosite, căci sunt numai pentru butan şi Austria impune prin lege numai distribuţia de propan, datorită regiunilor sale muntoase, unde butanul, iarna, n-ar mai ieşi din butelie. În realitate, nici distribuţia gazului nu începuse de-a binelea în Austria decât cu vreo doi ani înainte.

– Şi ce se poate face cu aceste butelii? m-au întrebat ei.

– Cine ştie dacă într-o bună zi, din importatori angrosişti, nu vom deveni şi noi o societate de distribuţie de gaz în butelii direct la consumator...

– Da, dar asta cere capitaluri mari, pentru a fi investite în staţia de depozitare şi umplere, şi, mai ales, în milioane de butelii.

– Aşa este, pentru o societate cu ambiţii de distribuţie naţională pe întreg cuprinsul ţării. Dacă ne-am limita la o regiune numai, spre a nu rămâne doar într-o provincie, nevoile ar fi mai limitate şi atunci am putea să facem faţă.

– Poate că aveţi dreptate. Rămâne de studiat şi de văzut ce posibilităţi oferă piaţa şi cât am putea servi noi, fără a ne dezechilibra pe plan financiar.

O soluţie regională ar corespunde şi unei îndatoriri etice, pentru a nu face concurenţă clientului nostru principal, Pibigas. Există vreo regiune unde ei nu fac încă distribuţie?

– Da, a fost de acord Amoroso, care cumpăra pentru export mere din nordul Italiei, din Alto Adige cu centrul la Bolzano, unde, în clima rece, se fac fructe mai bune. Îmi amintesc că doamna Sanft, de etnie austriacă, tiroleză, ce vinde obiecte pentru gospodărie, m-a întrebat într-o zi dacă societatea la care lucrez nu ar putea să aducă şi să distribuie gaz în butelii, aşa cum face societatea Liquigas.

– Vezi, domnule Amoroso, că nevoie şi cerere există? Deci, o piaţă potenţială este disponibilă. S-o studiem bine şi să tratăm cu doamna Sanft, dacă, într-adevăr, ar fi interesată şi în măsură să facă distribuţia în provincia Bolzano, depunând cauţiunea necesară pentru buteliile pe care i le încredinţăm.

Din toate aceste convorbiri şi confruntări, am tras concluzia că o iniţiativă în acest sens ar putea fi privită cu toată neîncrederea de colaboratorii mei, care, în toate societăţile, sunt refractari la noile iniţiative, căci aceasta înseamnă o muncă şi o răspundere nouă, pe lângă cele existente. Nedumerirea cea mai mare pentru ei: de ce societăţile petroliere, care distribuie toate produsele rezultate din distilarea fracţionară a ţiţeiului, nu iau iniţiative în acest domeniu, lăsat particularilor? Un motiv exista, dar nu părea evident la prima vedere. Pentru a vinde gaz în

butelii e nevoie de aparate de consum, sub formă de maşini de gătit complete, cu cuptor pentru copt, care oferă toate posibilităţile artei culinare, sau de maşini simple, cu câteva ochiuri, cu plită etc. Acestea existau în măsură limitată, pentru gazele de oraş, dar nu se lansau pentru gaz de petrol, din lipsa unei reţele dese de distribuţie de butelii. Se condiţionau astfel reciproc şi un instrument era accesoriu celuilalt. În fond, şi butelia este un aparat sub presiune pentru folosirea gazului, care se restituie pentru a fi înlocuit cu o altă butelie plină, nefiind posibil a merge cu propria butelie la reîncărcare, staţiile fiind rare şi la distanţă.

Petroliştii vedeau în cumpărarea şi revinderea maşinilor de gătit ceva prea departe de meseria lor „nobilă" şi erau reţinuţi mai ales de acest aspect al *business*-ului, motiv pentru care preferau să lase în grija societăţilor private acest sector al gazelor lichefiate. Chiar buteliile erau privite cu rezervă şi mari dirigenţi de la Petrofina din Bruxelles au ajuns să spună că nu mai vor să aibă de-a face cu ele, acestea fiind de competenţa celor care se numesc *ferrailleurs*. Esso începuse în Brazilia o societate cu o astfel de activitate sub numele de Essogas, dar, după câţiva ani, mi-a oferit-o mie. Cu această filozofie, viaţa şi competiţia respectivă erau oarecum protejate de eventualele acţiuni masive ale societăţilor petroliere. Cu atât mai bine pentru oamenii cu iniţiativă şi cu o viziune a viitorului, în care descoperă sectoarele libere şi noi, cu posibilităţi de afirmare. Aşa s-a întâmplat cu societăţile mele care, până la urmă, s-au specializat în acest sector, extinzându-şi activitatea în zece ţări europene şi africane.

Toate aceste consideraţiuni erau teme pentru mai târziu, căci în primăvara anului 1948 nu aveam încă forţa financiară pentru a mă lansa în acest domeniu. Continuam să furnizez materie primă societăţii Pibigas, răspunzând la toate cererile ei şi lărgind sursele de aprovizionare, nu numai din Cehoslovacia, dar şi din Polonia, Olanda şi Iugoslavia, iar uneori chiar din Rusia. Franţa devenise o sursă de aprovizionare cu vaporul. Importurile de peste ocean s-au realizat în zilele noastre.

Societatea Pibigas a contribuit mult la dezvoltarea distribuţiei gazelor în Italia. Fusese constituită în anul 1946 de funcţionari care demisionaseră de la societatea Liquigas, ca Vismara, chazarul Rava, inginerul Bona revenit din Franţa şi, în fruntea lor, comendatorul Chiericatti, care fusese concesionar pentru regiunea Padovei şi Veneţiei, fost agricultor îmbogăţit din diverse afaceri. A mai fost asociat în această întreprindere comendatorul Giovanni Baglia-Bambergi, preşedinte al consorţilor fabricanţilor de bere, cu afacerea hobby de anticariat şi care a devenit administrator-delegat al societăţii, fiind cel mai reprezentativ, fizic, şi cel mai priceput în afaceri. Ceilalţi şi-au împărţit diverse roluri administrative, tehnice şi comerciale, toţi cu titlul de directori. Erau în acelaşi timp acţionari, dar, ca foşti funcţionari, nu dispuneau de mult capital, pachetul cel mai mare de acţiuni deţinându-l Chiericatti. Ştiau toate secretele meseriei, în toate detaliile ei, numai pregătire juridică nu aveau, ceea ce i-a costat mai târziu miliarde. Nici în comerţul exterior nu se pricepeau, iar când auzeau de compensaţii şi afaceri tremurau ca varga. Când contractul ajungea la jumătate, intrau la griji, şi pe drept cuvânt, fiindcă nu-i puteau lăsa pe abonaţi fără combustibil. Mă solicitau să fac noi importuri, să recurg la toate combinaţiile pe care le ştiam, aceasta fiind specialitatea mea, şi pretindeau să-i informez pas cu pas, căci, dacă partida costa mai mult în Italia şi noi nu realizam preţul, trebuia să cedez marfa mai ieftin, diferenţa suportând-o gazul.

Spre mirarea şi marea mea satisfacţie, i-am văzut venind în grup, în birourile mele, deplasând toată direcţia, în frunte cu Baglia-Bambergi, spre a-şi recâştiga încrederea că vor avea gaz. Mi-amintesc astfel că, într-o anume ocazie, le-am făcut teoria sulfului în contrapartidă şi anumite socoteli de „primă" la import, dar, după socotelile mele, aceasta a fost întotdeauna măsurată şi

ei n-au avut dificultăţi ca s-o accepte. Lucrurile s-au încurcat atunci când, prin iniţiativa lui Vismara, care se credea mai isteţ în comerţ şi, poate stimulat de Ladavac (un fel de vânzător de haine vechi), au încercat să importe direct, încurcând iţele şi socotelile. Asta s-a întâmplat în anul următor, când au ajuns, în urma acestei nefericite iniţiative, să mă pună în grea cumpănă.

Într-o zi mă găseam la Roma cu inginerul Morariu, la sediul societăţii noastre Dacia şi am auzit că omul venit în vizită era interesat de gazul pe care-l importam, arătându-se deschis la eventuale combinaţii şi participări. L-am ascultat cu interes, chestionându-l asupra activităţii sale şi a perspectivelor de viitor, şi m-am convins că, în fond, se poate începe o astfel de activitate şi cu mijloace mai modeste. Nu am ajuns la nici o colaborare şi Cavallone a mers pe drumul său, acumulând un capital, pe care nu l-a reinvestit în Domogas, spre a-şi lărgi sfera de activitate, ci, ademenit de titlul de petrolist, s-a lăsat atras de oferta favorabilă făcută de Esso, de a vinde o veche rafinărie pentru prelucrarea şisturilor bituminoase, situată la Borgo Val di Taro, localitate aşezată între munţii care despart Lombardia de Liguria. Se consultase cu noi, cu inginerul George Morariu şi cu mine, şi eu, personal, l-am consiliat cu insistenţă să nu intre în acest sector, care i-ar putea fi fatal, aşa cum în realitate a şi fost. Poate că îi era teamă că am fi noi interesaţi în această afacere şi n-a ascultat bunele sfaturi.

Fără să vrem, ne-am trezit şi noi într-o zi, nu cu o distilerie, ci cu un atelier de prelucrare a uleiurilor lubrifiante uzate, de pregătire a diverselor calităţi de vaseline şi unsori minerale. Era situat la periferia oraşului Milano şi purta numele de Intrape, realizat de un austriac pripăşit pe la Milano, ajuns la o vârstă înaintată şi care nu mai avea resurse financiare în noua monedă de după război, ca să continue cu această activitate mai mult artizanală. Intrase în legătură cu Laurian Cărămidaru, care a vizitat instalaţia sa, alcătuită din mari căldări, cuptoare, căzi de

decantare şi butoaie, şi situată pe un teren acoperit de o şandrama, aşa cum reuşise el să o ridice, după puterile sale. Eu vedeam în preluarea acestei activităţi, împreună cu stăpânul său, cuprins în preţ şi cu condiţia de a-l menţine ca angajat, o posibilitate de muncă pentru micul meu inginer, concetăţean al său, Erwin Marschner, funcţionarul meu de la Viena şi procurist la firma Dacia Mineraloel AG, care reconstruise depozitul societăţii Redevenza de la Viena. Atunci am primit jumătate din capacitatea depozitului, a clădirilor şi utilizarea terenului (proprietate a primăriei din Viena) de la Praterspitz, pe canalul Dunării. Bătrânul era fericit în compania lui Marschner şi recăpătase noi forţe şi încredere, după pericolul falimentului. Cu toată priceperea acestor doi tehnicieni, ei nu au reuşit să îndrepte partea comercială, produsele nemaifiind cerute pe piaţă pentru ungerea osiilor carelor ce dispăreau treptat, fiind înlocuite de transporturile mecanizate. Societatea Intrape controlată de firma Dacia n-a dat roade şi, într-o bună zi, am lichidat-o, pensionându-l pe vechiul petrolist, desfiinţând atelierul, vânzând la fier vechi instalaţiile şi lichidând în cele din urmă şi terenul. Bietul austriac n-a mai trăit mult, văzându-şi năruită creaţia de-o viaţă, creaţie ce nu mai corespundea pieţei în continuă evoluţie.

Prin prietenul meu de la Viena, Heinz Buchas, consilier la Ministerul Industriei, am intrat în legătură cu o firmă importantă din Cehoslovacia.

Domnul consilier, inginer Heinz Buchas, mă primea la cerere în vizită oficială. Într-o zi, am luat curajul să-l invit la masă. A acceptat. Când ne-am aşezat, a început să-mi vorbească româneşte, spre mirarea mea. Spunea că a petrecut cei mai frumoşi ani ai vieţii sale ca inginer la minele de la Petroşani şi apoi în calitate de consilier la Banca Românească. După ce m-a studiat o lună, a acceptat. Persoană simpatică, de spirit, de circa cincizeci de ani, era o plăcere să stai în compania sa şi am devenit prieteni. Din păcate, după şase ani a încetat din viaţă în mod neaşteptat, poate

din prea mult zel şi bucurie a vieţii. Prin funcţionarii mei de la Viena îi îngrijesc mormântul în continuare, ca omagiu al prieteniei şi amintirilor celui care mi-a prezentat şi sugerat izobutanul!

Ajunsesem în contact în mod oficial când căutam să obţin ţiţei sau, dacă nu, păcură, pentru rafinăriile italiene, Austria având producţie, iar consumul naţional, încă foarte redus. Nu am putut obţine nimic, căci trebuia să fie dat ruşilor, care erau în casă ca „ocupanţi prieteni“ în baza deciziei lui W. Churchill şi F.D. Roosevelt de creare a „zonei de influenţă“, nouă formulă de stăpânire cu „suveranitate limitată“.

Societatea Stalinwerke fostă Hermann Goering Werke obţinea prin sinteză din cărbune, din păcură, gazele de foarte bună calitate, butan şi izobutan, şi alte produse ca solvenţi (benzolul, toluolul, xilolul ş.a.). Acestea se vindeau în mici cantităţi şi noi nu am arătat deosebit interes pentru ele. La stabilirea primului contract şi apoi a contractului de reprezentanţă exclusivă în Italia a acestei mari întreprinderi, ne-am limitat la produsul major, pe care îl importam în mari cantităţi: butanul. Contractul de reprezentanţă şi exclusivitate era încheiat direct cu fabrica, în numele căreia a venit, după plecarea cehului năzdrăvan în Paraguay, un bătrânel mic de statură, evreu la origine, trăit toată viaţa în China, de unde a socotit oportun să emigreze şi să se stabilească în Cehoslovacia, la Praga. A fost un om respectuos, la locul lui, şi ne-am simţit liniştiţi cu reprezentanţa noastră, după ce ne-a vizitat la Milano, împreună cu soţia. Ne-am simţit îndatoraţi şi, din simpatie, i-am oferit anumite atenţii măsurate, dar care au fost bine apreciate. Am rămas în legătură şi raporturile s-au desfăşurat în armonie, mărind tot mai mult cifra de afaceri.

Solvenţii şi produsele chimice au fost date unui afacerist cu caftan, care avea toate trăsăturile tipice ale neamului său turcoman, purtând în acel moment numele de Ladavac. Avea o figură ce producea repulsie. Roşcovan, cu părul pierdut, cu un cap disproporţionat faţă de trupul său, un fel de căpăţână peste măsură

de mare, cu o chelie în rapidă avansare, cu pistrui pe obraji, cu nările umflate, vorace, scurt, noduros, de parcă s-ar fi hrănit cu oameni. Se lăuda că, în timpul războiului, ar fi lucrat la Bratislava (Brno), la consulatul italian, şi nu i s-a întâmplat nimic, cu toată prezenţa activă a naziştilor în zonă. Informaţiile obţinute mai târziu au precizat că Ladavac şi-a denunţat propriile rude, care, în acest fel, au ajuns în lagăre de concentrare. Umbla să ne cunoască şi a rămas în legătură cu Laurian Cărămidaru, pe care căuta să-l cucerească, aşadar, cu glume de prost gust. Personal, contactele pe care le-am avut cu el au fost cele strict necesare. Îşi mai atribuia titlul de doctor în nu se ştie ce disciplină, dar vorbea italiana şi germana, şi s-a legat de o secretară milaneză, prin care căuta să echilibreze şi să compenseze aspectul său hidos. În anul următor, mi-a dat probe depline asupra caracterului şi metodelor sale de lucru.

Reluând legăturile cu societatea Liquigas şi, după diverse conversaţii, cu directorul tehnic, inginerul Michele Stepanoff, încet-încet, ne-am dat seama că vânzările acestei societăţi erau în creştere, iar producţia de la Veneţia devenea insuficientă. Cum nu puteau şi nu ştiau să facă importuri directe, cel mult din Franţa, cu autocisternele, de la rafinăria CFR din Marsilia, micile cantităţi destinate exporturilor le rezervaseră oarecum societăţii Pibigas. Când ni s-a cerut să livrăm gaz, am răspuns prompt, stimulând interesul directorului tehnic. Acesta era un bărbat simpatic şi conversaţia cu el era întotdeauna plăcută, deoarece ştia să îmbine tehnica, în care era foarte priceput, cu relaţiile publice şi umane. Era priceput la comerţ, fără a excela. Între glumele şi consideraţiile serioase, am ajuns să încheiem un contract şi să devenim furnizorii societăţii Liquigas, ceea ce adăuga o aură de glorie în jurul firmei mele, care devenea şi mai cunoscută pe piaţă, după cum am constatat mai târziu.

Dedicam din ce în ce mai multă atenţie produselor derivate din petrol, specializându-mă până la urmă în energia domestică,

pentru care existau o cerere crescândă şi o concurenţă mai redusă. Era firesc deci să ne bată gândul creării unei societăţi de distribuţie, dar era riscant, din cauza unui contract de abonament făcut cu consumatorii, conceput de ingineri într-un mod curios, care expunea la riscuri financiare excepţionale şi cineva cu scaun la cap nu putea să se lanseze în astfel de formule uşuratice, care au contribuit la dezvoltarea pieţei gazului lichefiat de petrol şi la înmulţirea clientelei, dar expuneau societatea la un pericol pe care eu l-am sesizat de la bun început.

În Franţa, unde gazul s-a dezvoltat pe scară întinsă, sub numele de Butagaz, după începuturile lui în România, sub numele de Blaugaz şi apoi Aragaz, se cerea, la semnarea unui contract de aprovizionare, un „depozit cauţional" pentru butelii de opt mii de lire, restituibile în întregime atunci când clientul nu mai folosea gazul şi restituia butelia. Şi astăzi există, aproape în toate ţările din lume, acest sistem logic, care stă la baza regulilor profesiunii, nimic altceva neputând să-l stimuleze pe client pentru păstrarea cu grijă şi restituirea buteliei decât depozitul de bani al valorii sale.

La acest sistem, societatea Pibigas a mai aplicat o formulă nouă: semnarea unui contract de aprovizionare şi un „depozit" de şase mii de lire, echivalent cu o taxă de întreţinere a buteliei pe zece ani, din care societatea reţinea an de an o zecime, obligându-se însă să restituie cota neutilizată în orice moment, la simpla cerere a clientului, fără nici o rezervă, fiind indiferent motivul pentru care acesta renunţa la serviciile societăţii respective. O condiţie extrem de gravă şi periculoasă.

Pentru a se angaja să aprovizioneze un client pe timp de zece ani, societatea trebuia să construiască staţii de umplere şi să asigure mijloace de transport de la concesionarul judeţean la distribuitorul local care, la rândul său, duce în casă butelia, înlocuind-o pe cea goală şi conectând-o pe cea plină, în condiţii de siguranţă, pentru a evita pierderile de gaz. De prisos a aminti că pierderile se produc la ataşul regulatorului la robinet. Dacă garnitura de etanşeitate nu e bine făcută, se ajunge la pierderi de gaz care, amestecat cu aerul, produce o deflagraţie la cea mai mică scânteie sau flăcără. Nu explodează butelia care rezistă până la 120 de atmosfere, ci se aprinde şi detonează amestecul gaz-aer, întocmai cum se întâmplă în cilindrul unui automobil. Pentru a preîntâmpina deflagraţia, căci deseori robinetele maşinii de gătit rămân deschise, fără flacără, din neglijenţă, s-au inventat arzătoare cu robinet automat, menţinut deschis de flacăra ce încălzeşte un sistem cu bulb de deschidere, iar la oprirea sa, prin răcire, bulbul închide robinetul. Astăzi aproape toate maşinile de gătit sunt dotate cu astfel de robinete, precum şi cu un aprinzător automat piezoelectric, care descarcă electricitate statică sub forma unei scântei.

Organizarea societăţii pentru o astfel de reţea de distribuţie implică finanţări şi investiţii de durată. Banii depuşi pentru cauţiune nu pot fi restituiţi cu uşurinţă, în cazul rezilierii unui contract, aşa cum s-a întâmplat mai târziu. Alcătuirea unui model de contract, care să nu-i păgubească nici pe vânzător, nici pe cumpărător, m-a făcut să reflectez mult, până la sfârşitul anului, când am luat marea decizie.

M-am mulţumit deci, în tot acest răstimp, să rămân importator şi vânzător en gros de gaze lichefiate de petrol, înainte de a-mi face din ele profesiunea mea principală în zece ţări. În realitate, ea este un serviciu public de aprovizionare a caselor cu energie domestică, sub formă primară, cu randament mai mare şi cost inferior, întocmai ca şi electricitatea care, pentru distribuire, foloseşte însă solul public, străzile, drumurile, pentru întinderea cablurilor electrice. Ca energie derivată, electricitatea este mai scumpă pentru gătit decât gazul care, până azi, a rămas nedepăşit.

Există şi sistemul de distribuţie a gazelor prin conducte. Acest serviciu de distribuţie foloseşte şi el solul public, în baza unei „concesiuni" a primăriei oraşului, atunci când sunt întinse ţevi

pentru distribuţia propanului, prin contoare, în case. Distribuţia în butelii însă se poate asemăna cu aceea a bateriilor electrice, care conţin electricitate, dar nu au nevoie de concesiune.

Aceste precizări vor folosi pentru a înţelege mai târziu conflictul care s-a născut de la început cu societatea de gaz de la Atena, atunci când mi-am extins activităţile în Grecia.

Importuri petroliere

Dacă în anii 1945-1947 s-a trăit într-o situaţie de provizorat politic şi economic, o dată cu intrarea în vigoare a Constituţiei italiene, în 1948, situaţia s-a stabilizat, punându-se o bază mai sigură pentru iniţiative de durată. Pe planul activităţilor mele economice, am realizat o restructurare, continuând cu compensaţiile în vigoare, cu exportul de produse alimentare şi importul de materii prime, dar am socotit nimerit să dezvolt sectorul produselor petroliere, adică al surselor energetice, drept cea dintâi „materie primă" a industrializării. Aveam două organizaţii comerciale prin care operam: firma individuală Dacia a lui J.C. Drăgan şi Societatea Dacia S.p.A. cu capital de 10 milioane de lire. Am donat 20 la sută din acţiuni inginerului George Morariu, în semn de recunoştinţă pentru învăţămintele avute în materie de petrol şi el, la rândul său, a cedat simbolic nişte acţiuni celorlalţi trei directori români concediaţi de la APIR (Azienda Petroli Italo-Romena) de noii administratori comunişti de la Creditul Minier, acţionarul 50 la sută în societatea APIR. Deci, puteam să dezvolt acest sector şi, oarecum, să mă reîntorc la matcă, deoarece cu produsele petroliere îmi începusem activitatea comercială, prin firma Dacia, obţinând licenţe de import din diverse ţări. Societatea Dacia urma să se ocupe de plasarea şi distribuţia acestor produse în Italia, având prin oamenii săi cunoştinţe şi relaţii cu clientela. De consumatori direcţi nu putea fi vorba, căci APIR avea reţea de distribuţie şi depozite costiere, trecute mai

târziu societăţii americane Gulf-Oil, de către Fiat, după ce absorbise şi participarea românească, iar Gulf-ul, la rândul său, vânduse societatea din Italia societăţii de stat din Kuwait, cu vreo treizeci de ani mai târziu devenită marea Q8. Deci, tot de petrolişti era vorba. Ei dispuneau de aceste infrastructuri necesare pentru a-i servi pe adevăraţii consumatori, fie industria cu păcură, fie pe automobilişti cu benzină şi motorină, prin pompele de distribuţie. Era singura modalitate pentru Societatea Dacia de a-şi plasa produsele, căci, în afară de biroul său modern, în casa nou clădită a călugărilor armeni, catolici (cu episcopat la Poggio Mirteto), aceasta nu avea nici un depozit cu rezervoare, nici pompe de benzină, nici camioane-cisternă şi nici vreun simplu camion, cu care să distribuie sticle sau bidoane de ulei lubrifiant. În anumite ocazii, şoferul meu, Giorgio Avaghinian, moştenit şi el de la APIR, (unde fusese şoferul directorului general), a distribuit aceste uleiuri cu maşina de mare reprezentanţă, neagră, Cadillac! S-au găsit clienţi, căci produsele acestea lipseau şi se puteau vinde uşor.

Firma Dacia avea atunci două licenţe importante: una de motorină din România, circa 80 000 de tone, şi alta de păcură, circa 140 000 de tone. Dacă pentru motorină nu se cerea nimic altceva decât preluarea ei din ţară, pentru distribuţia păcurei, transportul şi descărcarea în rezervoarele de la Veneţia spre vânzare, Ministerul Industriei instituise un sistem de „bonuri de consum" şi un control riguros. Aceste „bonuri" erau date cu oarecare întârziere şi în cote-cantităţi controlate. Ca să le obţin, a trebuit să depun eforturi mai mari la Ministerul Industriei decât la Ministerul Comerţului Exterior, dar vorba dulce mult aduce şi doi funcţionari însărcinaţi cu această problemă, care observaseră că eram bine primit de inspectorul general, comendatorul Alessandro Piazzoni, îmi dădeau „bonuri" desfăcând punga bonurilor tot mai mult, precum desfăceam şi eu punga mea, pentru mai multe şi mai bune relaţii publice şi umane.

Am plasat bine păcura şi această afacere a dat rezultate bune, producând două beneficii: unul pentru firma Dacia importatoare, altul pentru Societatea Dacia distribuitoare, care trebuia să câştige bine, pentru acoperirea cheltuielilor sale, căci angajarea a patru foşti directori ai unei mari societăţi petroliere, cu un standard de viaţă ridicat, nu era lucru uşor şi bugetul consuma într-un an tot capitalul de zece milioane de lire. Valoarea mărfii era de multe sute de milioane de lire. Nu dispuneam de această sumă, dar am găsit un cumpărător pentru întreaga cantitate, societatea API a domnului Nando Peretti, cu depozite şi rafinărie, şi a putut să deschidă acreditivul necesar. La rândul nostru urma să-l transferăm furnizorului din ţară, Creditului Minier.

Comendatorul Nando Peretti fusese un om de ispravă, cu simţ comercial. În tinereţea sa, începuse să vândă bidoane de ulei lubrificant, transportându-le cu bicicleta la clienţi. A făcut bani, a câştigat cu multă muncă şi sacrificii, căci numai aşa poţi ajunge să faci carieră, până a devenit un angrosist, iar după război, realizând mari beneficii, şi-a creat un depozit mare la Falconara Marittima, pe care n-a întârziat să-l transforme într-o rafinărie, legată de mare cu un pod de conducte, până la o insuliţă artificială, cu adâncimi potrivite pentru navele ce aduceau ţiţei. A devenit astfel unul dintre puţinii mari petrolişti ai Italiei. Obţinând concesiuni pentru puncte de distribuţie, în centrul şi nordul Italiei, alimentate cu produsele rafinăriei sale, iar mai în sud să facă schimburi de produse petroliere cu aceleaşi caracteristici. Ele se înnobilează apoi, în momentul vânzării, prin „marca“ ce li se atribuie, legată de importanţa companiei şi, adesea, de serviabilitatea prepuşilor la vânzare, care caută să-i atragă pe clienţi cu serviciul prompt, cu spălarea gratuită a parbrizului, cu controlul uleiului, al apei, al presiunii cauciucurilor.

Om neinstruit, Fernando Peretti a ştiut totuşi să menţină multe contacte umane, iar în societate, limita discuţiile la petrol şi nu risca să-şi dezvăluie părerile în alte domenii. Serios, surâzător, accepta cu haz glumele şi ştia să facă faţă situaţiei. Obişnuia să-l invite pe inginerul G. Morariu, chiar cu familia. Prefera restaurantul „57“, ajuns la modă, pe o terasă, în curtea unei case din Via Boncompagni, la jumătatea drumului dintre Hotel Savoia şi Eden, pe care el le frecventa. Rămăsese şi el holtei o vreme, după ce soţia sa, de condiţie bună şi cu o pregătire superioară, ceruse divorţ, în urma unei întâmplări neplăcute: într-o zi, la Genova, intrând la una din companiile multinaţionale, el a lăsat-o pe soţia sa să-l aştepte, promiţând că se va reîntoarce imediat. Cum interesul poartă fesul şi te face să uiţi şi de mâncare, el a uitat de nevastă, rămasă zălog în maşină timp de opt ore, nemâncată, nebăută şi abandonată. Rezultatul a fost despărţirea (atunci nu era admis divorţul în Italia) şi au trăit mulţi ani departe unul de altul, până când incidentul a fost dat uitării, timpul calmându-i pe amândoi şi aducându-i la mai bune sentimente.

Un colaborator, Dario Haïm, medic devenit petrolist, se căsătorise cu o creştină tânără, frumoasă, blondă, vaporoasă, pe care la mese o aşeza întotdeauna alături de mine, ceea ce îmi prilejuia conversaţii plăcute. Fiind eu dansator de ţinută, îmi făcea plăcere să dansez cu nevasta medicului, în timp ce Dario, cam durduliu şi fără simţ al ritmului, se cam împiedica în picioarele dansatoarelor, călcându-le probabil pe bătături. Obligaţia lui Dario, potrivit funcţiei pe care o îndeplinea şi rangului său social, era de a dansa cu doamnele mature. În felul acesta, ele riscau să fie operate mai curând de bătături sau de monturi. În schimb, eu am avut momente şi amintiri plăcute de la aceste serate de relaţii publice şi umane, cu tânăra doamnă Haïm, care îmi arăta o discretă atenţie. Am bănuit o vreme că o făcea din însărcinarea bărbatului, pentru a mă face să devin mai tratabil în discuţiile contractuale şi, îndeosebi, într-un contract de benzină, în care se prevedea şi o participare la beneficiile vânzării, din care el nu ieşea prea strălucit faţă de preşedintele său. Dar sufletul femeiesc este atât de misterios, încât nu pot fi sigur că aceasta ar fi fost

cauza atenţiei sale şi, dacă ar fi fost cum bănuiam, îmi place să o reamintesc cu simpatie.

Preşedintele societăţii API, Nando Pereti, a fost mai abil decât colaboratorul său Dario Haïm, căci nu a negat clauza participaţiei la beneficiu, dar amâna mereu lichidarea. Nici pe departe nu se gândea să ajungem la un conflict, pentru care se prevăzuse, în paragraful final, „arbitrajul“ prietenului comun, inginerul George Morariu. Pentru această funcţie i se prevăzuse un onorariu de două milioane de lire. Tocmai aceste două milioane au constituit participaţia sa în societatea mea, cu douăzeci la sută din capital şi acţiuni, pe care nu le-a plătit niciodată. În afaceri nu poţi să câştigi mereu, trebuie să ştii şi să pierzi sau să te limitezi, chiar dacă dreptatea e de partea ta, căci tensiunea în afaceri întrerupe noi afaceri, ceea ce duce la o mai mare pierdere. Peretti nu mi-a mai plătit nici până azi al doilea beneficiu. Am făcut însă alte afaceri cu el. Beneficiul benzinei mi-a adus 125 milioane de lire care, cu toată slăbirea treptată a lirei, reprezenta o sumă considerabilă. Dar petrolul e generos!

Comendatorul Nando Peretti care nutrea o deosebită admiraţie pentru mine, aşa cum şi eu aveam pentru el, îmi cerea să-i procur produse principale, în cantităţi mari, căci ulei nu mai voia să vândă. Faimoasa sa bicicletă, cu care transporta marfa la clienţi, se transformase într-o relicvă istorică. Agăţată în două piroane pe un perete, în casa din satul natal, Falconara, nu cred s-o mai fi coborât ca să pedaleze, pentru a se menţine în formă. Forma lui a transpus-o în marca produselor sale, un cal de cursă la galop, cu coama şi coada în vânt, cu capul ridicat şi urechile ciulite, cu nările umflate, privit din faţă, de o culoare neagră, pe un fond galben-verzui. Impetuos, lăsa impresia de sprinteneală, dând o nouă forţă motorului. Cum am spus, benzinele sunt toate la fel, dar îşi îmbunătăţesc calitatea prin prezentarea care li se face, prin „marca“ de comerţ.

De unde să import aceste produse petroliere? Din România, de la societăţile petroliere Sovrompetrol? Creditul Minier avea în continuare cote pentru export, cu precădere pentru Italia, unde avusese o filială proprie APIR – Azienda Petroli Italo-Romena. După epurarea directorilor români din această filială, societatea a fost vândută şi a trecut în întregime în mâinile Fiatului. Noua orientare în politica de aprovizionare nu mai arăta interes pentru aceste vechi legături comerciale şi începeau să apară rafinării noi în Occident şi îndeosebi în Italia, dată fiind poziţia sa favorabilă la Mediterană. Având o reţea de distribuţie şi depozite, devenea tot mai comod să cumperi de la rafinăriile naţionale produsele pentru distribuţie, fără a investi capital în importuri cu nave mari, care comportau nu numai o investiţie şi un blocaj de capital după valoarea produselor, dar şi taxele de 400 la sută, ca taxe de consum. Preluând produse cu camionul, după nevoi, finanţarea era limitată, cei care importau erau aşa-zişii *outsiders,* adică societăţile independente. Societăţile multinaţionale aveau rafinării în Italia sau în Franţa ori aduceau ţiţei şi-l dădeau la prelucrare unor rafinării locale. În această epocă existau doar cea de la La Spezia I.P. Industria Petroli a lui Shell, la Livorno şi la Bari, ale Societăţii Anic, care prelucra păcura importată din România, transformând-o – prin *cracking* – în produse uşoare. Astfel, benzinele deveneau aromatice şi cu un număr octanic mai ridicat, adică, antidetonant. Mai târziu, s-a dezvoltat o puternică industrie de rafinare de-a lungul coastelor Italiei, ale Siciliei şi chiar ale Sardiniei. Rafinăriile Italiei depăşeau capacitatea de rafinare de o sută de milioane de tone, adică nevoile consumului naţional.

Cotele de export rezervate Creditului Minier pentru Italia nu mai găseau uşor cumpărători. Importatorul destinatar suporta navlul şi eventuale „stalii“ şi „contrastalii *(demurrage)*“ care se adăugau la preţul *f.o.b. (free on board).* Am reuşit să preiau eu cotele de export către Italia, importând marfa tot în Italia, chiar dacă nu mai exista APIR-ul, şi cedând-o unor intermediari

independenţi. Pentru a nu-mi complica existenţa, atât la încărcare cât şi la descărcare, cumpăram marfa *f.o.b.* şi o vindeam tot aşa, cumpărătorul având grijă să-şi închirieze o navă-cisternă, să o trimită la momentul just la încărcare şi să o descarce în depozitele costiere. Dacă depozitele erau pline, nava rămânea în aşteptare, plătind „contrastalii *(demurrage)*", ceea ce înseamnă cinci, zece, douăzeci de mii de dolari pe zi. La fel, se plătesc „stalii" când nava soseşte şi vânzătorul nu o cheamă imediat pentru încărcare. Pentru acestea, în acreditive, se prevăd sume de garanţie. Ca atare, sunt justificate câştigurile în aparenţă mari ale petroliştilor, dar care, în realitate, poartă cu ele riscuri neprevăzute.

Asigurarea mărfii o face tot cumpărătorul. Băncile deschid credite, căci odată încărcată marfa, plata se face la prezentarea documentelor şi riscurile trec în sarcina cumpărătorului, prin factură şi poliţă de încărcare sau conosament, *bill of lading.* În realitate, se vând şi se încasează documente, iar marfa pluteşte pe mare, pe riscul societăţii de asigurare, căci cumpărătorul, dacă nu o primeşte, încasează poliţa de asigurare şi, în numele lui, banca de la care a obţinut finanţarea şi care şi i-a deschis acreditivele. În acest fel se închide cercul şi se lucrează la sigur.

Siguranţa o dau societăţile de asigurare, dar, cu toate precauţiile pe care le iau marinarii în timpul navigaţiei de-a lungul rutelor maritime, marea este imprevizibilă şi timpul capricios ascunde pericole nenumărate şi accidente. Unele nave-cisternă se despică în două, mari nenorociri producându-se pentru plaje, când este vorba de ţiţei sau păcură. Altele mai ating din greşeală roci submarine sau fundaluri neprevăzute, deşi toate sunt marcate pe hărţi şi pericolele flotante sunt anunţate zilnic prin radio, de către serviciile costiere. Desigur, nimic nu poate salva o navă atunci când armatorul cu fantezie şi fără scrupule, de acord cu căpitanul, schimbă ruta şi dă vasul peste stânci, cum a procedat acum câţiva ani un prea cunoscut armator grec A.O., trecut acum

la cele veşnice, cu o navă mamut, abia terminată de japonezi (cinci sute de mii de tone), care, prin schimbarea pieţei, nu şi-a mai găsit folosinţă, iar dobânzile curgeau, fără ca nava să-şi găsească de lucru. Ca atare, naufragiul a fost pus nu pe seama stâncilor ascunse, ci a societăţii de asigurare. Nu ştiu cum s-a terminat procesul, căci niciodată societăţile de asigurare nu plătesc la prima cerere, în afară de asiguratorii Lloyds de la Londra, care scrâşnesc din dinţi, dar plătesc. Cu toate acestea, nimeni nu trebuie să deplângă soarta societăţilor de asigurare. Sunt cele mai bogate şi dau dividendele cele mai mari. Poate nu totdeauna din asigurări maritime, nici din cele automobilistice, ci cu alte sectoare mai mănoase, ca poliţele de asigurare asupra vieţii, căci legea italiană obligă societăţile să investească şaptezeci la sută din premiile respective netaxate în imobile, iar bilanţul lor îl fac numai cu restul de treizeci la sută din totalul de premii. În felul acesta, ele devin şi societăţi imobiliare, foarte bogate, iar imobilele, ca şi acţiunile lor, sunt în continuă creştere.

În sectorul automobilistic s-au născut noi obiceiuri, îndeosebi în Italia, la Napoli, unde imaginaţia partenopiană este fără limite. Când două maşini se ciocnesc, cei doi se pun de acord şi fac în aşa fel încât asigurările să le plătească toate reparaţiile mai vechi, de care aveau nevoie, cu facturi piperate.

Uneori, napolitani cu iniţiativă aduc bunicul mort, *il nonno,* pe şosea şi-l pun cu o bicicletă în faţa unui camion TIR, bine asigurat şi atingându-l uşor, îl declară mort în accident de trafic. Incredibil şi de necrezut o astfel de faptă, dar se întâmplă în realitate aceste cazuri. Dar asigurările plătesc, căci de aceea sunt „asigurări", ca să-şi îndeplinească funcţia!

Importuri petroliere în Iugoslavia. O întâlnire întâmplătoare s-a produs în sala de aşteptare a CIP-ului (Comitato Italiano Petroli), pe cale de desfiinţare, în urma unei conversaţii cu petrolistul Mario Zavaglia care, după ce lucrase o vreme la Agip, s-a

retras devenind broker (intermediar). Se mira cum de Agip-ul a răspuns negativ la o cerere formulată de o delegaţie iugoslavă, de a cumpăra motorină, petrol lampant şi benzină, oferind chiar preţuri bune.

– Şi care ar fi aceste preţuri bune, domnule Zavaglia? l-am întrebat eu, căutând să-mi maschez pe cât posibil curiozitatea.

– Atâta au oferit pe tona de *gasolio,* atâta pentru petrol, atâta pentru benzină... Natural, preţul *f.o.b. (free on board)* Italia, adică la rafinăria Veneţia-Marghera sau la rafinăria Anic din Bari.

– Într-adevăr, sunt preţuri interesante şi, curios, nu vor să-i servească, deşi văd că marfa începe să devină abundentă, pentru că importurile stagnează.

Am făcut imediat o asociaţie de idei. Creditul Minier din România oferea societăţii APIR produse pe care acum inginerul Morariu şi doctorul Lorenzo Negro susţineau că nu au unde să le vândă. Puteam să le preiau eu şi să le dau iugoslavilor de la care trebuia să obţin cerere fermă. Din discuţiile cu inginerul Morariu aflasem la ce preţuri obţineau ei produsele petroliere din România.

Îmi ardeau tălpile ca să mă întorc la birou şi să obţin o ofertă scrisă, cu opţiune fermă, de la APIR pentru a revinde apoi marfa celor interesaţi. Precizam că societatea APIR trebuia să adauge un mic comision la preţurile de cumpărare *f.o.b.* Giurgiu, fiind normal să aibă o marjă de beneficiu. La preţurile fixate în minte şi apoi discret notate pe hârtie, scontate de câte un dolar, achiziţia apărea în ochii cumpărătorilor şi mai convenabilă decât o imaginaseră ei.

Nu înţelegeam de ce iugoslavii cereau marfă din Occident. Nu erau lipsiţi de produse, întrucât moşteniseră (o dată cu trecerea Istriei şi a întregii Dalmaţii, fără enclave, în mâna lor) rafinăria Agip-ului de la Fiume numită Romsa, producătoare în primul rând de uleiuri lubrifiante şi alte subproduse, pe care venise să ni le ofere un oarecare chazar maghiarizat, fost funcţionar al

întreprinderii. El propunea aceste produse inginerului Morariu, în condiţii prea favorabile lui, crezând că poate să profite de bunătatea directorului general şi administrator delegat al Daciei S.p.A. La grimasele mele, omul a înţeles că oferta nu-i va trece uşor, eu având ultimul cuvânt de spus, şi de aceea mă privea pieziş. Nu s-a îmblânzit nici ulterior şi, până la urmă, l-am simţit un fel de inamic. Dar, nu a fost mare baiul, căci, ca toţi inamicii mei, mai devreme sau mai târziu, s-au curăţat trecând în regatul lui Hades, fără coşciug, numai în giulgiu, după tradiţiile antice ale neamului său.

Pe de altă parte ştiam că marea mamă a slavilor, Rusia, nu numai cea ţaristă, dar şi cea sovietică, furniza produse luate cu japca de la români şi polonezi. Situaţia mi se părea neclară, în condiţiile aplicate după război aşa-ziselor zone de influenţă (şi Iugoslavia fusese cedată în proporţie de 50 la sută Marii Mame). Totuşi, îmi spuneam, în domeniul petrolului se fac tot felul de tranzacţii şi adesea se stabilesc curente paralele de sens contrar, în scurgerea acestor produse spre consumator.

Zis şi făcut. Cu oferta la mână, am plecat cu primul tren la Milano. M-am înfăţişat la consulatul iugoslav, după ce anticipasem prin telefon posibilităţile mele de a furniza cele cerute Agip-ului, aflat în dificultate. S-a precipitat la biroul meu o „delegaţie“ de trei persoane. Am expus problemele mele, avertizându-i că ştiam care sunt preţurile oferite, la care puteam să fac o reducere de un dolar pe tonă, ceea ce făcea şi mai atrăgătoare oferta mea. Le-am precizat că este vorba de o marfă românească, dar care face parte din cota destinată Italiei, bineînţeles, de bună calitate şi, ca atare, Italia este aceea care revinde, prin firma mea, mărfurile respective. Condiţia era ca ei să pună la dispoziţie vapoarele pentru preluarea mărfii la Giurgiu, şi să fie făcută încărcarea cu un conosament *(bill of lading,* prescurtat BL, adică scrisoare de încărcare-îmbarcare) cu destinaţia Viena, pentru Societatea Dacia care, în teorie, urma să transbordeze marfa prin

depozitele sale în vagoane-cisternă, care urmau să vină în Italia sau în Iugoslavia. Operaţia avea să se simplifice, dacă dădeam dispoziţie căpitanului, ceea ce era în drepturile mele, să oprească vapoarele petroliere la Novi Sad, pe Dunăre, şi să descarce marfa acolo. Afaceri de tranzit în Italia s-au făcut destule, şi chiar statul se gândise să introducă o taxă de *sfioramento,* adică de deflorare a beneficiului, când acesta era prea încărcat, devenind astfel părtaş. În cazul nostru, nici această problemă nu se punea, căci marfa nu trecea prin Italia şi nici nevoie de licenţă nu avea, căci Dacia o cumpăra în străinătate, o plătea în străinătate şi tot în străinătate o revindea. Eu aveam opţiune o săptămână, iar lor le-am dat trei zile, pentru a avea posibilitatea de prelungire, la nevoie, dacă îmi cereau, în cazul întârzierii comunicărilor cu sediul de la Belgrad al întreprinderii de stat. Au plecat cu oferta la mână şi mi-au promis răspuns în termen.

A doua zi dimineaţă am primit un telefon, spunându-mi-se că oferta a fost acceptată, totul e în regulă şi ei sunt gata să vină şi să semneze contractul.

– Poftiţi, domnilor clienţi, sunt la dispoziţia dumnevoastră.

– Bună ziua, domnule Drăgan! au rostit cu surâsul pe buze.

Le-am răspuns cu acelaşi surâs, ceva mai controlat însă, căci de la semnare până la deschiderea creditului şi livrarea completă a mărfii nu poţi să ştii ce se poate întâmpla şi nu trebuie să surâzi de satisfacţie, căci fiecare etapă îţi poate rezerva surprize.

Contractul a fost semnat la biroul meu de la etajul cinci şi a fost chiar cinstit cu un pahar de şliboviţă, de ei foarte apreciată.

Aşteptam deschiderea creditului (acreditivului) de patru sute cincizeci de mii de dolari, la Union de Banques Suisses de la Zürich, ceea ce dădea importanţă firmei mele Dacia. Se angajaseră că vor deschide creditul în 24 de ore.

La rândul meu, cu acest contract la mână, am confirmat de îndată cumpărarea produselor de la APIR şi ei, la rândul lor, telegrafic şi prin telefon, au confirmat Creditului Minier

cumpărarea partidei prin care se acoperea cota destinată Italiei, ceea ce ne-a bucurat pe toţi.

Ni s-a răspuns de la Roma că totul este în regulă şi încărcarea poate fi promptă, de îndată ce vor primi acreditivul, pe care urma să-l retransmit de la Zürich direct la Bucureşti, în favoarea Creditului Minier.

Cei care întârziau acum erau iugoslavii, care au lăsat să treacă trei zile, fără să deschidă creditul, poate răzgândindu-se, poate neîncrezându-se, motiv pe care nu l-am aflat niciodată. Mă găseam într-o situaţie disperată, angajat faţă de APIR şi faţă de Bucureşti, angajat faţă de ei şi ei faţă de mine. Nu pricepeam de ce nu dădeau curs contractului...

I-am solicitat prin telefon, dar erau evazivi sau nu răspundeau la chemare. Atunci am reacţionat prompt, cu o telegramă trimisă direct la Belgrad, prin care dădeam un ultimatum pentru deschiderea creditului până la sfârşitul săptămânii, adăugând că, în caz contrar, voi proceda imediat judiciar împotriva lor, cerând daune. Iugoslavii o mai păţiseră cu nişte contracte nerealizate şi comisioane neplătite, cu faimosul domn C.C. de la Trieste, care, după cum am mai relatat, le procurase un împrumut de 25 de milioane de dolari, iar când au refuzat să-i plătească comisionul respectiv, pe motivul că acest lucru este contrar moralei socialiste, le-a pus sechestru conservativ pe Legaţia de la Roma, urmând ca în etapa succesivă s-o vândă la mezat.

Telegrama mea a avut efect, căci luni dimineaţa, la ora 9, am primit un telefon de la Union de Banques Suisses de la Zürich, prin care eram anunţat că am la dispoziţie un acreditiv pentru plata unei livrări de produse petroliere, în condiţii pe care erau gata să mi le transmită prin telegramă şi mai în detaliu prin scrisoare, şi care, precizau, corespundeau contractului semnat cu centrala de cumpărări de la Belgrad. Nici n-am mai aşteptat să-mi parvină comunicarea scrisă, că am şi dat ordinul de divizare a acreditivului şi de retransferare a sa în favoarea Creditului Minier,

la preţul şi condiţiile pe care le precizam prin telefon şi apoi le confirmam prin scrisoare. Băncile elveţiene sunt prompte în materie şi acceptă instrucţiuni de transferuri, chiar de sume mari, prin telefon. Le avantajează mult promptitudinea şi de aceea au devenit bancherii Europei şi ai lumii.

O dată cu transferul acreditivului, am anunţat şi sosirea vaselor la Giurgiu. Pentru prima oară după război, am avut o conversaţie telefonică cu un funcţionar de la Creditul Minier, care mi-a confirmat datele şi ziua încărcării, asigurându-mă că totul va decurge normal. Într-adevăr, vasele au fost încărcate toate şi s-au îndreptat spre Vest, pe Dunăre, cu direcţia Viena. Pe parcurs, în timpul navigaţiei, căpitanii vaselor au primit din partea posesorului de documente instrucţiuni de schimbare a destinaţiei mărfii. Ei au oprit la Novi Sad unde au descărcat partida. Astfel, prima aprovizionare a Iugoslaviei cu produse petroliere din Occident s-a încheiat cu bine.

Au urmat alte achiziţii de la societăţile engleze, căci şi acestea s-au declarat dispuse să furnizeze mărfuri acestei ţări, până ieri ţinută în embargo, pentru motive politice.

Abia după terminarea livrărilor, am putut afla misterele ce ne împresurau. Mareşalul Tito (Iosip Broz), deşi comunist convins, după ce fusese la raport la Kremlin, unde marele tartor l-ar fi ţinut pe el şi pe premierul Bulgariei, Dimitrov, timp de şapte ore în picioare, şi-a dat seama că îl aşteaptă zile negre. Nu se ştie dacă Dimitrov s-a plâns, dar ceea ce este sigur, nu s-a mai întors nici beteag, nici viu acasă, ci la orizontală, în copârşeu.

Tito, în schimb, a învăţat lecţia pe loc şi a înţeles ce e de făcut pentru a nu împărtăşi aceeaşi crudă soartă care, de altfel, a fost rezervată şi lui Palmiro Togliatti, tovarăşul său de luptă şi convingeri, cu care a avut de-a face pe tema Istriei, smulsă din trupul Italiei şi oferită „aliatului roşu“ de Churchill, în timpul războiului, ca să pedepsească Italia fascistă. Ajuns acasă, la Belgrad, Tito a elaborat planul unui socialism iugoslav autonom, rupându-se de Cominform şi creând categoria „ţărilor nealiniate“, în care au intrat şi alte ţări, inclusiv India. Şi-a întărit şi fortificat frontierele destul de lungi, căci, din patru părţi, Iugoslavia era împresurată de ţări socialiste: Ungaria, România, Bulgaria şi Albania. Şi astfel a scăpat de ipoteca de cincizeci la sută a zonei de influenţă rusă. Iugoslavia s-a apropiat de Occident, fără a nega principiile socialist-comuniste, doar că şi-a rezervat dreptul să le interpreteze şi să le aplice ea însăşi, fără sfaturile Marii Mame Rusia şi a tătucului Stalin. S-a creat un moment de tensiune, care putea să ducă şi la o confruntare militară. Atacat din toate părţile, Tito ar fi sucombat, dacă occidentalii nu i-ar fi întins mâna şi nu i-ar fi garantat ajutoare.

Cei care au plătit mai scump această tensiune au fost românii, obligaţi să construiască fortificaţii, cazemate şi drumuri strategice de-a lungul frontierei din Banat, pe cheltuiala lor, irosind fără utilitate cantităţi enorme de beton. Populaţia, împărţită în trei zone, a fost deplasată. Mulţi au fost trimişi în Bărăgan. Acţiunea mareşalului Tito a constat în atragerea românilor fugari, incitaţi chiar cu manifeste aruncate noaptea din avion, pe teritoriul românesc. Fugarilor li se acorda ospitalitate, azil, trecere spre alte ţări din Vest. Promisiunile n-au fost însă respectate şi mulţi dintre cei care au fugit au fost aruncaţi în închisori, duşi în mine la lucru, în locul prizonierilor germani. Mi-au declarat-o oameni care s-au găsit în această situaţie şi care, după multe suferinţe şi temniţă grea, au ajuns la Trieste.

După această acţiune, Iugoslavia a intrat în zona occidentală şi, cu tot comunismul său evoluat la forme de autoguvernare, fără rezultate practice mai bune, a început să se asemene cu Occidentul, dacă e să judecăm după inflaţia galopantă şi sutele de mii de şomeri care, în parte, şi-au găsit de lucru în Germania, în Austria şi în alte ţări, iar alţii au emigrat spre cele două Americi. În societatea mea Dacia de la Viena, aproape toţi muncitorii de la Praterspitz sunt din Banatul luat de iugoslavi.

Ajuns o personalitate a ţărilor nealiniate, cu prestigiul pe care l-a acumulat, Tito şi-a îngăduit şi grave distrugeri culturale, după cum săvârşise multe nelegiuiri în timpul războiului, ca partizan. Natura de o rară frumuseţe a coastei Dalmaţiei şi podoabele de artă veneţiene, rămase intacte în vremuri de restrişte, au atras numeroşi turişti din întreaga lume. Totuşi, greu se va uita că din ordinul lui Tito au fost deteriorate monumentele cu Leul Venețian, punându-se inscripţii nesăbuite în locul lor. Ultimul cutremur a făcut multe ravagii în partea sudică, începând de la frontiera cu Albania. Au fost distruse sau avariate grav clădiri, monumente, biserici, pe care localnicii nu le mai repară, pentru a lăsa ca timpul să şteargă urmele traco-iliro-romane şi veneţiene. S-a provocat o migraţie internă populându-se această coastă cu sârbi şi alte etnii din federaţia slavilor din Sud. Aceştia nu se înţeleg între ei, unii dorind să-i domine pe alţii, fie în dauna Bulgariei, cu Macedonia împărţită în trei părţi după Primul Război Mondial (în loc de a fi un stat autonom, cum promiseseră Aliaţii), fie în favoarea slovenilor hrăpăreţi care muşcă din trupul Italiei şi caută să înghită marele oraş italian, Trieste, botezat cu un nume impronunţabil: Trst.

Din timpuri străvechi, Istria a aparţinut Italiei, dar i-a fost luată după război. Aici există încă etnia istroromână, înăbuşită, nepermiţându-i-se folosirea limbii materne, neavând şcoli şi nici un fel de legătură culturală cu România. Nu este vorba de o revendicare politică, ci doar de o libertate culturală, pe care România o acordă cu atâta generozitate etniilor sale minoritare.

La fel, în Macedonia, în oraşul Bitolia, unde aromânii aveau biserică în centrul oraşului şi şcoli, sârbii din administraţie nu au mai admis venirea unui preot de limbă română şi nici a unui cetăţean iugoslav care urma să studieze teologia la Bucureşti, iar la moartea ultimului paracliser cu nume românesc, Cezar Cosmescu, urbaniştii din Bitolia au dărâmat frumoasa biserică, sub pretextul că doresc să ridice un cinematograf în acest loc, pentru a oferi poporului alt gen de spectacole. Românilor li s-a acordat o biserică la cimitir, unde toţi sunt destinaţi a ajunge, dar cu alte nume, cu off-off-uri pe care automat le impun, nescăpând de această metamorfoză nici unul dintre copiii paracliserului. Iar cine protestează sau crâcneşte rămâne fără ocupaţie, şomer destinat emigraţiei.

În această materie, cu toate drepturile omului asigurate de Naţiunile Unite, numele tuturor românilor din cele două judeţe ale Dobrogei cedate bulgarilor, precum şi numele meglenoromânilor din Macedonia, au fost schimbate. Recent, minoritatea turcă a protestat cu vehemenţă contra schimbării numelor lor, iar armatele bulgăreşti au tras în mulţimea manifestanţilor, care au lăsat pe străzi multe cadavre, încât guvernul şi prim-ministrul Turciei au fost nevoiţi să intervină pentru a opri masacrul.

Revenind la Iugoslavia, la pretinsa ei occidentalizare, care a dus la un crâncen război civil, observăm că ţara desfăşoară o politică aspră şi dură, cu întemniţări şi judecăţi sumare, fiind denunţate chiar torturi şi genocide la Crucea Roşie Internaţională şi la Amnesty International, împotriva etniei albaneze, foarte numeroase în Metohija. Nedorind totuşi să se alipească Albaniei, (din care albanezii au fost smulşi la lichidarea dominaţiei turceşti în Peninsula Balcanică), au cerut alcătuirea unui stat autonom în cadrul viitoarei federaţii iugoslave, recent suprimat şi cu parlamentul dizolvat de sârbii de la Belgrad. Cu toate protestele refugiaţilor în Europa şi America, la Naţiunile Unite, Iugoslavia culege acum – printr-o catastrofă – roadele politicii sale de învrăjbire a minoritarilor. Deocamdată, schimbările de guvern, imperialismul, războiul civil nu au evoluţii favorabile.

După perioada stalinistă şi mai ales după moartea marelui tiran de la Moscova, după scoaterea trupelor ruseşti din ţară, prin abilitatea lui Gh. Gheorghiu-Dej, modelul iugoslav a început să-i preocupe pe guvernanţii României. Ei au luat măsuri pentru asigurarea stabilităţiii şi cooperării economice. Un acord între cele

două ţări a dus la realizarea uneia din cele mai mari hidrocentrale din Europa. Pentru a nu depinde de alte ţări, pe plan cultural-politic s-a ajuns la ameliorarea existenţei etniei române din Banat, dar prea puţin a românilor de pe Valea Timocului sau a celor din Macedonia şi Istria.

Noua politică a fost posibilă prin încadrarea în tentativa (în parte reuşită) unei relative autonomii faţă de Rusia, în politica externă. Pe calea trasată de Iugoslavia, şi România a ajuns să ia o poziţie fermă faţă de Kremlin. O mică mare deosebire există totuşi: Iugoslavia nu are frontieră comună cu URSS, câtă vreme România stă în calea ei spre Dardanele şi spre Roma.

Petrolist consacrat

Deşi activam pe piaţa petrolului de aproape un deceniu, incluzând anii de inactivitate din timpul războiului, nu eram recunoscut oficial ca petrolist. În aceeaşi situaţie se găsea societatea Dacia S.p.A. A fi petrolist înseamnă a dispune de mijloace de stocaj şi de distribuţie, adică să ai rezervoare, depozit cu cisternă pentru diferite produse, precum şi staţiuni de distribuţie stradale, fiecare trebuind să aibă cel puţin o pompă automată. Pentru aceasta este nevoie de o concesiune de utilizare a solului public sau de un teren particular în apropierea drumului, cu două căi de acces, de intrare şi ieşire, care să nu împiedice circulaţia stradală a autovehiculelor. Acordarea acestor permise era foarte complicată şi greoaie, necesitând formalităţi, cu planul instalaţiei şi, înainte de toate, cu zona potrivită, recunoscută ca atare de organele municipale şi pe care să figureze „marca“ proprie sau alta convenţionată.

Înainte de toate era nevoie însă de a face un „marketing“ al poziţiei, pentru că nu orice loc din oraş sau din afara lui este potrivit spre a vinde benzină şi motorină. E nevoie să fie studiată frecvenţa autovehiculelor, ceea ce se poate realiza printr-un sistem automat, deşi, mult mai bine, observaţia poate fi făcută de o persoană iniţiată, pusă să observe strada în ore de vârf şi în zile de sărbătoare. Este o întreagă tehnică a determinării unui amplasament de distribuţie, asupra căruia, mergând în America, în misiune oficială câţiva ani mai târziu, societatea Mobil-Oil de la New York ne-a predat o lecţie (care a durat o zi întreagă), cu privire la concentrarea distribuţiei pe o arie mai restrânsă, ca şi numărul de pompe ale aceleiaşi mărci etc. ¸inând cont de instalaţii, se arăta cum concurenţa, cu o singură pompă, dacă vinde o mie de litri, două pompe ale aceleiaşi mărci din apropiere reduc vânzările primei pompe la 800 de litri, dar mai adaugă o altă cantitate de 700 de litri, ceea ce dă o vânzare de 1 500 de litri.

Fără a cunoaşte aceste date, rezultate din cercetări, italienii au acordat pe întreaga ţară foarte multe puncte de distribuţie, astfel încât, după două decenii, Italia a ajuns ţara cu cele mai multe staţiuni de serviciu. Este, fără îndoială, o comoditate pentru automobilişti să găsească benzină în toate colţurile ţării şi pe toate drumurile. Experienţa a arătat mai târziu că, în felul acesta, multe pompe deveneau antieconomice, motiv pentru care vânzătorii cereau comisioane tot mai mari. Cum preţul carburanţilor în toate ţările europene este controlat de Ministerul Industriei, care nu permite margini de câştig şi cheltuieli de distribuţie excesive, partea cea mai substanţială luând-o statul, prin impozite şi taxe asupra carburanţilor până la 300%, s-a ajuns la concluzia reducerii numărului centrelor de distribuţie, impunând suprimarea lor, dacă decad sub o cotă minimă de vânzare.

Fără marketing, bazându-mă pe consideraţii de circulaţie, pe cunoştinţele şi experienţa petroliştilor mei, am identificat la Roma un loc, în faţa Ministerului Aeronauticii, unde se află zidul castrului pretorian roman şi, după îndeplinirea formelor la primărie, cu desenele elaborate de topografi şi, după diverse vizite la birourile competente, am reuşit să obţinem prima noastră pompă de distribuţie care, cu toate ameninţările de mutare, pe

motive de viabilitate (dar zidul castrului roman nu se poate deplasa), continuă să funcţioneze şi azi sub protecţia unor salcâmi, cu care pompa noastră este aliniată. Vânzările sunt bune, căci există o clientelă sigură a funcţionarilor de la minister, iar altă clientelă este alcătuită din maşinile în trecere, care vin de sub liniile ferate ale gării centrale, Termini. Am mai făcut şi alte numeroase cereri, dar n-am mai obţinut decât două pompe la periferie, dintre care una a fost ulterior desfiinţată.

Există o serie de pompe particulare, legate de un garaj sau de o prăvălie, pe un teren la răscruce. Toate acestea sunt aprovizionate de societăţi petroliere independente, care le oferă condiţii mai bune. Neavând marcă, vânzările sunt slabe, căci automobilistul alege marca preferată şi numai ocazional se duce la alt vânzător. Până la urmă, autonomii aveau tot interesul să se lege de o marcă sau de o societate mai mare, internaţională, spre a vinde mai mult. Cu timpul, pentru aceste pompe de la Roma şi pentru altele, din Mantova şi Verona, cu toată slăbiciunea pe care-o aveam pentru marca Dacia, a trebuit să ne supunem şi noi legilor pieţei, adoptând culori şi mărci diferite: Agip, Shell sau Gulf. A fost o perioadă când marca Dacia, deşi lua benzina de la rafinăria din Trieste, era considerată superioară benzinei vândute de societatea Aquila care o producea şi care dispunea şi de o întreagă reţea în nordul Italiei, marca Aquila având un cap de vultur. Poate să se fi format convingerea, în mintea clienţilor, că benzina venea direct din Dacia-România, care timp de un secol avusese o bună presă. România a dominat piaţa petrolieră, fiind cea mai mare producătoare din Europa, şi a realizat primul puţ petrolier în anul 1857, cu doi ani înaintea puţului realizat în America de faimosul Drake. Ploieşti şi Bucureşti au fost primele oraşe iluminate cu petrol lampant şi ţara a adăpostit până acum câteva decenii congrese mondiale ale petrolului.

Consacrarea petrolieră nu era însă posibilă doar prin proprietatea unor pompe de distribuţie, căci evoluţia sistemului de

distribuţie a impus crearea unor mari şi costisitoare staţiuni de serviciu cu multe coloane erogatoare, cu magazine de vânzare de uleiuri şi de accesorii automobilistice, iar pe autostrăzi cu baruri şi restaurante.

Legea italiană impune deţinerea în proprietate sau cu chirie a unor stabilimente cu rezervoare mari, care să asigure furnizarea fără întrerupere a consumatorilor. Aici sunt concentrate mijloacele de transport, utilajele pentru manipularea şi întreţinerea pompelor de benzină şi motorină. Calificarea de petrolist presupune, în final, şi înscrierea la Uniunea Petrolieră, asociaţie particulară cu funcţii oficiale recunoscute de Ministerul Industriei. Soluţia cea mai rapidă era cumpărarea unui depozit existent într-o zonă potrivită pieţei noastre în formare. Depozitul mare al Daciei de la Viena nu putea fi luat în consideraţie, deşi era amplasat pe ţărmul Dunării şi deci era util pentru tranzitul produselor importate cu nave-cisternă şi apoi expediate în vagoane-cisternă sau în autocisterne.

În jurul Romei nu se găseau depozite petroliere. Construirea unui depozit nou cerea investiţii mari şi costisitoare. În căutarea unei soluţii, un căpitan de aviaţie, inginer ajuns la pensie, a identificat unele rezervoare mari de stocaj, aparţinând unei societăţi de distilare a alcoolului de la Forlimpopoli, la ţărmul Adriaticii, lângă Forli. Dar, era acesta depozitul potrivit scopurilor noastre? Fusese dezafectat şi proprietarii lui îl declaraseră disponibil pentru vânzare. L-am vizitat împreună cu inginerul G. Morariu, la Ponte Galera, între Roma şi aeroportul Fiumicino, pe drumul care duce la fostul port hexagonal al lui Traian, de unde, printr-un drum asfaltat, particular, se ajungea la acest depozit îngrijit şi fără multe magazine de care nici n-am fi avut nevoie. După priceperea şi experienţa petrolieră a inginerului Morariu, am ajuns la concluzia că ar fi potrivit scopurilor noastre, totul fiind chestiune de preţ.

Proprietarii societăţii de la Forlimpopoli aveau reşedinţa la Milano. Am stabilit contactul cu ei. Era vorba de familia Panza, vânzători de vinuri şi distilate, acţionarii fiind doi fraţi: contele Ernesto Panza di Biumo şi fratele său mai mic. Lucrau împreună în întreprindere, colaborând cu ei şi tânăra Giulia Panza, precum şi fratele ei, Alessandro, căci Giuseppe (Beppe) era încă student la filozofie, iar Marisa se lăsase de şcoală după terminarea liceului. Fratele contelui m-a vizitat la birou şi târgul s-a încheiat repede, la preţul de douăsprezece milioane, din care erau dispuşi să accepte un acont de două milioane, restul fiind plătibil cu poliţe pe timp de un an.

M-am aflat în faţa unei mari probleme în viaţa mea comercială. Nu aveam curajul să semnez cambiile, care, se ştie, sunt titluri executive în baza cărora bunurile debitorului pot fi puse în vânzare fără judecată. Societatea nu avea bunuri, primele proprietăţi imobiliare devenind tocmai aceste rezervoare, ceea ce ar fi uşurat situaţia în caz de neplată, fostul proprietar reluându-şi depozitele. Nu m-am încumetat şi am cerut timp de gândire, reflectând că, în fond, licenţele de care dispuneam şi afacerea cu solvenţi dăduseră bune rezultate şi mergeau înainte, dar nu puteam absorbi tot capitalul de rulment, care abia putea să acopere cheltuielile unui an bugetar. Cheltuieli care se măriseră mult cu personalul executiv angajat, căci partea de creaţie tot eu o îndeplineam.

După câteva zile de cumpănire asupra posibilităţilor de achitare a acestor poliţe, am acceptat propunerea vânzătorilor şi, cu mare emoţie, am semnat contractul plătind acontul şi, mai ales, am semnat primele poliţe care au fost acceptate fără discuţie.

În timp ce inginerul Morariu se ocupa de felul cum să utilizăm depozitul, ce modificări să facem, cum să punem în funcţiune depozitul de ulei – căci vânzătorii de carburanţi vând şi uleiuri lubrifiante pentru motor – eu, în schimb, devenisem un element interesant pentru familia Panza. Eram invitat în palatul lor monument istoric, din Piaţa Mercante, în centrul metropolei, şi am cunoscut astfel întreaga familie a contelui Ernesto, care făcuse avere din comerţul cu vinuri. Distileria de alcool etilic de la Forlimpopoli nu era singura proprietate importantă. Contele cumpărase păduri şi terenuri agricole, dar baza profiturilor o realiza tot din comerţul cu vinuri.

Alcoolul etilic din melasă putea să folosească pentru producţia de băuturi spirtoase şi întărirea puterii vinurilor, care se vând şi după gradaţii, nu numai după calitate şi „marcă“. În caz că vinurile nu se puteau vinde sau începeau să se oţetească, puteau să fie distilate, recuperându-se astfel o bună parte din valoarea lor, căci în această materie nimic nu se pierde, totul se transformă, după faimoasa lege a lui Lavoisier. Pe acelaşi principiu se bizuia şi angrosistul de brânză şi şunci, Mario Rossi, căruia i-am ţinut contabilitatea ca student! El transforma şuncile în curs de alterare în cârnăciori piperaţi şi delicioşi.

Ernesto Panza (citit Panţa, ceea ce înseamnă „burtică“), fiind un om cu principii sănătoase, de modă veche, creştin bun, a făcut avere pe timpul guvernului fascist, dar şi-a deschis şi punga pentru anumite opere de ajutorare şi utilitate publică. A finanţat un spital, pentru care a cheltuit vreo cinci milioane de lire bune, dinainte de război, ceea ce însemna o sumă mare, când visul unui funcţionar era să aibă *mille lire al mese,* adică o mie de lire leafă lunară, ceea ce a făcut ca repede să i se acorde titlul de „conte“. Pentru un astfel de titlu e nevoie de un al doilea nume de familie, numit predicat, care să fie legat de o proprietate sau de o localitate. Fiind el stabilit în timpul verii la Varese, într-o mare şi frumoasă casă veche, cu o amplă grădină plantată cu gazon, cu vii, cu dependinţe, într-o mică localitate denumită Biumo, cu timpul inclusă în oraşul Varese, şi-a înnobilat numele cu această particulă, devenind astfel contele Ernesto Panza di Biumo, titlu ereditar pe care l-a moştenit fiul cel mai mare, Alessandro. În felul

acesta câştiga mai mult prestigiu şi consideraţie, în cadrul marilor familii milaneze. Fiind nobil din prima generaţie, băiatul era un conte autentic, căci ceilalţi, de prea veche dată, prin iniţiative spontane ale unor contese, diluau sângele albastru şi-l făceau să piardă autenticitatea rangului nobiliar. În cazul nostru, operaţia era inversă. Din roşu, sângele începea să se învineţească, sporind caratele, cum s-a întâmplat cu prietenul meu, Sandro, contele, după moartea tatălui său, însurându-se cu o contesă de dată mai veche. Albastrul sângelui din vinele copiilor săi a început să sporească în valoare şi, desigur, aceştia vor face tot posibilul să continue regenerarea.

Giulia, licenţiată în economie la Universitatea Bocconi, inteligentă, croită pentru afaceri, devenise mâna dreaptă a tatălui şi îl depăşise pe fratele ei, Sandro. Vioaie şi drăcoasă, îi plăcea să „înţepe", lansând săgeţi muiate în propria amărăciune, din cauza unui grav accident de maşină, în urma căruia rămăsese însemnată la gură. Trăgea un picior curbat şi cam rigid, dar, din fericire, aceste deficienţe erau mai puţin expuse privirii, mai ales că ea prefera moda maxi. Îi plăcea să poarte titlul nobiliar al familiei şi se însenina când o numeam *contessina.* Când am cunoscut-o, moda era sub genunchi, dar chiar la această limită, Giulia apărea bine, încât cei cu mai puţin spirit de observaţie nici nu băgau de seamă neajunsul său. Era dăruită în conversaţie, apărea plăcută şi vioaie, adăuga întotdeauna o inofensivă ironie, pentru a da savoare şi accent critic unor întâmplări sau persoane. Se apăra când era încolţită, ştiind să bată în retragere şi să reculeze. Avea părul şaten spre roşcat, mai deschis decât al fratelui său, roşcovan la faţă şi la păr, tip celtic. Părul acoperea graţios chipul Giuliei, dându-i un aspect simpatic, cu un surâs amabil ori sarcastic. Puţin mai scundă decât mine, subţirică, trasă prin inel, chiar prea tare netezind protuberanţele, ştia să cucerească şi să-şi domine interlocutorii. În casă ca amfitrioană era excelentă. Reuşea întotdeauna să se evidenţieze şi să rămână călare pe situaţie. Înainte de accident, Giuliei îi plăcuseră caii şi străbătea distanţele la galop, ca o autentică amazoană modernă.

Marisa, sora mai mică a Giuliei, semăna cu fratele său la culoare şi temperament (paşnic la amândoi). După un timp, ea a început să-mi arate o simpatie deschisă. Desigur, părinţilor nu le scăpase această simpatie, văzându-mă favorabil intrat în marea familie meneghină, cum se numesc milanezii. Însăşi Giulia îmi arăta un interes special, dar nu pentru ea însăşi, ci pentru sora sa mai mică, Marisa. Invitaţiile în casă se repetau şi mama Panza, chiar după moartea soţului ei, mi-a arătat multă căldură, iradiată din inimă bună, o inimă de soacră cu temperament aşezat şi gânduri generoase. Giulia şi Sandro mi-au propus şi eu am acceptat să devin membru al celui mai select club milanez, intitulat „Società del Giardino", din Via San Paolo 10, instalat într-un palat mare, clasic, somptuos. Aici apăream la baluri în smoching şi, câteodată, chiar în frac, căci acestea sunt locurile care oferă ocazia unei vestimentaţii clasice, împrumutate de la englezi, ca şi aşa-zisul *tight,* cu haină neagră, cu colţuri de rândunică şi pantaloni reiaţi, folosit la căsătorii şi la cursele de cai, pe care nu le-am frecventat niciodată. Cine aspiră la o poziţie socială mai ridicată nu poate să se lipsească de aceste „uniforme", numai că era nevoie şi de o ocazie în care să fie folosite, uneori la un club de noapte, alteori la Scala, la o cină-*soupè,* în restaurantul Santa Lucia con Pizzeria, în via Agnello. Dăinuia obiceiul de a merge la Scala în smoching, în zilele obişnuite, iar la inaugurări sau la deschiderea stagiunii, în frac, cu guler tare, cu papion alb. În foaierele monumentale se reunea toată aristocraţia milaneză, expunând bogăţia femeilor lor prin giuvaere şi mantouri de blană, din toate speciile bietelor animale vânate sau crescute în acest scop. Clubul „Società del Giardino" a însemnat deci o poartă de intrare în societatea milaneză.

Fraţilor Panza le sunt recunoscător pentru prietenia pe care mi-au acordat-o, mai cu seamă cu prilejul unei croaziere cu

transatlanticul *Anna Costa,* de la Genova la Elba, Capri şi îndărăt, care a durat cinci zile şi pe care se găsea însuşi faimosul armator al Italiei, Angelo Costa, preşedintele Confederaţiei Industriaşilor, împreună cu numeroasa lui familie de nouă copii. Credincios practicant, el organiza în fiecare zi câte o slujbă în capela transatlanticului. Totuşi, nu ne ţinuse numai în liturghii, căci mesele excelente pe aceste vapoare erau completate seara cu dans, în ţinută clasică. Aici am avut prilejul să cunosc lumea bună a Liguriei, s-o cunosc mai bine şi pe Marisa Segalerba, frumoasă, rotundă, care a apreciat fără ezitare stilul meu de dansator, practicat înainte, practicat şi azi cu plăcere. Marisa Panza venise însoţită de Giulia. La dans era cam greoaie şi se cam împiedica, ceea ce m-a făcut să o invit mai mult pe genoveză. Între cele două Marise, m-am dedicat mai mult genovezei. Reacţia ei: tensiune maximă, surâs sarcastic. S-a apropiat de mine cu întrebări şi comentarii, a pus mâna pe papionul meu bine făcut din fabrică, pasă-mi-te să-l aranjeze, şi a tras cu nervozitate, desfăcându-l complet, cu gândul că nu-l voi putea reface şi a mă scoate din competiţie. Mă făcusem alb de necaz şi m-am retras. Fără a fi specialist în papioane, am reuşit să-l refac. Nodul se menţinea fără cusături. Astfel, la o nouă încercare, papionul ar fi fost repus fără dificultate. Am înţeles atunci – fără alte explicaţii – sentimentele şi planurile ei cu prea inabile ascunzişuri. Având un temperament potolit, Marisa devenise mai mult obiectul decât subiectul acestor programe. Pentru a nu mă arăta total lipsit de interes faţă de ea, căci, fizic, arăta bine şi, blondă naturală, cu pielea albă fiind, lăsa să se întrevadă uşori pistrui, mai mult în părţile discrete şi îmbietoare, am socotit că, pentru a o cunoaşte mai bine, ar fi fost cazul să o invit într-o excursie cu maşina, la Lacul de Garda, la Sirmione, în decor medieval, împresurat de ape, cu poartă mare în lemn sculptat la intrarea în oraş, cu punte mobilă *(ponte levatoio),* care se ridica la sosirea duşmanilor. Eu, Marisa, Silvio Amoroso şi încă o persoană, mergeam ca turişti şi

deci ca prieteni ai oraşului, găsind astfel puntea lăsată, îmbiindu-ne să intrăm în orăşel, unde am petrecut o zi frumoasă şi am luat masa pe malul lacului, la restaurantul-hotel ce poartă numele antic al poetului Catul.

Toate conversaţiile cu Marisa erau, în realitate, susţinute de mine, ca un monolog. La toate avea numai răspunsuri monosilabice, în cele două alternative: da sau nu, ceea ce e uşor de imaginat cât poate fi de obositor. La întoarcerea cu maşina mea ex-diplomatică, Fiat 1500, cunoscută sub numele frivol de Fifiţa, Marisa s-a aşezat în faţă, lângă mine, cum era şi firesc, întreţinându-mă în felul său lapidar şi laconic, prilejuindu-mi mai multă oboseală decât condusul maşinii seara, pe o distanţă de vreo sută de kilometri. De aceea n-am mai avut curajul s-o invit în alte excursii. Relaţiile au rămas excelente şi am căutat să le îndrept mai mult spre partea masculină, într-o relativă prietenie cu Sandro şi cu Beppe, filozoful. Sandro era de vârsta mea, băiat bun şi simpatic, molatic în mişcare şi acţiune, cu conversaţie lentă, împestriţată cu glume sau scoţând în relief aspectul hazliu al lucrurilor. El mergea la curse de cai şi, uneori, mă întreba dacă nu vreau să particip şi eu, arătând interes pentru acest sport, mai ales al păturilor sociale mai ridicate, copiat de la englezi. Dar nepricepându-mă la cai de rasă, pentru mine din rasa cea mai bună proveneau cei trei cai din grajdurile noastre de la Lugoj, Linda, Mada şi Pinci, roşcovanul care m-a însoţit trăgând la docar când am plecat din România. Caii noştri, „prost crescuţi“, aveau totuşi sentimente bune, nobile şi îmi amintesc că, la despărţire, Pinci şi-a frecat falca de capul meu în semn de rămas-bun, ceea ce caii de rasă arabă ai lui Sandro n-ar fi făcut-o. Cu aşa slabe cunoştinţe hipice nu mă puteam încumeta să particip la curse. Şi, în plus, să mă îmbrac în *tight.* Sandro a fost totdeauna amabil şi mi-a arătat simpatie, pe care eu o împărtăşeam, de asemenea.

Mai târziu, când mi-am cumpărat câteva iahturi, am invitat-o pe Giulia timp de trei săptămâni în croazieră, împreună cu fata

fostului prim-ministru al Italiei, Wanda Pella. Sandro, mai comod, închiria, de regulă împreună cu alţi prieteni, un iaht de cel puţin douăzeci şi şapte de metri, pentru motive de siguranţă, petrecând vacanţele împreună cu contesa. M-a căutat şi la Palma de Mallorca acasă şi ne-am întâlnit cu iahturile în diferite golfuri, invitându-ne reciproc la masă, potrivit obiceiurilor marinăreşti.

Cel mai rezervat şi mai tăcut membru al familiei era Beppe, filozoful, care nu se manifesta decât în discuţii bilaterale, dar interesante, căci temele în materie sunt infinite, iar după al doilea război apăruseră noi curente, cu interpretări fantastice, noi filozofi ca Jean-Paul Sartre, Albert Camus, cu elaborări socialiste, care au dus la hippysm, căci Nikolai Berdiaev, cu *Un nou ev mediu,* şi Julien Benda, cu *Trădarea clericilor* (intelectualilor) îşi trăiseră epoca de glorie între cele două războaie, după ce apusese steaua lui Henri Bergson (cu *Teoria râsului,* care a triumfat la americani ca surâs), iar peste teoriile lui Férdinand de Saussure, structuraliste, Picard, elveţianul de la Geneva, s-au aşezat Noam Chomsky şi Claude Lévi-Strauss, toţi de aceeaşi religie, deşi din şcoli diferite, terminând seria cu Herbert Marcus, devenit, în America, Herbert Marcuse, fără a-şi lepăda originea. El a provocat, prin aberaţii de gândire, revoltele studenţeşti de mai târziu, ca, la urmă, la reinterpretarea teoriilor sale, să fie contestat el însuşi de tinerii lansaţi într-o revoltă fără suport. Ortega y Gasset, cu *Revolta maselor,* poate să fi inspirat şi el tineretul, dar în epoca de după Al Doilea Război Mondial era aproape uitat, ca şi marele profesor de la Salamanca, Unamuno, rămânând pe tuşă în categoria lui Gonzagues de Reynolds. Denis de Rougemont, elveţian de la Geneva, s-a afirmat cu elaborările filozofice ale europeismului abia născut, ca şi marele spaniol, Luis Diez del Corral, cu a sa *Europa răpită,* membru în consiliul de onoare al Fundaţiei Europene Drăgan de mai târziu şi nou ales, în unanimitate, la preşedinţia Academiei de Ştiinţe şi Arte a Spaniei. Deşi mă adânceam cu multă pasiune în studiul acestor gânditori şi

comentatori, preferam, în viaţa de toate zilele să gândesc pe contul meu, fără a elabora sisteme. Găseam totuşi modul de a răspunde şi a întreţine o conversaţie cu Beppe Panza despre filozofii „la modă“, la fel de frivoli ca şi moda feminină, extinsă acum la toate domeniile de activitate. După pierderea lui Benedetto Croce şi a lui Giovanni Gentile, din păcate asasinat de partizani, Italia a întârziat să genereze noi pontifi ai gândirii, urmărind însă cu interes îndeosebi filozofii aşa-zişi germani, Theodor Adorno, temperat de muzică, sau pe vechiul Sigmund Freud, cu dorinţele sale refulate, scoase la iveală sub diverse forme bizare. Pare-se că Beppe se apropiase de acesta, prin gândire proprie, formulând o observaţie pertinentă cu privire la cele trei elemente esenţiale care au tulburat umanitatea: Marx gândirea, Iisus inima şi Freud sexul. Şi pe bună dreptate, căci rezultatele le vedem sub ochii noştri. Cel care s-a ocupat de ontologia existenţei de bun german, influenţând gândirea modernă, până în zilele noastre, a fost Martin Heidegger, dispărut la optzeci şi şapte de ani, în 1976. Iar cel care a dezbrăcat omul în toată nuditatea lui, după analiza structurilor sale fizice, etnice şi mitice a fost Claude Lévi-Strauss, aşa-zis francez, născut la Bruxelles, fără a mai şti care-i este originea, sugerată de nume.

Impus cu a sa *Istorie a religiilor* şi a originii lor, din mituri şi totemuri, cu cărţi publicate în multe limbi, Mircea Eliade a devenit autoritate supremă în acest domeniu (lumea se va putea lipsi de religie numai când va şti să înfrunte moartea cu curaj şi luciditate). Nu se ştie cât o fi crezut în vreun Dumnezeu şi cât temei punea pe credinţa în care a fost botezat, în confesiuni de acest fel gânditorul român rămânând de fiecare dată reţinut şi evaziv. În intimitate, Mircea Eliade era un om plăcut, dulce în conversaţie, sociabil, cu aer de timiditate, uneori influenţabil, dar ferm în opiniile pe care le susţinea, cu o profundă documentare ştiinţifică, printr-o metodologie socratică. Beppe filozoful îl cunoştea din scrierile sale publicate în limba franceză, care apăreau

şi în Italia. Pe Mircea Eliade l-am cunoscut într-o vacanţă, dar îl ştiam din Universitate, ca asistent şi conferenţiar la catedra lui Nae Ionescu. Ascultasem şi câteva interesante prelegeri ţinute de el. Am nutrit pentru el o prietenie aleasă şi dezinteresată – oaspe al meu la Veneţia, apoi împreună la Salamanca la Congresul Societăţii Academice Române – care a durat până aproape de dramaticul lui sfârşit, la Chicago, unde i-a ars biblioteca şi arhiva corespondenţei cu lumea. Discipolul său, Ioan Petru Culianu, a avut şi el un destin tragic, fiind asasinat în serviciile W.C. ale Universităţii din Chicago, Illinois, cu un glonte în cap, fără a se fi descoperit asasinul. A rămas un mister motivarea acestei incalificabile crime clasice americane, probabil a vreunui concurent ştiinţific, căci rămăsese la catedră succesorul remarcabil al Maestrului său.

De la Beppe Panza, nici un membru al familiei nu se aştepta la vreo iniţiativă economică, precum, în genere, nu te poţi aştepta de la filozofi, cu capul în nori şi cu picioarele prea puţin pe pământ. El însă, care studiase şi estetica, nu s-a arătat scârbit în faţa operelor noilor artişti plastici, alcătuindu-şi o colecţie de modernişti, pe care a păstrat-o cu sfinţenie, convins că preţul picturilor, oricare ar fi fost ele, va creşte pe zi ce trece, mai ales după moartea săracilor pictori, căci cei care fac bani sunt comercianţii de tablouri. În zilele noastre, socotind că toate aceste opere au atins culmea valorii şi nu vor putea fi depăşite decât de generaţiile următoare, Beppe a organizat o expoziţie la Milano şi a oferit colecţia sa Muzeului Guggenheim de la New York care, uneori, cumpără orice, chiar şi orori. Spre surprinderea mea, operele i-au fost achiziţionate cu impresionanta sumă de optsprezece miliarde de lire.

În timpul aprofundării relaţiilor cu familia Panza, faimoasele poliţe sau trate au fost plătite (nu mă îndoiesc că, dacă ar fi fost cazul unei amânări, mi le-ar fi reînnoit la simpla cerere, în baza creşterii capitalului moral şi a relaţiilor familiale). Alte afaceri

n-am mai făcut cu Panza, căci vinul el îl vindea en gros, şi eu consumam în detaliu, şi prea puţin, ca să recurg la vastele lor depozite. Nu refuzam să mă servesc cu câte o sticlă din cunoscuta vinotecă denumită „Biblioteca Valle“ de la Roma, cu numele adaptat locului, o pivniţă transformată în restaurant cu muzică şi dans, unde cărţile adevărate s-ar fi stricat la umezeală, câtă vreme buteliile se conservau şi câştigau în vechime şi calitate, după teoriile dintotdeauna.

Dar să revenim la petrol. Inginerul G. Morariu continua să se ocupe de utilizarea depozitului de la Roma, în care plasasem un capital şi care nu trebuia să rămână o investiţie moartă. Cu toate relaţiile şi eforturile sale, inginerul n-a reuşit să-l folosească în propriu, nici să dea cu chirie depozitul de care dispuneam şi care mă califica drept petrolist, dar era într-o poziţie nepotrivită pentru angrosişti, iar cea care aproviziona piaţa Romei era rafinăria societăţii Fina, dependentă comercială a societăţii financiare petroliere Petrofina de la Bruxelles. Aceasta a preluat de la fraţii Conte Miani (pe care i-am cunoscut prin inginerul Morariu, la un *Night Club* destul de bine cotat din capitală, cumpărat de ei spre a avea unde să se distreze, fără a da bani altora) rafinăria lor pentru desfacerea ţiţeiului. A servit şi ca depozit pentru produsele care se consumau în regiunea Romei şi în Laţiu. Rafinăria era instalată la Fiumicino şi avea conducte în marea deschisă. Relaţiile mele cu fraţii Miani, originari din Friuli, s-au dezvoltat datorită inginerului Silvio Marino, român get-beget, coada vacii din Tulcea, unde s-a născut, sub numele de Constantin Busuioc şi a lucrat la societatea Concordia din România trecută Petrofinei de la Bruxelles, ca pradă de război după Primul Război Mondial. La Bruxelles, Marino trata cu fraţii Miani cumpărarea grupului lor petrolier, de care voiau să se descotorosească. Am beneficiat deseori de omagii oenologice constând în lăzi cu butelii prelungi de Tokay italian din regiunea Friuli sau de Pinot Gris cu marca Miani.

Micile cantităţi de ulei lubrifiant de motoare, depozitat în magazinele noastre de la Ponte Galera, nu justificau menţinerea acestei investiţii şi am început să ne obişnuim cu gândul, după doi ani, de a vinde depozitul, după ce ne-a fost de folos pentru obţinerea titlului de petrolişti, singurul client care ar fi putut să-l utilizeze pentru depozitarea de benzină de aviaţie fiind Ministerul Aeronauticii. A face o vânzare unei instituţii publice presupune efectuarea atâtor formalităţi şi cere atâtea aprobări, încât inginerul – căpitan de aviaţie, care lucrase în minister şi cunoştea toate uşile la care să bată şi care i se deschideau, până la suprema autoritate, generalul Valle, care ne-a vizitat şi la birou – a avut de muncit aproape doi ani, pentru finalizarea tranzacţiei. În cele din urmă, depozitul a trecut definitiv în proprietatea statului. Am încasat preţul cuvenit, cu plata mereu în întârziere, scăpând de greutatea depozitului care mă apăsa. Când am încasat ultima rată, am achitat comisionul căpitanului-inginer şi am expirat un adânc: „ah“!

Reţea de pompe la Mantova şi Verona. Depozitul dădea calificare de petrolist, dar pe plan economic-comercial nu era rentabil. Depozitele aşezate pe coasta mării puteau să îndeplinească funcţii mai utile, de „terminale“, dar nu se găseau lesne şi nici nu erau pe măsura finanţelor noastre. La un moment dat, am găsit un stabiliment pe coasta Adriaticii, la Ravenna. Aparţinea societăţii PIR (Petroli Italo-Romeni) şi proprietari erau doi fraţi evrei, al căror nume îmi scapă. Ei s-au implicat, înainte sau paralel, în organizarea unei societăţi italo-române şi, cu toate că erau înaintaţi în vârstă, nu voiau să vândă depozitul, rezervându-l poate moştenitorilor.

O reţea de pompe de distribuţie a produselor reprezenta o investiţie care putea să aducă beneficii şi să ne aşeze pe piaţă, creându-ne un nume. Întâmplarea a făcut să aflăm de existenţa unei reţele cu vreo cincizeci de puncte de distribuţie, unele

mobile, cu un depozit şi un ansamblu de rezervoare mici. Ele nu puteau să îngreuneze investiţiile şi deci corespundeau aspiraţiilor noastre. Societatea proprietară se numea Cidca, avea sediul la Mantova şi depozit în cartierul San Giorgio de la Lunetta, în apropierea râului Mincio, cu faţada spre drumul naţional ce ducea spre Verona, prin faţa cimitirului evreiesc (motiv pentru care clădirea magazinului şi a micului birou a trebuit să se retragă cu douăzeci de metri). Rămăsese în faţă o fâşie importantă de teren nefolosit. Toate încercările şi presiunile ulterioare de a obţine autorizaţie de instalare a unei pompe de benzină şi motorină, aproape legată de zidul edificiului nostru şi folosind rezervoarele din interior, nu au dus la nici un rezultat. Probabil că liniştea morţilor trebuia păstrată, benzina şi mirosul său putând să-i trezească din somnul de veci.

De construcţii noi nici nu putea fi vorba, deşi devierea de la drumul principal spre pompă nu incomoda cu nimic traficul şi nici nu prezenta pericol de incendiu. Iar dacă cineva lăsa motorul aprins în momentul alimentării cu benzină, luau foc cei vii, nicidecum cei morţi, puşi la păstrare în cavouri la distanţă. *Shalom, Shalom...* pacea supra asigurată ne-a costat o investiţie moartă, pe acest teren, neputând să cultivăm decât flori, nici măcar legume sau cereale. Am contribuit, în acest fel, la înflorirea cimitirului evreiesc din Mantova. Oraşul fiind agricol, pentru valorificarea produselor sale avea nevoie de comercianţi şi aceştia au apărut ca din pământ, specializaţi mai cu seamă în vânzarea grânelor. Poate chiar de pe timpul romanilor şi al marelui Virgiliu, care se fălea cu originea sa, cu faptul că se născuse în acest oraş, după cum se exprima prin versurile: „Mantua me genuit...“

Astăzi, monumentul cel mai mare, în piaţa cea mai frumoasă a oraşului, este închinat lui Virgiliu, dar prea puţini mantovani îi poartă numele. Onomastica biblică şi-a spus cuvântul şi rar întâlneşti italieni sau greci cu frumoasele nume latine sau greceşti. Ei

preferă numele extrase din istoria poporului ales, cu care nu s-au produs interferenţe istorice şi nici îndelungi convieţuiri.

Oraşul Mantova are şaptezeci de mii de locuitori, răspândiţi pe un teren redus, o peninsulă legată de un istm strâmt, al unei insule originale, împinse în lacul format de râul Mincio, unde există un port pentru navele fără mare pescaj, ce vin din Adriatică. Abundenţa de apă a oferit un loc potrivit de dezvoltare ţânţarilor, care abundă în cele trei sezoane favorabile ale anului, căci iarna îngheaţă şi ei. Mi-am dat seama de această faună, chiar în ziua şi noaptea tratativelor cu proprietarii care ţineau cu dinţii la preţul de ei stabilit, deşi voiau cu tot dinadinsul să scape de societate. Se părea că butoaiele lor de transportat uleiul, benzina, petrolul şi motorina ar fi fost poleite cu aur. Prin spatele depozitului trecea o străduţă particulară, lungă de vreo sută de metri şi strâmtă. De-a lungul ei, era o casă ţărănească cu grădină. Ulterior, ţăranul avea să speculeze bine poziţia proprietăţii sale, când ne-a văzut preocupaţi să lărgim suprafaţa de teren necesară extinderii activităţilor noastre. Forma triunghiulară a terenului, cu două şanţuri adânci şi largi, ne obliga să construim un pod de acces la drumul vicinal, prin care puteam să intrăm în şoseaua principală, dincolo de limitele cimitirului.

Neavând locuinţă pentru paznic şi pentru şeful depozitului, am construit în centrul terenului o clădire, în care am instalat birourile la parter şi locuinţa la etaj, pentru responsabilul activităţilor noastre de la Mantova, Carlo Mazzocchi. Familia sa creştea, iar fostul meu coleg, din clasa a IV-a de liceu din Lugoj, prospera. Construirea edificiului a fost posibilă, deoarece rezervoarele de capacitate mică erau îngropate în pământ, pentru mai mare siguranţă şi pentru reducerea distanţelor impuse de lege, când rezervoarele sunt la suprafaţă. Pentru fiecare produs era nevoie de cel puţin un rezervor: pentru benzină, pentru petrol, pentru motorină. Pentru produsele cu taxe de consum reduse, pentru uzul tractoarelor agricole, deci pentru petrol şi motorină, era nevoie de alte rezervoare, iar produsele erau colorate, pentru a fi lesne de recunoscut. Legea prevedea aspre sancţiuni, dacă produsele erau amestecate sau dacă li se schimba destinaţia, diferenţa de taxare fiind apreciabilă. Produse cu preţ mai redus puteau fi vândute şi pescarilor. Motoarele bărcilor sunt în parte standardizate, cu un cilindru, cu preîncălzire şi cu pufăit răsunător. Mult zgomot pentru învârtirea unei elice de mici dimensiuni. La aceste capacităţi de depozitare se adăugau mijloace de transport, constând din butoaie de tablă zincată, cu două cercuri solide pentru rostogolirea lor lesnicioasă, pentru petrol şi motorină, căci cele pentru uleiuri lubrifiante sunt lipsite de cercuri, par mai simple şi mai uşoare. Adesea, acestea, după oarecare uzură, sunt dezafectate, ca şi bidoanele de cinci, zece şi cincizeci de litri de ulei, şi sunt folosite de cei nevoiaşi la construirea unor şandramale şi colibe care, împreună, constituie aşa-zisele *bidonville* (de aici şi originea numelui). Prin introducerea ambalajelor de plastic, disponibilitatea de materiale pentru aceste scopuri s-a redus. Totuşi, *bidonvilles* se construiesc în continuare, ca o caracteristică a marilor oraşe, căci, prin acestea, se termină sau se deschide periferia. Ele durează o vreme, ca să fie apoi înlocuite cu barăci din lemn sau blocuri de ciment, cum se întâmplă la Atena şi în atâtea oraşe din Europa şi Africa. La înlocuirea lor, bidonvilele nu dispar decât momentan, căci apar altele mai la vale. Natural, prezenţa lor comportă probleme de igienă, disponibilitate de apă şi electricitate, dar noii orăşeni le rezolvă ca prin minune, căci spălatul nu-i o condiţie esenţială a vieţii, iar animalele, chiar când sunt domestice, nu se spală decât foarte rar. Mai degrabă încălzitul constituie o problemă. Dar şi pentru aceasta s-au găsit remedii. Iată cum de la bidoanele de petrol s-au născut bidonvilele.

În timpul războiului, germanii pe de o parte, americanii pe de altă parte au inventat nişte bidoane de 20 de litri, din tablă groasă, rezistentă, cu o formă caracteristică, cu capac ermetic şi cu mânere ataşate. Forma era diferită, numele era acelaşi: *canister,*

canistre... Erau practice şi rezistente, le foloseau jeepurile ca rezervoare suplimentare de carburant. După război, toate au rămas în Europa şi au devenit instrumente utile pentru distribuţia şi aprovizionarea, în cantităţi mici, cu produse petroliere. Spălate bine, au fost folosite şi în alte scopuri, la ţară, unde omul se chiverniseşte cu multă imaginaţie. Pentru transportul acestor mijloace de aprovizionare cu produse petroliere, era nevoie şi de mici camioane, furgoane şi camioane-cisternă, pentru alimentarea pompelor. Bineînţeles, pentru deplasări, exista şi câte o maşină pentru şeful depozitului, iar în acei ani, „piaţiştii“, dintre care unul mai există şi azi, ca o relicvă istorică, mergeau şi pe bicicletă pentru a vinde produse sau a controla pompele de distribuţie improvizate, constituite dintr-un butoi de 160 de litri (42 de galoane americane de câte 3,78 litri, spre deosebire de galonul englez de 4,5 litri), călărit de un trepied cu pompă care suge din butoi şi alimentează automobilul. Bineînţeles că aceste pompe erau manevrate cu mâna şi aveau doi cilindri de sticlă de cinci litri, dând siguranţă cumpărătorului, care vedea cantitatea ce se descarcă în rezervorul maşinii sale. Faţă de pompele moderne cu contor numeric şi calcularea automată a preţului de plătit, cele manuale prezentau acest avantaj al „vederii“. Dispozitivul nu mai există, e înlocuit de închipuirea cantităţii ce trece prin furtun, prevăzut cu un dispozitiv transparent, cu o morişcă. Vânzarea se face deci pe încredere, cu convingerea că aceste sofisticate instrumente, devenite mecanisme electronice în ultima vreme, ca şi cântarele de la prăvălii, cu maşina de calculat inclusă, sunt supuse unui riguros control al autorităţii şi sigilate fără putinţă de alterare. Conţinutul unei butelii de gaz lichefiat de petrol poate fi verificat prin cântărire, scăzând tara marcată pe gâtul buteliei. Şi la produsele petroliere în bidoane se poate controla conţinutul prin cântar, şi multe din ele se vând în unităţi la kilogram, şi nu la volum, care se dă totuşi în mod indicativ.

La cumpărarea benzinei care se vinde numai la volum, e bine de ştiut că volumul se modifică în funcţie de temperatură, ca şi de mişcare şi zbatere în timpul transportului. El revine la normal o dată cu liniştirea şi cu reducerea temperaturii. În consecinţă, aprovizionarea la pompă e bine să fie făcută dimineaţa sau seara, căci în timpul zilei benzina se umflă. Puterea benzinei e dată însă de calorii, şi acestea sunt în funcţie de greutate. Informaţia şi recomandarea sunt utile atunci când există benzină din abundenţă şi automobilistul poate să se aprovizioneze la discreţie.

Carburanţii, ca şi celelalte produse petroliere, sunt un amestec de hidrocarburi, adică de produse chimice formate din carbon şi hidrogen, în proporţie diferită, începând de la cel mai simplu, metanul cu un carbon şi patru hidrogeni, şi până la cel mai complex, care depăşeşte 66 de carboni cu relativii hidrogeni. Toţi împreună, amestecaţi, constituie „ţiţeiul“ inutilizabil în starea în care este extras din pământ. E nevoie deci să fie supus unei încălziri la 450 de grade şi apoi unei distilări fracţionate, într-o coloană înaltă de 24 de metri, compartimentată la fiecare metru cu nişte platouri găurite, cu mici clopote deasupra orificiilor. ¸iţeiul supraîncălzit intră sub presiune printr-o ţeavă laterală în coloană. În funcţie de greutatea specifică dată de numărul de carboni, fiecare produs îşi găseşte locul pe platoul său, iar de acolo sunt preluate în partea opusă a coloanei prin ţevi specifice fiecărei fracţiuni şi descărcate direct în rezervoare. Primele patru hidrocarburi (metanul, etanul, propanul şi butanul) sunt gazoase, în condiţiile de temperatură şi presiune ambientală în care trăim. De la a cincea hidrocarbură, pentanul, substanţele sunt lichide, până la a douăzecea. Treptat, devin tot mai vâscoase, în funcţie de numărul de carboni, iar la capătul operaţiunii substanţele devin vâscoase şi solide, cum se înfăţişează parafina şi bitumul. Primele fracţiuni lichide, până la al zecelea carbon, formează benzinele uşoare şi benzinele grele. Urmează petrolul lampant, azi denumit, după moda americană, „kerosen“, apoi motorina,

diesel-oil-ul şi toate reziduurile ce alcătuiesc păcura. Prelucrată, păcura va da uleiuri lubrifiante, vaseline, parafine şi bitum. Hidrocarburile gazoase, în schimb, cele cu patru şi trei carboni, respectiv butanul şi propanul, cu o uşoară comprimare, trec din faza gazoasă la faza lichidă şi îşi reduc volumul de patru sute, respectiv cinci sute de ori. În butelii, sub presiune (ca aburul ce iese din apa care fierbe), gazele se pot conserva şi transporta cu uşurinţă în formă lichidă şi volum mic. Etanul, cu doi carboni, şi metanul, cu un carbon, nu sunt lichefiabili decât la temperaturi joase, de minus 85 şi minus 163 de grade. Etanul şi metanul se păstrează în această stare în rezervoare bine izolate, având în dotare pompe de refrigerare continuă. Se transportă şi în vapoare anume construite. În genere însă sunt comprimate la faţa locului, în butelii rezistente până la trei sute de atmosfere.

În profesiunea de petrolist intră toate produsele derivate din ţiţei, mai sus expuse, fiecare produs având întrebuinţare specifică şi regulile sale de depozitare şi transport, ca şi piaţa sa specifică. Unitatea de activitate de la Mantova nu se ocupa decât cu unele produse, servind piaţa locală, agricolă, industrială şi transporturile. Transportul ieftin al ţiţeiului în zona de consum reduce mult costurile şi, de aceea, s-a introdus politica distilării petrolului în centre regionale. Mantova fusese dotată cu Rafinăria Ozo, preluată după o vreme de grupul francez CFR cu Marca „Total“. Instalaţiile de prelucrare a ţiţeiului normal ar trebui să se numească „distilerii“, dar produsele obţinute mai conţin impurităţi, în primul rând sulf. Neputând fi folosite aşa, căci ar dăuna motoarelor cu combustie internă, produsele sunt supuse unui „rafinaj“, adică spălării chimice pentru purificare. Această ultimă operaţie de „rafinare“ a prevalat şi a dat numele uzinelor şi rafinăriilor de petrol, nume impropriu, rămas în continuare. Câte alte nume improprii nu se întâlnesc în diferite activităţi industriale!... Prelucrarea se extinde uneori la operaţii de transformare a produselor prin procedee care au luat numele de *reforming,* adică

de reformare; sau de *cracking* adică ruperea catenelor lungi de hidrocarburi vâscoase şi solide, şi prefacerea lor în hidrocarburi cu catena mai scurtă, cum sunt benzinele şi gazele; acestea, la rândul lor, devin materie primă pentru produse chimice, precum polietilena şi polipropilena. Ele sunt o reconstruire a unei catene lungi, prin presiuni înalte, prin polimerizarea etilenei şi propilenei care, din gazoase, devin solide şi alcătuiesc materia primă a ambalajelor de uz casnic. Ambalajele simple, nefiind biodegradabile în natură, constituie problema cea mai gravă a ecologiei.

Am cumpărat acţiunile societăţii Cidca în valoare de peste o sută cincizeci de milioane de lire, pe care le-am trecut în portofoliul Societăţii Dacia S.p.A. Astfel puteam să dispunem de o reţea de 52 de staţii de pompe, majoritatea în Mantova şi câteva în Verona. Unele erau staţii cu pompe importante, cu diverse coloane pentru benzină normală, super şi motorină, iar altele mai reduse, până la o singură coloană de benzină normală, şi super precum şi motorină, în câte un sat sau comună mai răsărită. Coloanele de distribuţie se uzau cu timpul şi trebuiau întreţinute, reparate sau înlocuite cu altele noi şi moderne, existând o evoluţie a *design*-ului ca şi la automobile. „Linia“ pompelor atrăgea atenţia consumatorilor, care sunt liberi să se aprovizioneze de unde cred ei de cuviinţă. Li se stimula fidelitatea prin bonuri de benzină vândute cu anticipaţie, cu o reducere, cu un rabat. Aceasta este tot o reclamă, de multe ori mai eficientă chiar decât aceea făcută prin ziare sau pe drumuri, reclame care împânzesc şi strică peisajul. Azi nu mai sunt admise pe autostrăzi, decât cele utilitare, pentru indicaţii de loc, de serviciu, aprovizionare cu carburanţi, bar, restaurant sau reparaţii mecanice.

Cumpărarea întreprinderii petroliere de la Mantova n-a însemnat pentru Societatea Dacia numai dotarea cu o reţea şi un depozit, ci şi mai ales „calificarea“ mea în materie de petrol. Aceasta a

însemnat şi crearea unei activităţi şi a unei ocupaţii pentru director-inginerul Roger Slăniceanu. Laurian Cărămidaru acoperea de unul singur Lombardia. Inginerul Slăniceanu fusese director al filialei APIR la Florenţa, unde dispunea de o reţea extinsă în Toscana şi controla marele depozit costier de la Livorno. Dezrădăcinat din această activitate, nu putea să dea randament într-o muncă de birou. I-am dat în primire toate instalaţiile de la Mantova (nu atât de importante ca acelea de care avusese grijă înainte). A început activitatea ajutat de un magazioner, un şofer şi piaţişti. Erau folosiţi şi tineri ajunşi la pubertate, în căutarea unei ocupaţii, ca Angelo Moreschi, venit cu pantaloni scurţi şi bicicletă. El pedala zilnic pentru menţinerea legăturilor cu pompele pe care le aproviziona şi cu bidoane de uleiuri, de unu până la cinci kilograme, nu întotdeauna transportate cu furgoneta, ci urmând exemplul lui Nando Peretti.

Inginerul Roger Slăniceanu, după câţiva ani de activitate în acest oraş străvechi, după ce trăise atâţia ani la Florenţa, nu a rezistat tentaţiei de a emigra, poate şi de teama unui al treilea război mondial în Europa, şi, făcându-şi formele necesare, a plecat cu soţia sa în Canada, la Saint Catharines, în statul Ontario, unde a şi rămas pentru vecie.

I-a luat locul, la Mantova, Carlo Mazzocchi. Acesta fusese angajat ca subaltern şi ajutor al lui Slăniceanu. Licenţiat al Academiei Comerciale de la Bucureşti, încă din anul 1949 când, întorcându-se din România în ţara sa de baştină, împreună cu o nevastă româncă, a căutat o ocupaţie şi a găsit-o mai uşor la Dacia, care-i atrăsese atenţia, întrucât în România existase o societate petrolieră chiar cu acest nume, de dimensiuni mijlocii. Se adaptase muncii care i s-a dat şi promitea mult. Abia după un an şi jumătate de la angajarea sa şi instalarea în casa nou construită lângă depozit, discutând întâmplător despre şeful suprem al întreprinderii, în urma indicaţiilor date de directorul său, i-au revenit în minte amintiri din copilărie, şi s-a întrebat dacă nu cumva este vorba de fostul său coleg de la Liceul Brediceanu. Proba a fost dată pe loc, cu o fotografie a elevilor din clasa a IV-a, la vârsta de paisprezece ani, în care inginerul Slăniceanu m-a recunoscut imediat, deşi eram cel mai mititel din tot grupul. Mare stupoare pe capul lui Carlo Mazzocchi! Emoţiile şi întâlnirea de la Milano le-am consemnat cu alt prilej. Datorită acestei legături în afara serviciului, a depus şi mai multă râvnă în desfăşurarea activităţii sale, ceea ce a dus la o mai rapidă promovare şi la numirea sa în postul de director, în locul lui Slăniceanu, cu încredinţarea întregii răspunderi la Mantova. Trebuie să spun că Mazzocchi a fost la înălţimea misiunii sale, totdeauna fericit să-şi aducă în mod eficient contribuţia în cadrul întreprinderilor mele. Pe lângă aspectul profesional, era la înălţime şi sub aspectul uman. La scurt timp, el mi i-a recomandat pe cei doi fraţi ai lui, care au fost angajaţi fără întârziere, unul la Catania (Giorgio, însurat şi el cu o româncă), altul (fost „boxerul Lancia“, în România), la Porto Torres, în Sardinia, însărcinat cu descărcarea flotei de butaniere, în frunte cu vasul-butanier *Cornelia*, în marile rezervoare ale ButanGas-ului.

Carlo a prins curaj şi s-a gândit atunci să se „înrudească“ cu mine, cerându-mi să-i botez copiii, şi anume pe a doua fetiţă, care s-a născut în casa nouă. El socotea ca o datorie faptul de a mă fi ales naş la botez, căci soţia sa, mai vigilentă decât alte mame, reuşise s-o scape nebotezată la capela spitalului. La propunerea făcută telefonic, i-am răspuns, desigur, afirmativ, cu bucurie, dar am făcut mari rezerve asupra datei. Mă aflam într-o perioadă de voiajuri continue, între Milano şi Roma, şi chiar în străinătate, eram prins într-un vârtej de iniţiative şi afaceri. În sfârşit, am fixat o dată pentru ceremonia botezului, o duminică. Ajuns la Mantova cu Teresa, ne-am exprimat dorinţa de a vedea copila în leagăn. Ni s-a răspuns că fina era jos, în grădină. Trecuseră aproape trei ani de când se născuse. M-am jenat de această întâmplare şi l-am întrebat pe Carlo cum de-a putut să ţină atâta vreme

o „păgână“ în casă? Cu aceste comentarii şi cu surâsul pe buze, ne-am îndreptat amândoi către colţul transformat în grădiniţă şi, între alte flori, am găsit şi floarea lui cea mai minunată, căci, într-adevăr, Liliana, cum urma s-o botez, era frumoasă, simpatică, blond-roşcată, ca şi tatăl ei, tip veneţian, cum se întâlneşte frecvent în regiunea Mantovei. De la mamă-sa, brunetă, luase prea puţin, cum arăta la acea fragedă vârstă, căci copiii cu timpul îşi schimbă înfăţişarea, semănând când cu unul, când cu altul dintre părinţi, spre a-i ferici pe amândoi, şi a nu lăsa dubii. Am luat-o în braţe, am sărutat-o pentru întâia oară, ca viitor naş, dându-mi seama, în acelaşi timp, că în biserică, la ora ceremoniei botezului, va trebui să ţin zdravăn un copil cu o greutate neobişnuită. Peste puţin timp a început botezul mult aşteptat, iar eu mi-am jucat rolul de naş cu pricepere, dar şi cu multă atenţie, să nu scap fetiţa din braţe. Totul s-a petrecut în cea mai bună ordine, după care a urmat masa abundentă, în casa Mazzocchi, ceea ce a însemnat şi un fel de banchet dedicat inaugurării noii noastre unităţi industriale.

Filozofie şi economie: Giorgio Del Vecchio

Numirea profesorului de filozofie juridică Giorgio Del Vecchio ca preşedinte al Societăţii Dacia S.p.A., constituită spre sfârşitul anului 1947, a fost un act de altruism şi dragoste faţă de o somitate ştiinţifică, care a contribuit indirect la venirea mea în Italia. Îl socoteam un monument viu al ştiinţei, între atâtea monumente veritabile, căci Mircea Djuvara, profesorul de filozofie juridică de la Bucureşti, prea mult ne vorbise despre neokantianul de la Roma, Del Vecchio, în paralel cu faimosul Rudolf Stammler de la Berlin. Cu acesta, chiar Giorgio Del Vecchio se cunoştea, căci studiase şi el filozofia la Berlin, filozofia având sediul ei în Germania, cu temelii puse de Immanuel Kant.

Îl cunoscusem în vara anului 1937, când am venit pentru întâia oară la Roma, ca premiant al Institutului Italian de Cultură din Bucureşti. Mă primise în vasta sa bibliotecă, cu spaţiul celor nouă camere umplut cu mii de cărţi. Introdus în sala bibliotecii, unde obişnuia să primească, am observat un Hristos aurit, care îşi trăgea cu greu crucea, aşezat în mijlocul mesei lungi şi grele, pe care erau depozitate cărţi şi la care stătea de vorbă cu vizitatorii săi. Nu-mi dădeam seama de semnificaţia acestui bibelou între atâtea cărţi. Nu-i citisem încă faimoasa carte *Lecţii de filozofia dreptului*, pe care aveam s-o traduc ulterior, şi nu ştiam că preceptele sale etico-morale, pe care le punea la baza dreptului, corespundeau cu principiile eticii şi moralei creştine. La fel, nu ştiam că era creştinat de dată recentă, desigur din convingere, dar şi dintr-o anume prudenţă, pentru a nu spune convenienţă, căci norii grei ai celui de-Al Doilea Război Mondial nu se ridicaseră încă, dar forţa nazistă era în creştere şi iniţiativele de expansiune se manifestaseră prin ocuparea Austriei şi apoi a Cehoslovaciei, pe motivul salvării germanilor din Munţii Sudeţi, împărţire la care au participat ungurii şi polonezii. Acest Hristos pe masa unui filozof avea o semnificaţie clară, prevenindu-i pe vizitatori de consonanţa religioasă. Poate era şi un simbol al convingerilor şi al admiraţiei sale pentru cei care au suferit pentru propriile idei.

Imaginea acestei prime întâlniri mi-a revenit în minte atunci când, după război, îl căutasem. Abia îşi revenise în fire, ieşind din ascunzătoarea lui, din podul bazilicii San Giovanni in Laterano, unde găsise refugiu, în momentele grele ale persecuţiilor, după armistiţiul de la 8 septembrie 1943, când două treimi din Italia căzuseră în mâinile trupelor germane. Până atunci, fusese protejat de autorităţile fasciste, căci el avea convingeri patriotice italiene, câştigase nişte medalii pe front, în timpul Primului Război şi suferea din cauza mutilării Italiei, lipsită de întreaga coastă a Dalmaţiei. La el în birou am admirat o fotografie cu Gabriele D’Annunzio, când a ocupat Zara şi Fiume, fotografie a

marelui poet şi patriot, dată cu o frumoasă dedicaţie lui Giorgio Del Vecchio. Păcat că doamna Celestina Del Vecchio, la mutarea din strada Appennini nr. 52, când a vândut casa, a distrus multe fotografii, între care şi pe aceasta. Pentru sentimente de iubire de ţară, încălzite şi mai mult de poezii patriotice, culese chiar în volum – dar desigur, în primul rând, pentru valoarea sa culturală – a fost ales, în 1926, rector al Universităţii de la Roma.

Toate acestea nu i-au servit când Italia a intrat pe mâna naziştilor şi Mussolini a fost arestat şi ţinut prizonier pe cel mai înalt pisc al Italiei, Gran Sasso. Cu ajutorul cardinalului Traglia, care îl botezase prin anii 1930 (sau poate mai înainte), împreună cu soţia, şi care de atunci rămăsese confesorul lor particular, soţii Del Vecchio au intrat sub protecţia Vaticanului. Papa Pius al XII-lea, om de mare cultură şi poliglot, i-a găzduit în nişte încăperi amenajate în podul bazilicii San Giovanni in Laterano, aflată sub suveranitatea statului Vatican, într-o zonă extrateritorială. Desigur, n-a fost un adăpost confortabil, dar ceea ce era important: a scăpat cu viaţă căci, dacă ar fi fost dus în Germania, la vârsta de şaizeci şi trei de ani, probabil că ar fi rămas definitiv acolo.

La ieşirea din refugiu, Giorgio Del Vecchio şi-a găsit catedra ocupată de un coleg mai tânăr, Cesarini Sforza. În pragul pensionării, poziţia sa a devenit nelămurită. I s-a redat simbolic catedra pentru puţină vreme, apoi i s-a acordat titlul de „profesor emerit“ şi a fost pensionat cu o sumă oarecare, ce cu uşurinţă se topea în mâinile neiscusite ale soţiei. La problemele sale morale se adăugau deci şi problemele economice. M-am hotărât să intervin, pentru a-i îmbunătăţi şi îndulci viaţa de toate zilele, numindu-l în funcţia de preşedinte al Societăţii Dacia, şi apoi al altor societăţi, care i-au asigurat o altă pensie, sub formă de onorariu.

– *Caro amico!* a răspuns profesorul la propunerea mea, eu nu mă pricep la afaceri, căci profesorii fac teorie şi mai puţin practică, şi chiar cei de economie nu reuşesc în afaceri. Dar eu, care mă ocup de filozofie? E adevărat, o filozofie a dreptului, care are legături cu economia, dar eu m-am specializat în partea filozofică a dreptului, deci partea abstractă, cu prea puţine contingenţe materiale.

– Nu vă preocupaţi, domnule profesor! Nu vă punem la nici o treabă deosebită şi nu vă cer nici consultări, nici să luaţi hotărâri, ci doar să prezidaţi societatea cu prestigiul şi greutatea numelui dumneavoastră.

– Dar ce voi spune în consiliile de administraţie? Şi cu atât mai mult în adunările generale ale societăţii? Va trebui să expun rezultatele activităţii şi să vorbesc de cifre care, întotdeauna, m-au înspăimântat.

– Nici vorbă de toate acestea! Raportul consiliului îl fac eu, în calitatea mea de vicepreşedinte şi administrator-delegat sau îl voi însărcina pe Emilio Gambazza, care îl va citi la şedinţă şi la adunarea generală. Eu, de regulă, fac comentariile ce se cuvin.

– Dar ce vor zice acţionarii? Vor pune întrebări la care trebuie să răspund. Ce le voi putea spune?

– Nici aceasta nu constituie o problemă, stimate maestre, căci nu este vorba de acţionari străini, care să facă dificultăţi şi care să fi adus capital la care să ceară explicaţii, dacă a fost bine administrat şi de ce nu se dau dividende. După cum ştiţi, eu sunt – folosind expresia dragă dumneavoastră – *deus ex macchina* şi voi sta alături de dumneavoastră. De altfel, consiliile şi adunările noastre generale sunt un fel de întâlniri cu prietenii, unde unii funcţionari figurează ca acţionari, alţii din afară drept cenzori şi nici unul dintre ei nu se preocupă, căci, nefiind capital şi acţionari străini, nu se ivesc conflicte de interese, iar controlul lor se rezumă la îndeplinirea legii, printr-o contabilitate şi fiscalitate corecte.

– Bine, dacă-i aşa, atunci accept cu plăcere. Dar ce semnături va trebui să pun pe acte şi cu ce mă obligă ele, căci, în caz de eroare, eu nu pot acoperi cu nimic, nefiind un om bogat, deşi am muncit toată viaţa, doar bogat în cărţi, după cum se poate vedea.

– Pentru aceasta am luat măsuri, rugându-l pe Emilio Gambazza, funcţionar la Banca Italiei, să se ocupe de scripte şi el însuşi vă va aduce registrele la semnat şi vă va da explicaţiile de rigoare.

Faptul că Emilio Gambazza era funcţionar al Băncii Italiei (Banca Naţională), l-a liniştit pe profesorul meu şi astfel l-am convins să devină preşedinte, un bun preşedinte, fără puteri, dar cu strălucire spirituală. În această societate i-am dat o participaţie de douăzeci la sută inginerului George Morariu, dar i-am explicat profesorului Del Vecchio că aceşti bani nu au fost depuşi de el, ci de mine, şi că acesta este un gest de afectuoasă recunoştinţă faţă de el, care m-a iniţiat în cariera mea petrolieră.

Cu aceste premise, în primăvara anului de care ne ocupăm, când mi s-a oferit licenţa de bancă, profesorul Del Vecchio se obişnuise deja cu acest gând, de a apărea ca preşedinte, şi chiar a subscrie acţiuni în numele meu. Astfel, el s-a declarat gata să înceapă lupta de dobândire a licenţei bancare.

În noua situaţie pe care i-am creat-o profesorului Giorgio Del Vecchio, relaţiile s-au înteţit şi încălzit, şi chiar doamna Celestina Del Vecchio a început să-mi arate o afectuoasă simpatie. Era mult mai tânără decât profesorul, care se însurase la vârsta de patruzeci şi opt de ani, în urma unei operaţii, luând-o de soţie pe aceea care l-a îngrijit cu atenţie şi delicateţe (mai ales că fusese operat în părţile mai delicate). Recunoştinţa şi poate faptul că era de aceeaşi religie originară au făcut-o să se ataşeze şi mai mult de marele profesor, care a rămas însurat pe viaţă, deşi matrimoniul n-a fost consumat. Diferenţa nu numai de vârstă, dar mai ales de clasă, se observa imediat. Între altele, Celestina mai avea o slăbiciune, cea a vârstei care, la dânsa se oprise pe loc, la treizeci şi şapte de ani declaraţi, chiar atunci când preşedintele colegiului sindical sau al cenzorilor, *ragionier* Lorenzo Tiraboschi, un bergamasc de dimensiuni herculeene, voind să verifice vârsta doamnei, a cerut un certificat la primărie, din care rezulta că avea

şaptezeci şi trei de ani. Şase luni mai mult decât vârsta mamei mele. Dar aceasta este o slăbiciune a sufletului femeiesc, care se adăuga la slăbiciunea fizică a doamnei Del Vecchio, care îşi purta cu demnitate trupul numai piele şi os. Era bine acoperită, şi pe plajă nu-i călcase piciorul niciodată, spre a fi văzută în cruda sa realitate. Dar, din iubire pentru profesorul meu, am suportat-o cu creştinească resemnare. Apărea decorativă la masa oficială, după adunarea generală, o dată pe an, când toţi membrii consiliului de administraţie şi controlorii-cenzori aveau prilejul să o admire, ca singura femeie care împodobea masa, în rochiile sale de culori stridente, cu bijuterii false, supradimensionate, care atârnau în jurul gâtului sau blocau mâinile, reducându-i dexteritatea la mânuirea furculiţei şi a cuţitului, pe care uneori le transforma în arme ameninţătoare, în toiul unei conversaţii. Fardul abundent pe faţă şi rujul în exces pe buze puneau probleme restaurantelor, căci şerveţelele folosite nu mai puteau fi spălate de ruj. Toate acestea nu aveau însă, din păcate, puterea de a-i întineri aspectul, după dorinţa sa, lăsând-o cu obrajii osoşi, cu ochii mari, cu sprâncenele reduse şi părul roşcat, împuţinat de anii de pieptănătură.

Doamna Celestina ţinea la mine şi-mi era teamă să nu ţină prea mult, cum declara în public. Şi-a păstrat numele de Celestina şi după botez, ca fată „perpetuă“ (funcţia sa pe lângă profesor era echivalentă cu funcţia de *perpetua* pe lângă preoţi). Numele ei de familie era Valabrega, nume caracteristic originii sale genoveze. În acest oraş mai avea un frate, „închis“ de felul său, dar cu o soţie deschisă la orice conversaţie. Cumnatele nu se puteau suferi şi, din această pricină, Celestina a ajuns să-l deteste şi pe propriul frate. La supărare, trimitea toate fulgerele şi anatemele asupra lui. I-am rămas totuşi recunoscător şi eu pentru pasiunea pe care a pus-o atunci când fraţii mei, după ce le-am acordat încredere şi le-am încredinţat înalte răspunderi, mi-au creat mari dificultăţi. Doamna Celestina Del Vecchio i-a dojenit rău de tot, la munte, unde i-am chemat la o întâlnire cu profesorul, în timpul

vacanţelor de vară. Era gata să se arunce cu furie asupra lor, văzându-i impasibili la morala pe care le-o făcea, pentru lipsa lor de respect şi recunoştinţă faţă de mine.

Aceeaşi intransigenţă a arătat mai târziu şi faţă de mine, când, după moartea profesorului, am refuzat să accept dispoziţiile ei fanteziste. Soţia mea, Teresa, pe care n-o putea vedea în ochi şi surâdea veninos când era nevoită să schimbe cu ea câteva cuvinte, era convinsă că seria bolilor mele din România s-a datorat „făcăturilor" sale. Iahve sau Dumnezeu s-o ierte, căci, după vreo cinci ani, s-a dus să se odihnească pentru totdeauna lângă profesorul ei iubit, într-o firidă de la cimitirul Verano.

Profesorul G. Del Vecchio, cu toată pensionarea sa, a menţinut prestigiul ştiinţific şi legăturile universitare, şi era sensibil faţă de studenţii care doreau să se afirme în domeniul filozofiei dreptului. Între aceştia era şi tânărul Dino Del Bo de la Milano. El intrase şi în politică, în Partidul Democrat-Creştin şi aspira să ajungă deputat. Pentru a fi ales, era nevoie să meargă în propagandă electorală, să ţină discursuri, să promită oamenilor marea cu sarea, ca toţi deputaţii din lume, pe care apoi cu greu le pot îndeplini, dar mai uşor a le uita. Aceasta este politica. Atât alegătorii cât şi aleşii continuă să-şi joace rolul, susţinându-l la viitoarele alegeri pe acelaşi om sau pe altul, după cum acesta a menţinut cel puţin o minimă parte din promisiunile, pentru a căror nerespectare totdeauna alţii au fost culpabili, dar mai ales... situaţiile.

Pentru a avea mai multă autoritate, mulţi dintre candidaţi doreau să se împodobească şi cu titlul de profesor, oricare ar fi fost universitatea de care ajungeau să depindă sau gradul care, pentru a nu-l evidenţia atunci când era mai mic, era înlocuit cu precizarea: „de la universitatea cutare".

Într-un acces de sinceritate, profesorul Giorgio Del Vecchio mi-a destăinuit că aspiraţia tânărului Dino Del Bo era să ajungă profesor la Universitatea din Camerino, foarte mică, dar foarte

veche. La examenul pentru obţinerea catedrei, la Facultatea de Drept, pare-se tot de filozofie juridică şi principii generale de drept, ceruse sprijinul profesorului. La recomandarea altor elevi ai acestuia, de care Italia era plină, mulţi ajunşi demnitari şi miniştri (G. Orecchia care se refugiase şi el în timpul războiului la Vatican), tânărul Dino Del Bo a fost scos al doilea *ex aequo* prin intervenţia marelui maestru. El rămăsese, prin urmare, obligat faţă de profesorul Giorgio Del Vecchio, care a socotit că e bine să-l cunosc pentru a-mi veni în ajutor, în vederea obţinerii cetăţeniei italiene.

În felul acesta, l-am cunoscut pe Dino Del Bo, care a citit cu atenţie scrisoarea profesorului. Era puţin mai în vârstă decât mine. Întâlnirea s-a realizat la Milano. Amândoi eram discipoli ai maestrului, deşi eu făcusem mult mai mult pentru răspândirea teoriilor sale, traducând diferite broşuri dar, mai ales, opera sa fundamentală intitulată *Lecţii de filozofia dreptului*, apărută în anul 1943 la Bucureşti, cu ajutorul profesorului meu, fost ministru al Justiţiei, Mircea Djuvara.

Dino a ascultat cu interes povestea carierei mele în formare. La rândul meu, am găsit cu cale să arăt interes pentru talentul său oratoric. L-am întrebat cum face să vorbească liber, ţinând minte detalii numeroase şi, mai ales, structura şi ordinea temelor? Mi-a dat explicaţii, care nu mi-au folosit la nimic. Mi-a spus cum să întocmesc şi cum să motivez cererea de cetăţenie, foarte greu de obţinut, poate cea mai dificilă din Europa, în epoca de după război, căci, cu numărul mare de emigranţi, cu o populaţie în creştere, italienii nu mai aveau nevoie să adauge şi alţi cetăţeni de altă provenienţă. Legea vorbea de un sejur de zece ani, dar ministrul Mario Scelba de la Interne, în practică a dublat stagiatura la douăzeci de ani. Dacă persoana interesată uita să reînnoiască cererea şi nu aducea o seamă de documente, risca, după zece ani, să-şi vadă cererea primă trimisă la arhivă şi să aştepte până la calendele greceşti. Pe cât de greu se obţinea cetăţenia italiană, pe

atât de uşor o acordau francezii, protectorii tuturor refugiaţilor buni şi răi, ai tuturor năvălitorilor provenind din ţările francofone şi arabo-africane.

Prietenia cu Dino Del Bo s-a dezvoltat. Ne întâlneam seara, la un restaurant din Via Manzoni, în faţa Hotelului Continental, când venea însoţit de prima sa consoartă care, dăruindu-i o fetiţă, s-a prăpădit la naştere. A rămas astfel văduv şi pe faţa sa a căzut un val de tristeţe, făcând să-i dispară definitiv vagul şi rarul său surâs, ce inspirau spontană simpatie.

Dino Del Bo, cu care începusem să mă tutuiesc, era înalt, cu părul lins, bine pieptănat întotdeauna, conservându-şi culoarea până azi. Faţa sa era lunguiaţă şi mult mai mare decât ar fi corespuns măsurilor sale, ceea ce îl făcea să aibă o bărbie căzută, obraji întinşi şi nasul drept, căzut şi el. Astfel apărea ca un cavaler al tristei figuri. Braţe lungi şi mâini late, cu degete în permanentă nelinişte, Dino Del Bo părea un personaj ieşit din tablourile lui El Greco. Avea inimă bună şi sentimente alese, dar era introvertit, destul de scump la vorbă şi nu preţuia glumele, cum obişnuiesc italienii.

Mai târziu avea să facă o bună carieră politică şi chiar să se lanseze pe plan european, datorită în parte mie şi prieteniilor stabilite la centrul de formare a guvernelor, atunci când epuizase toate legăturile şi posibilităţile sale prin Vatican, care nu mai dădeau rezultate. A fost ambiţia mea să am un prieten ministru, căci deputat socoteam a fi prea puţin. Ascensiunea lui Dino Del Bo evolua datorită unei strategii cu totul deosebite, în care psihologia, tactica şi rolul femeii *(cherchez la femme toujours,* în speţă Anna Jemma), au dat roade neaşteptate, ajutându-l să fie numit ministru-adjunct la Muncă, deşi fusese reclamat la Externe. A fost avansat apoi ca ministru plin, în locul fostului titular Leopoldo Rubinacci, admirator al Cadillac-ului meu, şi apoi preşedinte la CECA – prima instituţie a Europei în formare. Dar aceasta este o poveste pentru mai târziu.

Banca Drăgan

Schimburile de mărfuri se fac prin intermediul unui simbol de valoare: moneda. Comerţul monedei se face prin Bancă. Dar tot „comerţ“ este, îndeplinind o importantă „funcţie accesorie“, în toate activităţile economice. Băncile sunt clasificate în categoria terţiară a serviciilor, alături de sectorul secundar al industriei şi de cel primar al agriculturii şi mineritului. Toate aceste sectoare au şi organizaţii specifice, financiar-monetare, constând în bănci agricole, bănci industriale, bănci comerciale şi bănci de economii, numite în Italia *Casse di risparmio.* Ele sunt menite să adune surplusul din zilele albe pentru zile negre, punându-l între timp la fructificare. Din timpuri străvechi, banul produce fructe, adică dobânzi, uneori substanţiale, atunci când depăşeşte limitele suportate de bietul debitor şi se cade în păcatul capital al cămătăriei. Banul luat în depozit, spre fructificare, cu o dobândă mai mică şi dat apoi cu împrumut celor care au nevoie pentru agricultură, industrie, comerţ cu dobândă mai mare, constituie obiectul activităţii bancare şi financiare.

O altă „activitate monetară“ constă în vânzarea de aur sau argint. De aur, în genere. Cei care practică această meserie se numesc zarafi. Cu timpul, au început să vândă şi bancnote, bilete de valoare emise de o bancă, în genere de banca de stat. Trecută pe seama băncilor, această operaţie financiară limitează la monede manipularea cămătarilor sau zarafilor. Azi zarafii practică o meserie care-i serveşte pe colecţionarii pasionaţi de monede antice, din cupru sau argint, dar şi din aur. Mulţi preferă mai ales monedele de aur, deoarece metalul îşi păstrează valoarea monetară intrinsecă, pe lângă valoarea convenţională impusă de legea cererii şi a ofertei. De-a lungul secolelor şi mileniilor, aurul şi-a

păstrat valoarea şi puterea de cumpărare, legea fiind valabilă şi în zilele noastre. Printre aceşti colecţionari, am un bun prieten la Madrid, inginerul Aurel Răuţă, profesor de limba română la Universitatea de la Salamanca şi, lucru rar, om de afaceri. Afacerile îi aduc uneori piese valoroase din aur şi argint. O pasiune, ca oricare alta, sau un sport care implică voiajuri şi participări la licitaţii de monede rare. La Milano, în Via Armorari, între Banca d'Italia şi Banca Von Willer (azi Credito Romagnolo), există piaţa zarafilor, piaţa monedelor şi a timbrelor. Zarafii şi colecţionarii fac schimburi şi vând monede, ca şi colecţionarii de timbre devenite, la rândul lor, cvasivalută internaţională. Aceste pasiuni nu le-am avut niciodată, după cum n-am avut nici pasiunea colecţiei de bancnote de diferite valori, emise în diverse ţări, cu care m-am găsit totuşi îmbogăţit şi înzestrat în primii ani de după război, când refugiaţii români din toate părţile treceau pe la mine, ca la Mecca, pentru a le „schimba bancnote“, de cele mai multe ori depăşite, ieşite din circulaţie, pentru a obţine şi a justifica ajutorul dat fără a ţine seama de raportul de schimb, uitat de cele mai multe ori. Toată colecţia a rămas fără valoare şi, cum nu „ţin la bani“ (sunt mereu lipsit de bancnote în buzunare!) am pierdut cu timpul micul „tezaur“.

În primăvara anului 1948, mi-a surâs norocul şi m-am pomenit cu oferta de a cumpăra o licenţă de bancă pentru Milano. De ce o licenţă deosebită pentru acest comerţ? Spre deosebire de întreprinderile comerciale şi magazinele care au o licenţă municipală, pentru bănci e nevoie de o licenţă ministerială, emisă de Ministerul Tezaurului sau al Finanţelor, prin Inspectoratul General al Creditului, la rândul său administrat de Banca d'Italia. La fel fac şi băncile centrale ale altor ţări.

Sectorul bancar este controlat şi pentru a proteja economiile oamenilor, ferindu-le de riscul de faliment al întreprinderilor bancare, fenomen întâlnit destul de des. Explicaţia este că, dând bani cu împrumut şi neevaluând bine riscurile, unele bănci, aşa-zise de afaceri, fac investiţii industriale rău calculate, şi atunci se pot trezi cu pierderi care duc la falimentul întreprinderii bancare. În Italia, verificându-se acest fenomen, unele bănci de importanţă naţională, cum au fost Banca Comercială Italiană, Creditul Italian şi altele, au fost preluate de stat spre a salva economiile oamenilor.

S-a făcut şi o lege care reglementează exerciţiul comerţului bancar. În primul rând, numele de „bancă“ nu poate fi utilizat decât de întreprinderile autorizate de autoritatea statală. În al doilea rând, singura formă de întreprindere permisă este „societatea bancară“. Băncile individuale sunt eliminate sau transformate, iar societăţile bancare nu pot fi înfiinţate de notar, decât cu o „autorizaţie“ anterior obţinută, care se menţionează şi se anexează actului de constituire. În al treilea rând, Banca Italiei din oraşul reşedinţă de provincie trebuie să-şi dea acordul asupra „locului“ unde se va exercita activitatea noii întreprinderi bancare, ţinând seama de o anumită localizare judicioasă, pentru a servi mai bine publicul, cu excepţia centrului unde băncile pot fi aşezate unele lângă altele. Băncile s-au dezvoltat mult în Italia, căci în această ţară au luat naştere şi de aici s-au răspândit peste hotare. Până şi la Londra în City o stradă poartă numele de „Lombard Street“, Lombardia fiind regiunea cea mai dezvoltată economic din Nordul Italiei, deşi Toscana a avut prioritate în acest domeniu, în timpul Renaşterii, cu familia Medici de la Florenţa. S-ar putea spune că însăşi Renaşterea se datoreşte înfloririi economice, iar această înflorire se datoreşte bancherilor.

După Cel de Al Doilea Război Mondial, Italia dispunea de multe, de prea multe bănci şi de foarte multe ghişee deschise publicului, la dispoziţia clienţilor, căci o bancă poate să aibă mai multe filiale, sucursale şi agenţii. S-a hotărât un blocaj al licenţelor bancare şi nu era chip de a obţine o nouă licenţă.

Cei favorizaţi în acest domeniu au fost evreii care, invocând motivul general al persecuţiilor rasiale, ar fi avut de suferit şi

pierderi economice, în afară de suferinţele fizice. În acest fel, guvernul italian a acordat, în primii zece ani de după război, numai şapte licenţe de bancă, cu caracter limitat, toate pe motive politice. În fază de „acomodare“ se afla cetăţeanul maghiar mozaic, rezident stabil în Elveţia, Elemer Gallia. Avusese domiciliu, înainte de război, la Milano, avea o bodegă de zaraf şi schimba bancnote. Era bine aşezat, chiar în galeria Vittorio Emanuele, lângă serviciul telefonic Sip, existent şi astăzi. Presimţind schimbări în Europa şi, mai ales, apropierea războiului, Elemer Gallia a închis bodega şi a cerut Camerei de Comerţ ştergerea firmei sale din registrul firmelor individuale. Şi-a luat pălăria şi geamantanul şi a plecat în Elveţia, la Lugano, stabilindu-se în cartierul numit Paradiso. Aici s-a căsătorit cu o elveţiană, care nu-şi găsise bărbat după patruzeci de ani şi mai bine de aşteptare. În felul acesta, şi-a găsit refugiul într-un loc cu nume pe care toţi muritorii îl visează. La Milano, Gallia lăsase zălog soţia de care divorţase şi o fată. Ele au rămas tot timpul războiului, fără nici o supărare. În Italia naziştii erau stăpâni, după 8 septembrie 1943, când Italia a ieşit din război, prin faimosul armistiţiu. Acestea sunt fapte care, după cum se vede, nu au produs daune de nici un fel nimănui. Dimpotrivă, au ocazionat un sejur plăcut într-o ţară neutră, lui Elemer Gallia care, cam blond la faţă şi cu părul economisit de-a lungul vieţii de zaraf, nu mai era constrâns, la schimburile defavorabile, să se tragă de perciuni şi de plete.

Originar din Ungaria, habar nu avea că făcea parte din categoria chazarilor turcomani din stepele scitice, care, între secolele al V-lea şi al XIII-lea, aveau un „Hanat“ în regiunea Mării Caspice, deplasându-se apoi spre Crimeea, între luncile aflate de-a lungul Donului şi Niprului. Fiind păgâni, strămoşii lui Elemer au socotit nimerit să-şi aleagă o religie, şi au preferat-o pe cea a „poporului ales“, devenind „mozaici“ prin adopţie religioasă. Probabil practicau deja circumciziunea şi nu le-a fost greu să accepte riturile mozaice.

Regatul lor a fost distrus în anul 969, de către principele Kievului şi nimeni n-a protestat, căci erau prea proaspăt convertiţi şi nu-şi stabiliseră încă legăturile internaţionale. S-au dispersat apoi prin Galiţia, Moldova, Maramureş, Ungaria, Austria, dar majoritatea au rămas în Ucraina şi formează acea populaţie de patru-cinci milioane de „evrei“, pe care sovieticii, în răutatea lor, îi împiedicaseră să emigreze.

Elemer Gallia, atras de clima mediteraneană, părăsise Ungaria revizionistă şi se pripăşise în Italia, pe vremea când erau la modă cămăşile negre. Care a fost activitatea sa de „rezistent“ în ţara neutră şi ce contribuţii a dat la victoria Aliaţilor? Aceste fapte nu se cunosc, pentru simplul motiv că n-au existat, zarafii neavând pregătire militară, deşi, încă de pe timpul romanilor urmăreau trupele pe care le finanţau sau le aprovizionau cu de toate.

Evenimentul cel mai important din viaţa sa a fost întâlnirea, poate întâmplătoare, cu profesorul Luigi Einaudi, mare economist liberal, fost guvernator al Băncii Italiei, ministru apoi preşedinte al Republicii Italiene (natural, după război), dar refugiat politic, neîmpărtăşind ideile fasciste. Se plimba şi el la Lugano-Paradiso sub soarele cald al Elveţiei, apărat de briză şi de vânturi. Elemer Gallia a avut astfel prilejul să i se prezinte ca „fost bancher“ la Milano, refugiat pe motive rasiale, cu „banca“ închisă şi, ca atare, păgubit de fascismul mussolinian. Voia să i se facă dreptate, în cazul în care Aliaţii aveau să obţină victoria, victorie în care Einaudi credea. Profesorul Einaudi i-a promis că se va interesa de el, după război, şi îl va ajuta să-şi refacă banca, o bancă inexistentă, deoarece el avusese doar un *bancone*, adică o tejghea, care-l desparte pe vânzător de cumpărator şi pe care se numărau monedele. Dar între *bancone* şi „bancă“ este o mare diferenţă, deşi cuvântul *bancone* are funcţia de amplificare, nu de diminuare. În ce termeni vor fi fost făcute aceste promisiuni nu se ştie, dar, oricum, Elemer Gallia, întors acasă, la nevasta originară, a însemnat în agenda sa ora şi ziua întâlnirii, ca o primă victorie a

sa în timpul războiului. Războiul continua în defavoarea Axei, care se sfărâmase în sud, dar mai rezista în Orient, datorită Japoniei, care s-a ţinut tare, chiar după căderea Germaniei naziste şi sinuciderea lui Hitler.

După instalarea solidă a trupelor aliate în Italia, şi cetăţeanul maghiar Elemer Gallia (poate, între timp, devenise elveţian), a revenit în Italia, reluându-şi domiciliul de afaceri pe lângă fosta sa soţie, respectiv, pe lângă fiica sa, studiind cum să transforme în realitate promisiunea din vremuri de bejenie. S-a adresat Băncii d'Italia din capitala lombardă, care, la rândul ei, a transmis cererea la sediul central şi acesta s-a adresat Ministerului Tezaurului. Banca d'Italia a fost autorizată să-i comunice lui Gallia că, în principiu, în baza documentaţiei pe care o va prezenta, cererea sa de licenţă va fi examinată. Gallia a prins curaj şi a întocmit un plan de bătaie, pentru demersuri. Unele bănci noi fuseseră deja atribuite tot unor evrei, care posedaseră în realitate bănci, iar unii deschiseseră ghişeu pentru public. Aşa au fost Banca Rosenberg Colorni, Banca Ponti ş.a. Cazul lui Gallia era mai delicat, căci el nu avusese „bancă", ci numai *bancone* şi renunţase singur la profesiunea de zaraf, după cum rezultă din registrele Camerei de Comerţ. Scrisoarea primită aducea speranţe pentru un început, care putea să devină promiţător, dacă s-ar fi făcut alte intervenţii prin personalităţi influente şi decisive în acest domeniu.

Condiţia pusă de Banca d'Italia în astfel de cazuri era ca însăşi persoana interesată să fie responsabila instituţiei. Deci, s-o deschidă, s-o conducă, să redea viaţă „băncii pierdute". Nici pe departe lui Elemer Gallia nu-i treceau prin minte astfel de gânduri; căci, nu avea experienţă şi era fără griji, mai ales că începuse o viaţă comodă şi nici nu dispunea de capitaluri. Ca atare, n-a dat prea multă importanţă licenţei făgăduite. Cel care l-a pus în mişcare, l-a stimulat şi i-a propus un acord de cesiune a promisiunii de la Lugano, cu un pact de împărţire a beneficiilor în proporţie de 40 la sută Gallia şi 60 la sută asociatul, a

fost un oarecare Geza Weisz, aciuat şi el de mulţi ani în Italia, unde practica tot felul de meserii, printre care cea de vânzător ambulant de stofe. Vânzătorii ofereau stofe de pură lână *vergine* sau „englezească" fabricată din deşeuri la Prato, oraş faimos pentru industriile textile din materii prime recuperate. Cei care strângeau haine vechi, ca să procure materii prime, se numeau *straccivendoli.* Ei recuperau zdrenţele, făcând operă de ecologişti înainte de inventarea acestei discipline şi a acestui cuvânt. Ei furnizau materii prime fabricilor care, şi azi, îşi continuă activitatea, folosind însă mult fibrele artificiale, pentru înnobilarea ţesăturilor.

Toate activităţile lui Geza Weisz în domeniul comerţului nu dăduseră mari rezultate şi fuseseră prea puţin izbutite, aşa că nu i-au asigurat o viaţă de invidiat şi nici el nu dispunea de capitaluri, ca să-şi încerce norocul cu deschiderea unei bănci. Întrevăzuse în această posibilitate o afacere de intermediere şi căuta un client căruia să-i vândă această promisiune, de licenţă bancară. Gallia nu se îndoia de promisiunea profesorului Einaudi, devenit ministru, ci se îndoia de sine însuşi. Nu cunoştea mecanismul financiar şi nu făcuse niciodată o afacere bancară. Credinţa fermă a lui Geza Weisz l-a scos însă din inerţie şi, cu scrisoarea de zece rânduri, semnată de directorul băncii din Milano, Dr. E. Forte, a venit la mine. Poate fusese recomandat de cineva, poate acţiona din proprie iniţiativă. După o frumoasă introducere, preamărind faptele mele de care părea bine informat, mi-a spus:

– *Commendator Dragàn, Lei è un gran commerciante...* Sunteţi un comerciant de mare viitor, ştiu că exportaţi produse alimentare şi importaţi petrol. Acestea sunt afaceri care implică operaţii bancare. De ce să daţi comisioane unor lipitori *(sanguisughe)* de bănci? De ce să nu aveţi banca dumneavoastră, *commendatore?*

– Domnule Weisz, pardon *commendatore,* căci dumneata ai luat acest titlu. Eu nu am decât modesta diplomă de doctor în drept.

– A, nu... Şi dumneavoastră veţi fi *commendatore.* Puteţi avea acest titlu. Pe mine m-a costat cincizeci de mii de lire.

– Nu ştiam că s-au ieftinit atât de mult titlurile.

– Sigur, s-au ieftinit şi, dacă vreţi, eu însumi pot să aranjez obţinerea unui titlu de *commendatore,* din partea unui ordin religios. Acestea sunt mai uşor abordabile.

– Deci, sunteţi introdus şi în biserici.

– Bineînţeles. Toate sunt afaceri, căci eu nu sunt prea religios. În ceea ce mă priveşte, sunt de religie veche.

– Interesant. Bănuiam după nume, dar ştiam că Weisz se scrie cu doi de ss, în germană, şi nu după grafia maghiară sau poloneză cu sz.

– Da, în limba germană, dar eu sunt maghiar şi noi scriem cu sz, ca austriacul Liszt născut la Burgenland, în Austria, dar care s-a lansat ca pianist şi compozitor maghiar.

– Şi despre ce este vorba? Ce propuneri vreţi să-mi faceţi?

– Ca să scurtăm vorba, am o licenţă cu care dumneavoastră puteţi deschide o bancă la Milano, în acest mare oraş, unde toţi cei pricepuţi pot să facă mare avere. Ce spuneţi?

– Din păcate, eu n-am bani ca să deschid o bancă. Abia acum fac bani cu activităţi pe care văd că le cunoaşteţi foarte bine.

– Dar nu-i nevoie de bani, domnule doctor. Banii îi aduc clienţii, şi noi îi dăm apoi cu camătă bună. Înţelegeţi?

– Totuşi, e nevoie de un prim capital, la care se adaugă depozitele. Cât ar costa licenţa dumitale?

– Nu-i nevoie de un prim capital şi nici licenţa nu vă costă nimic sau... aproape nimic.

– Asta înseamnă o asociere şi eu nu sunt obişnuit să mă asociez decât cu mine însumi. Conduci mult mai uşor o întreprindere şi nu eşti nevoit să-ţi pierzi vremea şi să explici toate detaliile şi filozofia afacerilor asociaţilor care, adesea, nu pricep sau se fac că nu pricep.

– Ah, nu ştiam, dar aveţi dreptate. Eu însă a trebuit să mă asociez pentru această licenţă care nu este pe numele meu, ci al altuia, căruia i-am rezervat patruzeci la sută.

– Cum adică?

– Închipuiţi-vă că un zaraf a obţinut o promisiune de la ministrul Einaudi, în Elveţia, să aibă o licenţă de bancă fără nici cea mai mică osteneală şi fără nici un fel de document! Pentru a fi zaraf nu ai nevoie de licenţă, nu te muţi şi nu aştepţi la Lugano, ca ministrul să-ţi dea cadou o bancă. Desigur, a fost nevoie să-i explic şi să-l lămuresc şi, cum el nu credea, i-am spus: fac eu toate cheltuielile şi ţin şaizeci la sută, iar ţie îţi rezerv restul, din ceea ce voi realiza.

– Deci, domnule Weisz, dumneata vrei să vinzi ceva şi nu ştii ce anume vrei să vinzi. Nu pricep. Cu şaizeci la sută nu mă mişc nici eu.

– A, nu, nu... Noi vindem amândoi toată licenţa, dar fiecare cu un contract separat.

– Bine! Atunci putem să stăm de vorbă! Care ar fi condiţiile dumitale? Dar ale asociatului dumitale?

– Lui Gallia trebuie să-i dau ceva, căci eu nu vreau bani. Eu propun o „asociaţie în participaţie“. Adică, participaţie la beneficiu.

– În cazul acesta, rămâne de precizat cum să fie împărţite aceste beneficii care, deocamdată, sunt ca pielea ursului din pădure.

– Admirabilă comparaţie, zău, îmi place că are şi haz. Nici o problemă, – şi se înfoia în pene, prevăzând un prim succes în aflarea unui cumpărător căruia nu-i era frică de o eventuală anulare a licenţei, când se va afla că ea a fost vândută.

Întrebarea firească a fost:

– Dar nu puteţi vinde, căci e interzisă cedarea licenţelor şi, mai devreme sau mai târziu, se va afla.

– Tocmai de aceea eu nu vând, nu cer bani.

– Dar chiar nu costă nimic?

– Beh, nimic e prea puţin, dar îmi daţi zece milioane de lire. Restul, participarea la beneficii.

– Nu e ieftină propunerea dumitale şi, în plus, nu ştim care este valoarea celor 40 la sută ale lui Gallia şi în ce condiţii.

– Am eu grijă să-l conving să transforme cota sa într-o cifră care să nu fie exagerată, numai că el nu se încrede în lire şi vrea franci elveţieni.

– Nu-i un gheşeft curat să începem de pe acum să facem plăţi în valută, îndeosebi în franci elveţieni, care sunt în continuă creştere.

Weisz şi-a dat seama că nu era cazul să vorbească de alte cifre şi perspective, ca nu cumva să-mi descrească interesul şi deci să mă piardă, cum pierduse deja un client pe piaţa de la Milano. S-a gândit că e momentul să se oprească, minimalizând cifra plătibilă lui Gallia, fără a o indica, lăsând ca, între timp, să-mi crească entuziasmul şi interesul pentru întemeierea unei bănci pe numele meu. Şi aici însă s-a ivit o dificultate: banca nu putea să-mi poarte numele, ceea ce mi-ar fi dat o satisfacţie: creator de bancă la treizeci şi unu de ani! Ea trebuia să poarte numele proprietarului licenţei şi nici măcar un al doilea nume al meu, ci simpla indicaţie a unui asociat *company* şi sigla calificativă a formei societare, adică „societate în comandită pe acţiuni". Nici capitalul nu putea fi mare, nedepăşind suma de zece milioane. În felul acesta se reducea importanţa tranzacţiilor cu clienţii. Legea bancară permitea operaţiuni care nu depăşeau capitalul social cu un client şi impunea tot felul de restricţii, care reduceau importanţa afacerilor. Acest fapt nu mă deranja, căci nu mă gândeam – şi nici nu puteam – să mă lansez în operaţiuni de finanţare a altora, când eu însumi aveam nevoie de finanţări pentru activităţile mele petroliere.

În cele zece rânduri ale scrisorii de la Banca d'Italia, nu se mai preciza că forma societară a băncii va trebui să fie în

comandită pe acţiuni, cu majoritatea acţiunilor pe numele titularului licenţei, adică acestea trebuiau să fie subscrise şi să aparţină lui Elemer Gallia, care mai trebuia să îndeplinească şi funcţia de „comandatar", cu responsabilitate nelimitată. Aceste condiţii implicau o încredere absolută, totală, în Elemer Gallia (pe care nici nu-l cunoşteam şi nici bune referinţe nu primisem despre situaţia sa economică şi morală). Scrisoarea Băncii Italiei, cu promisiunea de a examina cererea pentru licenţa de bancă, dacă se prezentau toate actele şi documentele necesare şi erau acceptate condiţiile restrictive impuse, nu părea încurajatoare. Cu alte cuvinte, era o promisiune care nu entuziasma uşor pe nimeni. Weisz pierduse mult timp, mai bine de un an de când fusese trimisă scrisoarea lui Gallia, ca răspuns la cererea de principiu ce o făcuse, stimulată şi pregătită de Weisz, căci în realitate el era, conform acordului, cel care dispunea cu 60 la sută. Clienţi nu se găseau uşor, iar încrederea în târgoveţi te duce la păcăleală, dacă nu chiar la sapă de lemn.

Proba cea mai bună a dat-o domnul Pontremoli care, între altele, se ocupa şi cu giuvaiere en gros, căci există meseriaşi mulţi, Valenza e plină, care creează şi produc în serie giuvaiere, pe care cineva trebuia numai să le vândă. Weisz l-a convins pe Pontremoli, în condiţii mult mai convenabile decât cele cerute mie (adică la preţul de trei milioane cinci sute de mii de lire). A încheiat chiar un acord scris, în toată legea, pregătit de un jurist priceput, pe patru pagini de coală ministerială, ca rezultat al unor lungi tratative, care nu s-au soldat însă cu semnarea contractului. Mai prudent, domnul Pontremoli şi-a luat un răgaz de gândire, întrucât de la promisiunea iniţială, schematică, a unei formule standard, până la aprobarea şi acomodarea licenţei definitive, el voia să facă o investigaţie şi, mai ales, să cunoască opinia Băncii Italiei şi a Inspectoratului Creditului, dovedind că, în această fază, nu este vorba de o vânzare de licenţă, ci de o realizare efectivă de către cei favorizaţi. Riscul era total, putând însemna

anularea sau retragerea licenţei. Deci, totul cerea o mare acoperire a operaţiei, pentru a nu rămâne cu un pumn de muşte în mână, după plăţile pentru punerea licenţei în realitate. Concluzia lui Pontremoli a fost să renunţe, după cum declara Weisz, arătând proiectul de contract.

După această primă întâlnire cu un personaj curios şi singular, ca Geza Weisz, mi-am luat şi eu un nou răgaz de gândire. Calitatea şi dubla origine a oamenilor trăiţi într-o a treia ţară şi cu afaceri „pe picior“, fluctuante, nu inspirau suficientă încredere. Ei se remarcau repede prin mici coţcării şi şantaje, cum s-a verificat mai târziu, exact ceea ce citeam în ochii vânzătorului ajuns să ofere licenţă de bancă pe străzi lăturalnice. Dar aşa s-a întâmplat după război, din pricina restricţiilor de licenţe, când, prin forţa lucrurilor, apăreau soluţii bizare pentru mărfuri mai rare, şi în felul acesta mai scumpe, căci băncile celorlalţi bancheri, favorizaţi în atmosfera nouă de ajutorare şi despăgubire, au devenit bune afaceri. La încheierea tuturor discuţiilor legate de oferta ce mi s-a făcut şi cu o copie după scrisoarea Băncii Italiei (căci aparatul rudimentar de fotocopiat, construit de mine către sfârşitul războiului, nu mai funcţiona şi xeroxurile rapide întârziau încă în mintea inventatorilor) ne-am despărţit, amânând reluarea convorbirilor pentru o dată neprecizată. Deşi n-am lucrat la nici o bancă şi n-am fost nici măcar funcţionarul vreunei întreprinderi sau instituţii financiare, încercam să depăşesc dilemele numai în temeiul experienţei mele de importator-exportator şi a raporturilor necesare cu băncile. Nu-mi displăcea să apar în postura de bancher, care este considerată ca o încoronare a activităţilor economice, un fel de universitate a economiei aplicate, dându-mi seama că aceasta ar completa bine evantaiul ramurilor mele de activitate, care se deschideau în continuare, dar nu ajunseseră încă la o fază care să justifice şi existenţa unei bănci. Marii industriaşi, când ajung la dimensiuni regionale sau naţionale, iau şi participaţii bancare sau chiar controlul unor bănci existente. Eu nu aveam astfel de industrii şi nici un dever datorat unei activităţi curente şi diversificate, deşi lucram cu cifre mari, întrucât petrolul le implică. Dar, o băncuţă de dimensiuni reduse, care să nu mă angajeze prea mult, începusem să visez, încadrându-se în structurile întreprinderilor mele. Prin aceasta îmi creştea prestigiul, ceea ce favoriza celelalte activităţi.

Trebuia însă să mă mai consult cu alţii, în primul rând cu amicul Emilio Gambazza de la Roma, funcţionar la filiala Băncii Italiei, care era sfetnicul meu în materie de legislaţie bancară, devenit, cu doi ani înainte, şi cenzor în prima mea societate pe acţiuni Dacia S.p.A. uitând să ceară consimţământul instituţiei la care lucra, cum pare-se că regulamentele interioare o impuneau. I-am telefonat în zilele următoare, seara, acasă, la Roma, şi propunerea l-a şocat, căci îşi închipuia că vreau să-i utilizez experienţa şi opera în această nouă bancă, dacă ajungeam să iau decizia de a cumpăra licenţa.

Gândirea şi sentimentele lui s-au împărţit în două: un prim compartiment, sfaturile ce urma să mi le dea, în urma informaţiilor discrete obţinute de la Inspectoratul Creditului, unde director era *commendatore* Ambrogio şi vicedirector domnul Formentini, în poziţii înalte faţă de aceea pe care o ocupa el, la filiala centrală a Băncii Italiei. Un alt compartiment: cum şi dacă să lase Banca Italiei şi să intre într-o băncuţă nouă, unde totul trebuia luat de la capăt. Gambazza era funcţionar al băncii, îndeplinind o anumită funcţie, dar nu organizator *ex novo* al unei organizaţii comercial-bancare, în fond „creator“ al întreprinderii pe care ar fi urmat s-o dirijeze. Aspiraţii spre libertate şi spre iniţiativă a avut el întotdeauna, dar nu în suficientă măsură, ca să-i dea curaj şi să abandoneze o situaţie sigură ca aceea de la Banca Italiei, considerată mama băncilor, lăsând, după expresia comună, pasărea din mână pentru cea de pe gard. Începuse să se neliniştească şi a pierdut multe nopţi de gândire, fără însă a ajunge la decizia de a o rupe cu trecutul, părăsind postul sigur şi de prestigiu

pe care-l avea. Nutrea o nesfârşită admiraţie pentru toţi întreprinzătorii care înfruntau riscuri, creau afaceri şi întreprinderi. Primul său „model“ demn de urmat a fost un ceh pripăşit în Italia, care i-a cerut să-l sfătuiască şi să-l ajute în anumite operaţiuni. După un an însă a rămas deziluzionat, căci cehul a dispărut de pe piaţa Romei fără urme. Vorba franţujilor: *parti sans adresse.* Când m-a cunoscut, a înţeles că de mine depinde realizarea sa. Mă ajuta, încerca să păşească pe urmele mele, îl captivau acţiunile mele imprevizibile, dar nu găsea puterea de a se consacra unui ideal, deoarece acesta cerea timp şi sacrificii. Gambazza era prea ataşat de familie şi nici nu putea să-şi conceapă existenţa fără cultul mamei sale, genoveză afectuoasă, ajunsă la adânci bătrâneţe. La rândul ei, mamă-sa îl răsfăţa şi îşi adora în aşa măsură fiul, încât devenise sclava lui. Dis-de-dimineaţă, când se trezea, Emilio emitea un fluierat şi mamă-sa se grăbea să-i aducă la pat cafeaua neagră. Îi făcea pantofii, îi pregătea micul dejun, îndeplinindu-i toate dorinţele pe care mamele ţin să le satisfacă, aşadar, cu abnegaţie. Nu putea deci să-şi asume riscul schimbării postului cu posibilitatea ipotetică de a ajunge să postească el însuşi şi familia. Mai avea o soră nemăritată, Anna Gambazza, funcţionară la Ufficio Italiano Cambi, dar care îşi topea amarul şi singurătatea în fum – de ce nu? – şi în aromă de whisky, care începuse să devină la modă. Emilio Gambazza, şi el holtei, era capul netăgăduit al familiei. După câteva zile de meditaţii, bunul meu prieten a venit glonţ la Milano.

Am examinat împreună tema, începând cu chestiunea de principiu: dacă e posibilă, într-adevăr, în baza unei astfel de scrisori, să se obţină o licenţă de bancă, lucru de care el se îndoia. Acest punct greu comporta multă muncă şi multe intervenţii, chiar dacă, într-o anumită fază a demersurilor, mă bucuram, pe lângă toate, şi de ajutorul maestrului meu, profesorul Giorgio Del Vecchio.

Apoi, cum aş fi putut să realizez această bancă, fără capital, fără finanţări, fără oameni şi localuri potrivite? Capitalul social, finanţarea iniţială, afacerile petroliere, dar mai ales ButanGas-ul erau în măsură să dea o anumită acoperire, în faza de dezvoltare. Banca putea să devină o anexă susţinută de grupul meu în formare, şi nu o susţinătoare a acestor afaceri, cum mulţi îşi închipuiau. Oamenii – de unde să-i iau? De la alte bănci? Prea puţini pleacă de la o bancă solidă pentru a intra într-o bancă nouă, de mici dimensiuni. Îl aveam pe contabilul Giuseppe De Caro de la Varese, cu troica funcţionarilor săi, pe care i-a trecut în seama mea (Paolo Tomasina, Silvana Guarany, Antonio Tallacchini), şi mai aveam în rezervă pe fratele său mai mic. Unul dintre cenzorii societăţilor mele, comerciantul Oddo, sicilian de origine, avea un nepot pe care îl oferea mereu ca funcţionar de duzină. Ce puteam să fac cu aceste persoane fără experienţă bancară? Putea-voi detaşa cel puţin o persoană de la o bancă oarecare? Apoi, Gambazza ce rol putea să aibă în acest context? Va fi fiind el dispus să vină la Milano, unde urma să aibă sediu banca, iar familia sa să rămână mulţi ani la Roma!?

La aceste întrebări se mai adăugau şi altele, foarte importante: Unde să fie instalată o asemenea bancă? Aveam nevoie de ghişeu la stradă, deschis publicului. În palatul din Via Larga 9, unde locuiam, era un local cu multe vitrine, care cuprindea tot colţul. Avea acces la subsol şi în interior puteam să pun o scară până la primul etaj. Această mare prăvălie, mai mult lungă decât largă, se potrivea foarte bine pentru montarea ghişeelor, dar era ocupată de firma Rotondi care vindea automobile. Nu-i mergeau afacerile prea bine, dar nu lăsa localul decât cu o filodormă foarte grea: cincisprezece milioane de lire. Deci, o dată şi jumătate capitalul băncii, fapt care m-a împiedicat să preiau acest spaţiu şi rău am făcut. Cum se va vedea mai târziu, dacă luam acest mare local, aproape sigur că şi astăzi aş fi avut banca.

O chestiune de utilizare judicioasă a timpului şi de urmărire a programului care, în acest caz, ar fi consimţit concentrarea unor activităţi bancare de control, supraveghere, iniţiative, având birourile comerciale mai sus şi locuinţa la etaj, în acelaşi palat. Atras şi absorbit de activitatea crescândă, ca o avalanşă, a societăţii ButanGas, pentru distribuţie pe tot cuprinsul ţării, n-am dedicat timp băncii, iar soluţia de rezervă n-a funcţionat. Ea consta în a-l detaşa de la ButanGas pe fratele meu, Zeno, căruia îi dădusem o funcţie contabilă-administrativă şi puteri peste competenţa sa, completată însă de Antonio Tallacchini. Puteam să-l detaşez pe Zeno în parte sau în totalitate la bancă, deoarece anumite predispoziţii financiare le manifestase, iar apoi a ajuns să se ocupe şi de bursă, după ce l-am lăsat liber. Atunci însă nu voia să audă de bancă şi nici în ruptul capului nu voia să se ocupe de acest comerţ, ca om de încredere al meu, printre străini, într-o materie delicată, ca banul şi creditul.

În discuţiile mele cu Gambazza, n-am înfruntat direct aceste probleme, dar am ajuns la concluzia că n-ar fi rău să profit de această ofertă, de licenţă bancară, însă cu rezerva de a vedea ce puteam face împreună cu profesorul Giorgio Del Vecchio, pe lângă autorităţile ministerial-bancare, acolo unde nici Gallia, nici Weisz nu puseseră piciorul. Primii lor paşi fuseseră făcuţi prin scris, însărcinând un avocat pentru a urmări acţiunea.

Gambazza a plecat la Roma şi comentariile am continuat să le fac cu funcţionarii mei, Silvio Amoroso, Laurian Cărămidaru, Giuseppe De Caro care, lacom de bani, se şi vedea introdus în materie şi îmbogăţit ca „bancar“, nu ca „bancher“. Fiecare ridica obiecţii, dar nici unul nu era expert în materie. Silvio Amoroso lucrase la societatea Assicurazioni Generali, materie care cere elasticitate mentală şi capacitatea de a face faţă unor complexe calcule financiare. Viaţa în bancă este cu totul altceva şi dă o experienţă şi o rutină, care nu se pot improviza. Problema principală o constituiau direcţia băncii şi politica financiară de urmat, pentru atragerea clienţilor, atât ca depozitanţi cât şi ca interesaţi să obţină credite chiar mai costisitoare decât la marile bănci, dar mai puţin exigente ca garanţii şi mai tratabile cu responsabilii lor, fără ca operaţiile să mai treacă prin multe comisii şi consilii. Nici Amoroso nu mi-a fost de mare folos, totuşi puteam întreţine cu el o conversaţie mai apropiată de realităţi şi deci mai utilă.

Problemele amintite urmau să se prezinte în viitor, căci pe moment nu erau decât întrezărite, primul mare pas fiind hotărârea definitivă de a cumpăra sau nu această licenţă. Ea era oarecum compromisă pe piaţă, unde se vorbea cu insistenţă despre faptul că „licenţa Gallia“ e de vânzare. Cu cât întârziam mai mult, cu atât mai mult sporea pericolul anulării ipoteticei licenţe. Era deci în interesul meu să mă decid cât mai curând, ceea ce am şi făcut, de îndată ce m-am întors de la Roma.

Am discutat cu profesorul Giorgio Del Vecchio şi cu Emilio Gambazza, explicându-le importanţa, pentru grupul nostru în curs de dezvoltare, a unei ramuri bancare. Întrebarea ce se punea era: cum să obţinem efectiv licenţa, care putea să ne scape printre degete? Întâmplarea a făcut ca, în anul precedent, profesorul Gustavo Del Vecchio, vărul primar al profesorului Giorgio Del Vecchio, să fie chemat ca tehnician în guvernul De Gasperi şi să fie numit Ministrul Tezaurului. A rămas în funcţia de ministru şase luni, deoarece, nefiind deputat, a fost înlocuit cu un politician de meserie, prea puţin pregătit în materie, dar cu voturi în portofoliu, democratic ales ca trimis al poporului. În acest sistem nu pregătirea şi capacitatea contează, ci numărul de voturi şi bucuria de a avea reprezentanţi proprii în parlament, care să apere interesele partidului şi ale regiunii, de fapt, ale unor cetăţeni care reuşesc să-i convingă şi pe alţii să dea votul unor candidaţi. Ministrul Gustavo Del Vecchio îi cunoscuse, cu acest prilej, pe colaboratorii săi, directori ministeriali, între care cel competent în domeniul creditului şi băncilor era comendatorul Bollaffi.

Ministrul plecase, dar directorii au rămas, căci se ştie: apa trece, pietrele rămân.

La Banca Italiei, şeful Inspectoratului General al Băncilor era comendatorul Ambrogio, pe care profesorul Giorgio Del Vecchio bănuia că îl cunoaşte şi deci întrevedea şi posibilitatea de a-i vorbi. Nu duceam lipsă de relaţii şi prevedeam posibilităţi de izbândă. Emilio Gambazza se informa în culise – prin colegii de birou sau prin şefii săi, întrebând cu mult tact şi discreţie, dar şi cu curaj – asupra persoanelor: cum sunt, ce gândesc, ce politică duc, ca să ştim care e strategia cea mai potrivită de adoptat. M-am convins, până la urmă, că nu vom da greş şi, cu insistenţă, dar mai ales prin prestigiul profesorului, ne-am apropiat pas cu pas de aprobarea dorită.

Am plecat la Milano şi l-am înştiinţat pe Weisz că vom putea sta din nou de vorbă. El se perpelea pe jăratic şi, înţelegând într-o clipă cum stau lucrurile, s-a şi prezentat la birou.

– Am luat informaţii la Roma, domnule Weisz, şi situaţia nu e deloc îmbucurătoare, căci niciodată ministerul nu va accepta să fie cedată o licenţă atribuită unei persoane, cu o motivaţie politică şi deci sunt riscuri să se anuleze promisiunea şi să fie refuzată licenţa.

Weisz s-a îngălbenit la faţă, şi-a scos ochelarii de pe ochii ţintuiţi asupra mea şi, suflând aburi pe lentile, a început să le şteargă cu degete tremurătoare. Era limpede că voia să obţină un răgaz şi cumpănea de unde să înceapă explicaţiile. Nu şi-a pierdut curajul. Treptat, a scos din pungă noi argumente, spunând că Gallia se va preta la orice şi va ceda acţiunile dinainte, în întregime, cu toate documentele necesare de protecţie, ţinute însă secret: căci nu puteau să fie scoase la lumina zilei decât după mulţi ani. Că este un om onest şi nu se va amesteca în afacerile băncii, se va mulţumi cu un onorariu lunar, modest. El îl trata pe Gallia ca pe un obiect şi îl oferea spre vânzare ambalat, după necesităţi, la cererea cumpărătorului. Puteam să mă încred în cuvintele sale şi

în linia de conduită a lui Gallia, coreligionar al său, fără mari realizări în viaţă?

– Dacă aşa stau lucrurile, ce pretenţii are Gallia?

– Lui Gallia trebuie să-i dăm douăsprezece milioane cinci sute de mii de lire, dar îi vrea în valută. Scurt şi cuprinzător, el pretinde optzeci şi şase de mii de franci elveţieni.

– Iar dumneata?

– Tot zece milioane de lire la mână, iar treizeci de milioane recunoscuţi de bancă, ca şi când aş fi depus un capital, cotă a mea, într-o „asociaţie în participaţie" cu banca. În felul acesta, am nişte bani care produc un venit.

– Asociaţie în participaţie cu banca nu se poate, căci Banca Italiei nu permite astfel de combinaţii. Cel mult, poţi să faci o asociaţie în participaţie, cu acţionarul băncii, care, din dividendul său, poate să-ţi rezerve şi dumitale o cotă. Şi apoi, eu nu am treizeci de milioane ca să le depun în contul dumitale, pe lângă plata celor douăzeci de milioane.

– A, nu-i nevoie să-mi daţi cele treizeci de milioane. Înscrieţi un debit al băncii faţă de mine, cu un libret de depozit, care să-mi producă un beneficiu de împărţit cu dumneata, dar cu un minimum garantat de doisprezece la sută.

– Începem bine, domnule Weisz. Să creez un libret de depozit fără bani, ceea ce ar echivala cu un libret fals. Ce introduc eu în casele băncii şi în contabilitate?

– Nu, nu, depozitul îl constituiţi cu beneficiile băncii.

– Dar beneficiile băncii trebuie să acopere mai întâi cheltuielile, apoi, dacă rămâne ceva, ele sunt taxate şi devin dividende, pe care urmează să le vărs dumitale, cu precădere, şi pe lângă aceasta să-ţi mai garantez beneficiul de minimum doisprezece la sută. Nu se poate!

– Eu cred că se poate, cred că se poate, se poate, da, da. Şi în felul acesta, nu trebuie să puneţi nimic din buzunarul dumneavoastră.

– Văd că e o idee fixă a dumitale, la care însă e nevoie să renunţi. În bancă se gândeşte cu altă măsură şi dumneata confunzi posibilităţile cu dorinţele şi nu cunoşti legile, căci pentru a deveni comendator nu este nevoie să ai studii de drept, după cum dumneata însuţi mi-ai spus...

– Atunci, cum să facem?

– Pentru a corespunde intereselor dumitale, deşi repeţi mereu că nu vrei bani peşin de la mine, s-ar putea imagina un beneficiu asigurat, ca un fel de rentă viageră, dar şi aceasta bazată pe asociaţia cu mine, ca acţionar al băncii. Cât timp, bineînţeles, voi avea acţiunile şi asociaţia va fi legată de bancă, deoarece de aici izvorăşte un venit.

– Da, da, şi asta ar fi o soluţie, asigurarea beneficiului minim, urmând să mai adăugaţi o cotă, dacă beneficiile sunt mai mari.

– Mari beneficii nu văd eu la această bancă de mici dimensiuni şi observ că dumneata legi totul de cele treizeci de milioane, pe care le ai în minte şi pe care le consideri ca şi când ar fi plătite şi depuse în bancă.

– Nu, nu, eu nu vreau capitalul, eu vreau numai beneficii.

Până la urmă, s-a ajuns la o formulă bazată pe un câştig minim asigurat, care putea fi depăşit atunci când beneficiile se vor fi realizat din abundenţă.

– Nu vă preocupaţi, domnule doctor, căci eu vă voi aduce mulţi clienţi, şi chiar doream şi cer să fiu numit „procurist“ în bancă şi să atrag astfel clienţi printre ovreii noştri...

– Procurist e greu de imaginat, căci asta e o meserie şi cere multă experienţă în materie de bancă, iar organul de control s-ar sesiza la vreo inspecţie, dacă ar sta de vorbă cu dumneata şi ţi-ar pune întrebări contabile de specialitate.

– Ba da, se poate, e adevărat, dar, atunci, să fiu un fel de piaţist *proccaciatore d'affari,* adică aducător de afaceri cum sunt numiţi intermediarii care nu pot să facă ei înşişi afaceri, şi le propun altora. Să am însă şi eu un scaun şi o masă undeva, în bancă, dacă nu chiar în secretariat. Şi apoi, de ce nu m-aţi numi în consiliul de administraţie, unde, în genere, sunt oamenii de încredere ai acţionarilor şi nu se cere competenţă deosebită? În felul acesta pot să stau de vorbă cu inspectorii de la Banca Italiei sau cu cei de la garda financiară, fără a intra în problemele de strictă specialitate.

– Să vedem, comendator Weisz, ce zic şi ceilalţi membri din consiliu. Deocamdată, lucrul cel mai important este să dăm bătălia pentru obţinerea licenţei.

În rezumat, condiţiile de cesiune a acestor drepturi, care erau „autorizaţia de constituire a unei societăţi bancare“, „autorizaţia de deschidere“ şi funcţionare a băncii, cu acordul Băncii Italiei asupra locului unde să aibă sediul şi ghişeul, au fost următoarele:

a. cumpărarea drepturilor lui Elemer Gallia limitate la o cotă de patruzeci la sută, prin care el ceda, în această proporţie, scrisoarea de promisiune, *affidavit,* şi numele său ca *ragione sociale,* adică numele societăţii, ca şi prestarea sa personală de a figura, fără a exercita funcţia, de „comandatar“, cu răspundere nelimitată, cu toate garanţiile de acoperire a tuturor riscurilor, la preţul de optzeci şi şase de mii de franci elveţieni;

b. cumpărarea de la Geza Weisz a „drepturilor“ lui Gallia de a deschide o bancă, pentru o cotă de şaizeci la sută, pe care el însuşi o preluase de la Gallia şi pe care mi-o ceda în întregime, la preţul de zece milioane de lire, cu titlul de rambursare de cheltuieli şi constituirea unui depozit de treizeci de milioane de lire, în viitoarea bancă, blocate pe un libret pe care îl conserva banca în mod fiduciar.

Prin aceste două acorduri de cumpărare, semnate la data de 12 februarie 1948, devenisem titularul sută la sută a acestor drepturi, în baza cărora puteam să cer autorizaţiile necesare de constituire a băncii.

Pe lângă acest preţ, Weisz mai cerea şi o altă remunerare, în continuare, în baza unei „asociaţii în participaţie“ între mine,

acţionar absolut al băncii, care punea în contul asociaţiei întreprinderea bancară, cu toate cheltuielile de gestiune, susţinere şi finanţare a băncii, şi el, care aducea un capital de treizeci de milioane, cota sa la această asociaţie în participaţie, urmând să primească, în schimb, în contrapartidă, doisprezece la sută din beneficiile care urmau să se obţină anual de la bancă. Acesta, în realitate, constituia un al doilea acord contractual cu Weisz, care lua fiinţă în faza următoare, adică după crearea şi iniţierea activităţii, iar eu deveneam acţionar al acestei bănci şi puteam să închei o asociaţie în participaţie. În realitate, era vorba de o formulă complicată şi, aş spune, unică în felul său, căci nici o întreprindere bancară din lume nu face o asociaţie în participaţie cu terţi.

În plus, Weisz se mai oferea să aducă clienţi băncii, fapt pentru care s-a convenit apoi o sumă forfetară de o sută de mii de lire pe lună, lire bune în acei ani. Nu este exclus însă, ba este chiar sigur, că de la toţi clienţii săi, majoritatea pribegi pripăşiţi la Milano, refugiaţi din ţările socialiste, percepea şi un comision, căci nu putea el să conceapă o intermediere de afaceri sau acordarea unui credit, care nu putea fi obţinut la alte bănci, fără avantaje personale.

La început, pentru buna funcţionare a băncii, trebuia să i se asigure acesteia un fond de rulment şi o finanţare pe care, în acest acord, o prevăzusem de circa o sută de milioane de lire bune, care puteau să ajungă, în caz de nevoie absolută, până la două sute de milioane. Socoteam că tranzacţiile petroliere vor putea să lase suficiente beneficii, care să fie depuse la propria bancă pentru gestiune şi fructificare, ca un prim client depozitar al băncii, eu având contul curent numărul 1, cu care de altfel, banca şi-a început activitatea.

Toate acordurile şi înţelegerile au fost realizate în luna februarie 1948 şi, printr-un efort deosebit la Roma, mobilizându-l pe profesorul Giorgio Del Vecchio, am reuşit să obţinem „autorizaţia de constituire“ a societăţii. Bineînţeles, plăţile pentru drepturile de patruzeci la sută din această autorizaţie au fost făcute în franci elveţieni şi au trecut în mâinile lui Gallia, iar drepturile corespunzătoare celor şaizeci la sută, cota Weisz din înţelegere cu titularul viitoarei concesiuni, de zece milioane de lire, au fost vărsate în mâinile lui Weisz.

Socotind că ziua de 13 este, cum mi-a fost şi în trecut, favorabilă la loterie şi în alte circumstanţe, m-am prezentat în faţa notarului nostru din Via Larga, Cattaneo, care a constituit societatea bancară în comandită pe acţiuni, Banca Gallia et Co. S.p.A.

Ca pentru orice societate pe acţiuni, era nevoie de un minimum de acţionari, în număr de cinci, pe care i-am prezentat notarului, ei hotărând împreună crearea acestei societăţi bancare, cu un capital de 10 000 000 de lire, stabilit de Banca Italiei şi care se împărţea, conform subscrierii fiecăruia, în următoarele proporţii:

– Elemer Gallia, 51 la sută, corespunzătoare a 5 100 000 de lire, majoritate impusă de Banca Italiei, pentru a confirma, în acest fel, concesiunea *ad personam* prin care Gallia devenea bancher, fără să fi fost vreodată;

– Giovanni Bikich, 20 la sută, corespunzătoare a 2 000 000 de lire, fost profesor de liceu, pensionar, pretins cunoscut al lui Alcide De Gasperi, personaj găsit şi utilizat de Weisz, pentru a face primii paşi la Ministerul Tezaurului;

– Dacia, societate pe acţiuni, al cărei administrator-delegat eram şi pe care o reprezentam, 14 la sută, corespunzătoare a 1 400 000 de lire;

– Profesorul Giorgio Del Vecchio, cu titlul personal, devenea poate primul filozof juridic fondator de bancă, însuşire pe care i-am atribuit-o fără ca el să se fi gândit vreodată la aşa ceva, cu 10 la sută, corespunzând sumei de 1 000 000 de lire şi justificând, în acest fel, intervenţiile sale pe lângă autorităţi;

– Firma Elvetica a lui G.C. Drăgan, pentru 5 la sută, corespunzând sumei de 500 000 de lire, firmă înregistrată la Milano, paralel cu alta înregistrată în Elveţia, pentru care Ministerul Tezaurului mi-a recunoscut provenienţa legală a acestui capital în Italia.

În acest fel, întregul capital al noii societăţi (10 000 000 de lire) a fost subscris şi vărsat de către persoane fizice şi juridice – în mod fiduciar – căci nimeni nu o făcea în interes propriu şi nici nu putea dispune de acţiunile respective, capitalul depunându-l eu singur în întregime. Pentru a-mi proteja interesele faţă de „oamenii mei de încredere“, au fost făcute declaraţii în scris, fără dată, atestând că acţiunile îmi aparţineau. Fiecare în parte a semnat şi un formular de cesiune, cu data lăsată în alb, pentru a o putea adăuga la momentul oportun, când se făcea transferul formal pe numele meu sau pe alte nume indicate de mine.

Acţiunile erau înscrise în actul de constituire şi acesta, la rândul său, era înscris în registrul adunărilor generale, împreună cu statutele care reglementau, în mod specific, pe lângă legile generale, organizarea şi administrarea acelei societăţi bancare. Certificatele acţionare au fost emise după omologarea de către Tribunalul de la Milano a actului de constituire, pentru verificarea respectării legilor. Numai în acest fel personalitatea juridică a societăţii care lua naştere, în momentul întâlnirii voinţelor contractanţilor (căci societatea este un contract ca oricare altul), era recunoscută de stat şi societatea putea fi înscrisă în registrul societăţilor existente, pe lângă toate tribunalele ¸ării. O altă formalitate, pentru o şi mai mare informare a publicului, a fost înscrierea la Camera de Comerţ şi obţinerea şi de aici a unui număr de înregistrare. Acţiunile tipărite pe formulare tip au fost emise mai târziu şi andosate în alb prin semnătura titularului acţiunii. În felul acesta se ceda titlul de acţionar adevăratului său proprietar. Toţi au semnat fără rezerve, îndeplinindu-şi obligaţiile luate.

„Autorizaţia de constituire“ a acestei bănci speciale mai prevedea o clauză, „blocarea“ acţiunilor lui Gallia pe timp de cinci ani. În felul acesta, el pierdea dreptul de a le vinde, motiv pentru care contractul prevedea cedarea acţiunilor în viitor. Lucrurile puteau să se complice, dacă titularii mureau între timp şi moştenitorii n-ar fi respectat contractele şi angajamentele luate. Gallia a avut însă politeţea să rămână în viaţă şi, în calitate de membru al consiliului de administraţie şi administrator comandatar, mai primea câte o sută de mii de lire pe lună. Erau lire bune, nu-i displăceau şi le încasa cu un oftat de plăcere. Desigur, nu mişca un deget în interesul băncii şi venea la Milano, la datele potrivite, pentru a-şi încasa tantiemele şi jetoanele de prezenţă. Pare-se că din această sumă el lăsa o parte fetei sale de la Milano, care, ştiindu-mă implicat în mişcarea proeuropeană, a participat într-o seară la o manifestare culturală, voind să mă cunoască. Am invitat-o în apartamentul meu, dar n-am putut să-i ofer o cină, deoarece nu aveam pâine în casă. Pâine îi dădeam tatălui ei, indirect, dar în seara aceea mai mult decât „nimic“ nu a primit. Puteam să arăt o atenţie deosebită şi neaşteptată fiicei lui Elemer Gallia, căci, până la urmă, el a fost corect, a respectat angajamentele, a primit tot ceea ce a cerut şi dorit, şi n-am avut nici un conflict cu dânsul.

Cu împlinirea acestui act de constituire a societăţii bancare, Banca Gallia et Co., eu fiind Co.-ul, în mod formal, nu s-a realizat decât crearea persoanei juridice care să poată cere ministerului, prin Banca Italiei, adevărata „licenţă“ de exercitare a activităţii şi de acceptare a depozitelor de la public, precum şi acordarea de credite cu ghişeu deschis.

De aici înainte începea o nouă bătălie la Roma, pentru obţinerea mult râvnitei „autorizaţii“ şi a calificării de „bancher“, acesta fiind ţelul final urmărit de mine cu tenacitate.

Problema am rezolvat-o împreună cu profesorul Giorgio Del Vecchio, faţă de care Directorul General al Băncii Italiei (B.N.), Ambrogio, avea o mare consideraţie.

Pentru obţinerea acestei autorizaţii, altă dificultate au constituit localurile din Via Larga 9, unde voiam să instalez banca, şi anume, vânzătorul de automobile Rotondi a cerut o filodormă de 15 milioane! Capitalul băncii era de 10 milioane! Nu a fost chip să obţinem o reducere şi am fost obligaţi să închiriem în piaţa Diaz nr. 5, la etaj – mezanin, unde a funcţionat până în 1955.

Întors din America din misiunea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri pentru studierea marketingului alcătuită din 11 persoane în frunte cu prof. G. Tagliacarne, am decis să vând banca Grupului Italcementi de la Bergamo.

Experienţa bancară m-a costat 500 000 de dolari!

După câţiva ani, Weisz a venit cu noi pretenţii şi proces, în baza acordului de „asociaţie în participaţie", deşi nu mai posedam nici o acţiune, acord, pregătit la timpul său de avocatul Leffy de la Milano, care prevedea un beneficiu minim *vita natural durante* – bineînţeles cât dura calitatea mea de „bancher" – acţionar în baza acordului, şi nu toată viaţa lui Weisz! S-a găsit totuşi un judecător napolitan, căruia nevasta lui Weisz s-a dus să plângă mizeria sentimentală, care mi-a impus o daună de 60 de milioane încă bune, plătite spre a evita publicitatea proceselor, cu efecte negative asupra ButanGas-ului! E calificantă activitatea de bancher!

Am deschis banca la etajul 1 din piaţa Diaz, cu funcţionari puţin competenţi şi experimentaţi, şi cu clientelă de „prieteni" a lui Weisz, care a realizat pierderi, şi nu beneficiile fantastice proiectate de acesta.

În anul 1955 am fost bucuros să o cedez grupului Pesenti aproape pe o nimica toată. Nu toate afacerile reuşesc după dorinţe şi marketingul nu-l descoperisem încă. Nu toate gogoşile cresc la fel?

La răscruce în CSR

La această schimbare a zonei sale de influenţă, URSS n-a rămas indiferent. Ameninţarea militară de a invada Iugoslavia şi a o readuce la matcă, printr-o împresurare uşor de realizat, mişcând trupele ruseşti din Bulgaria şi din Ungaria – bineînţeles şi cele din România –, în cadrul unor „manevre", pentru a menţine armata în exerciţiu şi în formă, s-ar fi putut lesne realiza, iar Iugoslavia ar fi sucombat repede, căci pactul de ajutor occidental şi american nu era bine încheiat, occidentalizarea sa nedând pe atunci garanţii suficiente. Această iniţiativă nu a fost luată, căci în Ungaria exista o pluralitate de partide, iar în Cehoslovacia dăinuiau Jan Masaryk (1886-1948) şi Edward Benes (1884-1949) şi trebuia deci pusă mai multă ordine la înscăunarea regimului comunist.

Partidul Comunist din Cehoslovacia a luat fiinţă în 1921 şi a suferit multe transformări şi fuziuni, până când, în februarie 1929, la cârma lui a ajuns Klement Gottwald, deputat în parlament. În decembrie 1938, Partidul a fost interzis şi a trecut în ilegalitate, pe toată perioada ocupaţiei naziste, până la insurecţia slovacă din 1944 şi cea de la Praga din 1945. La terminarea războiului, Gottwald s-a întors de la Moscova, unde rămăsese tot timpul, şi a ajuns vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri. La alegerile din 1946, partidul lui Gottwald obţine o majoritate relativă şi, ca să poată guverna, formează un guvern de concentrare naţională, din care, printr-o lovitură de stat, în anul 1948, a fost înlăturată întreaga opoziţie. Preşedintele Edward Benes este reales în această funcţie în iunie 1946, dar, după lovitura din februarie şi pregătirea unei noi constituţii, a preferat să-şi dea demisia la 7 iunie 1948.

Jan Masaryk, fiul fondatorului Republicii Cehoslovace, înclina să recunoască guvernul lui Gottwald. Era însă un personaj incomod, cu prea multă tradiţie şi greutate politică pe umerii săi, şi, după câteva zile de la lovitura de stat, s-a „sinucis", fiind aruncat pe fereastră de la etaj, şi astfel şi-a aflat moartea. Această ultimă versiune circula şi în anul 1949, şi atmosfera era încărcată în toiul transformărilor socialiste. Faţă de noile metode de guvernare şi nemulţumiţi de tratamentul aplicat de ruşii eliberatori ţării năpăstuite înainte de nazişti, prin luarea Ruteniei Subcarpatice şi transformarea numelui său în Ucraina Sovietică, toate acestea au scăzut simpatia pentru ruşi, faţă de care cehii şi slovenii avuseseră reale afinităţi. Aceasta era atmosfera în care a început guvernarea care repede l-a dus la preşedinţia republicii, la 14 iulie 1948, pe primul preşedinte comunist, Klement Gottwald, născut în Moravia în 1896 şi mort la Praga în 1953, din solidaritate cu Stalin, pe care l-a urmat şi în viaţa mai bună de dincolo, cum învăţase la seminarul teologic.

Marile hotărâri de întărire a partidului comunist au fost luate rapid, încă de la 27 iunie, când Partidul Social-Democrat s-a unit cu Partidul Comunist Cehoslovac, aşa cum scrie la carte domnul Ponomarev.

Cehoslovacia avea faimă de ţară industrializată, foarte avansată în domeniul mecanicii şi al chimiei, şi cunoscută în toată lumea pentru porţelanurile şi cristalurile de Boemia. Avea fabrici de automobile, dar şi de arme, cu care a dotat armata română, prin faimosul contract Skoda, prin care s-a îmbogăţit regele Carol al II-lea şi poate unii generali complici la furt. Aşa erau obiceiurile şi ele mai dăinuie şi astăzi în unele ţări din Orient, ca India şi altele. Industrializarea Cehoslovaciei trebuia să continue, progresând după pasul dezvoltării tehnologice de după război, iar în planul Comecon sau CAER, Cehoslovaciei i s-au rezervat funcţii industriale. Rusia a trimis unele aşa-zise ajutoare, fabrici vechi, demontate din zona sa de influenţă, dar, cu toată eliberarea

şi planurile de viitor, Cehoslovacia continua să regreseze. Au fost naţionalizate mijloacele de producţie şi intervenţia Rusiei, prin CAER-ul creat la 25 ianuarie 1949, nu i-a fost de folos.

Cehoslovacia năzuia spre Occident, înaintea acestor schimbări, şi a acceptat temporar Planul Marshall, care i-ar fi fost de mare folos, cum s-a văzut în celelalte ţări europene, dar, cu inima strânsă, a trebuit să renunţe la orice ajutoare, constrânsă de ordinele Kremlinului. Altele ar fi fost rezultatele renaşterii sale, dacă beneficia de ajutoare efective şi concrete oferite de americani. Dar Rusia monopolizase meritele eliberării şi ale ajutorării. Vorbe şi puţine fapte sau, mai degrabă, exploatarea „aliaţilor" săi, legaţi mai târziu şi într-o comunitate militară şi politică, prin Tratatul de la Varşovia. Ofiţeri români, colaboratori ai mei, ca G. Maritzia, care a luptat împotriva armatelor naziste, atât în Ungaria cât şi în Cehoslovacia, mi-au vorbit despre actele lor de eroism, recunoscute la început de cehoslovaci, care şi-au arătat adesea prinosul de recunoştinţă faţă de români, dar apoi au fost constrânşi să-şi arate recunoştinţa numai către Marea Mamă vitregă, care a răpit Rutenia, fără a cere nimănui consimţământul.

De altfel, mărturii directe asupra realităţilor din Cehoslovacia, în continuă evoluţie şi revoluţie, le-am avut direct, la mai puţin de un an, cu prilejul unei vizite făcute incognito, pentru a sta de vorbă cu reprezentanţii de la Praga ai fabricii Stalin Werke, furnizoarea noastră pentru gazul butan. Vizita era impusă de faptul că dezvoltasem bine exportul acestui gaz către Italia, ceea ce a atras lăcomia şi interesul sinistrului Ladavac, care nu făcea nici o ispravă cu produsele chimice. Elaborase un plan de a-mi sustrage gazul butan. În acest scop, a luat legătura cu societatea Pibigas, ai cărei dirigenţi, slabi de înger şi traşi la pungă, au fost uşor atraşi de gândul unui comision secret. Directorul Chemapol-ului se prezenta drept ceh şi se lăuda cu numeroase şi importante relaţii. Adevărul este că directorul comercial, prezentându-se cu aere de ceh şi cu numeroase relaţii în acea ţară, de la Bratislava, se

refugiase în Italia, pentru a-şi scăpa pielea, în urma fărădelegilor săvârşite pe seama coreligionarilor săi. Dar, anii au trecut, cei denunţaţi au murit, rudele rămase s-au pierdut emigrând, şi el s-a reîntors, stabilind noi legături cu oameni noi, coreligionari şi aceştia, doritori să realizeze beneficii în Italia. S-a creat astfel o reţea de interese noi, în contrast şi pe deasupra înţelegerilor mele bune şi clare, cinstite şi fără dedesubturi, căci îl cunoscusem la Viena pe directorul general al fabricii, un ceh integru, şi nu mă temeam de intrigi, care să ducă la pierderea reprezentanţei obţinute în trecut, din anul 1946.

Situaţia mea era solidă şi a fost verificată la Milano, prin vizita unui inginer, funcţionar al biroului comercial de export al fabricii. Jocul a devenit însă subtil şi chiar diabolic. Cu toate că uzina de sinteză a benzinei avea nevoie de catalizatoare, pe care nu le putea obţine din America, deţinătoare a monopolului, eu, prin Italia, în cadrul unei compensaţii, puteam să furnizez aceste catalizatoare, în baza unei licenţe speciale. Ministerul Comerţului Exterior impunea, în favoarea fiscului, o taxă de tranzit care oscila între zece şi cincisprezece la sută. Prin legăturile mele de petrolist şi cu ajutorul inginerului George Morariu, care citea toate revistele de specialitate şi îmi indica sursele pentru astfel de produse (aşa a găsit şi sursa pentru a importa mercaptanii cu care a împuţit tot centrul Romei, blocând tipografia ziarului *Il Messaggero),* puteam să satisfac cererea de catalizatoare, devenite indispensabile, căci, cu timpul, ele îşi pierd proprietatea de facilitare a combinaţiilor chimice şi a sintezei. De cine şi cum puteam să fiu descălecat în aceasta situaţie, pe care mi-am creat-o în raporturile cu Cehoslovacia?

În baza noilor legi din 1948, ale guvernului proaspăt instalat, care a monopolizat imediat comerţul exterior, în CSR a fost creată, pentru produsele chimice, societatea Chemapol, cu sediul la Praga. Ea a numit un reprezentant, iar mai târziu a deschis un birou propriu la Milano, prin agentul Ladavac. Faptul nu deranja,

întrucât petrolul nu intra în categoria produselor Chemapol-ului. Ele ţineau de uzina de la Brix din Sudeţi, care, pentru un randament mai bun la obţinerea benzinei, a început să importe şi păcură, ca să o amestece cu cărbunele, la sinteza benzinei. Deci, importa materiile prime direct şi tot direct exporta şi gazul butan. Directorul Chemapol-ului de la Praga, Bulaty, s-a asociat cu Ladavac, pentru ca deverul redus al produselor chimice să fie mărit cu valoarea gazului butan şi – împreună – au dat o primă bătălie în Cehoslovacia, ca să fie sustrase uzinei Stalin Werke gazele exportate în Italia şi să fie trecute în competenţa Chemapol-ului, deci în mâna lui Ladavac. Directorul general al uzinei s-a opus cât a putut, dar presiunile interne au fost atât de puternice, încât el a fost nevoit să cedeze, comunicându-mi că reprezentanţa exclusivă lua sfârşit, deşi nu-mi vor refuza gazele de care aveam nevoie, în contrapartida catalizatoarelor.

În faţa acestei situaţii am rămas nedumerit. Nici cea mai mică defecţiune nu se constatase în cei trei ani de raporturi economice şi totuşi... Ce era de făcut?

Am examinat în amănunţime situaţia şi, sfătuindu-mă cu colaboratorii mei, am ajuns la concluzia să-l trimit pe Silvio Amoroso la faţa locului, spre a vedea ce turnură pot lua lucrurile şi cum se poate continua exportul de gaze către Italia. Aveam angajamente cu societatea Pibigas şi cu societatea Liquigas, fără a şti nimic despre lucrăturile subterane ale oamenilor primului meu client, Pibigas. Lăcomia câştigului lipsit de onestitate a unui funcţionar plătit cu leafă, dar care se lăsa cumpărat cu un comision, era mare, dar nu-mi puteam închipui că cineva, într-o poziţie de director, ca Raffaele Vismara, putea să manevreze lucrurile într-un mod atât de laş. Probabil că nu era singurul, ci se asociase şi cu chazarul Ravà, care-i era bun prieten. Cât îl priveşte pe administratorul-delegat Baglia Bambergi, pare-se că şi el a ajuns să colaboreze cu inamicii mei, schimbând direcţia aprovizionărilor numai din comoditate, deoarece situaţia materială şi

socială îi asigura rabatul pentru pipa sa, în permanentă fumegaţie. Neputându-mi închipui aceste acţiuni şi neavând decât bănuieli asupra lor, nu le-am pus destul în balanţă ca punct negativ pentru hotărârea pe care aveam s-o iau: să-l trimit pe Amoroso singur ori să plecăm împreună. Miza în joc era prea mare, căci gazul butan devenise o specializare a noastră şi oferea posibilităţi tot mai mari de dezvoltare. N-am rezistat impulsului de a vorbi eu însumi şi de a clarifica lucrurile cu oamenii pe care i-am ajutat în momente grele. Era greu să iau o decizie, căci, dacă Amoroso avea paşaport italian şi putea să călătorească liniştit, oriunde, eu posedam încă paşaportul românesc, original, eliberat la Lugoj în anul 1940, în numele regelui Carol al II-lea, nume acoperit cu o etichetă de către Consulatul de la Roma, cu numele lui Mihai I, la schimbarea domniilor. Am călătorit normal în Franţa, Belgia, Anglia, bineînţeles cu vizele respective, şi fusesem chiar în Austria, aflată sub ocupaţia celor patru puteri aliate, petrecând multe luni la Viena, unde exista şi o zonă rusească. Aici am cerut o viză maghiară, pentru a mă duce la frontiera română, trimiţându-l pe funcţionarul meu austriac, care trăise în Ucraina şi ştia ruseşte, la comandamentul sovietic. Acesta mi-a refuzat viza şi l-a dojenit pe omul meu:

– Cum poţi dumneata, care ştii ruseşte şi poţi fi de folos marelui popor sovietic, să lucrezi pentru un capitalist şi pe deasupra român, care vine cu emblema unui rege detronat, de origine germană?

– Ce să fac? Mi-am găsit şi eu, în sfârşit, o pâine, după care tânjeam până acum, căci nimeni nu mi-a oferit nimic şi...

– Ce, ai nevoie de pâine? Germanii şi voi, austriecii, care tot nemţi sunteţi, nu mâncaţi pâine, vă mulţumiţi cu cartofi, care vă fac bine atunci când îi aveţi şi nu le duceţi dorul când vă lipsesc, căci mai slăbiţi puţin, după toate buclucurile pe care ni le-aţi pricinuit în acest război.

Rusnacul uitase că războiul începuse prin asocierea lui Stalin cu Hitler, ca să ocupe şi să împartă *prada,* Polonia, cu treizeci de milioane de locuitori şi un teritoriu întins, din care atunci, în prima fază, cât şi apoi, la sfârşit, URSS-ul a luat şi menţine şi astăzi, jumătate. N-a avut conducători buni, căci la ocuparea şi împărţirea Cehoslovaciei, colonelul Beck (ministru de Externe), s-a grăbit să ia şi el o parte din pradă, ca şi amiralul Horthy al Ungariei, imperialist prin definiţie, care a revendicat şi ocupat o parte din Slovacia. Dar, aşa se face istoria Europei de secole şi milenii.

Deci, contacte am avut şi cu zona de influenţă sovietică şi consideram că Cehoslovacia are un regim asemănător cu al Austriei, cu care are multe părţi comune din timpul Imperiului Habsburgic. Am luat marea hotărâre să plec, ne-am urcat în maşină şi ne-am îndreptat spre Linz, dând întâlnire procuristului meu de la Viena, Babinski, ca să ne aştepte acolo, la restaurantul flotant de pe Dunăre, făcut dintr-un vapor, spre a-i da în primire maşina. Am fost consiliaţi să nu mergem cu maşina, fiind multe posturi de control pe parcurs, iar la vamă se efectua un control şi mai riguros. De aceea, am luat trenul şi vagonul de dormit până la Praga, chiar în seara sosirii. Am luat tot felul de informaţii asupra călătoriei şi neajunsurilor inerente, care, în Austria, erau mai lesne de obţinut, frontiera fiind comună, iar traficul cu Viena, destul de intens. Mulţi cehi şi slovaci emigrau, cu documente în regulă şi mulţi alţii treceau frontiera clandestin, refugiindu-se în zona americană sau franceză de ocupaţie, de unde îşi procurau documente de emigrare. A fost o zi plăcută şi am luat un prânz gustos, dar nu ştiam ce ne aşteaptă la Praga. Cu această ocazie am ascultat raportul asupra activităţii biroului de la Viena, care întâmpina dificultăţi în domeniul petrolului. Încă de pe atunci se întrezărea ideea unei schimbări de direcţie şi o eventuală distribuţie de gaz.

Am trecut cu bine, am ajuns dimineaţa la Praga, oraşul de aur, şi ne-am instalat în cel mai bun hotel (nu-mi amintesc cum se numea), unde am reuşit să găsim loc, obţinând o cameră dublă cu baie, la etaj, cu privirea spre piaţa centrală, denumită mai târziu de cehii din străinătate Piaţa Jan Palak, după numele tânărului student care şi-a îmbibat hainele cu benzină şi şi-a dat foc în semn de protest pentru pierderea libertăţii ţării sale, în anul 1968, când Cehoslovacia a fost invadată şi ocupată de armatele ruseşti şi ale aliaţilor lor din Comecon, acţiune repudiată de români, care nu au participat la invazie, ci, dimpotrivă, au cerut imediata retragere a ocupanţilor, acesta nefiind un act de socialism, ci de imperialism, cum a declarat deschis preşedintele N. Ceauşescu.

Oraşul Praga are o istorie încărcată de evenimente şi edificiile sale reprezentative arată puternica lui înrudire cu Occidentul. E aşezat pe rîul Vltavá, râu cântat atât de frumos de compozitorul Smetana. Apele Vltavei curg lin de milenii, încărcate, la rândul lor, de amintirea populaţiilor trecute pe acele meleaguri, începând cu celţii, care au pus stăpânire pe acest teritoriu la începutul erei noastre, întinzându-şi ţara până la frontierele Elveţiei, la oraşul Basel, fundat tot de ei. Masivul Tatrei şi Matrei din Moravia era locuit de traci, răspândiţi în nord până la Marea Baltică. Pe la jumătatea primului mileniu al erei noastre, o parte din masa slavilor s-a pus în mişcare, infiltrându-se în aceste zone, din apropierea Dunării Centrale, unde se întâlneau cele două mari popoare civilizate ale Europei, celţii şi tracii. Slavii au profitat de gradul de civilizaţie al acestora, europenizându-se, ba chiar adoptând şi creştinismul, în forma sa originară, încă nedespărţit în cele două mari confesiuni, catolică şi ortodoxă, şi au rămas în continuare legaţi de Roma, după schisma din 1054. Astăzi, Cehoslovacia este catolică, iar rutenii catolici de rit oriental, întocmai ca românii catolici uniţi, care s-au unit de trei ori cu Roma: o dată la naştere, a doua oară în 1439, prin acordul de la Florenţa, nedenunţat niciodată, şi apoi, în 1700, când cei din Transilvania au

instaurat relaţiile cu Roma, pentru a face să slăbească prigoana maghiară. Nici aceste legături cu Occidentul nu mai plăceau noului regim, care a provocat ruperea raporturilor cu Vaticanul.

Oraşul Praga continua să aibă bisericile deschise şi lumea, dezorientată în faţa noilor realităţi, îşi căuta refugiu şi consolare în aceste locaşuri sacre. Oraşul mi-a plăcut, restaurantele erau bine aprovizionate, bune, fără restricţii deosebite, ca în Austria, unde se mai simţeau urmările războiului şi ale ocupaţiei forţelor cvadripartite aliate. Cehoslovacia era sub ocupaţia armatelor prietene ruseşti, prietenia în zona de influenţă rezervată URSS manifestându-se prin misionarii înarmaţi nu cu cruci şi nu cu ciocan şi nicovală, ci cu arme în toată legea, pentru menţinerea şi apărarea lagărului socialist. Armatele ruseşti erau menite să garanteze obedienţa ţărilor amice ocupate şi exploatarea până la sânge a resurselor lor naturale şi industriale, practicarea unui comerţ incorect şi necinstit, cu preţuri simbolice la exportul şi importul din ţările „vecine şi prietene“. Ministrul Comerţului Exterior al Germaniei Democrate, când a fost vorba să semneze reînnoirea unui astfel de tratat comercial, a preferat moartea, sinucigându-se.

Tot sub această formă a fost exploatată samavolnic şi bestial România, luîndu-i-se petrolul brut, adică ţiţeiul, direct de la sonde. În zilele noastre, URSS exportă din propriile resurse naturale cantităţi imense de gaz natural, prin conducte cu mare diametru, la consumatorii europeni. Ce nevoie avea URSS de petrolul românesc, faţă de aceste imense disponibilităţi proprii de energie? Adevărul e că ruşii socoteau mai potrivit să consume resursele altora, adică ale popoarelor europene căzute în zona lor de influenţă, spre deosebire de celelalte căzute în zona de influenţă americană. Americanii, în schimb, şi-au dat seama de situaţia precară din Europa, în zonele unde s-au desfăşurat diversele bătălii şi bombardamente distrugătoare, care au ras de pe faţa

pământului monumente şi oraşe, şi au socotit oportun să le ajute din punct de vedere economic, spre a se reface curând.

În felul acesta a luat naştere Planul Marshall, după cum am mai spus, care a însemnat o ofertă directă, în primul rând de alimente şi energie, apoi de tehnologie, pentru refacerea industriilor nu numai distruse, dar şi demontate de ceilalţi aliaţi şi transportate pe teritoriul propriu, francez şi sovietic. Naţiunile învingătoare din Est s-au văzut dotate cu industrii desuete, depăşite, în timp ce învinşii au reconstruit şi construit fabrici noi, moderne, cu ajutorul american şi propriu, Germania fiind pilda conştiinţei şi solidarităţii unui popor. Muncitorii au oferit două ore de muncă fără plată, pentru reconstrucţie, pentru făurirea unor noi instrumente de muncă, pentru asigurarea existenţei. Nici un moment nu s-au gândit că, prin aceasta, îl îmbogăţesc pe bătrânul acţionar, cum ar fi făcut oricare altă naţie, cu excepţia poporului japonez.

În momentul vizitei mele în Cehoslovacia, se desfăşura procesul de lichidare a industriaşilor, câţi mai rămăseseră, şi avea loc naţionalizarea tuturor instrumentelor de producţie, precum şi schimbarea numelor de fabrici, până mai ieri de inspiraţie locală sau germană în zona Sudeţilor, acum de inspiraţie sovietică, impunându-se numele eroilor ruşi care eliberaseră Cehoslovacia, după versiunea rusească; în realitate, ea a fost eliberată de sub forţele naziste încă existente de către armatele române, care au pierdut mari contingente în războiul din Vest, eliberând Ungaria şi alungându-i pe ultimii nazişti, în frunte cu regentul – de întrebat al cărui regat, căci Ungaria, în timpul războiului mondial, era republică – Miklòs Horthy, care a fugit şi s-a adăpostit în străinătate, fără a fi supus unui proces, fără a fi condamnat, fără a fi asasinat, cum s-au petrecut lucrurile în alte ţări, precum România, ale cărui oseminte au fost recent aduse în Ungaria.

Instalarea comunismului în Cehoslovacia se făcea treptat şi, în anul 1949, mai erau unele reziduuri democrate periferice, care tocmai în acele momente au fost lichidate prin aruncarea pe fereastră a cunoscutului politician Masaryk, fiul întemeietorului statului federal al cehilor, slovacilor şi rutenilor, federaţie cunoscută cu sigla CSR. Aceasta a existat înaintea celui de-Al Doilea Război Mondial. La încetarea ostilităţilor, URSS a socotit că era prea mare această ţară şi, ca atare, a pretins şi a luat întreaga zona subcarpatică, după cum a pretins şi a luat, pentru prima oară în istorie, oraşe şi sate româneşti din Bucovina, anexându-le marelui stat sovietic. Dacă România a susţinut un război de reîntregire a frontierelor sale şi apoi a trebuit să se alieze cu ruşii împotriva fostului aliat din Occident, primind ca premiu reluarea pentru a treisprezecea oară a Basarabiei şi Herţei, la care s-a adăugat o parte din Bucovina, cehoslovacii nu au fost în stare de război cu Marea Mamă Rusă, ci doar pentru motive de pretinsă rudenie panslavistă, au fost nevoiţi să piardă o parte din ţara lor. Ce reprezintă aceste teritorii faţă de imensitatea teritoriilor ocupate, cucerite şi exploatate de-a lungul ultimelor secole, de cea mai mare ţară imperialistă din lume? Principiul a rămas ca învingătorul să ocupe alte ţări ori să răpească părţi din teritoriile acestora. Din păcate, prea puţine progrese s-au înfăptuit în acest domeniu!

Se va putea oare ajunge la abolirea războiului între popoare mari şi mici, dar imperialiste? Eforturi s-au făcut şi după acest război, prin înfiinţarea Naţiunilor Unite chemate să asigure pacea. Numeroase războaie locale continuă să izbucnească pe întreaga suprafaţă a pământului, făcând să sporească cifra de cincizeci de milioane de oameni sacrificaţi pe rugul ultimului război mondial. Totodată, distrugerile de bunuri nu cunosc stavilă şi nu pot fi comparabile, pe plan istoric, cu nici una din catastrofele naturale.

Începând cu anul 1950, s-au declanşat conflictele ideologice, terminate cu intervenţia americană şi împărţirea Coreei în două state, la paralela 38. La fel, demne de amintit sunt războaiele din Indochina, Vietnam, Cambodgia, din Africa, unde au apărut şi

armatele de mercenari ale Cubei lui Fidel Castro, din Angola, din Algeria, din Orientul Mijlociu, fulgerătoarele şi nimicitoarele războaie ale Israelului cu Egiptul, cu Siria, ocuparea Libanului, toate culminând cu războiul de opt ani între Irak şi Iran (Persia ayatolahului Khomeini), şi, de curând, cumplitul război al Irakului cu forţele Naţiunilor Unite, cu consecinţe greu de evaluat, dar cu distrugeri infinit mai mari decât s-ar fi putut imagina.

La Praga, după primul contact cu directorii fabricii producătoare şi exportatoare şi cu directorii noii societăţi de export a produselor uzinei Stalin Werke, s-a creat o pauză în care directorul cel nou, Bulaty, avizându-l pe Ladavac, a semnalat prezenţa mea şi a directorului meu, Silvio Amoroso. Ei au elaborat o strategie pentru împiedicarea oricărui acord cu grupul nostru.

Pentru a se descotorosi de noi, Bulaty şi Ladavac au făcut un denunţ poliţiei locale, susţinând că am fi venit nu pentru a servi interesele Cehoslovaciei, ci pentru a culege informaţii politice. În felul acesta ne-au fost create mari şi neaşteptate dificultăţi, care puteau să aibă urmări grave în acele timpuri (poate chiar şi o deportare în Siberia, dacă această chestiune ar fi fost transferată la Bucureşti).

Nu ne rămânea altceva de făcut, după ce am întrevăzut urzeala de intrigi, decât să părăsim Cehoslovacia. Natural, Amoroso s-a dus la ambasada italiană, şi a intervenit prin prietenul nostru Mario Zavaglia, pentru clarificarea situaţiei. Ministerul de Externe de la Roma, prin ministrul-adjunct Dominedò, a acţionat imediat, oferindu-mi un paşaport italian de protecţie, pentru a se evita declanşarea unui proces ireversibil, vechiul meu paşaport românesc nefiind recunoscut în lagărul socialist. Am fost nevoiţi să ne ducem la poliţie şi să dăm declaraţii în faţa comisarului, cu care am avut diverse convorbiri. Între altele, am răspuns şi la întrebarea insistentă: de ce aţi încărcat preţul catalizatoarelor cu cincisprezece la sută? Nu ştiţi

că în ţările socialiste comisioanele sunt considerate imorale? Am răspuns că, în comerţul exterior, ca şi în oricare alt domeniu comercial, se fac cheltuieli generale de voiaj, de transport, investiţii în relaţii publice şi pentru întreţinerea unor birouri. Toate aceste cheltuieli se adaugă la costul produsului. În cazul specific, dacă ajungeam să reţin trei, poate cinci la sută, aş fi putut acoperi aceste speze, adăugând un beneficiu care înlocuieşte salariul şi pe care eu nu-l percepeam de la nimeni, fiind întreprinzător cu toate riscurile incluse. Statul italian, în schimburile triunghiulare care se născuseră după război, pretindea o taxă de *sfioramento* (deflorare), de zece-cincisprezece la sută, după produse. Aveam deci şi riscuri în taxarea care se ridica la cincisprezece la sută, când nu reuşeam să acopăr cheltuielile. Cum să exploatez sistemul economic socialist în aceste condiţii?

După expunerea clară şi sinceră a situaţiei în care ne găseam, cu supărare şi proteste împotriva celor doi şnapani care alertaseră autorităţile, luând informaţii asupra lui Ladavac şi Bulaty, comisarul s-a dumirit, şi-a dat seama de unde vine denunţul şi ce scop avea, a făcut un gest de dezgust cu mâna, supărat pentru timpul zadarnic pierdut. El a făcut un proces-verbal de încheiere, l-am semnat şi eu şi Amoroso, conţinutul exprimat în cehă fiindu-ne tradus în germană. Am plecat cu primul avion spre Occident, nedorind să mai am de-a face nici cu moravurile socialiste, nici cu normele economice ale unui sistem viciat din naştere de denunţuri şi procese de intenţie.

După o vreme de la aceste întâmplări, am primit o scrisoare şi o fotografie frumoasă, trimise de o tânără cehoslovacă, fata unui industriaş. Venise la Praga din Bratislava, împreună cu părinţii şi locuiserăm la acelaşi hotel. Ne întâlneam la restaurant, unde întârziam câteodată. Lumea era dornică de petreceri, la cinci ani de la război şi după atâtea sacrificii, şi erau multe restaurante cu muzică şi dans. Dansuri americane, care treceau fără dificultate

Cortina de Fier în zona de tranziţie. Doamna era îmbrăcată într-un frumos astrahan, era înaltă şi maiestuoasă, întocmai ca viitoarea mea soacră. Ca orice mamă, surprinsă de schimbările sociale pe care le simţea pe propria piele, căci industria soţului fusese naţionalizată, iar el, ca întreprinzător, rămăsese simplu director al fostei sale întreprinderi, vedea în apropierea unui italian de la Milano de fata sa apariţia unor noi zori pe firmamentul familiei şi al existenţei.

Mă privea cu simpatie şi înţelegere, în timp ce Silvio Amoroso se întreţinea cu ea, dansa cu ea, el fiind un om de societate şi un mare jucător de bridge.

În schimb, eu mă ocupam de fată. Numele ei era frumos, dar greu de reţinut. Ea îmi spunea pe numele Constantin, cu un K aspru, după moda germano-slavă, părându-i-se mai potrivit decât numele unui pretins logodnic, Joseph, de care mi-a vorbit şi de care se simţea legată, deşi era gata să-mi acorde favorurile. Din diferite motive ne-am oprit chiar în momentul decisiv. Am luat masa de mai multe ori împreună, am fost la dans şi, pentru a nu fi remarcaţi prea mult de ochii indiscreţi, a venit şi în camera pe care o împărţeam cu Amoroso. Din păcate, ultima întâlnire, atât de promiţătoare, a fost întreruptă de un pitic, ajutor de *concierge,* care a bătut la uşă şi m-a invitat să stau de vorbă cu doi vizitatori, care mă aşteptau cu maşina în stradă. Aşa s-a petrecut despărţirea noastră, transformată repede în amintire: o fată frumoasă, blondă, cu ochi albaştri, cu fascinaţie slavă, care a rămas cu lacrimi în ochi. Sosind la Milano, am găsit scrisoarea ei însoţită de o fotografie reuşită, format carte poştală, semnată cu speranţa de a nu o uita şi, poate, chiar de a ne revedea în curând.

În jurul anului 1947, devenisem O.M., adică *Old Man,* cum sunt numiţi în jargonul internaţional amatorii radiofonişti, radioamatorii. Obţinusem şi o siglă internaţională DYN, precedată de litera I (de la Italia) şi numele cu adresa mea au fost trecute în

registrul internaţional al radioamatorilor. La chemări şi răspunsuri mă prezentam ca radioamatorul Constantin, iar ca siglă pronunţam DYN (Danemarca, Yokohama, Norvegia). Am stabilit primele legături cu radioamatori din diverse părţi ale lumii. Timpul şi multiplele mele ocupaţii nu-mi permiteau să dedic prea multă vreme acestui hobby, dar am învăţat suficient pentru a da coordonatele mele şi caracteristicile aparatului meu de radiotransmisie.

În acest domeniu, ajuns la modă, m-a introdus Curzio Bellini, care avea o firmă denumită Iris-Radio, împreună cu Pastoni, un toscan de la Pisa. Majoritatea afacerilor lor consta în preluarea reziduurilor de război americane şi germane, şi recondiţionarea diverselor aparate de transmisie, recepţie şi de telex pe bandă, întocmai ca aceea folosită pentru telegrame la toate poştele din lume. Natural, preţul foarte convenabil îi incita pe noii amatori în curs de organizare, chiar într-o asociaţie care, în Italia, se numea ARI (Asociaţia Radioamatorilor Italieni).

Înainte de „voiajul de studii“ în Cehoslovacia, Bellini mi-a procurat şi mi-a instalat un TX, adică un radiotransmiţător şi receptor mobil, de instalat în automobil, şi prin care mă calificam cu aceeaşi siglă, dar dată de formula Mobail (adică mobilă, pronunţat pe englezeşte, deoarece limba radioamatorilor este engleza, rar franceza). La plecare am instalat acest aparat, iar acasă l-am pus de gardă pe Zeno, care m-a chemat mereu, la intervale stabilite, până a răguşit, ba chiar şi-a pierdut şi vocea după trei zile de experienţă radiofonică. Nici el nu m-a auzit pe mine, în timpul voiajului spre Est. Ideea de a putea fi în legătură m-a satisfăcut totuşi şi mi-a dat curaj, ca mai târziu pe mare.

Mi-am păstrat acest hobby până în zilele noastre, deşi ocupaţiile mele economice nu-mi îngăduie o practică neîntreruptă a acestui mijloc de comunicare. Desigur, treptat, entuziasmul pentru transmisiunea prin radio s-a temperat, dar n-a dispărut

niciodată. De aceea, la un moment dat, am constituit şi o societate denumită Radio-Europa, în oraşul internaţional Tanger.

Noi orizonturi

M-am reîntors în Italia prin Elveţia. Eram aşteptat de toţi colaboratorii, care trăiseră momente de îngrijorare, deoarece de viaţa mea depindea viaţa lor, de munca mea personală, creatoare în domeniul economic, depindea asigurarea locului lor de muncă. În Italia acelui moment, cu mulţi şomeri, nu era lesne de găsit un loc de muncă. Pot spune că, în urma experienţei din Est, în urma celor trăite şi văzute, mi-am dat seama că Europa era într-un pericol iminent. Trupele sovietice ocupaseră o treime din teritoriul Europei, 550 000 kmp, (care reprezenta o suprafaţă egală cu teritoriul Franţei). Trupele de ocupaţie se găseau în Cehoslovacia, în inima Europei, cu divizii numeroase şi puteau să ocupe restul Europei în câteva zile. Nici o formaţiune geografică muntoasă nu mai era în faţa lor, singura apărare susceptibilă de a opune o rezistenţă fiind, poate, munţii Pirinei, care despart şi leagă totodată, în vestul Europei, Spania şi Portugalia.

Partidele comuniste din ţările Europei Libere propăşeau, pretinzând să ajungă la putere, atât în Franţa cât şi în Italia. În această ţară, Partidul Comunist al lui Togliatti şi Partidul Socialist al lui Pietro Nenni puteau să formeze o majoritate faţă de Partidul Democrat-Creştin al lui Alcide De Gasperi. În aceşti ani au făcut parte şi Togliatti, şi Nenni din cele opt guverne ale lui De Gasperi. Marele om politic scăpase de fascism şi de război adăpostit în Vatican, unde i s-a atribuit funcţia de bibliotecar, ca şi altor marcante personalităţi ale Partidului Democrat-Creştin înfiinţat, după Primul Război Mondial, de către un preot sicilian, Don Sturzo, sub numele de Partito Popolare.

Acest partid, care a deţinut puterea aproape patru decenii, a avut dificultăţi la alegerile din 1947, când s-a dat o mare bătălie împotriva legii electorale care, ca în atâtea alte ţări, acorda o primă de voturi partidului cu majoritate relativă, pentru a avea o majoritate absolută în parlament şi a putea guverna. Cum comuniştii şi socialiştii socoteau că aceasta este o lege frauduloasă, ea nu a putut fi trecută prin parlament, ceea ce a slăbit mult Italia, ajunsă la o schimbare rapidă a guvernelor, puse în imposibilitatea de a realiza programele anunţate.

Nici în Franţa situaţia nu era înfloritoare. Politicianul de origine străină, Léon Blum, a ajuns să constituie Frontul Popular cu evidente tendinţe de stânga. Partidul Comunist avea o poziţie solidă. La conducerea Franţei s-au perindat, în cele două decenii postbelice, treizeci şi cinci de guverne, ultimul prim-ministru din acea perioadă fiind un tânăr de treizeci şi cinci de ani.

În Anglia, Partidul Laburist, Attlee şi Beavan, a luat la alegerile de la sfârşitul războiului, coroana de lauri de pe capul lui Winston Churchill, care nu s-a bucurat astfel de titlul de învingător în Cel de Al Doilea Război Mondial. Cum însuşi Delano Roosevelt a spus în parlament, adevăratul biruitor a fost Stalin, alias Iosif Vissarionovici, georgianul Giugaşvilli, teolog devenit comunist-imperialist, căci ultimul împărat al Rusiei pravoslavnice ajunse de altă religie, religia sovietică, a fost Stalin, cuceritor de teritorii anexate marelui imperiu.

Cortina de fier a devenit o frontieră grea între Europa Occidentală şi cea ocupată de ruşi (prin Rusia sau URSS înţelegându-se imensul teritoriu de 22 400 000 kmp, care se întinde spre est, de la frontiera adevăratei Europe, de-a lungul meridianului 30, corespunzător frontierei româneşti de pe Nistru, a frontierei vechi poloneze, a frontierei ¸ărilor Baltice şi a Finlandei). Însuşi Winston Churchill, considerat din ce în ce mai puţin drept om politic internaţional, şi-a dat seama de gravele erori săvârşite, printre care se numără şi oferta de el făcută în 1944 lui Stalin, a

procentajelor de influenţă în nenorocitele ţări europene de dincolo de Cortina de fier, bine păzită de trupele sovietice. De aceea la Zürich, în anul 1948, şi la Amsterdam a lansat ideea necesităţii unei Uniuni Europene pentru apărarea contra pericolului imperialist sovietic, iar la Fulton a lansat de-a dreptul ideea unui război preventiv, în scopul înfrângerii Rusiei Sovietice, spre a se evita al treilea război mondial, care se aştepta să fie declanşat de către Stalin. Noroc că acesta nu a mai trăit mult şi în 1953 şi-a dat obştescul sfârşit (pentru a ne păstra în limbajul teologic al pregătirii sale de tinereţe), în camera casei de fier, cu chei şi sisteme de deschidere speciale şi secrete, câtă vreme medicii săi personali, între care şi unii chazari, se pare că l-au ajutat la trecerea râului Styx, sau, în cazul nostru, a Iordanului, potrivit atmosferei mistice în care tiranul s-a format şi a trăit.

Războiul Rece începuse şi, sub impresia unei invazii a Europei libere, din partea comunismului rusesc, ajutat de comuniştii din ţările occidentale, imaginea mea asupra viitorului european devenea tot mai obscură, până la a ajunge neagră. Am socotit oportun să pun o bază în ţara cea mai vestică a Europei, în Portugalia, unde, în graba mare, m-am îndreptat după o perioadă de repaus.

Pentru reculegere şi recâştigarea de forţe, am socotit necesar să mă retrag zece zile în linişte, undeva, nu prea departe de Milano, şi am ales localitatea Stresa, pe lacul Maggiore, instalându-mă la luxosul Hotel Excelsior, de pe malul acestui lac. Hotel mare, încăpător, retras într-o amplă grădină *all'italiana,* adică cu iarbă joasă şi plante colorate, spre a nu auzi traficul de pe drumul principal, care trecea de-a lungul lacului. Mă odihneam în timpul nopţii, iar ziua mă plimbam şi admiram priveliştea ce se desfăşura în faţa mea, cu minunatele insule Boromee, cu numele Isola Madre, Isola Bella, Isola dei Pescatori şi Isola di S. Giovanni. În Insula Madre, cu grădini, statui în jurul unui palat renumit, diverse personalităţi s-au întâlnit de-a lungul veacurilor. Ultima adunare istorică s-a petrecut în anul 1938, când Mussolini

l-a convocat aici pe premierul englez Chamberlain şi pe alţi exponenţi politici, pentru a examina situaţia internaţională ce se desfăşura din iniţiativele lui Hitler, între care asasinarea cancelarului Austriei, Dollfuss şi ocuparea Austriei, aşa-zisul Anschluss. La fel ca şi întâlnirea de la München, cu participarea lui Chamberlain, omul nedespărţit de umbrela sa la nici o oră a zilei şi a nopţii, când nu s-a ajuns la vreun rezultat, ba dimpotrivă, acceptându-se faptele îndeplinite de către politicienii europeni, i s-a dat şi mai mult curaj şi mai multă apă la moară liderului Germaniei Noi, ajuns la putere prin alegeri libere şi conştiente ale unui popor strâns în chingi peste măsură, după Primul Război Mondial, dezarmat în zona Renană, cu privirea aţintită spre colonii, care reprezentau o bună supapă de expansiune a forţelor tinere, în creştere. Coloniile au fost preluate de nesăţioasa Anglie şi de avara Franţă, invidioasă şi calculată.

Restul marii grădini a Hotelului Excelsior era dincolo de drumul provincial, bine îngrijit, şi avea nu numai flori trecătoare, ci şi arbuşti de azalee, buganville şi alte soiuri de plante, care nu depăşeau statura omului. Făceam plimbări zilnice până la marginea lacului, a cărui apă era încă rece, căci el este primenit necontenit de rîul Ticino şi de torenţii activi primăvara, din cauza topirii zăpezilor şi a ploilor de sezon. Îndeosebi luna aprilie e cunoscută ca ploioasă şi pare-se că exista un acord menţinut cu fidelitate între ploi şi deschiderea Fierei Campionare – a târgului de mostre – de la Milano.

Într-o după-amiază, plimbarea mi-a fost întreruptă de o conversaţie în limba română, cu expresii şi cuvinte populare bine cunoscute, dar nicăieri exprimate în scris şi pe care nu le-aş putea reda pentru culoare stilistică... Instinctiv, m-am oprit din mersul domol, prefăcându-mă a examina o plantă, o azalee de culoare deosebită, ca şi vorbele cucoanelor în sindrofie. N-am prins bine tema discuţiei, cu toată prelungirea contemplaţiei botanice. La un

moment dat, doamnele au încetat conversaţia vioaie şi plăcută de altfel, întrebându-se:

– Tu, uite acolo un domn care s-a oprit! Îl vezi? Stă în expectativă!

– Da, îl văd, ai dreptate. Dar ce-o fi făcând acolo, Doamne iartă-mă?!

– Orice-ar face, dacă ne-a auzit şi dacă a înţeles ce-am vorbit, ne-am făcut de râsul lumii.

– Ca să vezi! Parcă dracu' ni l-a scos în cale! a exclamat aceasta. Dacă aş şti că a înţeles, m-aş arunca în lac.

Doamna înaltă mă privea scrutător, observând că am apucat-o spre lac şi că mă apropiam de ele. Spre mirarea mea, pe una o cunoşteam, era secretara Casei Nicolae Iorga de la Veneţia, domnişoara Ana Potop, pe care o văzusem cu doisprezece ani în urmă, când am vizitat pentru prima oară Italia şi am fost oaspete trei zile în frumoasa instituţie românească fondată de marele istoric, Nicolae Iorga, căzută în paragină după ultimul război, căci regimul de la Bucureşti şi mai ales nefasta Ana Rabinovici Pauker, în baza instrucţiunilor primite de la protectorul ei, Stalin, a provocat emiterea decretului de suprimare a Bisericii Române Unite şi închiderea tuturor instituţiilor culturale din România şi din străinătate, între care Academia Română de la Roma, opera marelui Vasile Pârvan, ca şi Şcoala Română de la Veneţia.

M-am îndreptat spre domnişoara Potop, pronunţându-i numele şi salutând-o cu un surâs de bucurie. Am observat imediat cum obrajii ei îşi schimbau culoarea, din roz-roşiatică prinzând o nuanţă alb-gălbuie. I-am reamintit numele meu, după care ei nu i-a rămas altceva de făcut decât să-şi împrospăteze memoria, să mă prezinte prietenei sale, una din fiicele profesorului Iorga, căsătorită în Italia, şi ajunsă astfel doamna Valota. După această insolită întâlnire, doamna Valota, spre a sparge gheaţa, a exclamat:

– Văd că domnul care ne-a auzit, a înţeles totul. Aşa că nu-mi rămâne decât să mă arunc în lac.

– Vai de mine, doamnă Valota! Nu vă gândiţi la aşa ceva, căci apa e încă rece şi o să vă îmbolnăviţi. De-ar fi vară, un salt în apă ar fi plăcut şi bine venit, dar în luna aprilie e riscant. Nici măcar domnişoara Potop nu se poate gândi la aşa ceva, deşi numele domniei sale e un întreg program şi ar avea mai multă îndreptăţire să ia contact cu apele învolburate ale lacului, revărsat parcă mai viguros în albia râului Ticino.

Această întâlnire s-a terminat în ilaritate şi, cu toate că le-am propus un ceai *(five o'clock tea),* care ar fi fost reconfortant în după-amiaza cu pricina, încă răcoroasă primăvara, ele aveau alt program şi nu voiau să-l strice. Se simţeau jenate şi atmosfera nu s-a dezgheţat suficient pentru continuarea conversaţiei. Doamnele au invocat diverse motive, între care reîntoarcerea în oraşul de reşedinţă al doamnei Iorga-Valota, pentru îngrijirea copilaşilor, inclusiv a unei fetiţe de mari speranţe în politologie şi istorie, şi mai ales în sforării şi zvonuri neîntemeiate de invidie şi răutate... de mare devenită profesoară.

Am continuat plimbarea mea cotidiană, reluându-mi gândurile de viitor şi planurile de călătorie, departe, în fundul Europei, realizate apoi în luna iunie.

În vederea acestei călătorii, pentru deschiderea unei noi baze în Portugalia, am căutat să menţin cât era cu putinţă comerţul cu gaz butan şi izobutan. În acest scop, firma mea se grăbise să cumpere primele două vagoane-cisternă de la firma Brabag, adică Braun Kohen A.G. din Hanovra, ce exploata lignit şi din prelucrarea acestuia, prin sinteză, obţinea produse chimice şi gaze. Am mai comandat şi alte vagoane în Italia, după o formulă nouă, pe care am inventat-o prin logică. Însuşi rezervorul de o grosime deosebită, spre a rezista la presiune, putea să servească pentru reducerea greutăţii şasiului, dacă nu chiar să ducă la eliminarea lui, aşezat pe cele două boghiuri de două axe şi deci patru roţi

fiecare, boghiuri din ce în ce mai folosite pentru vagoane lungi şi mai uşor manevrabile la curbe, cum nu erau vagoanele clasice cu două axe. În felul acesta, reducând tara, se putea mări cantitatea utilă de transport a gazelor lichefiate de petrol, care cer volum mai mare, având densitate redusă. Uzinele feroviare Breda de la Genova şi Milano au pus astfel în studiu, la cererea mea, aceste noi tipuri de vagoane-cisternă, pe care le-am comandat în număr de zece, pentru a avea un parc suficient. Împreună cu celelalte două vagoane, precum şi cu cele închiriate de la firme cu profil înrudit, am alcătuit o întreagă garnitură de tren. Pentru situaţia mea de atunci, aceasta însemna o frumoasă şi indispensabilă investiţie, pentru a-mi asigura continuitatea activităţii de importator de gaze în Italia, gaze provenind din diferite ţări. În Italia am fost, aşadar, primul mare importator de gaze. Vagoanele, cu care mă mândream, continuă să circule şi azi, reviziile periodice făcând să fie înlocuite piesele rulante, căci rezervorul nu se uzează, aşa că vor putea să depăşească secolul.

Pertractările pentru încheierea contractului de aprovizionare directă a societăţii de distribuţie Pibigas, de la furnizorul din Cehoslovacia, au produs multă enervare şi insatisfacţie, creându-mi nenumăraţi inamici. Contractul meu cu această societate a continuat până la terminare, dar oamenii deveniseră reci şi supăraţi, iar inginerul Raffaele Vismara căuta să-mi explice că „prieteniile în afaceri nu au durată eternă şi se pot schimba şi relua“.

Ocaziile de răzbunare şi exprimare a răutăţii n-au lipsit mai târziu, când uzina cehoslovacă producătoare a fost nevoită să curme contractul de reprezentanţă fără termen, trimiţându-l în acest scop pe domnul Klein care, între timp, se purtase bine cu noi. Om cu experienţă, refugiat care a trăit prin China, spre a nu cădea în mâinile lui Hitler, Klein avea reale calităţi umane, ca şi soţia sa, şi el a urmărit în răstimp cu bine contractul nostru şi cu oarecare uimire ne-a adus această veste, cum că, la sfârşitul anului, încetează reprezentanţa sub constrângerea legiuirilor interne.

După toate aceste lupte şi încercări riscante din viaţa mea, de muncă şi eforturi pentru reînvierea relaţiilor economice europene, mi-am dat seama că Cehoslovacia nu este o ţară în care şi cu care să se poată acţiona, şi am renunţat la orice raport economic. Ba mai mult, această ţară mi-a deschis ochii asupra realităţilor politico-sociale de viitor, în curs de realizare şi m-a făcut să-mi întăresc sentimentele proeuropene şi occidentale. În fond, formaţia mea economică este occidentală, şi eu devenisem un operator economic al neîntrecutului oraş Milano. De altfel, se ştie că, dacă Roma este Capitala, Milano este Capitalul creator de iniţiative şi muncă, atât pe plan naţional cât şi pe plan european şi internaţional. Mai mult ca oricând, am hotărât să-mi îndrept corabia iniţiativelor exterioare în altă direcţie, desigur, spre Vest, fiindcă Estul nu mai oferea nici o posibilitate, iar limbajul şi metodele sale fiind cu totul diferite, nici până azi nu pot fi acceptate şi asimilate.

Experienţa cehoslovacă a însemnat pentru mine şi altceva: *ideea europeană a unirii popoarelor europene într-o mare şi unică confederaţie*, care, ca populaţie şi potenţial industrial în formare, putea să depăşească, aşadar, cele două mari puteri care continuă să decidă soarta şi politica lumii. Paralel cu aceste viziuni de diferite convingeri, un alt sentiment se ivea, şi anume acela al strângerii rândurilor românilor din străinătate, pentru a-i aduce la aceste convingeri, socotind aceasta ca o datorie naţională şi patriotică, pentru ca România, aflată fără vrerea sa în zona de influenţă rusească, să nu lipsească la apel sau să fie uitată de către celelalte popoare ale continentului.

Am trecut astfel la acţiune, în cursul anului, şi pe aceste planuri, româneşti şi europene.

Spre Europa în formare

Petrolul, cu care am început activitatea economică în Italia, continua să reprezinte preocuparea mea zilnică şi-mi aducea

roadele cuvenite pentru susţinerea unei organizaţii tot mai costisitoare. Am angajat mai mulţi funcţionari şi doi directori, cărora le-am dat şi titlul de procurişti (adică dreptul la o semnătură limitată la un anumit sector şi până la o anumită sumă, nu atât pentru a semna în bancă, unde era suficientă semnătura mea, dar pentru angajamentele ce puteau să le ia şi care reprezintă, până la urmă, tot sume de bani). Costul lor apăsa mai greu ca înainte asupra bilanţului anual, care trebuia realizat prin crearea de noi afaceri şi surse de beneficiu.

Biroul de la Roma era înscris în acelaşi bilanţ, nu numai cu chiria apartamentului din Largo Chigi 19, unde mi-am început activitatea în decembrie 1941, dar şi cu cele două secretare, cu şeful lor, Alberto Minoprio, la care, după-amiaza s-a adăugat şi consultanţa lui Luigi Petrillo, tânăr, autentic napolitan, căsătorit cu o rubedenie a lui Minoprio, dimineaţa, funcţionar al Ministerului Comerţului Exterior, după-masă, funcţionar la societatea mea. Era necesar să fiu prezent la Roma tot la două săptămâni. Luam trenul cu vagon de dormit seara, spre a fi odihnit a doua zi (e un fel de a spune), cu mintea limpede, pentru a urmări la ministere diversele licenţe. Acestea trebuiau clar formulate de mine şi apoi încredinţate celorlalţi, după ce, în reuniuni postmeridiane, discutam strategia cea mai potrivită, legată de evoluţia momentului şi a politicii ministeriale. Publicaţia ICE (Istituto Commercio Estero) ne era foarte utilă, căci publica acordurile comerciale cu diverse ţări, precum şi liste de licenţe acordate, ceea ce reprezenta o bună sursă de legături eventuale cu diverşi parteneri potenţiali. La dezvoltarea schimburilor comerciale în Europa, a contribuit mult şi crearea organizaţiei OECD, care lega ţările europene şi Canada într-un acord multilateral de plăţi, facilitând transferul soldurilor active de la o ţară la alta, instituindu-se astfel un „*clearing* multilateral“. Europa începea să se lege şi să se închege şi se remarca nevoia şi oportunitatea unei unificări a continentului. Economia arăta cât era de necesară această uniune şi

cât de actuală era o restructurare economică profundă a continentului nostru. Prin unificarea forţelor de apărare comune, se întrezărea mai lesne unificarea politică, sub forma unei confederaţii, singura formulă valabilă încă pentru multă vreme în Europa Naţiunilor.

Matadorii celui de-Al Doilea Război Mondial, în frunte cu Winston Churchill, şi-au dat seama de erorile, incompetenţa, laşităţile, injustiţiile, ignoranţa geografică şi a istoriei europenilor cu noi frontiere care au fost consfinţite apoi prin tratatele de pace. Cu întârziere, s-a observat că singurul învingător în acest funest război a fost generalissimul Stalin, care l-a dejucat şi pe Churchill şi, mai ales, pe Roosevelt; acesta, sub presiunea miniştrilor săi evrei, ca Morgenthau, cerea justiţie şi răsbunare împotriva lui Hitler, a naziştilor şi a Germaniei întregi, angajându-se, la un moment dat, de a considera ca unic obiectiv al războiului distrugerea Germaniei, împărţirea şi transformarea ei într-o ţară agricolă de păstori. S-a pus pe al doilea plan, până la uitarea totală, distrugerea imperialismului sovietic, care, sub masca comunismului şi a unei pretinse vieţi mai bune şi mai drepte, pentru cei slabi şi flămânzi, realiza planurile de cuceriri ale lui Petru cel Mare. Atacul împotriva Poloniei şi sfâşierea ei în două, rămasă şi astăzi, în baza pactului de alianţă între Hitler şi Stalin, făceau Rusia la fel de culpabilă precum naziştii, cu imperialismul lor *Drang nach Osten*. Distrugerea şi ocuparea jumătăţii de răsărit a Poloniei şi cu ea, desigur, a multor evrei din ghetourile oraşelor poloneze, dintre care cel mai mare, Varşovia, îl califica pe Stalin în acelaşi fel ca şi pe Hitler, cu detaliul în plus că acţiunea sovietică a fost mult mai aspră şi Stalin mult mai crud, cum a dovedit-o pe deplin, atunci când a dat ordin să fie asasinaţi cei 14 000 de ofiţeri polonezi captivi, aruncaţi în gropile comune de la Katyn.

Winston Churchill a luat iniţiativa organizării unui congres la Zürich, după un discurs european la Amsterdam, pentru crearea mişcării de unificare a continentului. Aşa s-a născut ideea

europeană, la care s-au ataşat apoi o seamă de politicieni europeni, Alcide De Gasperi, contele Sforza, Robert Schuman, Konrad Adenauer, Paul Van Zeeland şi Henri Spaak, Harold McMillan şi ginerele lui Churchill, Duncan Sandys, precum şi alţii, dar de mărimi mai reduse, căci marele Charles de Gaulle vedea Europa până la Urali şi, mai presus de toate, *la grandeur de la France.* Polonia era reprezentată de oameni din aşa-zisul guvern în exil, între care devenise foarte activ Jean Rettinger, cu care mă împrietenisem, căci pe prim-ministrul Nicolaevitz avusese grijă Churchill să-l îmbarce într-un avion şi să-l trimită într-o misiune fără întoarcere, fapt documentat istoric. S-au ridicat o seamă de susţinători ai acestei idei, scriitori şi filozofi, asupra cărora vom reveni. Printre aceştia trebuie amintiţi Denis de Rougemont de la Geneva, filozof, eseist, scriitor elveţian, cu vederi largi, oferind Europei în formaţiune modelul confederaţiei elvetice, care funcţionează atât de bine, deşi e alcătuită din patru etnii diferite, prin limbă, religie şi valori culturale, dezvoltate pe plan regional, fără interferenţe cu patriotismul naţional şi valorile unui stat comun. Această conştiinţă statală a fiecărui elveţian este excepţională şi, într-adevăr, fiecare este un cetăţean adevărat, care participă la administraţia şi politica ţării. Denis de Rougemont a deschis şi o şcoală într-o vilă ridicată într-un parc al oraşului, în Rue de Lausanne, alături de Institutul de Studii Internaţionale, unde a format şi continuă să formeze tineri în spirit european. La Lausanne, un alt profesor, Rieben, deschisese un institut de cercetări care publica monografii asupra temelor şi personalităţilor europene. Tot la Lausanne, astăzi, are sediul şi Asociaţia Internaţională Pan-Europa, fundată de Coudenhove-Kalergi, inspirat de scrierile şi acţiunea lui Aurel C. Popovici.

În Belgia, în oraşul cu alură veneţiană, Bruges, unde te poţi plimba cu barca pe canale spre a ajunge la Collège de l' Europe, se află o şcoală de formare europeană, fundată de Henri Brugmans, care şi-a abandonat familia pentru a se dedica full time acestei activităţi educative pentru formarea conştiinţei europene şi mai buna cunoaştere a continentului şi a problemelor sale. A rămas rector tot timpul vieţii sale active, azi fiind pensionat, rector de onoare.

În Spania, la Madrid, ca o voce în deşert, tuna şi scria Luis Diez del Corral în volumele sale asupra *Răpirii Europei*, câtă vreme unii catalani se organizau într-o acţiune ascunsă. Franco era contrar oricărei agresiuni, fiind izolat de marile puteri, deşi rezistase din răsputeri invitaţiilor şi tentaţiilor lui Hitler de a lua şi el parte la război. Simbolic, el trimisese o divizie pe frontul sovietic. Cu toate acestea, ura Franţei împotriva Spaniei durează de secole şi reapare sub toate formele.

Refugiaţii români de la Paris, în frunte cu fostul meu profesor, Virgil Veniamin, au reorganizat aşa-zisa Fundaţie Carol şi au început să publice *Le Courrier Roumain,* scris la maşină pentru tipar de doamna Virginia Gheorghiu care aici îşi petrecea zilele şi-şi câştiga bucata de pâine amară, până când, rămasă şomeră şi cuprinsă de reumatisme, din cauza climei umede de la Paris, s-a hotărât să se reîntoarcă în ţară, unde şi-a recăpătat garsoniera, proprietate personală, şi o pensie. Romulus Boilă, fiul profesorului omonim de la Cluj-Napoca, aduna cărţi şi tăieturi din ziare asupra temelor româneşti şi europene, ajutat de soţia sa care, rămasă văduvă, cu greutatea chiriei din rue Canal 70, unde se aciuaseră mulţi români, îmi cedase această bibliotecă pentru un milion de franci, cu care şi-a mai rezolvat unele probleme. Cei plini de bani, luaţi şi ţinuţi mai mult pentru interese proprii de fostul ministru Alexandru Cretzianu, au alcătuit cu personaje de tristă memorie, Constantin Vişoianu şi alţii, *guverne în exil*, care îi aveau ca supuşi pe ei înşişi, nelăsându-se guvernaţi nici măcar cei din străinătate, inguvernabili de la natură. Toţi mai credeau în virtuţile monarhului, abia debarcat din căruţa regală de la Bucureşti, plecat, pare-se, fără bani şi fără avioneta primită cadou de la Stalin, dar cu decoraţia Ordinul Victoriei, cu care se

mândrea pentru că a întrerupt cursul istoriei firești a țării aflate sub comanda mareșalului Antonescu, dând oștirea întreagă pe mâna rușilor, fără nici o condiție, părăsiți și destinați la moarte o sută optzeci de mii de români, în afara prizonierilor luați de ruși pe frontul din Moldova. Ce mai aveau de sperat românii de la un astfel de rege corupt, cu o fișă penală atât de încărcată?

Toate aceste noutăți pe orizontul Europei, în care era implicată, firește, și România, țara mea, le aflasem în cursul vizitelor mele la Roma, unde începusem să stabilesc legături și pe acest plan cu italienii legați îndeosebi de Partidul Democrat-Creștin, iar în ce privește România, prin contactele avute la Paris, unde mergeam din când în când, întâlnindu-l pe fostul meu profesor Virgil Veniamin, pentru care – lăsând deoparte viziunea sa politică – am păstrat întotdeauna un respect și o simpatie aparte. De altfel, și el începea să aibă orientări europene și, mai târziu, cu înjghebarea consiliilor naționale în cadrul Mișcării Europene, el a devenit și a rămas delegat al României. Pe coana Virginica o vedeam pe motive sentimentale, căci ea îmi deschisese calea schimburilor cu România, în anii 1941-1942, iar când a plecat în Spania, i-am cumpărat apartamentul de la Roma din Ruggero Fauro 13. Ea devenise, și prin funcția pe care o avea, un fel de agenție de presă, de la care aflam totul. Mai cunoscusem și un doctor, Cornel Mețianu, cu cabinet în Faubourg Saint Honoré, care și-a stabilit o bună faimă de cardiolog la Paris. La Hotel Lutetia se reuneau toți „foștii secretari ai lui Maniu“, care, dacă aș fi ținut o statistică și i-aș fi crezut, ar fi depășit numărul de o sută, toți cu problemele lor de refugiați, cu o viziune politică fantezistă. Mi-am dat seama cât sunt de departe de realități toți acești politicieni improvizați sau înrăiți de multă vreme în politica falimentară a țării, toți parcă puși în serviciul altei nații prin legături oculte. Pierzând acest ultim război, România a intrat într-o zonă de influență nefastă și singura soluție pentru apărarea noastră și croirea unui destin mai bun era doar încadrarea în „ ¸ ara Europa“, ale cărei frontiere urmau să fie apărate de toate popoarele confederației, iar când năvălitorii cei noi vor încerca să muște în continuare din trupul Europei adevărate, să răspundă toți la chemare, apărându-și propriul teritoriu. De ce trebuie să fim în continuare străjeri singuri la porțile Europei, sacrificându-ne ființa, neamul și destinul, cum se întâmplă de un mileniu și jumătate, ca să ținem piept năvălitorilor, a căror serie a început cu goții, gepizii, avarii, slavii, bulgarii, ungurii, pecenegii, cumanii, tătarii și turcii, fără să se fi terminat seria, care continuă cu rușii, chazarii și indienii-țigani, dar care nu vor să se europenizeze? Era limpede că și românii trebuiau să se intereseze de unificarea Europei și, cum cei din țară nu puteau s-o facă, sarcina prezenței naționale urma să fie preluată de cei stabiliți în Occident.

Începusem să mă gândesc la crearea unei asociații române pentru unitatea Europei și publicarea unui organ specific european, într-o limbă de circulație mai mare, franceză, spre a fi auzită și poziția României, oficial absentă, dar profund europeană și existentă!

În orice caz, deplasările la Roma și Paris aduceau întotdeauna ceva concret și bun, menit să contribuie la consolidarea bilanțului. Adesea, din întâlniri ocazionale și schimburi banale de informații, se iveau perspective nebănuite, deoarece, în fond, afacerile sunt relații și legături între oameni.

Mișcarea română pentru unitatea europeană

via San Nicolò da Tolentino 77 – ROMA Tel. 479421

APEL,

În vâltoarea apăsătoare și desagregantă a ultimului război, în chinuitoarele probleme spirituale, politice și economice ale momentului de față, popoarele europene occidentale

prin vocea iluştrilor lor exponenţi au ajuns la convingerea că numai o Uniune sau o Federaţie mai pot asigura Europei continuitatea şi întâietatea istorică şi spirituală (r.) garantându-i în acelaşi timp securitatea.

Ideea Uniunii Europene representată astăzi de personalităţi ca: Winston Churchill, Alcide De Gasperi, Van Zeeland, Blum, Spaak şi alţii, şi care la început s'a afirmat numai prin iniţiative private, astăzi, sub egida guvernelor occidentale, a luat forme oficiale concrete de manifestare şi acţiune.

Instituţii şi parlamente şi-au dat adesiunea lor ideii de unificare europeană, care şi-a găsit suprema ei expresie în Adunarea dela Strasbourg din vara anului 1949.

Prin diferiţi exponenţi în exil, Românii şi-au dat adesiunea lor la mişcările europeiste, fie creând asociaţii româneşti, fie participând la adunări şi congrese internaţionale.

Europa Unită – în forma pe care o va stabili viitorul – este de neconceput fără integrarea tuturor popoarelor ei şi deci şi a ţărilor răsăritene. În convingerea că o adesiune la viitoarea formaţie unionistă sau federalistă va aduce României, pe lângă securitatea colectivă, o consolidare a poziţiilor ei economice şi o rodnică propăşire sub toate aspectele, de la cultural-spiritual la economic; din iniţiativa unui grup de români residenţi în Italia, s'a constituit la Roma în ziua de 5 Noembrie 1949, *Mişcarea Română pentru Unitatea Europeană*, cu un Comitet de iniţiativă alcătuit din: Preşedinte: Dr. Constantin Drăgan, Vice Preşedinţi: Dr. Jean Antohi şi prof. Vasile Desmireanu, Secretar general: Av. Octavian Roşu, Cassier Dr. Traian Moga, Secţia Cultură, Presă şi Propagandă: Alexandru Gregorian, Horia Roman şi Pascal Teodorescu-Valahu, Tineret şi studenţi: Gheorghe Rusu.

Mişcarea Română pentru Uniunea Europeană îşi propune ca printr'o acţiune, în afara oricăror preocupări de partid – cu respectul principiilor democratice şi inspirată din eternele adevăruri ale creştinismului pe cari se va construi Europa Unită de mâine – să pregătească o rodnică şi leală colaborare cu mişcările occidentale având acelaşi caracter, precum şi cu asociaţiile exponenţilor din exil a ţărilor răsăritene, încercând a asigura României încadrarea în marea familie europeană.

În acest sens *Mişcarea Română pentru Unitatea Europeană* apelează la toţi cei ce cred în necesitatea şi realizarea idealurilor Europei Unite, să-şi dea adesiunea şi efectiva lor colaborare pentru ca şi România să-şi aibă locul cuvenit în Familia Popoarelor Europene.

Comitetul de iniţiativă
Roma, 1 Decembrie 1949

EXTINDERE ÎN EUROPA

Acțiune spre Vest

După perioada de odihnă şi studii de la Stresa (pe atunci începuse să mă preocupe scrierea unei *Istorii a gândirii românești),* mi-am recăpătat forţele şi încrederea în destinul meu, preluând frâiele organizaţiei pe care o înjghebasem în Italia şi în Austria, întărind forţele locale şi dând suficientă putere de decizie directorilor, ceea ce s-a dovedit a fi absolut necesar, neputându-se opri viaţa în întreprinderi prin lipsa temporară a creatorului şi şefului suprem.

Am întărit, în primul rând, sectorul petrolier: Societatea Dacia, în care îl cointeresasem pe bunul inginer George Morariu, şi persoanele sale provenite de la APIR – Creditul Minier; am cerut şi obţinut multe licenţe de import de produse petroliere firmei individuale Dacia di Costantino Dragan, pe care le exploata societatea Dacia. Toate acestea depindeau de Ministerul Comerţului Exterior, biroul de la Roma, lăsat în mâna lui Alberto Minoprio, bătrânul colaborator executiv germano-italian, cu papion şi pipă, ascuns îndărătul unor ochelari care-i măreau ochii săi mici până la neverosimil. Lui Minoprio i-am ataşat un colaborator, cu ore numai după-amiază, întrucât dimineaţa acesta lucra la Ministerul Comerţului Exterior. Ca un liber-profesionist, nevoit să-şi completeze leafa ministerială cu o altă leafă obţinută din partea firmei mele de la Roma, Luigi Petrillo, napolitan de cea mai autentică spiţă, se completa de minune cu Minoprio, pe

care îl trăgea şi dirija în cererile şi vizitele sale la minister, ca pe o marionetă, prin fire invizibile. Semnalarea deschiderii unor contingente din diversele acorduri comerciale, ne facilita iniţiativele şi ne stimula imaginaţia pentru noi combinaţii. Această structură birocratică a legăturilor firmelor mele cu Ministerul Comerţului Exterior şi din Ministerul Industriei, de care depindeau produsele petroliere, a fost eficientă şi a putut activa chiar în lipsa mea.

La Milano, activitatea de import a gazului făcea să apară oportunitatea de a trece la distribuţia directă, pe scară naţională, pe întreaga piaţă italiană, mica activitate de la Bolzano, cu cele 1 600 de butelii de aragaz, nefiind decât o distribuţie-pilot, într-o zonă muntoasă în care bucătăria şi prepararea bucatelor se mai făceau cu lemne, cu avantajul de a încălzi simultan şi casa. Era deci o întreprindere-pilot, menită să verifice metodele şi rezultatele, dar mai ales finanţarea capitalului necesar pentru crearea parcului de butelii destinat să transporte noul combustibil domestic în casele oamenilor.

Ocupaţia principală a funcţionarilor de la Milano era plasarea produselor petroliere, oferite pe piaţa Lombardiei şi distribuite prin reţeaua de pompe din provinciile Mantova şi Verona, care au sporit ca număr depăşind cincizeci de puncte strategic alese. Crearea lor comporta multe formalităţi comerciale şi administrative cu proprietarii terenurilor şi cu primăriile localităţilor respective. Direcţia societăţii Cidca de la Mantova, în realitate, era la Roma, în cadrul societăţii anonime Dacia, cu sediul şi birourile în micul palat construit de preoţii armeni în Via San Nicolò da Tolentino 52, cred, şi fusese lăsată în mâinile celui de-al doilea administrator delegat, inginerul George Morariu. Responsabil la faţa locului, la Mantova, era inginerul Roger Slăniceanu care îl angajase ca mic funcţionar pe fostul meu coleg de liceu, Carlo Mazzocchi, participând fără ştirea mea la masa marii familii Drăgan. Acest lucru a fost posibil datorită faptului că îmi rezervasem partea creatoare, cu noi, continue iniţiative, care se

înscriau într-o mişcare ciclică şi, de îndată ce prindeau contur şi intrau în faza de gestiune administrativă, le lăsam pe seama responsabilului respectiv, controlat de directori. În realitate, nu aveam decât trei directori: pe inginerul G. Morariu la Roma, pe Laurian Cărămidaru la Milano şi, pentru alte afaceri de import-export de produse diverse, pe Silvio Amoroso, după ce acesta acumulase o mare şi bogată experienţă în vânzarea de asigurări de mulţi considerată „vânt şi fum“, dar tocmai pentru vânzarea de fum se cereau calităţi precum insistenţă şi putere de convingere, cel care vinde asigurări reuşind să vândă orice altă marfă. Bineînţeles că soluţiile pe care le pregăteau erau supuse aprecierii şi deciziei mele. Se întâmpla mai întotdeauna că le transformam sau imaginam altele mai potrivite. Totuşi, aveam suficientă încredere în colaboratorii mei, pentru a lipsi din birou unele perioade, rămânând în contact prin telefoane şi prin alte mijloace de comunicare. Plecat în alte părţi ale Europei, virtual, eram prezent tot timpul la Milano.

Mai aveam, în calitate de profesionist-contabil, pe *ragioner* Giuseppe De Caro care îşi asumase ţinerea administraţiei şi aflarea spaţiului necesar pentru deschiderea băncii mele.

După examenul atent al situaţiei activităţilor mele în Italia şi după măsurile luate, am putut să pregătesc voiajul spre Vest, spre Capul Europei, care se află în Portugalia, un alt cap al Europei fiind în Norvegia.

În Portugalia, gazul butan abia începea să fie cunoscut. Era pe cale înjghebarea unei societăţi monopoliste, Cidla, depinzând de monopolul petrolului administrat de o societate statală, ce se aproviziona de la rafinăria Redevenţa, o fostă filială a societăţii Redevenţa din România, în care bătrânul Schein – romanizat din oportunism în Şain şi rămas astăzi în lectura franceză, *Monsieur Saint*, adică Sfântul –, avea o participare de cincizeci la sută, printr-un schimb de acţiuni din România, cu acţiuni portugheze. În felul acesta, el îşi pregătea în mod inteligent şi prevăzător

plecarea din ţară, încă de prin anul 1936, presimţind Al Doilea Război Mondial şi urgia ce avea să se abată asupra neamului său.

La Lisabona fusesem în trecere, în anul 1947, când dispuneam de acea partidă de o sută de mii de tone de grâu, oferită de Evita Peron Ordinului de Malta de la Roma, spre vânzare, pentru a realiza un beneficiu necesar scopurilor sale filantropice, deoarece Ordinul de Malta avea în gestiune multe spitale. Prin comendatorul Leone de la Roma, am ajuns să fiu eu ofertantul acelui grâu, căutând cumpărători în ţările înfometate, ca Portugalia şi Spania, care însă nu puteau să cumpere din lipsă de valută. Atunci am avut primele contacte cu marile societăţi de transport şi agenţii de cereale, care operau pe tot globul, cum era marea societate Bunge. Prin telex, erau în legătură cu toate pieţele şi se ofereau partide importante de cereale şi alte produse alimentare, în cantităţi care necesitau încărcături întregi de vapoare.

Cu această ocazie am învăţat multe în domeniul cerealelor, al controlului calitativ, al vânzării şi al transportului în saci sau în vrac, cu încărcarea în hambare bine calculate şi ermetic închise, altfel, grâul, mişcându-se în valuri, ca lichidele, lesne ar fi putut să răstoarne nava în timpul unei furtuni. Am acumulat multe cunoştinţe şi chiar detalii din convorbiri, scrisori, literatură de specialitate, fără să fi ajuns a vedea vreodată cerealele cumpărate sau vândute. Am văzut în porturi transferul prin pompare cu aer, după cum se face încărcarea. Am văzut cum se descarcă cimentul în vrac, ajungându-se, în Germania, să se transporte pneumatic sau cu apă, prin conducte, până şi cărbunele pulverizat. Aceeaşi metodă am văzut-o aplicată în Nigeria, pentru construirea de zăgazuri şi de mici insule artificiale. Recent, şi la Palma de Mallorca au fost create unele plaje cu această metodă. La fel se procedează cu canalele înfundate, sistem cunoscut de mult în Delta Dunării.

În cel de-al doilea voiaj la Lisabona, m-am instalat la Hotel Nacional din centrul capitalei, unde m-am simţit bine de la bun început. Cu această ocazie am aflat de existenţa unui hotel mic, dar select, organizat într-o vilă, Hotel Azis, rezervat magnaţilor, între care şi faimosul Gulbenkian (omul cinci procente), care încasa redevenţa din exploatarea petrolului din Irak şi alte ţări din fostul Imperiu Otoman şi acumulase o imensă avere pe care apoi a donat-o aproape în întregime Fundaţiei Gulbenkian de la Lisabona şi prea puţin fiului său care, cu toate eforturile, n-a putut zădărnici crearea acestei fundaţii ce azi onorează numele Gulbenkian şi Portugalia. Eram prea mic pentru a mă încumeta să stau alături de magnaţi de talia acestora. Gulbenkian nu primea pe nimeni şi la restaurant era întotdeauna cu spatele către ceilalţi. Cred că a fost cel mai faimos armean din secolul XX.

Prea multe relaţii în Portugalia nu aveam, doar una singură. Îl cunoscusem în treacăt în Elveţia pe inginerul Şain şi, crezând că mai poate avea vreun sentiment legat de ¸ara Românească, de pe urma căreia se îmbogăţise, am socotit potrivit să mă adresez lui, cerând să mă primească spre a-i vorbi despre posibilitatea unor afaceri în materie de gaze lichefiate, butan-propan. M-a primit câteva minute în biroul său. Auzise de realizările mele în materie de gaze, căci în cei trei ani străbătusem toată Europa, obligând societatea Shell din Londra să deschidă la filiala sa de la Genova un birou special pentru gazele lichefiate de petrol, numindu-l ca responsabil pe domnul Briffa, funcţionarul lor originar din Malta.

După puţine minute, m-a invitat să stau de vorbă cu fiul său, Aristide, pe care-l făcuse responsabil al micii societăţi Cidla şi care nu cunoştea sectorul cu toate problemele sale. El era interesat să afle multe de la mine, ba chiar voia să înveţe de toate cu întrebări subtile, la obiect. În Italia, gazele lichefiate de petrol promiteau un mare boom şi eu eram angajat în acest boom, prin aprovizionarea Italiei din diferite ţări şi de la diverse rafinării, de

la Rotterdam, Marsilia, ba chiar din Polonia şi, mai apoi, din Iugoslavia şi Ungaria, Germania şi Austria.

Convorbirea cu Aristide a devenit repede cordială, el ştiind să fie amabil şi curtenitor. Discuţiile se păstrau în cadrul petrolului. M-a informat că tatăl său plănuise o recepţie la vila sa fastuoasă, fiind un industriaş bine considerat, cu o poziţie socială şi economică deosebită, într-un anume fel asociat al statului portughez. Pentru portughezi, el rămăsese românul clarvăzător în politică şi economie, care păstra legături cu guvernul român, prin ministrul plenipotenţiar Cămărăşescu. De aceea el continua să cultive relaţii cu românii pe cale oficială, dar şi prin intermediul masoneriei de rit oriental, care se afla sub preşedinţia lui Jean Pangal, reunindu-i pe politicienii care formau un fel de curte a regelui Carol şi a Elenei Lupescu, maziliţi la Estoril, toţi aparţinând masoneriei române şi deci foşti şi actuali fraţi de lojă.

În seara şi la ora stabilită, Aristide a venit să mă ia cu maşina, căci faimoasa localitate balneară a Portugaliei se află la circa treizeci de kilometru de Lisabona. Am cunoscut-o cu această ocazie şi pe doamna Şain, mama lui Aristide, şi pe fostul ministru Richard Franasovici, care voia să ştie mai multe despre mine. Cred că atunci l-am cunoscut şi pe profesorul Victor Buescu, iar în sectorul feminin, am cunoscut-o pe Mary Popescu, fata unui general, fost ministru de Interne dinainte de război. Am cunoscut-o, bineînţeles, şi pe nevasta lui Aristide, Olga, blondă şi frumoasă, încă tânără, originară din Bucovina şi, pare-se, de religie ortodoxă, după declaraţiile lui Aristide, care adoptase şi el această confesiune, cu o motivaţie cu totul deosebită. Venind vorba de religie şi biserici, l-am întrebat dacă a citit Evangheliile şi care a fost motivaţia alegerii sale.

– Uite ce e, Constantin, în Portugalia lumea este bigotă, catolică, şi în fiecare duminică toţi se duc la biserică.

– De ce n-ai ales confesiunea catolică, într-o ţară atât de catolică, deoarece în felul acesta te-ai asemui mai mult cu cei din jurul tău.

– Tocmai de aceea, că sunt atât de bisericoşi, n-am ales catolicismul, ca să nu fiu obligat şi eu duminica, în loc de repaus, să mă duc la slujbă.

– Dar aceeaşi obligaţie există şi în biserica ortodoxă, iar convenienţa socială îl obligă pe fiecare să se ducă la biserica lui, să asculte slujba duminicală sau de sărbători.

– E adevărat! a exclamat el. Dar eu am ales confesiunea ortodoxă tocmai pentru că aici nu există biserică ortodoxă. Ca atare, nimeni nu-mi poate reproşa nimic.

– Bravo, Aristide! Eşti isteţ şi în cele sfinte, nu numai în cele profane.

În realitate, Aristide nu era văzut de tatăl său ca băiat prea isteţ, fiind el mai încet şi mai greoi decât părintele său, care era sprinten chiar la vârsta sa înaintată. Cu toate acestea, Aristide a făcut carieră cu banii bunului său tată şi a reuşit să-şi menţină averea, creată cu o bună administraţie, ceea ce reprezintă un merit deosebit. Se ştie că tot ce creează prima generaţie, a doua administrează, iar a treia lichidează prin nepoţii deveniţi „conţi“ şi „baroni“.

Prevederea l-a împins pe inginerul Şain să nu se limiteze la Portugalia în activităţile sale, ci să se extindă şi în Franţa, unde a întemeiat o societate petrolieră de distribuţie, cu depozite şi cotă de import, pe care a dat-o să fie girată de fiul său, Aristide. Dacă nu mă înşel, el avea şi o soră care însă nu fusese introdusă în afaceri. Mai târziu, am fost invitat şi în apartamentul său de la Paris, la o cină.

Inginerul Şain, căruia i-am cerut o mână de ajutor spre a întreprinde o distribuţie de gaz în Portugalia, asigurându-mi aprovizionarea cu gazele de la rafinăria statală pe care o conducea şi unde era acţionar, nu a avut generozitate – deşi nu dădea nimic

din buzunarul său – iar gazele ar fi fost cumpărate şi plătite la rafinăria naţională. În fond, n-ar fi fost o concurenţă, căci piaţa portugheză abia se deschisese, iar gazul era în exces. Rafinăria ar fi avut astfel două canale de desfacere şi de dezvoltare a consumului de gaz. După cum se ştie, acesta nu poate fi uşor înmagazinat, din lipsă de capacitate mare de depozitare în tancuri sub presiune, foarte costisitoare. Deci, gazele nevândute erau arse în torţele înalte ale rafinăriilor. Astfel, la gazele metan şi etan nelichefiabile, se adăugau şi gazele propan şi butan, destinate consumului casnic.

La considerentele sale etnice şi intime, care nu îmbie să-i ajuţi pe alţii din altă etnie, poate s-au mai adăugat şi anumite sentimente paterne de oarecare invidie.

Refuzul n-a fost net în prima zi, ci tărăgănat, sub motivul studiului şi al reflecţiilor. În acest răstimp, am adâncit relaţiile cu românii întâlniţi în casa Şain şi am înmulţit întâlnirile cu Mary Popescu, foarte inteligentă, interesantă şi frumoasă în toate ale sale, elegantă şi îmbietoare. Deşi eram destul de singur, dedicam puţin timp acestui sector, prins în iureşul iniţiativelor comerciale pe care le luam cu entuziasm şi dorinţă de afirmare ca om şi ca român în străinătate.

De la Mary am aflat multe despre ceilalţi români şi, la rândul meu, i-am prezentat şi un prieten nou câştigat la Lisabona, proaspăt ieşit de la universitate, cu licenţa în drept ca şi mine, fiul proprietarei celei mai mari librării de pe Rua Augusta, pe nume Antonio Maria Pereira. Cunoştinţa s-a făcut prin intermediul mamei sale care, auzind că şi eu sunt licenţiat în drept, în Italia, în căutare de cărţi juridice şi cu relaţii şi realizări în domeniul ştiinţific (traducerea *Lecţiilor de filozofia dreptului* ale lui Giorgio Del Vecchio, editată şi în Portugalia), a ţinut să mi-l prezinte pe fiul său: orgoliul familiei. Simpatic, spiritual, inteligent, citit şi cultivat în timpul rămas liber, după cuceririle sale sentimentale.

Antonio era şi un mare crai, cu garsonieră în oraş, unde aveau loc întâlnirile cu porumbiţe semnate pe o listă bogată de nume şi telefoane. După o plimbare la un fel de bâlci sau tiribombă, „unde am făcut centru“ trăgând cu nişte săgeţi scurte cu pană şi greutate, am câştigat, spre mirarea lui Pereira o sticlă de şampanie şi o cutie de ciocolată, bine venite pentru o întâlnire galantă, organizată în garsoniera sa, a doua zi. Fiind generos şi prea puţin sentimental, iar lista fetelor în aşteptare destul de lungă, s-a gândit mai întâi la mine pentru a mă pune în cea mai bună companie. Garsoniera era bine împărţită şi dotată nu numai cu un pat comod şi silenţios, dar şi cu o săliţă cu fotolii. Rosita, frumoasă, plinuţă şi de bună factură, îl privea pe Antonio ca pe un zeu şi, foarte ascultătoare, făcea orice îi cerea el, până şi sacrificiul suprem. Ea mi-a dăruit, pe lângă o mare bucurie, la rândul său satisfăcută de a fi cunoscut şi un italian, şi o amprentă a buzelor ei rujate pe o foaie de hârtie, cerându-mi să o port în portofel.

Am promis, dar am menţinut obiceiul de a nu purta portofel, ca să nu atrag atenţia pungaşilor. În schimb, alta, Sirena, îndrăgostită lulea de Antonio, n-a vrut să cedeze în ruptul capului nici măcar o bezea de cuminecare, nu sacră, ci profană. Era o sentimentală, câtă vreme Antonio nu era deloc şi urma maxima cavaleriştilor...

Dându-mi seama că nu pot prinde rădăcini în Portugalia, mă pregăteam să plec mai departe. Am socotit nimerit s-o las pe Mary în seama lui Antonio, deşi la vârsta ei rotundă, treizeci de ani, cu înfăţişare atrăgătoare şi spirit vioi, plină de graţii şi experienţe, nu avea nevoie de o protecţie aparte. Totuşi, ea era o refugiată care se învârtea mai mult în ambianţa românească, câtă vreme Antonio era băştinaş cu posibilităţi de carieră, şi ar fi putut să-i dea – dacă nu altceva – măcar o mână de ajutor. La rândul meu, am organizat un *drink* la mine, la hotel, fără a sta în văzul lumii, în mişcarea continuă din hol şi de la bar, considerând că şi

locuința mea la hotel, după moda occidentală, mai ales americană, poate să preia funcția unui salon și a unei garsoniere.

Am pierdut apoi legătura cu Mary care, la un moment dat, din dorința de a se mărita, a găsit un mare și cunoscut coafor, astăzi chemat stilist *(stylist,* după expresia englezească), spre a corespunde poziției sociale la care se ridicase prin arta sa extinsă și în domeniul cosmeticelor și al parfumurilor. Pentru a fi complet, stilistul era și pederast. Din cauza aventurilor sale sentimentale, retrospective, a ajuns să se sinucidă, deplâns de toți marii emuli organizați în asociații naționale și internaționale. La funeraliile sale au venit delegați din toată țara. Mary s-a ales cu o ereditate care i-a prins bine, rezolvându-și problemele vieții, și poate a continuat această întreprindere ca stăpână, având sub comanda sa alți stiliști, care îi asigurau succesul întreprinderii.

Prietenul meu, Antonio Maria, a făcut o frumoasă carieră. A devenit avocat bine considerat, cu faimă, servind contenciosul la diverse ambasade, în frunte cu cea franceză, și apoi ministru. Tradiție mare în Portugalia avea Anglia, care se bucura încă de prestigiu în toate straturile societății portugheze, iar comerțul exterior era strâns legat de cel englezesc. Legăturile cu fosta colonie Brazilia nu s-au pierdut, deși regimurile politice erau diferite, cel puțin în aparență: Brazilia cu o democrație dirijată, iar Portugalia în regim dictatorial, introdus de marele economist și administrator timp de multă vreme, Oliveira Salazar, urmat de un discipol al său, profesorul Caetano, mai puțin economist și mai mult filozof juridic, în relații științifice cu profesorul Giorgio Del Vecchio. De publicarea traducerii în limba portugheză a *Lecțiilor de filozofia dreptului* se ocupase el însuși, pe când era profesor universitar. Devenise apoi ministru și, la urmă, succesor al lui Salazar la președinția guvernului, căci președinția republicii i-o încredințase unui amiral, fără a se da mare importanță acestei funcții. Datorită prevederii politice a lui Oliveira Salazar, Portugalia, ca și Spania, prin meritul generalului Franco, a rezistat

presiunilor lui Hitler de a intra în război, salvând astfel economia sărăcită a țării, altădată înfloritoare, când marile resurse veneau din colonii. După război, din aceste colonii au mai rămas sub dominație portugheză doar Angola și Mozambicul. Aceste teritorii erau extrem de sărace, necesitând ele însele ajutoare, venite mai degrabă din Africa de Sud, prin transporturile din Rand spre Oceanul Indian, peste teritoriul său și portul Lorenzo Marqués, după cum portul Beira dădea ieșire la mare statelor-colonie Niasaland și Rhodesia de Sud, azi Zimbabwe. E adevărat că Angola avea metale și îndeosebi cupru, iar mai târziu s-a descoperit și puțin petrol, de către grupul petrolier belgian Petrofina de la Bruxelles, pe care l-am asociat peste câțiva ani, într-o inițiativă de distribuție de gaz în Grecia. Revoltele și tendința de independență ațâțată de marele URSS, cu planuri mondiale revoluționare, în realitate, pentru a pune mâna pe aceste metale, au împiedicat exploatarea acestor bogății naturale. Portugalia trebuia să se bazeze pe resursele sale originare, pe exportul de plută și de sardine, activitate tradițională, veche. Agricultura sa este slabă și înapoiată, doar viticultura reușise să producă vinuri cunoscute în Europa, primând vinul aperitiv, dar mai ales digestiv, Porto, care a rămas în tradiția culturală creată în jurul vechii universități din orașul Coïmbra. Industriile puține sunt centralizate în mâinile unui unic grup familial. Turismul, prea puțin dezvoltat, a luat ființă pe coasta de sud, Algarve.

Aceasta era Portugalia anilor 1950-1960 pe care eu am cunoscut-o, fără a mă putea instala cu inițiative economice petroliere. Am plecat, așadar, mai departe, spre Africa.

Din Portugalia spre Africa

Situația Portugaliei, dictatura economico-științifică a unor oameni de stat (statiști, cum spun italienii) s-a menținut și după război, până în ziua când a avut loc „revoluția rozelor“, prin care

căpeteniile revoluţionare, înarmate cu buchete de trandafiri, au solicitat demisia dictatorului, preluând puterea fără vărsare de sânge. Fostul şef al guvernului Portugaliei, profesorul Caetano, a luat drumul exilului voluntar, în Brazilia. Îl cunoscusem înainte ca profesor, datorită scrisorii de prezentare făcute de Giorgio Del Vecchio, care mi-a fost de folos în prima mea vizită în Portugalia, cu doi ani mai înainte.

Între timp, prietenul meu, Antonio Maria Pereira, şi-a deschis un birou de avocatură important, cu mai mulţi colaboratori. Şi-a creat relaţii în rândul politicienilor, impunându-se treptat, nu numai ca avocat, ci şi ca om de cultură şi de afaceri. Cu câteva luni înainte de Revoluţia Rozelor, după mai bine de un sfert de secol, avea să-mi faciliteze o întâlnire cu ministrul Comerţului Exterior şi cu ministrul de Externe, la o cină, la un club select din Lisabona. Aici am vorbit de schimburi şi de depăşirea unor situaţii dificile în raporturile cu România, solicitat în acest scop de guvernul de la Bucureşti, în calitatea mea de preşedinte al Camerei de Comerţ Italo-Române. În cursul acestor convorbiri, am găsit o soluţie onorabilă pentru ambele părţi, care însă n-a avut nici o urmare, deoarece Revoluţia Rozelor a produs schimbarea guvernului şi întreruperea misiunii avute.

În noile guverne care s-au succedat, Antonio Maria Pereira a devenit ministru, ceea ce a încoronat cariera sa de jurist portughez, bine cotat pe plan internaţional.

Tot prin el am introdus şi răspândit *Buletinul European*, pentru formarea opiniei publice în spirit european şi apropierea Portugaliei de Piaţa Comună, ceea ce s-a realizat în ultimii ani. I-am cerut să scrie el însuşi sau să obţină de la alţi portughezi calificaţi opinii asupra europenizării ţării sale, ceea ce a şi făcut. După ce m-am instalat în Spania şi am construit frumosul iaht *Banat* (36 de metri, cu opt membri de echipaj), în peregrinările mele prin arhipelagul Balearelor, l-am invitat, după mulţi ani de întrerupere a contactelor noastre, şi pe Antonio Maria Pereira, care a venit cu soţia sa. A petrecut zile plăcute în compania marelui avocat de la New York, Pamfil Riposianu, a soţiei sale Margaret, a ambasadorului Coreei de Sud la Paris, Lee, a soţiei acestuia, Maggie, şi a băiatului lor, Johnny, de unsprezece ani, nu mare de statură, dar voinic, care făcea eforturi deosebite să mă imite şi mânca şi el lămâi bogate în vitamine, scrâşnind din dinţi, dar mulţumit de reuşită.

Cât timp am mai rămas la Lisabona am elaborat o altă soluţie, socotită mai sigură, dincolo de strâmtoarea Gibraltarului, în oraşul liber Tanger (porto-franco), de unde îmi imaginam că voi putea observa evenimentele din Europa invadată de trupele ruseşti.

Într-o zi, m-am deplasat cu Antonio, devenit prieten nedespărţit, la Estoril, unde ne-am aşezat la un bar şi am comandat o îngheţată. În timp ce Antonio s-a îndepărtat pentru câteva momente, să-şi aranjeze unele întâlniri, rămas singur am privit în faţă, la o distanţă de cinci metri, şi am văzut o doamnă mai în vârstă, care-mi amintea o figură din Lugoj. Privind-o mai atent, scrutându-i bine trăsăturile caracteristice, gândul m-a dus la doamna Spitzer (pare-mi-se Elena), proprietara faimoasei prăvălii de ţesături din Piaţa Unirii în oraşul de pe Timiş, cu firma La Trandafirul Roşu. Când mi-a observat privirea insistentă, am mimat din gură numele ei: Doamna Spitzer! A priceput imediat şi a înclinat din cap. M-am ridicat şi m-am îndreptat spre masa ei, spunându-i în limba germană, căci nu ştiam maghiara:

– *Sind Sie Frau Spitzer von Lugoj?*

– *Jawohl! Bitte wer sind Sie weil ich erkene Sie?*

– *Ich bin Constantin Dragan der Sohn von Livia!*

– *Oh, der Sohn von Livia hier!*

M-a îmbrăţişat şi m-a sărutat ca pe un fiu al ei şi, de îndată, mi-a spus să aştept, că trebuie să vină şi fiul său cel mare, Philip.

– Cu plăcere, doamnă! Aştept să-l văd pe fiul dumneavoastră atât de reuşit, doctor în drept de la Paris.

N-a trecut mult timp şi a sosit şi Philip Spitzer, cu care am schimbat saluturile de rigoare, evocând apoi amintiri despre Lugoj. I-am vorbit despre rosturile mele, despre planurile legate de Portugalia, pe care însă nu le vedeam realizabile în domeniul petrolului din lipsa de colaborare cu familia Şain. El nu avea relaţii în domeniul petrolului, mulţumindu-se să-mi dea informaţii despre românii de la Lisabona, despre Carol al II-lea şi Lupeasca lui, cu aprecierile cuvenite, după care mi-a spus că a deschis o societate de import-export denumită Victoria, şi a cumpărat un mic hotel, în care el însuşi şi-a instalat locuinţa, împreună cu mamă-sa. Philip nu s-a căsătorit niciodată, deşi era destul de crai şi nu-i displăceau femeile care îl apreciau pentru verva şi spiritul său vioi, plin de umor, aducând în toate convorbirile şi situaţiile şi un aspect hazliu. Mai târziu am aflat că avusese şi el o aventură cu o contesă care i-a făcut un copilaş. Pentru a-şi ridica propriul rang, a cumpărat un teren cu o bucată de pădure şi a început să-şi construiască un castel, cu ziduri roşii, medievale. Nu ştiu dacă l-a terminat şi dacă a ajuns să-l locuiască, căci eu nu l-am văzut niciodată.

Sosind între timp Antonio Pereira, l-am prezentat ca pe un prieten al meu, dar Philip nu i-a dat prea multă importanţă, fiind din fire cam distant şi având pentru propria persoană o consideraţie mai mare decât o aveau cei din jur pentru el şi care cunoşteau nu numai studiile ce le făcuse la Paris, dar şi succesul de pe urma căruia a găsit prudent să părăsească Franţa.

A doua zi, mi-a arătat biroul şi mi-a explicat noile afaceri între care se număra şi câştigarea unui proces de circa un milion de dolari, împotriva organizaţiei internaţionale UNRA. El oferise un vapor pentru transportul de alimente în ţările africane şi, trebuind să renunţe la afacere nu din vina sa, încerca să obţină daune.

Vaporul nu-l cumpărase, luase doar o opţiune de la alţii, oferindu-l la rândul său în chirie pentru UNRA. Dar, orice contract semnat şi nerealizat duce la judecată, la o condamnare pentru daune reale sau posibile, la care oamenii neavizaţi din această instituţie de asistenţă umanitară nu s-au gândit, iar Philip nici pe departe nu voia să se mulţumească doar cu o tranzacţie amicală. Iată unde pot duce cunoştinţele de drept şi aplicarea lor exagerată în afaceri! L-am ascultat cu atenţie şi cu un surâs reţinut, în timp ce el râdea cu satisfacţie pentru păcăleala ce a adus-o neprevăzătorilor funcţionari.

De altfel, în asemenea capcane întinse de el a căzut chiar Ministerul de Finanţe francez, când, după război, refuza şi anula rambursarea bonurilor de tezaur şi a obligaţiilor emise înainte de război, dacă acestea ajungeau în mâini germane şi franceze ale colaboratorilor din guvernul Vichy. Ca atare, aceste titluri nu mai aveau valoare şi puteau fi cumpărate la sume infime de unu sau doi la sută. Philip Spitzer, ca bun chazar şi jurist, a imaginat o afacere pe scară întinsă: cumpărarea unor astfel de titluri şi prezentarea lor la Ministerul Tezaurului şi al Finanţelor, cu o cerere de rambursare, fiind vorba de titluri deţinute şi luate de la evrei, ale căror interese le apăra. În realitate, el cumpăra titlurile de la aceştia şi procura un *affidavit* – document de la doi coreligionari, care semnau astfel de declaraţii contra unei mici remuneraţii, un fel de onorariu plătit de data asta de avocaţi clienţilor. În felul acesta, Ministerul „făcea justiţie“ concetăţenilor săi care suferiseră prigoniri rasiale şi apăreau ca „eroi ai rezistenţei“, mai ales „după război“. Mulţi bani a încasat Philip Spitzer de la statul francez! Îşi făcuse un frumos capital, pe care, bineînţeles, l-a transferat în afara Franţei. La un moment dat însă, antenele sale sensibile au perceput că el însuşi ar putea să cadă în cursa întinsă statului francez şi a încetat să mai încaseze valoarea nominală a

ultimelor titluri rămase în posesia lui şi păstrate ca o amintire a spiritului său imaginativ, retrăgându-se în Portugalia.

Cu astfel de *affidavit*, sute şi sute de mii de experţi în a cere ajutoare şi daune de la germani sau de la Naţiunile Unite, biroul refugiaţilor de la Geneva, al lui UNRA şi JRC (Jews Recovery Center), aceasta din urmă fiind o organizaţie specifică numai pentru ajutorarea evreilor, au fost încasate milioane şi milioane de mărci, prin simple declaraţii semnate de doi indivizi de aceeaşi etnie, în favoarea unui al treilea, aceştia schimbându-şi rolurile la scurt timp după încheierea unei astfel de afaceri. Secretara pentru ţările socialiste de la Naţiunile Unite din Geneva, doamna doctor Aurelia Răzuş Equay, a întâlnit în biroul refugiaţilor o concetăţeană de la Galaţi, schiloadă din copilărie, în urma unei poliomielite. Ea s-a prezentat cu doi indivizi care îi semnaseră un *affidavit* şi veniseră să-l confirme în faţa funcţionarului de resort, de la Naţiunile Unite, pretinzând ajutorări şi daune pentru infirmitate. Motivaţia: în timpul unui transport spre Germania, s-a aruncat din tren pentru a scăpa cu viaţă. Declaraţiile sale şi ale coreligionarilor ei, deşi false, au fost acceptate şi schiloada a putut încasa sumele pretinse. Când aceasta a văzut-o pe doamna Equay, vecină cu ea în Galaţi, s-a schimbat la faţă din roz în galben şi în alb. Scăpăra fulgere din ochii ei mâniaţi, murmurând cu aroganţă în româneşte:

– N-ai să mă spui! N-ai să mă trădezi! Altfel va fi vai de tine!

Doamna, cu o poziţie de prestigiu în cadrul Naţiunilor Unite, a rămas blocată şi intimidată, astfel încât n-a putut să-şi îndeplinească datoria în cadrul instituţiei internaţionale unde lucra, denunţând falsităţile schiloadei chazare şi a martorilor ei mincinoşi.

Astfel de episoade şi cereri de daune imaginare erau curente, iar cheltuielile bugetului statului Israel au fost susţinute până la 70 la sută de către Germania de Vest, care începea să se refacă din cenuşa războiului întocmai ca pasărea Phoenix. Aceasta este istoria unor *affidavit* de care prietenul Philip Spizer a ştiut la rândul său să se folosească, până la limita pericolului.

În Franţa, după cum am mai spus, el şi-a făcut un birou mare, somptuos, cu camere spaţioase, care fuseseră închiriate filialei Societăţii Cinematografice germane Tobis-Film S.A., ale cărei acţiuni Philip le-a cumpărat, deşi nu mai rămăsese nimic din renumita societate producătoare de filme, în afară de contractul de închiriere care era automat prelungit, cu chiria blocată de legile franceze şi care reprezenta o valoare mare ca filodormă. Înainte de a cumpăra birourile mele de la Paris, în anul 1952, Philip mi-a dat pentru o vreme biroul lui, cu titlul de subînchiriere, fără contract, căci nu avea acest drept. Aici am făcut primii paşi pe piaţa franceză, în vederea constituirii societăţii mele pentru gaze lichefiate de petrol, sub numele de Drago-Petrole, ulterior transformată în Dragon-Gas. Aici l-am întâlnit pe fratele său, Paul, cu soţia sa, abia veniţi din România şi care nu erau agreaţi nici de el, şi nici de mamă-sa, doamna Spitzer.

În urma vizitei la biroul societăţii sale Victoria, Philip m-a invitat la masă, la hotelul său particular, unde mama Spitzer a pregătit o masă ca la Lugoj, pentru evocarea şi mai plastică a oraşului nostru natal. De fapt, membrii familiei Spitzer veniseră din Ungaria, de la Debrecen, înaintea Primului Război Mondial şi românizarea lor nu se produsese decât în afaceri, unde aveau o poziţie frumoasă, cu mulţi dependenţi, deja descrisă cu altă ocazie. A fost un moment de bucurie mai mare pentru doamna Spitzer decât pentru Philip, ceea ce m-a determinat s-o acopăr cu complimente pentru perfecta stăpânire a artei culinare, caracteristică bănăţenilor şi lugojenilor. Ea însăşi, la o vârstă de peste optzeci de ani, îmi povestea cu aer glumeţ întâmplări dintr-o familie franceză, în care nora fusese punctul central al atenţiilor tuturor membrilor familiei, fiecare în felul său protector şi curtenitor, criticându-i pe ceilalţi. Am râs pentru a fi în ton cu povestirea şi cu atmosfera creată.

Philip mi-a oferit „ospitalitate cu plată“ în hotelul său, casă familială, unde am rămas o seară, întorcându-mă cu el de la un cabaret, unde am cunoscut-o pe marea cântăreaţă a zilei, Abreu de la Irun (la frontiera cu Franţa). Cântăreaţa era însoţită de mamă-sa şi avea şi un fiu la casa părintească. Mamă-sa se retrăsese tocmai în seara aceea, în mod strategic, la timp, lăsând-o pe artistă în seama noastră, ceea ce nu i-a displăcut nici ei, nici nouă. Era pentru prima dată când mă găseam în compania unei artiste – fie chiar şi de cabaret –, dar cu calităţi canore arătate şi în alte seri, când am revenit, şi care pretindea că ar fi participat la turnarea unui film. În orice caz, mi-a dăruit un disc cu cântecele sale în limba spaniolă, căci ea venea din Spania. Începând şi eu noul hobby, filmul de opt milimetri, am fixat unele scene pe peliculă şi le păstrez şi azi, ca singura plăcută amintire a acelui timp, căci sub presiunea şi emoţia „întâlnirii“, am epuizat înainte de vreme resursele acumulate.

Luând în subchirie un birou la Philip, am instalat aici un funcţionar de-al meu cu care mă întâlneam în voiajurile la Paris, pentru pregătirea societăţii de petrol.

Începusem să-mi pregătesc plecarea la Tanger, dar nu stabilisem data călătoriei. Într-o seară, ieşind cu Philip la masă şi ducându-ne apoi la cabaretul cunoscut, pentru o ultimă petrecere înaintea plecării (un *farewell, party,* după expresia britanică) şi pentru a o admira încă o dată pe frumoasa cântăreaţă, am aflat ultimele noutăţi: tocmai atunci căzuse un avion care zbura spre Tanger, un DC-4, folosit în timpul războiului pentru bombardarea masivă a oraşelor europene. Sticla de şampanie a servit pentru a sărbători neplecarea mea cu acest avion, urmând să iau alt zbor, în baza principiului şi a calculului probabilităţilor, conform cărora, acolo unde a căzut un obuz, nu mai cade şi al doilea şi incidentele nu se petrec în serie, ci la distanţe. Am reflectat adânc asupra oportunităţii de a pleca pe calea aerului, când liniile aeriene nu dispuneau încă de avioane noi, moderne, sigure, ci mai mult de avioane folosite în timpul războiului, cu patru motoare, care zburau la o înălţime de 4 500 m, şi înfruntau toate tulburările atmosferice şi norii. Avionul dansa pur şi simplu şi scrâşnea din toate încheieturile, cum de-atâtea ori mi s-a întâmplat să văd în voiajurile cu TWA din anii 1950, în Grecia.

Până la urmă, m-am decis să plec cu vaporul de la Cadiz, din Spania. În acest scop, am călătorit cu autobuzul până la portul de îmbarcare, trecând frontiera portughezo-spaniolă, marcată de rîul Guadiana şi ajungând de la Huelva până la Sevilla, de unde am continuat spre Jerez de la Frontera, Puerto de Santa Maria, din baia Cadiz-ului, trecând pe lângă Capul Trafalgar, faimos pentru bătălia în care corsarul-amiral Nelson a bătut flota cu încărcături de aur venită din America, dar şi-a pierdut un braţ şi un ochi, spre a câştiga prada în favoarea coroanei britanice, fapt pentru care Maiestatea sa l-a ridicat la rangul de amiral şi astăzi este amintit la Londra, de o statuie pe o columnă înaltă, din Trafalgar Square. Am ajuns la Tarifa, punctul cel mai sudic al Spaniei, de unde am luat cursa spre Tanger, trecând prin strâmtorile Gibraltarului.

Călătoria a fost interesantă. Eram însoţiţi de delfini, de toni şi poate de rechini, deşi aceştia se îndepărtează când în preajmă sunt delfini. Delfinii îi atacă mai ales cu lovituri la ficat, ceea ce îi face să-şi piardă puterea şi chiar să moară. Am observat o mare mişcare de peşti trecând din Mediterana în Oceanul Atlantic şi în sens invers, aceasta fiind deci o zonă foarte bună de pescuit. De altfel, se ştie că bancuri de anghile-ţipari vin din Marea Sargaselor, din centrul Americii, trec prin Gibraltar şi ajung la coastele Spaniei şi ale Italiei, intrând în rîurile de apă dulce, unde îşi depun icrele. La fecundarea lor şi la deschiderea ouălor de peşte se dezvoltă peştişorii de anghilă, cu milioanele, care ajung astfel în Mediterană, până şi la Viareggio. Pescar de mic copil, nu se putea să nu privesc cu interes acest fenomen,

care a ţinut până în apropiere de Capul Spartel, care anunţa oraşul şi portul Tanger, situat în strâmtori.

Farurile de la Tarifa şi de la Capul Spartel sunt punctele de referinţă pentru trecerea strâmtorilor.

Tanger – oraș internațional

După câteva ore de navigaţie, ne-am apropiat de coastele Africii, intrând în Golful Tanger.

Am ajuns după-amiază şi am tras la cel mai bun hotel din Tanger, Al Minzah, aflat în centru, în vârful colinei, de pe care se observa portul în toată frumuseţea lui. Oamenii hotelului mi-au luat bagajul şi, în câteva minute, m-am văzut instalat într-o cameră primitoare. Construcţia era în stil arab, toată albă, în formă pătrată, cu un atrium spaţios, o fântână în mijloc şi un cerdac la etajul întâi, cu parapete de lemn maro-închis, ca şi clanţele uşilor, din fier bătut. Atriumul şi grădina din preajma fântânii creau o atmosferă orientală, dar gândul mă ducea şi la casele construite cu douăzeci de secole înainte, în genere în acest stil de *domus familiae* ale bogătaşilor romani.

Pentru prima oară mă aflam în contact cu un stil de viaţă deosebit, cu îmbrăcăminte, obiceiuri, tradiţii amestecate într-un caleidoscop, cu alte etnii decât cele spaniole, îndeosebi italiene, franceze, germane, engleze. Un oraş internaţional tipic, aşa cum a fost stabilit prin Tratatul de la Algesiras, în anul 1906, reluat în anul 1923 prin Conferinţa de la Paris, în cadrul protectoratului francez asupra Marocului, alături de protectoratul spaniol al zonei din nordul Marocului, care privea Marea Mediterană cu cele două oraşe, Ceuta şi Tetuan. În timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, Tangerul a fost ocupat de trupele spaniole, reluându-şi statutul internaţional după război. Această situaţie a durat până în anul 1956, când oraşul a fost redat administraţiei marocane, după decăderea protectoratelor şi reobţinerea suveranităţii depline a

sultanatului marocan. Cele două oraşe, Ceuta şi Tetuan sunt încă baze spaniole pentru controlul Strâmtorilor din Africa, Gibraltarul, de pe teritoriul spaniol, fiind încă în mâna englezilor.

În viziunea mea sumbră, justificată de experienţele şi constatările mele din Cehoslovacia, începuse Războiul Rece şi Cortina de Fier devenea impenetrabilă. Aprovizionarea Berlinului cu produse din Vest era blocată, americanii transportând o vreme cărbune cu avionul. Politicienii democraţi din zona de influenţă rusească erau lichidaţi. Trupele sovietice erau prezenţe masive în toate ţările în curs de a trece la socialism şi comunism. Posibilitatea efectivă, după cinci ani de război, de a ocupa întreaga Europă părea iminentă. Găseam oportun să stabilesc o bază în Africa, de unde să privesc evenimentele care se vor desfăşura în Europa, în această fază critică şi extrem de periculoasă. În primul rând, am luat contact cu băncile, informându-mă asupra posibilităţilor începerii unor activităţi de comerţ internaţional la Tanger, dar şi a unui comerţ interior în zona Tangerului, extensibil la întregul Maroc, combustibil domestic nou şi modern. Mi-am dat seama că toate acestea erau posibile şi necesare chiar şi într-o ţară în curs de dezvoltare.

La fel, era posibilă şi o activitate financiară pentru a înlocui parţial funcţia europeană şi mondială a Elveţiei în acest domeniu, ţară neutră, care n-ar fi fost ferită de anumite iniţiative politice şi potenţiale ameninţări militare ruseşti, cu Stalin încă în viaţă; o Rusie în continuă expansiune, sub altă motivare, dar fără să renunţe la proiectele lui Petru cel Mare, de a ocupa întreaga Europă şi de a crea la Moscova o a treia Romă. Tangerul se preta la o activitate financiară, fiind un cap de pod al Africii spre Europa, apărat de strâmtori. Putea astfel să reprezinte o „platformă“ pentru Europa, care a avut întotdeauna nevoie de o piaţă financiară, neutră şi independentă, cu libertate de mişcare a capitalurilor. În acest scop, m-am gândit să înregistrez în Registrul Comercial – deocamdată pe hârtie – o firmă denumită Banque

d'Europe, deschizând chiar un cont sub acest nume la Banque Commerciale de Paris, care era bine instalată în Tanger, ca şi diverse alte bănci ale naţiunilor europene, cu precădere cele franceze, spaniole şi mai puţin cele italiene.

N-am renunţat la a mă gândi şi la partea economico-politică şi culturală a Europei, care ar fi avut nevoie să audă şi o voce liberă, europeană şi am înregistrat şi creat firma Radio Europa, care mai târziu şi-a găsit corespondentul la Roma, prin crearea Societăţii Agenzia Stampa Radio Europa, sub emblema căreia am obţinut şi autorizaţia de a publica *Buletinul European* în limba franceză, care a apărut pentru întâia oară la 1 martie 1950.

Ca director responsabil al acestei publicaţii, înscrisă în registrul jurnaliştilor şi al publiciştilor din Italia, l-am numit pe Fausto Colombo care, la rândul său, luase iniţiative europene şi a scos el însuşi o revistă periodică proprie.

În noua atmosferă democratică italiană, discutam posibilitatea de a deschide o staţie de radio particulară, fără scop lucrativ, pentru lansarea şi cultivarea ideii unificării Europei, aşa încât continentul nostru să redevină o putere în lume. Voiam să instalez unul din cele două aparate BC-610, pe care mi le vânduse Curzio Bellini şi care, pe unde medii, puteau acoperi o bună zonă din Latium, iar pe unde scurte putea să ajungă şi la Milano, aşa cum au făcut unele ziare, menţinând comunicări permanente cu redacţiile din Nord.

Al doilea aparat voiam să-l aduc la Tanger şi să pun în funcţiune o staţie Radio Europa, cu ştiri, informaţii şi idei de unificare, sub orice formă, federală sau confederală, cum era mai potrivit, spre a putea face faţă puhoiului rusesc care, de secole, e în continuă expansiune, în Est până la Marea Chinei, iar în Vest prin anexări şi zone de influenţă, care i-au dus diviziile nu numai la Berlin, dar şi la Praga, în inima Europei.

Toate aceste idei, sentimente şi iniţiative mi-au venit acolo, la Tanger, după tristele avataruri de la Praga, ceea ce a marcat începutul activităţilor mele în sprijinul ideii europene.

Dar orice activitate nelucrativă cere să fie susţinută şi finanţată de o altă activitate lucrativă, care să furnizeze pe plan local fondurile necesare, fără a depinde de surse din ţările europene, care ar fi fost secătuite, dacă aceste ţări ar fi căzut în braţele URSS. Pentru acest motiv, am imaginat şi creat o societate anonimă, Dragongas, cu sediul la Tanger, pentru distribuţia gaz-butanului în butelii, cererile crescând încet-încet, dar sigur, în toate ţările, acesta fiind cel mai modern, mai practic, mai curat şi mai ieftin combustibil domestic. Concurenţa franceză, hidoasă prin manevrele de împiedicare a tuturor iniţiativelor, natural că ar fi stăvilit o nouă iniţiativă a mea, (cum s-a întâmplat mai târziu cu furfurolul în Franţa), unde numai societăţile autohtone distribuiau butanul prin filialele lor din Maroc. Deci, n-aş fi putut niciodată să obţin gaz şi să-l îmbuteliez în staţiile francezilor, prevăzute cu depozite de umplere. A trebuit să consider, încă de la început, posibilitatea unui import direct şi depozitarea gazului într-un mic stabiliment, pe care îl căutam în jurul portului, spre a-l putea lega cu o conductă pentru descărcarea dintr-un vapor butanier.

Nu erau multe terenuri disponibile, potrivite pentru astfel de activităţi. Cu această ocazie, am constatat că pământul african de la strâmtori e în continuă şi vizibilă mişcare, la scurte distanţe de timp prezentându-se la suprafaţă crăpături adânci cât palma, chiar de la o zi la alta. Construcţiile trebuiau să ţină seama de această particularitate a terenului, la fundaţii. Mai mult, se impunea ca ţevile să fie aeriene, spre a nu fi supuse unor rupturi din cauza acestor mişcări cu consecinţe lesne de imaginat într-o manipulare de inflamabile. Până la această modalitate de import, stabilimentul ar fi servit ca depozit pentru butelii importate pline cu GLP.

Până la urmă, am preferat un teren mai îndepărtat de port, dar situat totuşi în faţa golfului, un spaţiu de pe coasta de Nord, care se preta la astfel de instalaţii, izolată, cu dificultăţi doar de acces de la drumul provincial, care era la înălţime. Planuri şi proiecte care n-au avut urmare imediată, distribuţia buteliilor trimise din Italia dezvoltându-se încet. Vânzările la prăvălia deschisă pentru stimularea consumului aveau tocmai scopul de a accelera interesul pentru noul combustibil. Reprezentanţii firmei nu-şi dădeau prea multă osteneală şi rezultatele se lăsau aşteptate. Nu puteam să acord prea multă atenţie acestui sector, deoarece pentru anul următor pregăteam campania de lansare pe plan naţional a distribuţiei de gaz prin societatea ButanGas, în Italia, care oferea cu totul alte posibilităţi şi perspective. Astfel, am lăsat iniţiativa de la Tanger pe seama unui director local şi apoi am numit un reprezentant italian la faţa locului, venit de la Malaga.

Pentru toate aceste iniţiative, care s-au deschis ca un evantai, fără a fi stânjenit de gelozie şi invidie, ca în Portugalia, am închiriat un frumos apartament pe artera principală a oraşului, în Bd. Pasteur 43, et. 2, care avea, în partea opusă, o privire directă spre golf şi spre Italia. Chiar cu antena rudimentară instalată pe balcon, am putut stabili legături prin radio cu preşedintele asociaţiei italiene de radioamatori, Curzio Bellini, pentru a verifica posibilităţile de comunicare cu Italia. Apartamentul foarte prezentabil, nou, construit de europeni, l-am mobilat, dotându-l cu covoare marocane, pe piaţă bine apreciate şi chiar obiect de export. Aveam să le recuperez după o vreme, aducându-le în birourile de la Madrid. Am introdus şi banconul, o tejghea înaltă, specifică, de la care vine şi numele instituţiei, „banco“ sau „bancă“, pe care erau perfectate operaţiunile financiare, schimburile de bani, scont de poliţe, casă etc. Acest apartament avea unele încăperi destinate locuinţei mele, cât timp eram acolo şi cedate, după plecarea mea, secretarei elveţiene găsite printr-un anunţ la mica publicitate. O elveţiană, în căutare de lucru, solicita serviciu în Africa... Nu înţelegeam de ce-şi părăsise ţara, Elveţia, civilizată, şi prefera să umble prin lume, fixându-se temporar pe undeva, spre a-şi relua apoi zborul în altă direcţie a continentului negru. Am apreciat-o, căci orice nordic are simţul datoriei şi al obligaţiilor, ce decurg din plata unui salariu, doar că avea un caracter dur şi nu era lesne să-i scoţi din cap propriile idei. Când îşi dădea seama de adevărul şi de justeţea spuselor şi instrucţiunilor mele, bazate pe psihologia practică învăţată de la Dale Carnegie, atunci accepta să ducă la îndeplinire, cu mai mult entuziasm şi energie, misiunea dată.

Ca orice nordic, nu făcea caz şi ţinea şi ordine în birou şi puţin prin casă, instruind-o pe arăboaica pe care o angajase pentru curăţenie zilnică, deoarece mână de lucru necalificată exista din abundenţă. Se simţeau chiar şi efectele şomajului, ca în toate ţările arabe şi subdezvoltate, munca fiind lăsată pe-al doilea plan, pe primul fiind rugăciunile numeroase în timpul zilei, când, la sunetul muezinului, ca alarma unei incursiuni aeriene, totul se oprea. Arabii se retrăgeau în temple, pentru mătănii şi gimnastica rugăciunii, neînţeleasă, recitată dintr-un Coran scris în vechea limbă arabă. Angajând ulterior şi un italian pripăşit pe la Tanger, ca vânzător şi inspector comercial, acesta a colaborat cu secretara elveţiană şi a reuşit poate cu mai mult succes decât alţii să pătrundă în fortăreaţa misterelor sale, astfel încât, la un moment dat, după o perioadă, cei doi s-au căsătorit, transferându-se peste mai mulţi ani în Italia, unde au venit de câteva ori să mă vadă. Numele său era Giuseppe. Numele elveţiencei l-am uitat şi astfel a rămas anonimă.

Iniţiativele în vechiul Tangis, oraş comercial, renumit de pe timpul romanilor – acum oarecum decăzut prin comerţul de stradă, cu prăvăliile ticsite sau îmbâcsite de marfă ale artizanilor locali ce formează aşa-zisul *suk* (cartier) – au fost posibile în acele luni cât am stat la Tanger, nelipsindu-mi mijloacele financiare

şi capitalurile acumulate în anii precedenţi de activitate cu produse petroliere, în cantităţi apreciabile.

Nu cunoşteam pe nimeni. Primul italian întâlnit a fost un electrician, instalator şi vânzător de aparate, un oarecare Renato Roncoroni, căsătorit cu o franţuzoaică robustă, bine dimensionată, mai ales în raport cu el, care era înalt, cu părul vâlvoi, slab, cu nasul butucănos, cu braţe lungi şi mâini mari, cu ochi limpezi şi ten gălbui, trăsături pe care le-a transmis în întregime fetei sale, atunci de doisprezece ani, care apoi, ajunsă la maturitate, a preluat formele rotunde ale mamei. Auzind că sunt din Milano, m-a introdus în colonia italiană unde, din când în când, erau manifestări culturale şi chermese, cu ocazia unor aniversări sau sărbători patriotice. Sentimentul şi legătura cu ţara de origine au rămas întotdeauna vii, în coloniile italienilor din străinătate, care, împreună, reprezintă încă o Italie de 60 de milioane de locuitori. Cele mai numeroase colonii de italieni sunt în Statele Unite, în America de Sud (Venezuela, Argentina), dar limba italiană nu s-a impus în altă parte ca franceza, spaniola sau portugheza, ci doar în Somalia şi în Eritreea (Etiopia), unde italiana a devenit a doua limbă a localnicilor.

În aceste ocazii, am cunoscut diferiţi italieni, pentru care eram un „conaţional“, datorită rezidenţei mele de mulţi ani în Italia. Originea stabileşte o legătură mai strânsă între străini, consideraţi în Africa drept europeni. În Africa de Sud, mai târziu, îmi făcea plăcere să fiu numit „european“, când am luat iniţiative în această ţară, creată, organizată şi populată de albi, şi apoi invadată de populaţiile bantu de la ecuator, venite în căutare de locuri de muncă, pe care le-au creat aceşti europeni, stabiliţi aici de pe vremea hughenoţilor şi chiar mai înainte, o dată cu începerea navigaţiei în jurul continentului de către portughezi.

Reuniunile europenilor în diverse ţări din străinătate au o caracteristică şi o atmosferă deosebite. Fiecare comunitate sau colonie evocă patria îndepărtată, din aceeaşi Europă, care are

atâtea valori culturale comune, în diverse ţări, putând totuşi uşor să se unească, spre a redeveni o putere mondială şi a nu mai fi „obiect“, ci „subiect“ în istoria lumii. La serbările italiene din vara acelui an, am fost prezentat şi administratorului oraşului internaţional Tanger, care, în acea perioadă, era un ambasador italian. I-am cunoscut şi familia şi n-am putut să nu o remarc pe frumoasa şi inteligenta fată a diplomatului, supremă autoritate a zonei, întreţinându-mă bucuros cu ea în conversaţii plăcute şi invitând-o la dans. Nemenţinând mai strânse relaţiile la noile vizite în Tanger, legăturile s-au pierdut fără urmă, intrând în amintirile plăcute ale vieţii.

Fiind vorba de sexul slab, dar frumos, mărturisesc că fusesem măgulit să primesc, de la etajul superior, mesaje lăsate cu o sforicică pe balconul meu, din partea junei americane de cincisprezece ani, fata consulului, la care nu ştiam cum să răspund. Imaginea americană în lume şi poziţia dominantă de mare putere impuneau, chiar în relaţiile dintre persoane, o anumită distanţă. Mai mult decât un surâs într-o întâlnire bine studiată de americană, într-o după-amiază, când am ieşit în oraş, relaţiile de bună vecinătate nu au depăşit limita convenţionalului, ceea ce, încet, a dus la răcirea sentimentelor.

În plan sentimental, arabii sunt foarte rezervaţi, casele lor sunt închise, iar, dacă vreodată primesc oaspeţi, la masă stau doar bărbaţii, femeile nu apar, limitându-se la pregătirea bucatelor şi mâncând numai în cazul în care mai rămâne ceva. Obicei curios, marocan, de care am scăpat doar la inaugurarea Dragon-Gas-ului, când am stabilit raporturi umane, *human relations*, în vederea unei asocieri cu familia Lazrak. Această familie şi-a trimis vlăstarul la Paris, pentru a-şi lua doctoratul în drept. Am fost invitat la masă, dar am preferat să-l trimit pe colaboratorul meu, Celso Vallar. El a primit astfel supremul semn de cinstire, când stăpânul casei, aşezat cu picioarele încrucişate, dar rezemat pe nişte perne înalte de piele, frumos cusute, a pregătit în palmă un cocoloş de

cuşcuş, punându-l în gura oaspetelui. Bineînţeles, stăpânul se spală pe mâini, dar, după masă, căci nu e frumos să strângi mâna cuiva, la despărţire, iar degetele tale să fie lipicioase şi unsuroase. Alte obiceiuri arabo-marocane sunt şi cele ce exprimă supremul respect, consideraţie şi un fel de supunere, de a săruta mâna celor mai de seamă, dar nu partea superioară, ca la doamnele în vârstă din Europa, ci palma mâinii, adesea asudată.

Timpul liber (şi ei au atâta timp liber, iar la Ramadan dispun de o lună întreagă) îl petrec într-un fel de cafenele-baruri, unde servesc în pahare înalte ceai de mentă proaspătă, pe care îl ridică între degetul mare şi cel mic, şi beau această apă colorată şi parfumată, ţinând între dinţi o bucăţică de zahăr cubic cu care îndulcesc ceaiul pe măsură ce-l beau. În Maroc, ca în toate ţările arabe, cu excepţia Turciei, era obiceiul de a se purta turban sau fes, cu ciucure care se lasă pe faţă, lung şi negru, peste culoarea roşie purpurie. Hainele, foarte simple, de pânză albă, erau înfăşurate după felul togii romane, dar deasupra, mai ales înspre seară, când răcoarea coboară din Munţii Atlas, obişnuiesc să poarte un fel de pelerină albă de lână, cu o glugă, pe care o ridică în caz de nevoie. Acest veşmânt se numeşte *gelaba* şi este purtat de mai toate popoarele arabe.

Într-o după-amiază, spre seară, mi-am cumpărat şi eu un turban şi l-am pus pe cap într-un bar, dar, pentru a nu fi privit cu duşmănie, am ţinut cu prudenţă sub braţ un frumos volum în limba franceză, Coranul lui Mahomed, pe care am început să-l citesc. Am rezistat la o bună parte din text, dar am găsit maxime religioase şi recomandări morale, dar şi juridice şi sanitare, căci Coranul este un „corpus“ complet, care pleacă de la cele mai simple reguli de igienă, până la cele mai înalte consideraţii filozofice şi etice. Această scriptură sau carte a cărţilor, care-l pune în prim plan pe Mahomed, fără a-l considera fiu al lui Dumnezeu, născut în circumstanţe misterioase, îl recunoaşte pe Iisus Nazarineanul ca profet. De asemenea, recunoaşte şi alţi profeţi semiţi evrei şi

reprezintă legiuirea de bază a întregii lumi islamice, lume cu mari efecte şi afirmări în trecut, în istorie. Astăzi, această lume ţine în loc evoluţia civilizaţiei şi nu permite adaptarea completă la civilizaţia europeană extinsă în lume. Nu atât pentru scrierea arabă, departe de raţionalitatea alfabetului latin internaţional, dar înseşi excesul de cult şi rugăciune în lumea modernă, bazată pe ştiinţă şi tehnologie, împiedică şi întârzie adaptarea lumii islamice la ritmurile de azi. La fel, reducerea calendarului de muncă, de la 12 la 11 luni, o lună începând cu Ramadanul, când nu se lucrează, nu se mănâncă, se lâncezeşte toată ziua, corpul refăcându-se după apusul soarelui. Atunci toţi devorează din belşug mâncăruri grele, bucate bazate pe seu de oaie şi grăsime din coada berbecului. În felul acesta, carnea de ovine nu este mai uşoară decât cea de porc, interzisă popoarelor semite din pricina trichinozei, boală teribilă, care uneori infestează porcinele din ţările calde, fapt pentru care a fost interzisă prin Coran, iar mai înainte, prin Vechiul Testament. Chiar sângele care stagnează în corpul animalelor e considerat dăunător şi de aceea semiţii evrei mănâncă animalele sacrificate după metoda cuşer, ceea ce a dus la instituirea meseriei de haham.

¸ările calde, locuite de semiţi, arabi, evrei, fenicieni, ieşiţi din aceeaşi seminţie, care a dus la o practică teribilă de ciuntire a corpului uman, pentru evitarea infecţiei organului masculin, duc o permanentă lipsă de apă. Se pune întrebarea de ce şi astăzi, în plină civilizaţie, la baza căreia stă apa, continuă să se practice tăierea împrejur, devenită un ritual repulsiv în mentalitatea modernă. La fel ca şi „intubaţia“, adică cusutul organului femeiesc la tinere până la măritiş, când sunt descusute. Sau obiceiul practicat tocmai în Maroc, în unele zone muntoase, de a bloca o maimuţă într-o deschidere rotundă în tăblia mesei, pentru a-i tăia ţeasta cu ferăstrăul şi a-i mânca apoi creierii cu linguriţa, în ţipetele disperate ale animalului, atât de asemănător cu omul. Sunt obiceiuri barbare, împietări asupra organismului viu, făurit de natură şi

care trebuie protejat prin acorduri internaţionale, cu concursul Naţiunilor Unite. Necesită un adevărat cod de legi care să se refere la limitarea ritualurilor barbare practicate de secte religioase, care îi ciuntesc sau îi răstignesc pe credincioşi, împingându-i adesea la sinucidere şi moarte colectivă.

Deşi marocanele sunt ţinute departe de distracţiile publice şi puse sub cheie, mai ales seara, se mai întâmplă ca, după apusul soarelui, pe întunecate, să mai vezi şi câte o tânără bine înfăşurată, dar însoţită întotdeauna de o fată mai mică, pentru mascarea intenţiilor lubrice, spre a nu fi bătută de arabii care stau la pânda moravurilor. Cu toate aceste precauţii, cea mai veche profesiune a omenirii a găsit modalităţile de a prospera în zilele noastre. Astfel, într-o seară, îndreptându-mă spre casă, am văzut aşezată pe trotuar, lângă zid, o tânără marocană care, când am ajuns în dreptul ei, a lăsat să cadă şalul de voal de pe faţă până la ochi, spre a fi mai bine remarcată şi preţuită, alături de o fată de doisprezece ani, ca acoperire, care abia începuse să îmbobocească şi mi s-a adresat în limba franceză:

– *Est-ce que tu veux que je couche avec toi?*

Am rămas surprins şi, privind în dreapta şi-n stânga, nevăzând pe nimeni, am întrebat:

– *Mais, toi, qui es-tu et qu'est-ce que tu fais?!*

– *J'ai 17 ans, je suis divorcée et je veux venir avec ma petite amie chez toi.*

Mirat de această propunere, mi-am adus aminte de povestea domnului de la Bucureşti, care, stând pe o bancă în Cişmigiu, observă că alături de el s-a aşezat o tânără destul de apetisantă, care l-a întrebat direct: „Vrei să mă culc cu tine?“ folosind exact acelaşi limbaj ca tânăra marocană, poate şomeră şi lipsită de bani. Bucureşteanul, după un moment de ezitare, i-a răspuns: „Mulţumesc, dar nu mi-e somn!“ Putea să fi fost şi altfel, povestea!

Două luni şi mai bine în Maroc, în legătură totuşi cu Milano, dar considerându-mă în misiune specială, pentru crearea unei noi baze de activitate, în siguranţă, în Africa, au trecut repede. Suficient ca să cunosc noul sector şi să las o nouă organizaţie înfăptuită, *in nuce,* pentru a fi dezvoltată ulterior. A venit şi ziua întoarcerii în Italia, în Europa încă neocupată de ruşi şi am hotărât să mă îmbarc pe renumitul transatlantic *Rex,* cu un tonaj de circa 30 000, ce se întorcea din Statele Unite. În acest scop m-am deplasat la Gibraltar, vizitând cu interes acest teritoriu mult disputat, plin de prăvălii indiene, comerţul fiind monopolul acestei rase, ieri ca şi azi.

Când, pe la apusul soarelui, a apărut în rada portului Gibraltar, transatlanticul mi s-a părut o adevărată insulă plutitoare. Modern pentru acea epocă, era dotat cu tot ceea ce le trebuia pasagerilor în cursul unei călătorii care putea să dureze uneori săptămâni şi chiar luni întregi. Am obţinut loc într-o cabină liniştită, având-ul ca tovarăş de călătorie pe un tânăr inginer italian angajat la societatea Esso, care se întorcea de la un curs organizat la New Jersey, lângă New York. Am aflat multe lucruri utile de la acel inginer, în cursul celor trei zile de navigaţie, căci vaporul făcea o escală la Napoli, unde debarca o parte din pasageri, şi apoi la Genova. Deşi am stabilit solemn să ne revedem, spre a finaliza unele propuneri de colaborare cu Esso, n-am mai avut prilejul să-l revăd vreodată.

În portul Genovei mă aşteptau fratele meu, Zeno, precum şi contabilul De Caro. Ei m-au pus la curent cu problemele societăţilor mele şi, mai ales, cu preparativele pentru deschiderea băncii constituite sub numele de Banca Gallia et comp. Milano mă prindea în vârtejul activităţilor zilnice ale biroului, cu colaboratorii, cu funcţionarii, cu distribuitorii. Am făcut o şedinţă şi i-am informat pe toţi asupra iniţiativelor luate în Portugalia şi în Maroc. La vârsta de treizeci şi doi de ani, adăugam încă o ţară la

salba celorlalte cunoscute anterior (Austria, Italia, Cehoslovacia etc.), definind structurile unui viitor concern.

Văzând că situaţia politică devine tot mai critică în Europa, din toamna acelui an mi-am concentrat mai mult eforturile în Italia, unde economia evolua cu paşi mari, era în plină efervescenţă şi oferea mult mai multe garanţii de succes. Mi-am recăpătat curajul, mai ales când am observat că moneda italiană prindea putere, ajungând să primească şi Premiul Oscar, un gen de recunoaştere internaţională, ca rezultat al eforturilor de reconstrucţie, renaştere, dezvoltare industrială şi comercială internaţională.

Experienţa cehoslovacă şi cunoaşterea mai bună a nemerniciei umane, a clienţilor mei de la Milano, pe care-i aprovizionasem în momente grele, facilitându-le dezvoltarea, m-au determinat să mă gândesc la organizarea temeinică a distribuţiei directe de gaz-butan la consumator, pe o piaţă în plină creştere. Am început să trasez jaloane juridice şi financiare în acest scop.

Crearea ButanGas-ului

În anul 1946 am devenit primul importator de gaze lichefiate de petrol din Italia şi furnizor al celor două societăţi de distribuţie existente: Liquigas şi Pibigas. Dispunând de surse de aprovizionare şi de mijloace de transport, mă gândeam dacă şi când aş putea organiza o societate de distribuţie directă, la consumator. Realizarea ei punea însă problema finanţării, fiind necesar un capital însemnat pentru construirea depozitelor şi a staţiilor de umplere, precum şi a parcului mare de butelii, care duc în casele consumatorilor această nouă energie domestică.

Între timp, mai apăruse pe piaţă o mică societate de distribuţie, la Bari, aparţinând unui oarecare Cavallone, care a lansat pe piaţa din regiunea sa, marca „Domogas". El procura butanul şi propanul, preluând gazele de la rafinăria Anic de la Bari, altfel, arse în torţă, separându-le cu o coloană de fracţionare instalată pe un teren de lângă rafinărie, întocmai cum Liquigas-ul proceda la Veneţia-Mestre, preluând gazele de la rafinăria Irom.

Am hotărât să creez o societate cu numele ButanGas, cu un capital iniţial de un milion de lire, prin numele interpuse a doi funcţionari ai mei. Am realizat-o în ziua de 13 decembrie 1948, iar sediul se afla în Via Larga (Broadway-ul milanez). Mi-am dat seama că pe piaţa Italiei aveam faima de furnizor al societăţilor existente Liquigas şi Pibigas. Concesionarii judeţeni ai acestora, nemulţumiţi pentru diferite motive şi cu teama că vor rămâne fără gaz, au început să mă viziteze, solicitându-mi să îi iau în organizaţia mea de distribuţie directă. A început să se umple sala de aşteptare de concesionari aspiranţi. Astfel, primul a fost Galli de la Como, apoi Giuseppe Atanasio de la Bari şi atâţia alţii.

În această situaţie, după ce studiasem amănunţit sistemul de finanţare şi de autofinanţare indispensabilă, ca şi contractele de abonament, am hotărât să apar şi eu şi să pătrund pe piaţa Italiei, cu butelii corespunzând normelor italiene. Acestea impuneau ca toate buteliile de GLP să fie construite dintr-o tablă specială de oţel de circa trei milimetri grosime, pentru a putea fi încărcate cu propan, pentru care proba de exerciţiu era de 30 de atmosfere. Ulterior, a fost raportată la 35 de atmosfere, din cauza conţinutului mare de propilen al propanului comercial. În Italia, fabricarea buteliilor de butan nu era permisă, spre deosebire de Franţa, unde se distribuia numai butan comercial.

Plata buteliilor se făcea cu trate acceptate, care aveau astfel valoare de cambii, cu scadenţa la 90 de zile. Ele erau renovabile, şi în acest fel fabricantul Romaro putea să sconteze poliţele la bancă şi să încaseze suma cuvenită.

Nu dispuneam de capitaluri mari pentru a construi depozite şi instalaţii, pentru a cumpăra terenurile necesare şi a le racorda la căile ferate, pentru primirea gazelor în vagoane-cisternă. Prudenţa mă făcea să nu mă ating de cauţiunile încasate, şi nici de

garanţia primită de la concesionari pentru garantarea executării contractului. Am preferat să închiriez o parte dintr-un depozit de produse petroliere ale angrosiştilor Damiani e Giorgi de la Sesto San Giovanni, lângă Milano, cu racord feroviar aflat îndărătul unei magazii, în care am putut să instalez prima pompă electrică, cântarele necesare şi cada pentru proba etanşeităţii.

Problema cea mai mare o reprezenta contractul de abonament al clienţilor consumatori, cărora societăţile Liquigas şi Pibigas le asigurau furnizarea acestei energii domestice şi întreţinerea buteliilor timp de zece ani, contract care putea fi reziliat în orice moment, prin restituirea buteliei şi a cauţiunii-abonament, pentru anii de neutilizare a serviciului de gaz la domiciliu. Posibilitatea rezilierii contractului, în orice moment, la cererea clientului, crea o disparitate contractuală cu consecinţe neprevăzute, ce puteau duce la falimentarea societăţilor de gaz. Acestea erau obligate să facă investiţii în depozite şi butelii, rămânând legate de clienţi timp de zece ani, în vreme ce aceştia nu erau obligaţi să recurgă, pe toată această perioadă, la serviciile aceluiaşi furnizor, putând trece, fără nici o greutate, la concurenţă. Sumbra mea previziune s-a adeverit repede, când Agipgas-ul a introdus pe piaţă butelii fără cauţiune, ceea ce i-a atras un mare număr de clienţi pierduţi de Liquigas care a trebuit să le restituie şase miliarde de lire (zece milioane de dolari), iar Pibigas-ul, trei miliarde de lire (cinci milioane de dolari).

Recurgând la cunoştinţele mele juridice, însuşite la Universităţile din Bucureşti şi din Roma, am elaborat un contract care se asemăna cu cel al concurenţei, dar rezilierea sa nu se putea face fără un motiv considerat valabil de direcţia societăţii.

Noul contract elaborat de mine putea să satisfacă astfel clientela, ceea ce s-a şi întâmplat, şi nu am avut niciodată problema rezilierii masive a contractelor, estimate ulterior la circa două miliarde de lire. Pierderile s-au redus, în realitate, la mai puţin de o

sută de clienţi, spre deosebire de cele ale concurenţei, care a făcut şi alte mari greşeli contabile şi fiscale.

Aceste măsuri de precauţie mi-au dat curajul să mă lansez pe piaţa italiană şi să acord concesiuni judeţene, cu contracte pe termen limitat, renovabile, dar cu obligaţia pentru concesionari de a găsi un număr minimal de subconcesionari distribuitori, realizând vânzări anuale crescânde, care să-i oblige să lărgească distribuţia prin majorarea cifrei de afaceri.

Reţeaua de distribuitori s-a extins, în anul 1950, pe două treimi din Peninsulă, iar în 1951 a reuşit să acopere întreg teritoriul Italiei.

Investiţiile în depozitele aflate în diferite regiuni ale Italiei, pentru servirea promptă a clientelei şi reducerea costurilor transportului, implicau capitaluri şi finanţări însemnate, de care nu dispuneam. Primul pas a fost un examen detaliat al posibilităţilor financiare. Sursa erau beneficiile, care întârziau însă şi pentru realizarea cărora era nevoie de finanţarea unor campanii publicitare, costisitoare. Ca atare, era necesar să reperez alte surse financiare, începând cu majorarea capitalului şi obţinerea de credite fie de la bănci, fie prin emiterea de obligaţii.

Fondurile obţinute în urma activităţii societăţilor şi firmelor mele mi-au îngăduit să ridic capitalul la 250 de milioane de lire, dar acesta continua să fie insuficient pentru finanţările de anvergură ce se profilau la orizont.

Societatea financiară Fingas. Dacă aş fi avut un unchi în America – faimosul unchi Sam – cum au în genere capitaliştii italieni, cu fonduri „refugiate“ în străinătate, soluţia ar fi fost uşoară pentru capitalizarea societăţii ButanGas. Dar eu nu-l aveam nici pe unchiul Sam, nici nu dispuneam de fonduri în alte ţări.

Palatul din Via Larga 9, unde aveam locuinţa şi birourile, aparţinea societăţii Alleanza Assicurazioni. Palatul mi-a fost oferit mie de către constructor, în anul 1947, pentru suma de 145 de

milioane de lire din acea vreme, dar nu dispuneam de această sumă şi nici nu mă încumetam să semnez poliţe pentru o finanţare bancară, pe care orice bancă din Milano mi-ar fi acordat-o cu uşurinţă, contra unei ipoteci. Eram încă la începutul carierei şi, deşi mă lansasem în sectorul petrolier, cu rezultate bune, în domeniul imobiliar nu eram încă bine dumirit şi n-am avut deci curajul să iau această iniţiativă. Recent am reuşit să-l cumpăr cu 36 de miliarde (circa 22 de milioane de dolari) şi doresc să instalez aici Banca Italo-Română, spre a vedea permanent scris mare, în „City“ de la Milano, numele României, ceea ce va influenţa pozitiv schimburile şi imaginea ţării.

În calitate de locatar al clădirii, am avut ocazia să stau de vorbă cu fondatorul societăţii Alleanza Assicurazioni, Dr. Mario Gasbarri, priceput la asigurări şi care mi-a explicat cum a realizat această societate, bazându-se pe legea asigurărilor pe viaţă, care impune ca 70 la sută din premiile încasate pentru poliţele de asigurare emise să se investească direct în imobile, pentru garantarea plăţii indemnizaţiilor celor asiguraţi. Numai restul de 30 la sută din premii era destinat cheltuielilor generale şi intra în bilanţul societăţii. Am considerat această lege foarte interesantă şi mecanismul ei mi s-a părut asemănător cu cel al cauţiunilor-abonamente, care reprezentau, de fapt, nişte premii pentru garanţia de restituire a buteliilor.

M-am gândit atunci să creez o societate de asigurări şi finanţări, pe care am înfiinţat-o în anul 1950, dându-i numele de Fingas S.p.A. – Società Finanziaria Gas. Capitalul ei a fost la început de zece milioane. Dar nu capitalul acestei societăţi era important, ci acordul pe care l-a încheiat cu ButanGas-ul, de a prelua ca „premii“, sumele pentru „garantarea“ restituirii cauţiunilor buteliilor.

Avantajul cel mare era că Fingas-ul intra cu o justă motivare în posesia tuturor cauţiunilor-abonamente, care deveneau un fond financiar propriu, care putea fi folosit pentru finanţarea altor

societăţi sau pentru majorarea capitalului acestora, începând cu ButanGas-ul.

Fingas-ul a putut astfel să subscrie majorarea de capital, de la 250 de milioane la 1 250 de milioane de lire, ceea ce sporea considerabil prestigiul ButanGas-ului care putea, în acest mod, să decidă asupra emiterii de „obligaţii“, conform legii, până la valoarea capitalului social.

Mă aflam în staţiunea Montecatini Terme, în dorinţa de a-l întâlni pe preşedintele societăţii petroliere Esso, Enzo Cazzaniga, în vederea achiziţionării de către societatea sa, a marii cantităţi de benzină de aviaţie de importat în Italia, pe care o aveam disponibilă din compensaţia cu fibrele sintetice Italviscosa, trimise de mine în Mexic. Dacă sejurul la Montecatini nu a dus la realizarea imediată a vânzării acestei contrapartide de benzină de avion, în ciuda tuturor plimbărilor matinale pe care le-am făcut cu preşedintele, cu halba de apă termală în mână, în schimb, acel timp m-a inspirat în rezolvarea problemelor financiare ale ButanGas-ului.

Revenind la Milano, am procedat de urgenţă la punerea în practică a proiectelor mele, de majorare a capitalului societăţii, şi la studiul aprofundat al emiterii de obligaţii, proiect şi studiu pe care i l-am încredinţat lui Emilio Gambazza, de la Banca Italiei.

Societatea financiară Fingas mi-a fost de mare folos în Grecia, unde am creat o filială a sa, care a pus în aplicare Acordul de la Bruxelles cu Petrofina pentru asocierea lor într-o societate mixtă. Cu timpul, Fingas, după îndeplinirea funcţiilor sale asigurative în Italia, de garanţie şi investiţii, nu în imobile, ca Alleanza Assicurazioni, ci în acţiuni, a devenit mai utilă în Grecia. Atunci am socotit potrivit să „transfer sediul“ societăţii în această ţară, posibilitate prevăzută de Codul Civil italian, dar prea puţin utilizată, din cauza implicaţiilor valutare şi fiscale. Se ştie că dreptul fiscului de a taxa veniturile societăţilor se prescrie după cinci ani şi, din acest punct de vedere, nu exista nici o problemă, căci

Fingas-ul nu a realizat beneficii taxabile. Sub aspect valutar, nu s-au pus probleme deosebite, deoarece proprietarii acţiunilor Fingas-ului, al cărei capital l-am redus între timp, puteau să aibă participaţii în străinătate. De altfel, însuşi Ministerul Comerţului Exterior autoriza investiţiile în străinătate, îndeosebi atunci când acestea favorizau exportul de produse italiene. Pentru facilitarea operaţiei de transfer al sediului Fingas-ului în Grecia, am mutat temporar sediul său în Sicilia, la Palermo, unde notarul Vito di Giovanni, care urma să efectueze operaţia, a promis să obţină omologarea deciziei adunării generale a societăţii, din partea tribunalului, întrucât aceasta era perfect legală.

Transferul de sediu în străinătate reprezenta un caz foarte rar, pe care *Revista de drept internaţional* a Greciei a socotit util să-l comenteze într-un articol semnat de un profesor universitar. În felul acesta, în Grecia a apărut o societate constituită în străinătate, care şi-a transferat sediul şi s-a supus legilor greceşti. Realizarea acestei operaţii complexe a fost posibilă datorită cunoştinţelor mele juridice pe care mi le însuşisem la universitate, gândirii logice riguroase precum şi spiritului inovator care mă făcea să caut mereu soluţii noi, mai bune şi mai îndrăzneţe.

Organizarea tehnică. Primul depozit improvizat de la Sesto San Giovanni a corespuns o vreme tuturor necesităţilor de umplere a buteliilor, dar nu putea să servească întreaga Italie. L-am numit ca şef al instalaţiilor pe Giorgio Tamietti, fost funcţionar la firma Cidca din Mantova, „achiziţionat“ împreună cu instalaţiile. I-am încredinţat organizarea şi supravegherea operaţiunilor de recepţionare, umplere şi expediere a buteliilor, pentru a evita furturile, oricând posibile, întrucât vagoanele-cisternă conţineau întotdeauna o cantitate de gaz în plus, cântărirea lor efectuându-se cu bascule foarte mari şi cu o aproximaţie de una până la două tone, corespunzând la 100 sau chiar la 200 de butelii. Tamietti era foarte scrupulos. Avea un profund simţ al datoriei, o fire gravă şi serioasă. Nu surâdea decât foarte rar. Avea o faţă

ovală, fără vârstă, puţin zbârcită, chiar din tinereţe, şi trăia singur. Nu cred că fusese vreodată căsătorit. Locuia chiar în clădirea unde se aflau birourile, la intrarea în depozit, care devenise, de fapt, în întregime casa lui.

Curând, am luat un nou colaborator cu pregătire universitară, pe George Caraiani, aromân originar din Bulgaria, rămas după studii în Italia. Foarte conştiincios şi onest, a fost o garanţie deosebită ca prima unitate productivă să funcţioneze bine, fără surprize. Mai târziu cine ne-a adus unele surprize a fost un fost *carabiniere* – jandarm, pripăşit printre angajaţii noştri ca paznic. Din aceste motive prima „uzină“ a ButanGas-ului ajunsese foarte eficientă, deşi avea puţini muncitori, care îndeplineau toate operaţiile legate de umplerea şi controlul buteliilor, şi, totodată, urcau ei înşişi buteliile în camioane, căci nu exista o rampă de încărcare. Au devenit cu toţii atleţi şi, lucru serios, respirând butanul se îngrăşau, căpătând un aspect sănătos şi prosper. Dar toate au o limită, şi „uzina“ de la Sesto San Giovanni avea şi ea limitele sale.

Era absolut necesar să se construiască de urgenţă o mare uzină – deşi nu era vorba chiar de o uzină, deoarece nu producea nimic, ci doar pregătea un produs pentru consum – cu rezervoare mari sub presiune, pentru depozitarea gazului adus de la rafinăriile de petrol şi pentru decantarea lui, în vederea eliminării impurităţilor şi, totodată, pentru umplerea, controlul şi expedierea buteliilor la concesionarii provinciali. Ca pentru orice depozit petrolier de categoria A (benzină şi gaz), regulamentul prevedea distanţe de siguranţă între gard şi depozit, şi impunea o suprafaţă minimă corespunzătoare. Problema era unde să găsesc un asemenea teren, care să ţină totuşi de oraş. Societatea Pibigas cumpărase un teren lângă rafinăria din localitatea Rho, la 13 km de centrul oraşului Milano, pe care a construit prima sa uzină, cu racord feroviar. Rafinăria de la Rho polua tot oraşul Milano atunci când vântul sufla dinspre nord, iar revista umoristică *Candido* avea o coloană

fixă intitulată *Putz of Milan* („Duhoarea de la Milano“). Repulsia milanezilor pentru rafinărie s-a răsfrânt şi asupra Pibigas-ului, care aducea în casele lor gazul domestic, amestecat cu mercaptani rău mirositori, pentru a permite detectarea eventualelor pierderi de gaz.

Tocmai în acel an am avut şansa să găsesc terenuri disponibile, vândute la mezat în urma falimentului marii firme de avioane Caproni, căreia guvernul îi interzisese reducerea personalului pentru motive sociale! Am tratat cumpărarea lor cu comisarul numit de tribunal, comerciantul Roda, devenit apoi senator. Aşadar, cinci hectare urmau să fie departajate şi scoase la vânzare. Singurul cumpărător eram eu, reprezentând societatea ButanGas. Terenul mi-a fost atribuit pentru 50 de milioane de lire, ceea ce constituia un preţ rezonabil – o mie de lire pe metru pătrat – datorită faptului că, pe lângă unele rezervoare de carburanţi (benzină, motorină), pe acest teren se aflau şi mai multe hangare, pe care le-am putut utiliza pentru depozitarea materialelor şi instalarea pompelor şi motoarelor. Nu mai rămânea de construit decât un mare hangar deschis pentru recepţionarea buteliilor, spălarea, vopsirea şi umplerea lor cu gaz. Cantitatea de gaz introdusă în fiecare butelie era măsurată exact cu ajutorul unor cântare automate, montate pe o platformă circulară mobilă.

Transportul buteliilor de la locul de umplere la cada cu apă, folosită pentru verificarea eventualelor pierderi de gaz, se făcea pe şenile, care funcţionau în mod continuu. Buteliile erau apoi sigilate şi transportate la locul de încărcare în camioane sau vagoane feroviare. Înainte de toate aceste operaţii, buteliile goale erau triate, alegându-se cele care trebuiau revopsite.

În depozit au fost instalate şase rezervoare cilindrice, de câte 120 mc fiecare, construite la Genova din tablă de oţel specială, foarte rezistentă. Acestea erau legate prin conducte cu sala pompelor, de unde gazul era trimis la locul umplerii buteliilor sau a camioanelor-cisternă. Pentru cântărirea acestora din urmă şi

totodată a vagoanelor-cisternă, se folosea o basculă care ştanţa în mod automat greutatea lor... fără şofer.

O parte din teren a fost destinată unei alte iniţiative paralele, şi anume construirii unei instalaţii-pilot pentru producţia furfurolului, din coceni de porumb sau pleavă de grâu. Din furfurol se obţinea nailonul, folosit la fabricarea ciorapilor de damă, în locul mătăsii, dar care avea însă cu totul alt efect... Aduceam astfel un alt serviciu gospodinelor, pe care le „fericeam“ oricum cu gazul butan, după sloganul-reclamă lansat la Atena: „Petrogaz (marca de acolo), fericirea gospodinelor!“

Construirea depozitului a durat destul de mult. Mai întâi, au fost elaborate şi aprobate planurile respective, iar apoi s-a trecut la amenajarea terenului, instalarea rezervoarelor, construirea sistemului împotriva incendiului şi a reţelei de apă, instalarea unui grup electrogen automat pentru furnizarea electricităţii în momente de emergenţă.

Între timp, depozitul de la San Giovanni făcea faţă tuturor cererilor, fiind la înălţimea reclamei: „Oriunde popositi, ButanGas găsiţi!“ Am sporit, desigur, personalul cu noi angajaţi, luându-l, cum am mai spus, pe George Caraiani, avansat şef ulterior, care l-a înlocuit pe Giorgio Tamietti, în final căzut în păcatul lăcomiei de aur!

De altfel, însuşi „directorul“ tehnic, omul de încredere care a supravegheat construcţiile edilitare, a ajuns să factureze ButanGas-ului şi zidurile existente pentru a-şi procura fonduri în vederea cumpărării unui avion personal. Fratele Jianu!

Planurile construcţiilor edilitare trebuiau semnate de un inginer responsabil. Oferta cea mai avantajoasă a prezentat-o un inginer de la Bologna, căruia mai târziu i-am încredinţat elaborarea planurilor uzinei de la Napoli, unde ni l-a lăsat „în dotaţie“ pe tânărul inginer Volpe. Construcţia efectivă a depozitului a fost realizată de două întreprinderi, cea mai mică dintre ele făcând reparaţiile, unele modificări şi zidul împrejmuitor, interminabil...

Hangarul cel mare avea doar un acoperiş, fără ziduri pentru evitarea pericolului unei „deflagraţii“ datorită micilor pierderi de gaz în „loc închis“ provocate de închiderea şi deschiderea robinetelor.

Am înţeles că pentru direcţia tehnică nu este suficient un „medic“ – fratele –, ci un „inginer“. L-am angajat pe inginerul Lorenzo Dotta de la Bologna, din regiunea Emilia Romagna, care, timp de şapte ani, a supravegheat construirea depozitelor noastre plecând apoi în Argentina, pentru a dota această ţară cu conducte de gaz metan.

Între timp, directorul tehnic al societăţii Liquigas, Michele Stepanoff, rus alb din naştere, la trup şi la suflet, studiat şi trăit în Italia, care devenise prietenul nostru, s-a pensionat şi a creat o societate de consultanţă în domeniul GLP-ului şi al conductelor marine, care lucra, de fapt, aproape în exclusivitate pentru noi, în Italia şi în ţările unde creasem societăţi de distribuţie. Acesta acumulase numeroase şi profunde cunoştinţe în materie, în Italia, unde urmase studiile, absolvind faimosul Institut Politehnic de la Milano. Stepanoff tatăl plecase din Rusia cu fiul său, trecând prin China şi ajungând apoi în Italia, unde a trăit aproape toată viaţa, iar când a rămas văduv, a plecat la Ierusalim şi s-a călugărit. Misticismul sufletului rusesc este profund şi imprevizibil.

Lui Dotta i-a urmat un discipol de-al său, topograful Eros Zanni, care a deţinut această funcţie aproape treizeci şi cinci de ani. Între timp, biroul tehnic de la Milano, din care fac parte mai mulţi topografi şi desenatori, s-a dezvoltat mult, întrucât serveşte toate societăţile noastre din Europa.

La Ministerul Industriei există o Comisie Tehnică a Inflamabilelor, pentru reglementarea regimului de funcţionare a depozitelor de materii inflamabile, la care participă şi Ministerul de Interne, prin Direcţia Pompierilor. Deşi era numai subinginer, Eros Zanni a câştigat atâta consideraţie şi autoritate, încât a fost numit membru permanent al acestei comisii, făcând astfel cinste

societăţii noastre. Un cancer l-a doborât recent, fiind regretat de toţi din sectorul GLP.

Comisia preţurilor din acelaşi minister a luat societatea noastră ca „model“ pentru stabilirea preţurilor maxime ale GLP-ului, considerând costurile noastre ca bază de referinţă, ceea ce reprezenta o dovadă a bunei administraţii a ButanGas-ului. Societatea de stat Agip Gas făcând parte din grupul Eni, cu activităţi petroliere multiple şi cu costuri greu de precizat, nu putea furniza date veridice în acest scop.

Normele tehnice italiene, spaniole şi cele franceze corespund cel mai bine realităţii, deoarece ţin seama de faptul că orice exces tehnic se repercutează asupra costurilor şi ridică preţul la consumator, căruia produsul şi serviciul trebuie să i se ofere în condiţiile cele mai avantajoase din punct de vedere comercial. Aceste consideraţii au promovat consumul, care a ajuns foarte ridicat, Spania fiind, din acest punct de vedere, prima în statisticile europene.

În Germania, Anglia şi Franţa, care au multe rezerve carbonifere, s-a dezvoltat în mod deosebit „distilarea cărbunelui“ pentru obţinerea gazului de iluminat la oraşe. La Paris, în Place de la Concorde, felinarele folosesc şi azi acest gaz, contractul de concesiune pe 99 de ani nefiind încă expirat.

Comercializarea GLP-ului. La crearea societăţii ButanGas, în Italia consumul de gaz în butelii era la începuturile sale. Liquigas-ul vindea 4 000 de tone de GLP din producţia proprie şi alte câteva mii de tone furnizate de mine. Pibigas-ul începuse vânzarea în 1947 cu 500 de tone, contractate în Franţa. La un moment dat, contractul francez nu a mai fost satisfăcător, din cauza problemelor tehnice pe care le ridica. Din fericire, am fost în măsură, până în 1949, să furnizez Pibigas-ului tot GLP-ul necesar, (importat de mine din Cehoslovacia), prin care societatea s-a afirmat bine pe piaţă.

Piaţa trebuia formată şi avea un potenţial enorm, după cum s-a dovedit ulterior, consumul actual fiind de 2 250 000 de tone. Pentru dezvoltarea pieţei era nevoie să fie luate o seamă de măsuri comerciale, privind nu numai distribuirea buteliilor, ci, în primul rând, vânzarea aparatelor de consum, respectiv a maşinilor de gătit. Pe piaţă apăruseră societăţile Fargas, Electrolux, Merloni şi atâtea altele, care ofereau, prin reţelele lor de distribuţie, maşini de gătit mici şi mari, şi cuptoare. Vânzarea aparatelor de consum forma clienţi, care aveau nevoie de butelii. Organizaţia comercială a ButanGas-ului a ţinut cont de această exigenţă. Nu toţi aceşti vânzători de aparate puteau să devină „concesionari" direcţi ai ButanGas-ului şi pe piaţă se simţea nevoia unor furnizori angrosişti. Pentru organizarea reţelei comerciale a ButanGas-ului, l-am numit director comercial pe Silvio Amoroso, cu care discutasem aspectele de mai sus. I-am spus:

– Domnule Amoroso, vorbim cu toţii de cererea crescândă de GLP în Italia, dar uităm că acesta se vinde în butelii şi că butelia este un accesoriu al instalaţiei domestice de gătit alimente.

– Dar de ce, *dottore,* consideraţi accesorie butelia noastră, care reprezintă obiectul activităţii pe care o desfăşurăm?

– Este adevărat, dar cererea de butelii este condiţionată de existenţa aparatelor de consum. Din acest motiv, este bine să luăm legătura cu fabricanţii de aparate, spre a-i stimula să producă la preţuri rezonabile, facilitând crearea clientelei şi determinându-i să vândă mai mult, la preţuri mai mici.

– Asta nu este o problemă, *dottore*. După ce fabricanţii şi-au dat seama că am ieşit pe piaţă şi că am numit primii „concesionari provinciali", s-au şi prezentat oferindu-ne chiar un comision, dacă le recomandăm concesionarilor marca lor.

– Cu atât mai bine! Vom dispune de o nouă sursă de venituri, potrivită pentru acoperirea cheltuielilor de publicitate, de care va fi multă nevoie.

– Aveţi dreptate, va trebui să studiem în profunzime acest aspect. Cunosc graficieni renumiţi pentru afişe. Înţeleg de ce fabricanţii ni s-au adresat nouă. Ei caută angrosişti, care să preia cantităţi însemnate de aparate, plătite imediat, pe care le furnizează la rândul lor distribuitorilor locali şi prăvăliilor, cu facilităţi de plată.

– Bineînţeles, căci toţi fabricanţii vor să producă, aşadar, cât mai mult şi să încaseze fără întârziere.

Pentru o vreme, ButanGas-ul a cumpărat un număr însemnat de maşini de gătit, dar multiplicarea modelelor şi a preferinţelor a dus la crearea unor stocuri nedorite şi ne-a determinat să ne mulţumim cu comisionul care, până la urmă, a dispărut!

Cererile de concesiuni se înmulţiseră peste toate prevederile noastre. Directorul comercial trebuia să le examineze şi să aprecieze dacă aspirantul concesionar putea să îndeplinească, aşadar, condiţiile contractului de concesiune care prevedea o serie de obligaţii şi anume: o magazie mare pentru depozitarea buteliilor, camioane pentru transport, resurse financiare suficiente pentru plata gazului şi a aparatelor, crearea unui număr minim de distribuitori care să transporte butelia în casa consumatorului şi s-o instaleze, o cantitate minimă de vânzări anuale, garantarea valorii buteliilor de schimb şi de circulaţie. În momentul acordării concesiunii, trebuia plătită o anumită sumă, ca garanţie a îndeplinirii acestor obligaţii contractuale şi în vederea stimulării activităţii, a cărei lâncezire ar fi blocat dezvoltarea ButanGas-ului.

Domnul Amoroso trebuia să ţină seama în aprecierile sale şi de posibilităţile oferite de zonele respective, atât de diferite unele de altele, în funcţie de caracteristicile lor climatice, de care depindea şi consumul de gaz. În zonele mai calde, din sud, gazul era folosit aproape tot anul pentru gătit, în vreme ce în zonele nordice se folosea numai vara, iar iarna, pentru gătit şi încălzit se puneau în funcţie soba ori cuptorul cu lemne sau cărbune.

Un alt indicator pentru stabilirea consumului potenţial pe zone era şi puterea de cumpărare a locuitorilor, care era redusă în Sud şi în insule.

Directorul meu comercial avea simţul negustoriei, absolvise la Trieste Institutul Comercial de doi ani, după vechiul sistem educativ austriac, dar nu putea să îndeplinească singur această funcţie, fapt pentru care am numit-o ca vicedirectoare pe domnişoara Bruna Orlandi, dotată cu multă ambiţie şi cu un simţ comercial rafinat şi cizelat perfect de Amoroso. Elementele cele mai preţioase au fost însă inspectorii zonali, care erau mereu pe teren, în deplasare cu maşinile lor, pentru a menţine vie legătura cu concesionarii şi a-i ajuta în organizarea zonelor lor de activitate şi, totodată, pentru a verifica respectarea obligaţiilor prevăzute prin contract.

Direcţia comercială este inima oricărei întreprinderi, de succesul căreia depind producţia, administraţia şi, bineînţeles, rezultatele. Cu timpul, direcţia comercială s-a extins, iar numărul inspectorilor a crescut. Şefii acestora erau Mario Berti şi apoi Visconti, soţul secretarei mele Graziela Levi.

Legătura cu concesionarii se păstra şi prin congresele anuale desfăşurate în localităţi de vilegiatură, care începeau prin discursul meu privitor la situaţia prezentă şi viitoare a sectorului economic şi a întreprinderii noastre. Răspundeam la întrebările concesionarilor. Congresele erau prilej de sărbătoare, concesionarii venind împreună cu soţiile, care îi ajutau adesea în activităţile lor.

Relaţiile umane *(human relations)* cu personalul de birou şi cu inspectorii prevedeau o recepţie în ajunul Crăciunului, când se ofereau gustări şi şampanie, precum şi tradiţionalul *panettone* „Motta". De 1 Mai, sărbătoare inventată în America, de unde s-a răspândit în întreaga lume, schimbându-şi culoarea, organizam o excursie şi un banchet într-o localitate turistică, la care participau personalul de birou şi muncitorii de la uzina din Milano. Şi

uzinele ButanGas-ului, din restul Italiei, sărbătoreau în acelaşi fel ziua de 1 Mai.

Publicitatea. Orice produs nou care se oferă pe piaţă are nevoie să fie cunoscut şi recomandat. Această misiune o îndeplineşte publicitatea sau reclama, care poate fi definită ca „mesaj informativ" indispensabil, pentru a-i pune în evidenţă calităţile şi modul de întrebuinţare. În cazul gazelor lichefiate de petrol trebuia adusă la cunoştinţa marelui public utilitatea lor. Potenţialii consumatori trebuiau informaţi despre calităţile gazelor, despre facilitatea de utilizare, avantajul economic şi lipsa pericolului de otrăvire. Gospodinele ştiau că „gazul de oraş" este otrăvitor şi că multe crime şi accidente s-au datorat acestui combustibil perfid, datorită oxidului de carbon. Cei care deveneau consumatori de GLP trebuiau să fie convinşi că vor fi serviţi în continuare, fără întreruperi, căci se poate renunţa la orice, dar nu la alimentaţie şi deci la pregătirea practică şi modernă a alimentelor care sunt de primă necesitate, ca şi gazul necesar.

Societăţile au lansat campanii promoţionale, recurgând la afişe şi, mai ales, la panouri publicitare instalate pe autostrăzi şi în localităţi importante, în puncte de intensă circulaţie. Reclama Liquigas-ului prezenta un reşou şi o butelie. Pe reşou se afla o oală în care fierbea apa şi în care o gospodină „arunca" spaghetele (italienii folosesc expresia: *gettare la pasta* a cărei traducere este „a arunca pasta"). Afişul Pibigas-ului, în schimb, înfăţişa o căsuţă împodobită cu flori, lângă care se afla o butelie verde, ceea ce însemna că GLP-ul putea să satisfacă toate necesităţile casei.

Reclama ButanGas-ului prezenta o gospodină tânără, frumoasă (telefonista firmei, Rina) admirând un reşou cu ochiurile aprinse şi butelia albastră de lângă el. În partea inferioară a acestui afiş se afla inscripţia *Ovunque andate, ButanGas trovate!* („Oriunde poposiţi, ButanGas găsiţi!") Sistemul de publicitate prin panouri a fost folosit aproape douăzeci de ani,

după care societăţile autostrăzilor au fost obligate de Ministerul de Interne să retragă afişele de la marginea drumurilor, deoarece acestea distrăgeau atenţia conducătorilor auto, în dauna siguranţei circulaţiei.

Alt canal publicitar a fost prezentarea la cinematografe, în pauze, a unor reclame scurte care îndemnau la utilizarea gazului nostru.

Nu ne-am limitat însă doar la reclame fulger, ci am făcut şi un documentar pe această temă, care prezenta diferite utilizări ce se puteau da gazului butan: gătitul, încălzitul sobelor, al apei pentru baie şi bucătărie etc. Documentarul conţinea şi două momente ale vieţii de familie: unul de fericire, în ziua în care Rina îşi manifesta entuziasmul pentru viaţa conjugală în condiţii confortabile, şi altul de disperare, în care Rina deschidea gazul pentru a se sinucide, dar nu reuşea, căci butanul nu este otrăvitor. Rina voia să se sinucidă din cauza soţului ei, tânăr, frumos, dar... puţin potent. Pretextul gestului ei fusese inspirat dintr-un film care tocmai apăruse pe ecrane, intitulat *Il Bell'Antonio.* Şi actorul nostru tot Antonio se chema, deşi în acte numele său este Pasquale Tallacchini, care a făcut mare carieră în administraţie, ca şef contabil, casier general şi om de legătură cu băncile. A devenit director administrativ. Filmul a avut un mare efect asupra concesionarilor care, venind des la sediu, îi cunoşteau pe actori şi aveau astfel un stimulent şi mai mare să distribuie butangazul. În oraşele unde se proiecta filmul documentar, concesionarul devenea şi el un personaj, şi totul favoriza, desigur, vânzările.

Din întâlnirile periodice ale inspectorilor cu distribuitorii şi concesionarii, se puteau culege informaţii privind problemele la ordinea zilei, pe care le comentam cu Silvio Amoroso.

– Din ce ni se relatează, domnule Amoroso, rezultă că nu sunt suficiente aceste mijloace publicitare, pentru a atrage clientela. Ce altceva am mai putea face?

– Ar fi interesant să marcăm prezenţa noastră şi în sport, în genere, căruia italienii îi dedică mult timp, devenind *tifosi,* cuvânt care nu are nimic de-a face cu tifosul exantematic, deşi în România, amatorii de fotbal se numesc „microbişti".

– Aceasta ar însemna, cu alte cuvinte, să patronăm o echipă de fotbal, ceea ce este foarte costisitor şi răpeşte timp preşedintelui societăţii, care devine automat şi preşedintele societăţii sportive.

– Am putea eventual să ne gândim la o echipă de baschet, care nu comportă mari speze şi sacrificii.

– Da, domnule Amoroso, aş putea fi de acord cu o asemenea iniţiativă. Trebuie însă să luăm în consideraţie şi un aspect tehnic important. Jucătorii de baschet trebuie să fie înalţi şi au, de obicei, aproape doi metri. Sper că nu va trebui să aducem *Watussi* din Africa, ce reuşesc să privească în ochi girafele şi care, în lupta cu pigmeii din Burundi, au fost învinşi şi ucişi!

– Nu, *dottore,* există şi în Italia oameni înalţi. Nu sunt toţi scunzi ca în Sicilia şi Sardinia.

Am hotărât, ca atare, să finanţez şi să patronez o echipă de baschet din oraşul Pescara, care era în căutare de sponsor. ButanGas-ul a tratat cu reprezentanţii echipei şi s-a ajuns la un acord, în baza căruia jucătorii urmau să poarte bluze de bumbac albastre, pe care era scris cu litere galbene numele firmei noastre. Acestea erau distribuite şi tinerilor *tifosi,* dornici să le poarte. Totodată, au fost programate întâlniri amicale cu alte echipe şi diferite turnee, uneori televizate ca eveniment sportiv, echipa noastră fiind deseori învingătoare. Echipa de baschet ne-a făcut mulţi ani reclamă şi însemnatele vânzări în zona oraşului Pescara ne-au determinat să construim acolo un mare depozit.

Nu ne-am limitat însă numai la echipa *watussi*-lor noştri. Pe atunci erau la modă concursurile ciclistice, care au dobândit multă faimă, datorită marelui Fausto Coppi. Traseul bicicliştilor era urmărit de radio şi televiziune, iar momentul trecerii munţilor

era întotdeauna emoţionant. Concurenţii depuneau eforturi mari, gâfâiau de oboseală şi păreau a fi pe punctul de a-şi da sufletul, dar erau susţinuţi de simpatia spectatorilor, care le ofereau băuturi răcoritoare şi-i îmbărbătau. La sosire, învingătorul primea o cupă de argint, un premiu în bani şi un sărut din partea unei artiste în vogă.

Societatea noastră a participat la astfel de concursuri. În urma propunerii şi a ajutorului dat de concesionarul de la Roma, Perdomini, ea a organizat înconjurul regiunii Latium, cu un circuit de 250 de kilometri, numitul „circuitul ButanGas al Latiumului“, care traversa câmpii, dealuri şi multe din colinele romane, renumite pentru vinurile lor, desigur, interzise participanţilor la competiţie.

Câştigătorul primea ca premiu o serie completă de aparate de uz casnic, ceea ce constituia o zestre de invidiat pentru tinerii candidaţi la căsătorie.

Farmecul acestui premiu îl constituia însă sărutul pe care Sophia Loren ar fi trebuit să-l dea sportivului câştigător. Şi nu numai lui, ci şi mie, ca promotor al concursului şi administrator-delegat al ButanGas-ului. Recompensa actriţei aflată la începutul „pistei de lansare“, era de 50 000 de lire, ajungând mai târziu la milioane şi miliarde pentru un film.

Din păcate, chiar în ziua concursului, celebra Loren era răcită, au apucat-o tusea şi junghiul, şi n-a putut să-şi onoreze angajamentul.

Natural, de toate aceste evenimente sportive se vorbea pe larg în presă, iar ediţia de luni a ziarelor era dedicată aproape în întregime evenimentelor sportive. Marca ButanGas-ului a devenit în acest mod o emblemă a baschetului şi a ciclismului, acesta din urmă fiind foarte dezvoltat în Italia, ca sport, spre deosebire de Olanda unde bicicleta reprezintă un mijloc de transport, benefic şi pentru sănătate. Am avut şi eu o bicicletă sportivă, de o marcă celebră (Vittorio Bottecchia), după numele

unui campion din trecut, pe care o primisem cadou de la o fabrică din Belluno, atunci când am exportat în România mii şi mii de biciclete.

Amoroso mergea în vacanţe la tratament, la staţiunea termală de la Chianciano, renumită pentru spălarea ficatului şi uneori a conştiinţelor. Aici el a asistat la concursul *La donna ideale* („Femeia ideală“), la care premiile erau oferite de firmele producătoare de reşouri şi maşini de gătit. Printre acestea era şi firma Becchi, deja cunoscută pe piaţă. Participantele, în general tinere, erau supuse unor probe culinare, prin care îşi dovedeau arta şi posibilitatea de a-i ferici pe viitorii soţi.

Am hotărât să participăm şi noi la aceste concursuri anuale, oferind, bineînţeles, buteliile necesare pentru maşinile de gătit. Exista doar un singur inconvenient, datorat maşinilor de gătit Becchi, nume care în italiană înseamnă „încornoraţi“. În Sicilia şi Sardinia acest concurs nu a putut fi organizat. Situaţia aminteşte de gluma cu un automobilist, care nu reuşea să-l depăşească pe un alt automobilist şi, când a reuşit, în sfârşit, i-a strigat celuilalt: *Becco, ti romperò le corna!* („Încornoratule, îţi voi rupe coarnele!“) Soţia acestuia s-a grăbit să-i răspundă: *Non si preoccupi, glie ne metterò subito delle altre!* („Nu-ţi face griji, îi voi pune imediat altele la loc!“)

Pentru a menţine o legătură continuă cu concesionarii şi distribuitorii, m-am gândit să public o revistă lunară, intitulată *ButanGas,* prin care să fie date instrucţiuni tehnice tuturor colaboratorilor noştri, semnalând totodată şi evenimentele familiale ale vieţii lor, naşteri, căsătorii sau decese, ilustrate de fotografii. Unele din fotografiile publicate în revistă au rămas celebre: una înfăţişa un măgar încărcat cu butelii, urcând o cărare de munte. Mai mondenă a fost însă fotografia fiului distribuitorului nostru de la Capri, care ducea în spate o butelie ButanGas şi care a devenit mai târziu un cântăreţ faimos, Peppino Di Capri.

Revista a fost editată în condiţii splendide, în culori, legând şi pe această cale concesionarii şi distribuitorii, ceea ce înrâurea vânzările şi consolida poziţia noastră pe piaţa europeană. Au colaborat la această revistă şi redactorii *Buletinului European* de la Roma, printre care se număra şi Horia Roman, ziarist de meserie, rafinat şi informat, ahtiat după cursele de câini.

Un alt contact cu clienţii se impunea, pentru a-i mobiliza în favoarea noastră, printr-o categorie activă, foarte eficientă, aceea a copiilor, care devin cei mai buni propagandişti, când doresc să obţină ceva de la părinţii lor. Am creat în acest scop o revistă tipărită pe hârtie obişnuită, intitulată *Corriere del Bombolino,* bombolino fiind o butelie cu picioare şi braţe, un fel de desen animat, care a atras imediat atenţia celor mici, ca şi isprăvile sale. Revista a apărut în 150 000 de exemplare, iar distribuţia ei se făcea prin concesionari şi reţeaua crescândă de distribuitori. Creatorul acestei butelii personificate a fost şeful biroului de publicitate al ButanGas-ului, Emilio de Silva, dotat cu multă sensibilitate, care a demonstrat şi talent în pictură, decorându-mi iahtul cu un tablou ce acoperea un perete întreg şi reprezenta nişte pescuitori subacvatici, înconjuraţi de câteva sirene care scoseseră din mare un scrin cu perle. Tot el mi-a dăruit şi un tablou înfăţişând italieni din diverse regiuni, îmbrăcaţi în costume naţionale, şi români, îmbrăcaţi în costume din diferite regiuni ale ţării, lung de opt metri, ieri în biroul meu de la Roma, azi în sala mare de la Unigold, universitatea vârstei de aur, înfiinţată de mine la Milano în 1990.

Când necesitatea de a face reclamă produselor noastre a scăzut, Emilio de Silva a devenit şeful biroului de publicitate al marelui grup Fiat, ale cărui automobile au nevoie de publicitate în permanenţă, ca de altfel toate firmele producătoare de maşini.

Mare succes aveau însă campaniile comerciale de anvergură, ca, de pildă, oferta a 100 000 de butelii, la preţuri speciale, cu titlu de probă. Aceste campanii îi determinau şi pe fabricanţii de maşini de gătit să facă oferte speciale, atrăgând astfel noi clienţi, care deveneau consumatori de gaz butan.

Astăzi, GLP-ul este atât de bine cunoscut, încât nimeni nu-i mai dedică o publicitate cu caracter general, deşi reclamele sunt de prezentare, de lansare, de afirmare şi de menţinere a produsului pe piaţă, care, altfel, ar putea fi uitat. Şansa produsului nostru este că, odată cucerită clientela, aceasta rămâne fixă. Dar acţiunea deosebită a distribuitorilor deveniţi „micşti" pentru a-i convinge pe clienţi să accepte şi alte mărci, de altă culoare, poate duce la pierderea clientelei.

„ButanGas-ul" este, după societăţile Agipgas, Liquigas, Pibigas, toate controlate de stat, cea mai importantă societate de distribuţie privată.

Finanţarea întreprinderilor. Rămânea deschisă problema procurării mijloacelor financiare, pe zi ce trecea tot mai mari, pentru a constitui „capitalul rulant", adică mijloacele lichide de plăţi zilnice pentru cumpărarea materiei prime, în cazul acesta, a gazului GLP. Întreprinderile nu pot vieţui numai din capitalul social, ci trebuie să beneficieze şi de mari finanţări de la bănci, de la acţionari sau din alte surse. Asociaţi-acţionari cărora să le solicit finanţări nu aveam, căci eram singur, iar băncile îşi deschideau băierile pungilor încet şi cu prudenţă, în funcţie de deverul anual, adică în funcţie de cifra de afaceri realizată.

În această fază de dezvoltare a ButanGas-ului m-a ajutat mult îndeosebi Banco di Roma de la Milano, care avea avantajul de a poseda bănci proprii la Lugano şi la Paris. Până în 1950, băncile, care m-au susţinut în afacerile de import-export, au fost Banca Comercială Italiană, la început, şi Banca Nazionale del Lavoro, apoi, la importurile de produse petroliere. Au existat şi intervenţii sporadice din partea Creditului Italian, şi acesta, ca şi celelalte bănci de interes naţional, fiind controlat de stat. Banco di Roma, cu care avusesem raporturi încă din anii 1941-1942, s-a dovedit a

fi cea mai receptivă în noua fază de organizare și lansare a societății ButanGas. Oameni ca directorul Cocorempas, directorul Bacigalupo, Augusto Rossetti și, mai târziu, directorul general Roberto Callini, mi-au devenit cu timpul prieteni, acordându-mi încredere și prețuire. Toți bancherii, îndeosebi cei de la secția credite, cei care decid acordarea împrumuturilor, sunt mari psihologi, în primul rând, și sunt versați în cunoașterea oamenilor, a comportamentului lor în afaceri, nelăsând să le scape nici informațiile despre viața privată, care e urmărită în mod discret. Sistemele de informație sunt multiple și felul de viață, normal, sau cel prea larg și risipitor, sunt indicatori prețioși pentru completarea imaginii clientului și a fișei respective.

Numele poate curios al directorului de la biroul mărfuri, adică de import-export, coincidea cu numele unei localități de la periferia orașului Milano. El mă notase printre primii, privindu-mă de sus, de la înălțimea staturii sale, căci era cu un cap deasupra celorlalți, la propriu și la figurat. El observase de la început creditele deschise în favoarea mea și retransferul la firmele furnizoare de țesături și de alte mărfuri destinate României; și-a făcut o părere asupra mea din documente, dar a ținut să mă vadă și la ghișeu. În cele din urmă, m-a invitat la biroul său, în marele hol operativ al Băncii din Milano. Îi legasem numele de cuvântul *cocomero*, care înseamnă „lubeniță". În copilărie, lubenița îmi plăcea foarte mult și am savurat din toate culorile sucul lor dulce-răcoritor și atât de util pentru spălarea rinichilor. Deci, îl vedeam ca pe un om dulce și plăcut.

După ce o vreme a examinat categoria și modalitățile afacerilor prezentate la Banco di Roma, Cocorempas a trecut dosarele mele succesorului său la acest birou, genovezul Bacigalupo, căci el n-a mai trăit mult, din cauza unei boli nemiloase, care-i lovește pe bărbați în părțile esențiale. Se zice că un remediu natural ar fi ceapa, care dizolvă anumite săruri, dar lui nu-i plăcea deloc ceapa, nici crudă, nici gătită. Directorul biroului mărfuri, Bacigalupo, cu

vocea sa baritonală, căzută la categoria de bas, din pricina fumatului, de la primele cuvinte își trăda originea genoveză, dar și faima de bun comerciant. Şi el făcea comerț cu multă pricepere, dar pe contul altora, în bancă, având numai satisfacția de a urmări desfășurarea afacerilor, rezultată din documente. Şi-a format o părere bună despre mine, căci, în casa lui de la Milano, vorbea cu admirație despre reușitele unor tineri, după cum mi-a relatat recent fiica sa, directoare a Bibliotecii Universității Bocconi, care își amintea de pildele tatălui ei. Serios, dar și dotat cu simțul umorului, aprecia glumele și știa să vadă aspectul comic al vieții și al situațiilor. Nici el nu a trăit mult, după pensionare, căci muncise dur ca să-și facă carieră și să ajungă la această direcție de mare răspundere, unde se pot comite greșeli costisitoare, dacă marfa e livrată din greșeală înainte de acreditarea în cont a valorii, și atâtea alte aspecte bancare.

Ani mulți a dedicat ButanGas-ului Augusto Rossetti, cu o specifică însărcinare din partea direcției generale, căreia i-a fost semnalată activitatea în creștere a societății noastre. El ținea dosarul nostru și urmărea îndeaproape activitatea pe care o desfășuram. După cifra de afaceri îmi acorda credite din ce în ce mai importante. Am ajuns să ne cunoaștem bine și relațiile au devenit atât de strânse, încât ne puteam considera prieteni, în respectul tuturor formelor sociale, cu apropierile și distanțele cuvenite. Intrasem în relații și cu familia sa, alcătuită din augusta sa soție, Wanda Rossetti și doi copii. Pe atunci petreceam câte o duminică pe lacul Como, la Insula Artiștilor, cumpărată de regele Leopold al Belgiei și lăsată moștenire tuturor artiștilor din lume, care treceau pe acolo. Insula a ajuns renumită nu numai prin opera artiștilor moderni, ci mai ales datorită ospătarului Bistecca, cel care oferea clienților un biftec „brevetat", pregătit în mod deosebit, pe cărbune. Augusto Rossetti mai avea o fată din prima căsătorie, Adriana, care studiase și ajunsese la vârsta când i s-ar fi potrivit un bărbat. Am cunoscut-o și, împreună cu familia, am

ieşit la cină într-un *night club,* Moulin Rouge, cu restaurant şi sunet de orchestră, cum se obişnuia după război, când s-au lansat mari compozitori şi cântăreţi ca Gegè di Giacomo, multi-instrumentist, cu voce caldă, napolitană, caracteristică, şi ochelari cu o sută de dioptrii. Compozitorul Renato Carosone, cu spiritul lui de observaţie extrem de dezvoltat, a fixat modelele tinerilor de după război în cântece de neuitat, precum *Torero,* dar şi altele specific napolitane, oglindind viaţa şi mentalitatea acestor artişti ai vieţii, în permanentă căutare de soluţii existenţiale. Carosone avea un stil şi o alură de gentleman, care îl avantajau în execuţiile sale la pian. Fiind la modă petrolul, el a dedicat un cântec napolitanilor plecaţi în căutare de petrol în Africa. Ca prim instrument de detectare a petrolului, aceştia au închiriat o cămilă!

Apăruse moda de a petrece câte un week-end la Paris şi, într-o zi, am organizat o excursie împreună cu familia Rossetti, care rămăsese încântată de acest oraş, metropolă a Europei şi muzeu, dar mai ales de spectacolul de la Lido din Champs-Elysées, care este un *must* (engl.). Şi admiraţia Adrianei a sporit, dar o comunicare mai strânsă (în afară de strânsorile de la dans) nu s-a stabilit între noi. Eram prudent, nu voiam să-mi pun cariera în joc, socotind formarea unei familii ca o limitare drastică a libertăţii mele de mişcare, ca un obstacol în calea realizării depline. Adriana s-a măritat cu un judecător, ajuns consilier la Curtea de Apel. Nemilos, acesta a îndârjit-o pe soţia sa la împărţirea succesiunii, după moartea bravului director al băncii, Augusto Rossetti, care nici el nu a trăit mulţi ani după pensionare. Preţuindu-l, îl alesesem ca administrator în consiliul ButanGas-ului, deoarece, fiind liber, putea să participe în mod oficial la şedinţe. Om de o cinste deosebită, un monument în câmpul virtuţilor, pe când era director îşi cumpărase şi el puţine obligaţiuni emise de Butan-Gas, cu dobânzi şi premii în automobile, şi întâmplarea a făcut să iasă o maşină, tocmai cu numerele obligaţiilor sale. A refuzat să preia această maşină, deşi îi venise oficial, în faţa notarului, cu toate formele în regulă. N-a fost chip să-l convingem să nu lase minima suspiciune a unui joc controlat. Prin aceasta ne-a creat o problemă, deoarece societatea era obligată prin lege să atribuie maşina câştigătorului, şi nu să o reţină în patrimoniul său. În cele din urmă, am făcut maşina cadou unui inspector al societăţii.

Cu toate facilităţile bancare, nu eram în măsură să rezolvăm problema capitalului ButanGas-ului, care trebuia mărit şi nici nu puteam cere altora să intre în societate, căci experienţa mi-a arătat că lucrurile merg bine, la sigur şi rapid, când te asociezi cu tine însuţi. Dacă ai demonul creaţiei în sânge şi în minte, şi ai înţeles raţiunile de marketing, nu mai trebuie să pierzi timpul dând explicaţii altora mai puţin pricepuţi şi mai greoi în prinderea situaţiilor favorabile. Nici unchi în America nu aveam, iar unchii rămaşi în România, mai degrabă nepoţii lor, nu aveau rezerve băneşti pentru a mi le dărui în Italia, singurul care, din simplu artizan, a reuşit să realizeze milionul de dolari în viaţa sa, fiind tatăl meu, Ştefan Drăgan, prin muncă dură şi pricepere în relaţiile publice.

Alta era poziţia Liquigas-ului, cotat în bursă şi controlat de senatorul Guglielmone, care avea şi o bancă importantă la Roma şi prezida o societate siderurgică statală, Cogne, în Piemonte. Deşi democrat-creştin, nu era agreat de preşedintele grupului petrolier de stat.

Într-o zi, *onorevole* Enrico Mattei, care era şi deputat în parlament, mi-a comunicat prin secretara sa, Fiorenea Giacobbe, că doreşte să-mi vorbească. Acest gigant în materie de petrol a readus în viaţă şi a dezvoltat în mod extraordinar societatea petrolieră statală Agip, pe care, în urma tratatelor de pace cu americanii, Italia ar fi trebuit s-o desfiinţeze sau, în orice caz, s-o vândă societăţilor de peste ocean, care purtaseră războiul, eliberând Italia cu tăvălugul. Pielarul-partizan, ajuns casier al CNL-ului (Comitato Nazionale Liberazione), a văzut în aceasta o prădare a ţării sale şi s-a opus din toate puterile, cerând ca el

însuşi să ia în primire societatea şi s-o menţină în patrimoniul statului italian, care trebuia să asigure energia petrolieră pe piaţa naţională, cum de altfel procedează francezii, englezii, olandezii. Toate ţările sunt nevoite să ţină seama de importanţa petrolului. Armata care apără ţara nu se poate pune în mişcare fără carburanţii necesari. Industria, de asemenea, nu e de conceput fără surse energetice, iar petrochimia, ramură modernă în fază de lansare, avea o nevoie imediată de petrol, ca materie primă.

Zis şi făcut. După multe lupte, *onorevole* Enrico Mattei a reuşit să se impună oamenilor politici şi, cu o onestitate şi o probitate deosebite, a reorganizat societatea şi a căutat petrol nu numai în Italia, unde obţinuse monopolul metanului, dar şi în străinătate, pentru a acoperi riscurile cercetării pe planetă. S-a dovedit astfel un mare patriot, dar n-a fost înţeles de toţi şi, ceea ce a fost mai dureros, cel mai mare jurnalist al Italiei, Indro Montanelli, l-a criticat aspru în paginile din *Il Giornale*. Rămas sărac toată viaţa, el a avut parte de o moarte infamă, un accident de avion provocat de francezi, în timpul generalului De Gaulle, prin organizaţia OAS, fiindcă intrase în împărăţia franceză din Africa, propunând guvernului marocan formula 50%-50%. Îl preţuiam pentru că intrase în luptă cu marile societăţi petroliere internaţionale, Esso, Shell, Mobil, CFR (franceză) şi le provoca prin propunerile sale noi, prin care se acorda mai mult beneficiu ţărilor proprietare ale resurselor de ţiţei, în locul acelui *royalty* de 7 %. Făcea asta din spirit patriotic, pentru a obţine mai lesne concesii de cercetare pentru Italia. Îl admiram pentru curajul şi inteligenţa sa. Şi eu procedasem astfel, păstrând proporţiile, provocând şi ajungând uneori în conflict cu aceşti giganţi. Cu aceste sentimente, l-am ascultat cu interes. M-a întrebat:

– *Signor Dragan, mi dica francamente come posso meglio colpire il senatore Guglielmone? Col prezzo o la cauzione!* „Domnule Drăgan, spune-mi sincer, cum îl pot lovi mai bine pe senatorul Guglielmone – preşedintele societăţii Liquigas, speculate în bursă – cu preţul sau cu cauţiunea?“

Întrebare neaşteptată. Eu însumi mă găseam pe piaţa gazului GLP. Mi-a îngheţat sângele în vine, dar, fără a-mi trăda emoţia, i-am răspuns astfel:

– *Onorevole,* după cum ştiţi, mă aflu de puţină vreme pe piaţa gazului în butelii şi, după o cercetare prealabilă în diverse ţări din Europa şi Africa, văd că există anumite „reguli“ de „garanţie-cauţiune“, având rolul de a obliga clientul să restituie butelia la societate şi, în acelaşi timp, de a accelera circulaţia buteliei, spre a vinde mai multe încărcături pe an. Deci, trebuie să menţineţi „cauţiunea“ fără de care nu se poate lucra. În schimb, puteţi reduce preţul care, în urma dezvoltării concurenţei şi a măririi disponibilităţilor de gaz, va suferi în mod fatal modificări.

După alte consideraţiuni asupra marilor societăţi petroliere, asupra modalităţilor lor de a „pierde“ la distribuţie şi de a „câştiga“ la producţie, Enrico Mattei mi-a strâns mâna cordial şi mi-a mulţumit.

Dar ce schimbare extraordinară survenise pe piaţa italiană? În toate ţările din lume, şi nu numai în domeniul gazului lichefiat de petrol, trebuie depusă o anumită sumă drept „garanţie“ pentru ambalajele speciale, aceasta reprezentând în cazul de faţă contravaloarea buteliei de oţel sub presiune, mult mai scumpă decât gazul pe care-l conţine. Pentru a asigura restituirea şi buna circulaţie a buteliilor nu există un stimulent mai bun decât acela de a cere clientului să verse o sumă corespunzătoare drept garanţie, astfel încât, dacă acesta pierde, distruge sau nu mai restituie butelia, societatea reţine garanţia de mai sus. Aceasta este o regulă de bază, respectată prin tradiţie în orice ţară din lume unde se distribuie acest combustibil domestic. În lipsa ei, aceste societăţi n-ar putea funcţiona contabil şi nici n-ar fi în măsură să finanţeze investiţii enorme în parcul de butelii, societăţile trebuind să-şi investească capitalul în butelii de schimb

care vor trebui umplute, transportate și stocate pentru a fi apoi livrate consumatorilor.

La apariția sa pe piață, Pibigas-ul a introdus un nou tip de garanție, ceva mai redusă, care era considerată drept chirie anticipată pentru o perioadă de zece ani și a cărei plată dădea dreptul la folosirea buteliilor din parcul de butelii al societății. Acest contract avea și o clauză nu tocmai juridică, formulată de foști tehnicieni sau foști directori ai Liquigas-ului, care creaseră noua societate, și care permitea consumatorului semnatar al unui astfel de contract să renunțe la abonamentul său în orice moment, indiferent de motiv, primind în schimb cota sa anuală pentru nefolosirea buteliilor, calculată în funcție de numărul anilor restanți.

Agipgas-ul a ieșit pe piață oferind un preț mai scăzut decât toate celelalte societăți și fără garanții! Acest lucru a revoluționat cu adevărat piața deoarece abonații celorlalte firme au renunțat în masă la contractul cu societățile care se obligaseră să le furnizeze gazul pentru o perioadă de zece ani și au trecut la Agipgas. Doar abonații ButanGas-ului n-au procedat astfel, întrucât nu puteau renunța la un contract bilateral, bine pus la punct de juristul care-și dăduse doctoratul în drept la Roma, Josif Constantin Drăgan.

S-a întâmplat astfel un lucru extraordinar care a însemnat pentru Liquigas rambursarea unei sume de ordinul a șase miliarde de lire, echivalând în acea epocă cu zece milioane de dolari, iar pentru Pibigas rambursarea unor garanții – abonamente de ordinul a trei miliarde de lire, echivalând cu cinci milioane de dolari. Faptul a produs o puternică impresie asupra petroliștilor și societăților multinaționale care nu mai voiau să se ocupe de acest sector, primii considerând că îndeletnicirea respectivă nu cadra cu meseria lor de petroliști și că de distribuția gazului ar fi trebuit să se ocupe vânzătorii de mașini de gătit, băcanii și furnizorii de alimente și de gaz pentru uzul domestic.

A fost o acțiune cu mari consecințe în Italia, cu riscul ca noua strategie să se extindă și la alte țări, mai întâi în Franța, unde însă organizația profesională *(La Profession),* a reușit să împiedice introducerea acestui sistem. În Grecia, în schimb, Societatea Agipgas a introdus sistemul de distribuție fără cauțiune. Și aici piața a fost tulburată, cu consecințe economice și financiare importante. În Grecia, procesul acesta a întârziat cu zece ani față de Italia. Am avut de suportat consecințe negative, cifrate în pierderi mari, care m-au împins să iau noi inițiative, să explic guvernului grec daunele pe care le aduce nu numai sectorului distribuitor de energie domestică, dar și economiei grecești, în genere, prin pierderea de butelii importate în valută. O risipă inutilă. Această campanie tindea să ducă la instituirea unei legi prin care să fie impusă obligatoriu cauționarea buteliilor. A urmat o bătălie timp de trei ani, pe care am dus-o în Grecia, organizând conferințe, scriind broșuri, dând interviuri la ziare și – bineînțeles – având discuții cu organele guvernamentale până la cel mai înalt nivel. După trei ani de eforturi personale și ale colaboratorilor mei (căci celelalte societăți nu credeau în această posibilitate legală și nu s-au aliat cu noi în această acțiune) am ajuns la o victorie de care au beneficiat și concurenții noștri.

O lege votată în 1964 a instituit cauțiunea obligatorie. Legea prezenta o seamă de înlesniri și beneficii. Beneficiul mare al societății consta în mai buna circulație și rotație a buteliei. Finanțarea cumpărării de butelii cu acești bani a continuat să existe, dar în termeni mai scumpi, căci fondul de cauțiuni acumulat avea de aici înainte un cost financiar de opt la sută. Față de dobânda cerută de bănci pentru împrumuturi, care se ridica la 22-25%, era totuși o diferență. Organizarea distribuției și satisfacerea tuturor cererilor din partea clientelei, care aprecia tot mai mult eficiența în termeni tehnici și de cost a gazului, nu mai puteau fi satisfăcute ușor cu butelii cumpărate cu bani împrumutați de la bancă, cu un astfel de cost anual. Mai mult, devenea imposibilă o

astfel de finanţare, căci marja beneficiară nu ajungea să acopere nici măcar cheltuielile generale şi cu atât mai puţin costul unei astfel de finanţări.

A mai existat şi o a altă modalitate de finanţare foarte utilă şi care a contribuit mult la dezvoltarea acestui sector economic, şi anume vânzarea buteliilor de către furnizori cu plata la 90-120 de zile, contra „trată acceptată“, ceea ce îi dădea valoarea de cambie, pe care aceştia, la rândul lor, puteau să o sconteze la bănci, încasând imediat valoarea facturilor. În felul acesta, societăţile de gaz beneficiau şi de *castelletto,* adică de creditul total pe care băncile îl acordau furnizorilor, fabricanţilor de butelii, dar care se revărsa apoi ca un credit suplimentar la societăţile de distribuţie de gaz. Băncile ţineau cont şi de semnătura de pe „trata acceptată“ în baza facturilor emise şi în acordarea de credit fabricanţilor de butelii. ¸ineau cont, de asemenea, de capacitatea de achiziţie proporţională cu vânzările societăţilor de gaz lichid, care nu puteau cumpăra cantităţi de butelii peste trebuinţele lor.

În orice caz, în cadrul sistemului de „credit cambial“, totul funcţiona cum trebuie. Durata creditului s-a prelungit prin reînnoirea tratelor, plătindu-se o trată veche cu alta nouă. În felul acesta s-a ajuns cu plata până la doi, trei şi chiar patru ani. În acest timp, societăţile de gaz puteau realiza beneficii şi plăti buteliile. Natural, aveau de suportat dobânzile la scontarea şi reînnoirea tratelor, care deveneau un element de cost în plus al buteliilor şi puteau fi contabilizate la capitolul costului buteliilor, care, în felul acesta, se mărea. Dar, prin majorare, se mărea şi valoarea care putea fi amortizată şi deci acoperită cu beneficiile brute înainte de taxare.

Exista însă şi posibilitatea contabilizării acestor dobânzi asupra buteliilor cumpărate, la contul cheltuieli generale financiare ale exerciţiului anual, dacă acesta putea să le suporte în întregime. Astfel, beneficiul net taxabil era mai redus.

Aşa am elaborat modelul de distribuţie şi autofinanţare la crearea şi lansarea ButanGas-ului, care a apărut ca a patra societate pe piaţa italiană, câştigând mereu teren, mai mult decât celelalte mari, mijlocii şi mici, apărute pe parcurs.

Dar problema sporirii capitalului nu se putea rezolva decât printr-o subscriere şi un aport de bani lichizi din afară, de care însă dispuneam în măsură limitată, prin acumularea beneficiilor de la întreprinderile de comerţ de petrol, fie de la firma individuală Dacia, fie de la Dacia S.p.A. Era nevoie de o „entitate financiară“ care să subscrie majorarea de capital a ButanGas-ului, spre a-l ridica de la 250 de milioane în 1951, la cel puţin 1 250 de milioane în anul următor, în 1952, pentru a putea emite „obligaţiuni“ pe piaţă, ca o altă formă de finanţare a societăţii.

Bilanţul anului 1951, cu capitalul majorat la un miliard două sute cincizeci de milioane de lire, a fost publicat în primul număr al revistei *ButanGas,* distribuite celor trei sute de participanţi concesionari, distribuitori, funcţionari şi inspectori ai societăţii, la primul congres organizat de noi la Stresa, pe lacul Maggiore, în cel mai mare şi mai prestigios hotel-restaurant, Îlles Borromées. Aici, sub preşedinţia profesorului meu de filozofia dreptului, Giorgio Del Vecchio, devenit preşedinte al Societăţii ButanGas, m-a descoperit cu talent oratoric şi m-a încurajat a vorbi liber. Într-adevăr, ca administrator delegat cu depline puteri, trebuia să iau şi eu cuvântul. Pregătisem în acest scop, împreună cu un colaborator venit de la Roma, Luigi Petrillo, un text pe două pagini, de salut şi bun venit la această primă întâlnire de cunoaştere a concesionarilor între ei, spre a-şi împărtăşi reciproc experienţele şi iniţiativele. După cuvintele frumoase ale preşedintelui şi lectura primei mele alocuţiuni, după consumarea meniului abundent prevăzut la banchet, la cafea, un concesionar de la Bergamo mi-a adresat o întrebare concretă şi plină de sens, la care m-am simţit obligat să răspund, notând între timp câteva puncte esenţiale. M-am ridicat şi am vorbit o jumătate de oră, cu

convingere, cu exemple, transmiţând entuziasm şi îmbărbătări, dându-l între altele ca exemplu, în nu ştiu ce ordine de idei, şi pe Scipio Africanul, învingătorul lui Hannibal care, în cazul nostru, devenea Hanibal Pibigas, duşmană, cum s-a arătat la apariţia noastră pe piaţă, la Fiera di Milano şi apoi la cucerirea clienţilor. M-am simţit un Demostene capabil să convingă pe oricine de justeţea cauzei sale. Aplauzele şi aprecierile tuturor, precum şi îmbărbătările profesorului meu, Giorgio Del Vecchio, m-au convins de acest nou talent, nepus până atunci în valoare. Am prins curaj, am început să particip la congrese, primul fiind cel al Confindustriei, organizat la Veneţia, în luna iunie a aceluiaşi an, 1952.

Acest congres a rămas un punct luminos întru lansarea ButanGas-ului şi a fost urmat în anul următor de un alt congres la Napoli, unde am vorbit fără întrerupere patru ore, ca tribunii de profesie. A fost şi diplomaţie în prelungirea discursului meu, căci nu a mai rămas timp pentru multe alte întrebări şi deci totul s-a soldat cu bine.

Ulterior, capitalul societăţii a mai fost majorat şi cu aporturi din partea Fin-Gas-ului, care prelua butelii scoase din circuit şi din contabilitate, pentru a fi recondiţionate şi apoi redate societăţii, în contul majorării de capital. Mulţumită şi altor modalităţi şi disponibilităţi financiare, capitalul subscris a ajuns la şase miliarde, din care au fost vărsate patru miliarde, iar două miliarde au rămas ca o datorie a acţionarilor, ce putea fi solicitată la nevoie, pentru acoperirea sută la sută a ultimei majorări de capital. Acest capital putea fi mărit şi adăugându-se rezervele acumulate de-a lungul anilor şi înscrise în pasivul bilanţului. Politica urmată a fost cea a bunului părinte de familie, conform expresiei juridice, care cere ca dividendele să nu fie distribuite, ci lăsate să se acumuleze în societate.

Pe lângă toate acestea, mai erau şi rezervele reevaluărilor impuse de legea Visentini, care ar fi putut acoperi şi depăşi chiar capitalul, dar după sfaturile consilierului fiscal de la Roma, care se ocupa cu mare competenţă de politica fiscală a societăţii, era mai bine ca situaţia să rămână neschimbată, pentru binecuvântate motive de apărare a societăţii în faţa fiscului hrăpăreţ, ştiindu-se prea bine că statul cheltuieşte uşor resursele şi nu întotdeauna după criteriile bunului părinte de familie. Ca atare, nici o societate nu-i dispusă să plătească prea multe impozite.

Operaţia de capitalizare a societăţii nu rezolva toate problemele, dar pregătea premisele pentru o altă sursă de finanţare, şi anume aceea prin obligaţiuni, cu o dobândă potrivită, amortizabile în zece ani. Aceste obligaţiuni nu puteau fi emise pentru o valoare mai mare decât capitalul societăţii (un miliard două sute cincizeci de milioane).

Ideea obligaţiunilor şi a majorării capitalului am fixat-o pe hârtie, chemând de urgenţă o secretară, pe Flavia Furigo, care locuia la Varese şi lucra la noi, la Milano, ca să vină cu o maşină de scris portabilă, spre a-mi putea formula gândurile şi planurile şi a le da o formă definitivă. Am instalat-o la un hotel corespunzător categoriei sale şi de acolo venea la Hotel Pace, unde-i dictam proiectele financiare.

Al doilea pas a fost darea în studiu a modalităţilor de emitere a obligaţiunilor, prietenului şi consilierului meu, funcţionar la Banca d'Italia, Emilio Gambazza, care, uitând de nevoia unei autorizaţii spre a deveni cenzor într-o societate privată, a acceptat această funcţie, după cum a acceptat şi reproşurile superiorilor săi. Dar, nu era nimic rău în asta. Dimpotrivă. Banca d'Italia, care avea prin lege, pe contul inspectoratului guvernamental al creditului, menirea de a supraveghea băncile, societăţile financiare şi marile întreprinderi, a găsit astfel un element care vedea cum se desfăşoară lucrurile din interior, prin controlul periodic al celor trei cenzori, al căror preşedinte era comendatorul Lorenzo Tiraboschi, concetăţean al marelui condotier veneţian, Colleoni. În trecere fie spus, o statuie ecvestră a lui Colleoni împodobeşte

Piazza Zanipolo și se află lângă biserica anonimă, în afara zidurilor căreia a fost înmormântat în 1555, marele învățat, profesor la Sorbona, Alvise Dragan. Lorenzo Tiraboschi îi semăna generalului întru toate, inclusiv datorită numelui său atât de expresiv.

Don Emilio, cum îl chemam prietenește, deși în italiană această titulatură se dă preoților, mi-a prezentat două tipuri de obligații ButanGas cu șapte la sută dobândă și o amortizare eșalonată pe opt ani, cu doi ani de suspendare a restituirilor sau cu „anualități egale“, cuprinzând dobânzile și cota de capital rambursat.

Am optat pentru al doilea tip și am luat hotărârea, în cadrul unui consiliu de administrație și al unei adunări generale convocate ad-hoc, să emit, chiar în anul 1952, prima serie de obligațiuni ButanGas șapte la sută, pe care băncile cu care lucram le-au acceptat, mai întâi în propriu, apoi pentru a le plasa clienților lor, ca titluri bune, de toată încrederea și cu o rentabilitate satisfăcătoare. Tipărite frumos, în culori, pe hârtie de valori specială, aceste titluri trebuiau semnate, ceea ce mi-a dezvoltat musculatura mâinii drepte și mi-a lăsat pentru multă vreme o bună amintire. Guvernatorii băncilor naționale nu semnează bancnotele, care sunt tipărite împreună cu semnătura lor. Dar titlurile de credit private trebuie semnate în propriu de responsabilul societății.

Acestea au fost preocupările mele în cadrul societății ButanGas, fără a pierde însă din vedere partea comercială, aprovizionările și partea tehnică, pentru care aveam un talent și o pasiune deosebite, îndeplinindu-le cu plăcerea unui hobby. Directorul comercial, Silvio Amoroso, îmi raporta noile numiri, cerând confirmarea mea, iar directorul aprovizionărilor, Laurian Cărămidaru, ajutat de cel mai vechi dependent al meu, Giuseppe Togni, urmărea aprovizionarea din străinătate, dar și din Italia, de la rafinăriile naționale. Totuși, baza aprovizionărilor noastre au fost celelalte țări europene, deja amintite, autocisterna nefiind

economică pentru transport pe distanțe lungi. Era nevoie de vagoane-cisternă sub presiune, pe care le-am cumpărat din Germania și altele le-am comandat în Italia, la societatea Breda, unde ajunsese comisar prietenul meu, deputatul Dino Del Bo, care, ca măsură de salvare, a împărțit marea uzină, marele grup, în șapte societăți diferite, care își facturau una alteia piesele de asamblaj.

În felul acesta, am constituit o „flotă de vagoane“, azi mai multe trenuri, proprietate ButanGas. Avem vagoane pe patru axe și cu o capacitate până la 95 mc de gaz lichid, ceea ce înseamnă circa 45 tone conținut, plus rezervorul și șasiul, model acceptat de căile ferate europene, care admit 16 tone pe ax, pentru un total de 64 de tone. În urma majorării cantităților transportate în vagoane proprii, am putut obține de la căile ferate italiene și europene o rambursare anuală printr-un rabat asupra tarifelor de transport.

Extinderea rețelei de distribuție GPL în insule. Teritoriul extins al Italiei cuprinde nu numai partea continentală, dar și două insule, Sicilia și Sardinia, unde se poate ajunge și cu vagoane feroviare care sunt încărcate pe feribot. Transportul este însă costisitor, căci din 40 de kilograme de material transportat numai 10 kilograme sunt de gaz butan, care suportă toate cheltuielile de transport și distribuție. O economie se putea realiza transportând gazul cu nave sub presiune care cereau însă și construirea unor depozite pentru descărcare, stocaj și îmbuteliere. Dar unde existau aceste nave?

Norvegienii construiseră două nave cu rezervoare verticale și o capacitate peste 1000 de tone pe care le închiriaseră pe termen lung unei societăți din Brazilia, care importa gazul din Venezuela și America. Astfel de nave nici nu ar fi fost utile în Mediterană din cauza lipsei depozitelor de stocaj de GPL, încă în fază de lansare și expansiune.

După cum am fost primul importator de gaz din Italia, adus din Cehoslovacia, în butelii mari de 42 de kilograme pe care

clienta mea, societatea Pibigas, le descărca în butelii de 10 kilograme, căci în vagoane-cisternă nu puteau primi din cauza lipsei racordului feroviar, am gândit să iau şi iniţiativa construirii unor nave de dimensiuni potrivite şi crearea unor depozite de descărcare la Catania în Sicilia şi la Porto Torres în Sardinia.

Problema pe care trebuia să o rezolv era să reduc costul lor la minimum posibil instalând rezervoare longitudinale, cu puţine aparate de măsură şi control, folosind astfel un spaţiu mai mare din volumul disponibil al navei. Nimeni nu se încumetase dintre toţi constructorii navali să adopte o astfel de soluţie, toţi având în minte modelul norvegian, care asigura stabilitate navei în caz de rulio, fluidele deplasându-se uşor, putând să răstoarne nava. Spiritul meu iscoditor şi logica juridică au găsit soluţie acestei probleme prin montarea în interiorul rezervorului a unor plăci divizoare găurite, pentru a reduce efectul ruliului, asigurând astfel stabilitatea navei.

Zis şi făcut. Am găsit un mic şantier dispus să-mi transforme nava după planurile mele, iar constructorul rezervoarelor speciale pentru marină, sub controlul Registrului Italian RINA, a obţinut aprobarea lor conform regulilor maritime.

Am căutat şi găsit o navă foarte veche construită în 1914 pentru transporturi comune, liberă de la proră până la pupă. Au fost instalate trei rezervoare longitudinale şi două verticale.

Problema însă era că această navă, în acel moment sub pavilionul liberian, pavilion de refugiu ca acela panamez, avea la pupă motor propulsor cu aburi, produs de o căldare cu foc, şi mă întrebam cum se împăca, aşadar, cu gazul butan inflamabil alăturea? Şantierul m-a asigurat şi RINA a acceptat că un coferdam (adică doi pereţi de tablă la distanţă de un metru) gol sau cu apă, era suficient să izoleze căldarea cu foc, de rezervoarele de gaz. Natural, au fost instalate tuburi şi pompe împotriva incendiilor care să intervină la nevoie, folosind apa mării.

La pupă a fost instalată şi comanda vasului cu toate instrumentele necesare, ca şi locuinţele echipajului. Vasul astfel echipat putea să înfrunte valurile zbuciumate ale Mării Mediterane.

Nu m-am mulţumit însă cu această performanţă. Fantezia creatoare a mers mai departe şi am conceput la proră un spaţiu de umplere la bord amenajând trei cântare, servite de pompe şi compresoare pentru îmbutelierea pe navă a buteliilor aduse la chei. Şi această idee a fost realizată în deplină siguranţă, iar controlul cu apă al buteliilor pline s-a făcut tot în acest spaţiu.

Operaţiile se desfăşurau într-o zonă izolată a portului. Tot de aici pleca şi conducta menită să transporte gazul la depozitul cu rezervoare de stocaj în construcţie.

Astfel, am început servirea cu gaz a insulelor, adică a Sardiniei la Porto Torres şi a Siciliei la Catania.

Efectul cel mai mare produs de această invenţie a mea, de construire a primei nave cu rezervoare longitudinale şi cu îmbuteliere la bord, a fost impresia extraordinară făcută asupra tehnicienilor şi directorilor comerciali ai societăţii mondiale Shell, care m-a convocat la Londra cu toate planurile respective, cerându-mi explicaţii asupra stabilităţii navei, asigurate până atunci numai cu rezervoare verticale. Am explicat că efectul ruliului poate fi anulat şi prin divizoare interne în rezervoare: prin logică am ajuns la această soluţie care, în fond, era un „ou al lui Columb“, venită însă de la un jurist. Mărirea capacităţii de transport, care reducea costurile, iar acelaşi număr de oameni de echipaj putea efectua în timpul staţionării în port şi operaţii de umplere, oferea societăţii mele avantaje pe care nimeni altcineva nu le putea avea, la început devenind un privilegiu.

Mari au fost mirarea şi admiraţia iniţiativei mele, şi creşterea consideraţiei faţă de Societatea ButanGas, în casa societăţii Shell, care ne furniza gazul de la rafinăria lor de la Rotterdam şi din sudul Franţei, noi fiind primii clienţi care plăteau *cash* în lire sterline, obţinute din compensaţii... prin alte firme ale mele.

Directorul general Meinen, cu biroul în Saint-Mary Axe la Londra, a decis, spre a ne servi, să creeze un birou special pe lângă societatea Shell de la Genova numindu-l director pe un maltez, domnul Briffa.

Am socotit să aduc un omagiu mamei mele botezând nava *Cornelia* – prima navă de acest gen a Mediteranei.

În Sardinia la Porto Torres fusese creată o „zonă industrială“, începută tocmai cu Depozitul ButanGas şi inaugurată cu tăierea panglicii de către preşedinta Republicii, doamna Laura Segni, originară din oraşul Sasari. A fost o mare cinste pentru ButanGas.

Am creat în total zece depozite-uzine în Italia, şi anume Bari, Catania, Mantova, Montalto U., Napoli, Paese, Pescara, Porcari, Porto Torres, Volpiano.

În obiectiv – Spania

Lărgirea frontierelor, pentru crearea unui stat corespunzător ştiinţei şi tehnologiei moderne, tindea, pe plan politic şi economic, la alcătuirea unei confederaţii de state naţionale, iar pe plan personal, contribuia la extinderea activităţii şi la marcarea prezenţei mele în diferite regiuni ale Europei. După experienţa negativă din Portugalia, în mod firesc mi-am îndreptat privirile spre Spania care, treptat, ieşea din corsetul în care fusese ţinută de celelalte ţări europene, pentru motive ideologice sau politice, sau, mai bine zis, pentru că avea în frunte un general cu principii corecte, clare şi sănătoase pentru binele public, dar mai puţin democratice...

S-a deschis astfel pentru mine perioada marilor şi multiplelor iniţiative, între care, din 1951, intra în conul de lumină şi Spania. O vizitasem în mod superficial, trecând de la Lisabona, prin Sevilla, spre Madrid, ca de acolo să mă întorc în Italia. În 1949, am revenit în Iberia, după ce-am lăsat Portugalia, în drum spre

Tanger, prin Algeciras. Ca să realizez un marketing aprofundat, era necesar să petrec un timp mai îndelungat pe aceste meleaguri, să am contacte cu persoane competente în materie juridică, economică, socială, începând cu prietenii mei, pe care-i ajutasem să plece din Italia în vremuri de bejenie. Prin ei socoteam că voi stabili primele legături şi voi intra în contact cu autorităţile. Existând un monopol general al petrolului, termenul de „autorităţi“ în materie de petrol pare deplin justificat. Plănuisem să fac voiajul în maşină cu şoferul meu, Angelo, şi să mă opresc pe parcurs în oraşele mai importante, ceea ce dădea un caracter turistic acestui periplu. Spre a nu fi un voiaj pur tehnic şi prea puţin cultural, ci şi de vacanţă, i-am propus Annei Jemma, sora prietenului-colaborator Antonio, să profite de această vizită în Spania, dar, pentru că era prea cunoscută în ambianţa ministerială, luând adesea aspectul unei mascote, i-am propus s-o invite şi pe Donatella Piccioni, pe care tot ea mi-o prezentase, aşa cum cunoscusem mulţi miniştri din guvernele democrat-creştine, participând la diferite mese, îndeosebi în casa reprezentantului industriilor cânepei şi inului, Angelo Sagna, în via Paisiello de la Roma. În formula aleasă, toate persoanele s-au declarat de acord, inclusiv părinţii Donatellei, care împlinise de multă vreme majoratul, dar trăia în aşteptare tot în cadrul familiei. Tatăl ei era vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, în guvernul Zolli.

O asemenea ofertă, venită din partea unui tânăr industriaş în ascensiune, nu putea să fie refuzată *à toutes fins utiles*.

Stabilită ziua plecării, cu maşina Ford Custom nouă şi strălucitoare, recent adusă de la Paris, ne-am îmbarcat la Roma, ne-am îndreptat spre frontiera franceză, cu mici popasuri în Principatul de Monaco, la Monte Carlo, apoi la Nisa şi Marsilia, spre a intra în Spania pe drumul provincial, întortocheat, foarte frumos, de unde poate fi admirată în toată splendoarea coasta mediteraneană, atât cea franceză cât şi cea spaniolă. Am notat numele primei localităţi spaniole, Port Bou, atât de asemănător fonetic cu

termenul echivalent din limba română. E posibil să aibă aceeaşi origine ca Trecătoarea Boilor din Anatolia spre Europa (Bosfor).

La Barcelona, am făcut un popas mai lung, instalându-ne în două apartamente, la Hotel Don Felipe, situat în apropiere de *bario gotico,* cartierul gotic alături de frumoasa catedrală şi de muzeul istoric. Stilul gotic s-a afirmat aici o dată cu vizigoţii care plecaseră din insula scandinavă Gotland. E greu de precizat dacă într-adevăr, creşterea demografică sau schimbările climatice au determinat această mişcare a goţilor, dar ea corespunde epocii când germanii s-au pus în mişcare, atacând şi invadând Imperiul Roman. Goţii s-au deplasat înspre mlaştinile Pripetului, apoi în stepele scitice ale Ucrainei de azi, unde au alcătuit un stat care a durat o sută de ani. Apoi, împinşi de huni, vizigoţii – iar apoi ostrogoţii – au trecut Nistrul, Dunărea şi au poposit o vreme în „Tracia-Bulgaria“, şi apoi în Italia, unde au creat state. În cele din urmă, s-au deplasat în Gallia la Toulouse şi apoi în Iberia, în regiunea care a luat numele lor, Catalunia.

Am vizitat muzeul şi frumoasa catedrală, monument artistic în stil gotic, precum Domul din Milano sau Domul din Köln. Coborând spre mare, pe strada Layetana, se ajunge în portul dominat de o înaltă columnă, purtând statuia lui Cristobal Colon, descoperitorul Americii, pe care îl revendică nu numai italienii, ci şi spaniolii, dar mai ales cei din Palma de Mallorca unde există localitatea Genova. Aşa se nasc legendele, adevărul fiind adaptat după nevoi şi dorinţe. În realitate, Cristofor Columb pare mai plauzibil să fi fost italian de la Genova, unde a acumulat amănunţite cunoştinţe maritime, dar a intrat în serviciul regilor spanioli. Din portul fluvial de la Sevilla a plecat spre vest cu cele trei corăbii cu pânze. Pentru o mai bună amintire a acestei mari realizări, alături de columnă, în apă, era şi o corabie, copie după cea originală. De curând s-au sărbătorit cinci sute de ani de la marea descoperire, deşi America a mai fost descoperită cu mult înainte de norvegieni, apoi de tartesii plecaţi din Iberia, în căutare

de plumb prin Cornovaglia, Cornwall. Ei au trecut pe lângă Irlanda şi Groenlanda, ajungând în zona oraşului Boston, unde au fost descoperite inscripţii în alfabet *tartes,* o variantă a celui *etrusc*, cele două neamuri având *aceeaşi sorginte tracică*. La sosirea lor, noul continent cu mărfuri europene şi arme de bronz, au primit în schimb piei de animale de tot felul, care se aflau în regiune din abundenţă, produse de populaţia celtă poposită mai înainte pe acele meleaguri.

Barcelona are multe puncte de atracţie, putând fi admirată de la înălţimea colinei Tibidabo, cu străzile ei largi şi lungi, oraş planificat în întregime, de la bun început, plin de statui şi monumente, printre care este demnă de vizitat şi casa marelui arhitect Gaudi, care a proiectat şi a construit în bună parte grandioasa operă cunoscută sub numele de *Sagrada Familia.*

La hotel, o plăcută surpriză: în fiecare zi găseam un trandafir roşu, proaspăt, pe care îl ofeream invitatelor mele, socotind o greşeală floarea discret ajunsă în camera mea. Dar ceea ce socoteam eu o eroare s-a repetat, iar când am semnalat faptul, mi-am dat seama că personalul hotelului credea că sunt un important personaj politic italian. Am avut aceleaşi surprize şi la alte hoteluri din alte oraşe. De-abia la întoarcere am aflat adevărul, după ce l-am luat din scurt pe şofer. El a recunoscut a fi autorul acestei glume, mesagerul care îmi înflorea în fiecare dimineaţă camera. Primise această misiune din partea secretarei personale a lui Enrico Mattei, Fiorenea Giacobbe, pe care o cunoscusem prin prietenul deputat, profesorul Dino Del Bo. Acesta îi purta sâmbetele, dar voia să mă ajute, stabilindu-mi o relaţie extrem de utilă cu societatea Agip şi preşedintele său E. Mattei.

În loc să menţină şi să dezvolte relaţiile cu Dino Del Bo, care rămăsese văduv la naşterea fiicei sale şi era în căutarea unei femei care să-i aducă linişte şi consolare, se încălzea zi de zi de dragul meu, până când a simţit că ia foc de-a binelea (tot mă aflam eu în domeniul produselor inflamabile), astfel că, fiind ea

şi scriitoare de articole şi nuvele în reviste literare, a ajuns să acumuleze o serie de schiţe şi povestiri legate de mine şi de fraţii mei, mai ales de Jianu, toate nepublicate, dar strânse în două volume manuscris (unicate), legate în pergament alb. Le revăd şi astăzi, în aşteptarea verificării prezicerilor sale. Nici pe departe, Fiorenea nu visase să aibă clarviziuni de mare magiciană şi totuşi prezicerile ei de viaţă lungă şi nenumărate succese se adevereau pas cu pas. Ea însă va rămâne o simplă spectatoare, până la o întâlnire între doi centenari. Sper totuşi ca vraja să se împlinească, deoarece am primit noi confirmări de longevitate, atât pe cale grafologică cât şi chiromantică.

Obiectivul final al călătoriei mele era Madridul, unde am poposit la Hotelul Pallas, în faţa frumoasei Pieţe Neptun, cu o fântână împodobită cu statui şi jocuri de apă, în dreapta căruia, la nu prea mare distanţă, se găseşte marele Muzeu Prado. Fiind vorba de Prado, este bine de ştiut că aici există un tablou ieşit din mâna unui mare pictor, Franz Franken II, de la Viena, lung de 7 m, lat de 3 m, în care e înfăţişată scena prezentării capului lui Ioan Botezătorul, ca omagiu oferit Salomeei, (la cererea mamei sale, adresată lui Irod), pentru executarea dansului celor şapte văluri. Renunţând treptat la fiecare dintre aceste văluri, Salomeea ajungea să ofere la sfârşit spectacolul nudităţii genuine. Pictorul austriac împrumutase pentru trăsăturile lui Irod, figura marelui personaj european al epocii, Mihai Viteazul. Figura marelui voievod impresionase întreaga lume, acesta fiind şi un vizionar, deoarece a imaginat încă de pe atunci crearea unei Europe Unite, întru apărarea împotriva infidelilor, sub denumirea de „Republica Cristiana“. Am comandat pictoriţei Elvira Soriano două copii ale figurii lui Mihai în chip de Irod după acest tablou, una păstrând-o în casa mea de la Madrid, iar alta trimiţând-o în ţară, preşedintelui Gh. Gheorghiu-Dej, cerând a fi reluate legăturile cu Vaticanul. Acest tablou al lui Mihai Viteazul se află acum la muzeul din fortăreaţa Făgăraş.

Prado este renumit pentru tezaurele artistice pe care le posedă şi e cunoscut ca un muzeu al capodoperelor.

Madridul este înzestrat cu multe alte opere arhitectonice, cu monumente edificatoare, printre care arcul ridicat de Carol al III-lea, la despărţirea străzii O'Donell de Gran Via. De o rară frumuseţe este parcul Retiro, vestit – după cum am arătat în primul volum *Prin Europa* – prin statuia dedicată lui Lucifer, îngerul căzut *(angel caido)* care, din iubire faţă de oameni, le-a dăruit acestora lumina, împreună cu dorinţa de cunoaştere, care a dus la ştiinţă, după cum Prometeu a dăruit oamenilor focul. În credinţele antice, dar mai ales creştine, dorinţa de cunoaştere nu era apreciată. Până şi lectura „întregii Biblii“, mai ales în Spania, nu era bine văzută, căci acolo se pot descoperi multe informaţii care nu sunt pe placul şi în concordanţă cu interpretarea „miniştrilor“ religiei creştine, ca acelea referitoare la fraţii lui Iisus numiţi cu numele lor, căci surorile sale, după obiceiul talmudic, nu sunt pomenite.

Intrarea triumfală în Madrid se face prin Puerta de Hierro, construită tot sub formă de arc, de unde se ajunge la marea arteră a capitalei, Gran Via, prin Plaza de Espana. Adevăratul centru al Madridului este Puerta del Sol, de unde pleacă şi toate drumurile din ţară, aici aflându-se kilometrul zero, un fel de Petra Niger din Forul Roman. În împrejurimi se află primăria, unele ministere şi Consulatul italian, care trebuia vizitat, un *obbligo* pentru noi, precum şi o seamă de *posadas* şi *tascas,* taverne reprezentative ale diverselor regiuni ale Spaniei.

Scopul călătoriei pentru mine nu era atât cunoaşterea oraşelor şi a muzeelor, ci întâlnirea cu vechiul meu prieten, Aurel Răuţă, prin care socoteam că voi intra în lumea comerţului, a petrolului, a gazelor lichefiate, pe care intenţionam să le introduc şi în Spania, rămasă în urmă în acest domeniu. Nu existau rafinării de petrol pe teritoriul continental, singura rafinărie fiind Cepsa, la

Santa Cruz de Tenerife, în Insulele Canare, unde o mică societate locală asigura distribuţia la scară redusă.

M-am întâlnit cu Răuţă, l-am vizitat acasă, o casă devenită muzeu. Toate mobilele şi obiectele erau adevărate opere de artă, piese de valoare, luate de la renumiţi anticari din toată Europa. Gustul său pentru opere rafinate se vedea de departe. Acest gust fusese dezvoltat de soţia sa, Chonchon. Ea avea mare experienţă, cunoştea lucrurile de valoare, deoarece se trăgea dintr-o familie bună, bască, de diplomaţi, ea însăşi ocupându-se cu decorarea şi mobilarea celor trei case pe care le schimbase în cursul matrimoniilor precedente. Toaletele ei contrastau oarecum ciudat prin culorile vii, uneori stridente, cu bijuteriile false pe care le purta. Aurel se ocupa de importul de tractoare din Austria, printr-o societate care îl asociase şi pe filozoful George Uscătescu, al cărui socru era director al importurilor din Ministerul Comerţului Exterior. Aurel avea o pasiune pentru numismatică, dar numai pentru monede de aur pe care nimeni n-are interesul să le falsifice, căci valoarea aurului e aceeaşi. După război, după spusele lui Philip Spitzer de la Paris, a existat totuşi o tentativă de a reface monedele de aur franceze, englezeşti şi altele de către monetăriile oficiale, contra plată. De aici, preţurile diferite pentru monedele vechi şi noi.

Printre alţi colegi plecaţi din Italia cu ani în urmă, au venit să mă salute şi George Uscătescu, Ciril Popovici şi soţia sa, bună pictoriţă. Fiecare reuşise să-şi câştige demn existenţa. Marele scriitor Vintilă Horia, fost ataşat de presă la ambasada din Roma, stabilit apoi în Spania, devenise profesor universitar şi literat de renume, câştigând prestigiosul Premiu Goncourt, la Paris, pentru romanul-eseu *Dumnezeu s-a născut în exil*.

Aurel m-a prezentat domnului Luis Nieto Antunez şi familiei. Amiralul Pedro Nieto Antunez era ministru al marinei mercantile. Era o familie bine cunoscută şi apreciată sub guvernarea generalului Franco. Membrii ei erau plasaţi în funcţii importante de

stat. El însuşi, în afară de calitatea de *procurador en las cortes*, adică deputat, pe care o deţinea şi fiul său, Pastor, era şeful „Sindicatului Vertical al Apei, al Electricităţii şi al Gazelor“ pe scară naţională şi, ca atare, era personajul cel mai calificat în domeniile preocupărilor şi programelor mele de creare a unei reţele de distribuţie a gazului lichefiat de petrol în Spania.

Utilizarea propanului importat din Franţa, spre a produce gaz de oraş, cerea instalaţii speciale de *cracking*, deci investiţii ce nu încântau societăţile de gaz. Un interes a arătat totuşi societatea de gaz de oraş de la Barcelona. Cu toate că mă bizuiam pe autoritatea lui Nieto Antunez, partenerilor mei li se părea ciudat că un tânăr din străinătate, care nici nu vorbea bine spaniola, se angaja în acţiuni atât de îndrăzneţe, care implicau schimbări şi investiţii importante. Nu s-a ajuns la nici un rezultat concret. Ideea a fost însă reţinută, căci, după două decenii, tocmai societatea de la Barcelona a devenit cea mai mare cumpărătoare de gaz metan, refrigerat la minus 163 de grade Celsius, în vapoare speciale, care veneau de la Arzew, din Algeria. Deseori am anticipat programe şi planuri, cu propuneri concrete, ademenit de pasiunea deschizătorului de drumuri.

N-am renunţat totuşi la cooperarea cu Spania. În teorie, aş fi putut să încep distribuţia de butan-propan în butelii, în Insulele Canare, dar rafinăria care producea aceste gaze avea ea însăşi, în combinaţii locale, o societate de distribuţie în butelii şi, nefiind suficient de avansaţi în marketing, nu mi-ar fi dat desigur, materia necesară, deşi două societăţi ar fi introdus şi dezvoltat mult mai mult consumul decât una singură.

M-am decis atunci să constitui societăţi cu sediul la Madrid şi astfel au luat fiinţă Finquimica şi Dragon Gas, nume pe care le introdusesem în oraşul Tanger, cu doi ani înainte. Am adoptat forma de societate cu responsabilitate limitată şi capital minim, în care l-am introdus ca fondator şi pe Don Luis Nieto Antunez, fiind nevoie de cel puţin două persoane pentru a întemeia o

societate. Am închiriat de îndată un birou destul de mare, în Calle Antonio Acuna 19, dându-i ca scop cercetarea pieţei şi examinarea aprofundată a unor proiecte.

Bineînţeles, am angajat personal de birou şi o secretară, care s-a dovedit a fi de mare valoare, Mercedes. Aveam nevoie şi de un inginer, post la care a candidat un oarecare Iuliu Basiu, român de la Coştei, de lângă Lugoj, pe care-l salvasem când am ajuns la tribunalul militar din Timişoara, în funcţia mea de „procuror anonim“, căci intrase în conflict cu numeroasele decrete-legi ale regelui-satrap Carol al II-lea şi, într-o dimineaţă, s-a trezit arestat şi dus la închisoarea de pe malul Begăi, unde a rămas până în ziua în care dosarul lui a ajuns la mine. L-am prelucrat şi am elaborat ordonanţa de trimitere la judecătorul de instrucţie. Când a revenit dosarul şi a fost înscrisă pe rol judecata în faţa tribunalului, rechizitoriul făcut de maiorul Bundra, şeful parchetului, a fost destul de blând şi fiul preotului de la Sâlha-Coştei a scăpat destul de ieftin şi repede, după zilele de detenţie preventivă. La ieşire, şi-a luat tălpăşiţa ca turist în Europa şi a ajuns în Spania, alături de câţiva camarazi ai săi, pe care a ajuns să-i comande, deşi toţi erau şomeri şi cel mai lipsit de mijloace era tocmai el. Avea un simţ al datoriei foarte dezvoltat şi încerca să fie cât mai prompt şi mai precis în desfăşurarea primei sale activităţi tehnice, după diploma de inginer obţinută la Politehnica din Timişoara.

Iuliu Basiu era însă lipsit de flexibilitate şi talent comercial, şi, dacă la o întâlnire cu el, fixată la o anumită oră, întârziam, fiind reţinut de tratative în altă parte, se supăra foc şi o lua din loc. După mai mulţi ani, a plecat de la mine şi, când a murit, nu ştiu dacă a făcut-o tot la oră fixă, conform cu politeţea regilor, cum este denumită în mod curent punctualitatea.

Aveam nevoie să strâng informaţii şi documente, planuri şi hărţi. Erau necesare activităţi de birou şi de arhivă, precum şi un ajutor cu picioare bune şi stăruinţă, pentru a obţine ceea ce dorea. S-a oferit în acest scop un tânăr de douăzeci şi patru de ani, Dumitru ¸ârlea. El cunoscuse o doamnă care bătea spre patruzeci şi cinci de ani, care avea o fată frumoasă, Rocio, şi i-o prezentase procuristului de la Paris, Ştefan Chendi, fiul scriitorului Ilarie Chendi. În evoluţia afacerilor lor sentimentale s-a ajuns ca Ştefan Chendi s-o ia pe Rocio ca logodnică, în vederea unei noi căsătorii, căci de prima nevastă nu era mulţumit. Când venea la Milano, pentru a da raportul, Chendi o aducea şi pe Rocio, dar o ţinea toată ziua închisă la hotel. Aducea la birou şi cheia camerei, îngăduindu-i prizonierei să iasă doar seara, la aer proaspăt, niciodată la roua de dimineaţă (căci Rocio tocmai asta înseamnă). Bineînţeles Rocio, care se ocupa de arte fine şi făcuse şi balet, n-a suportat prea mult teroarea sentimentală a iubitului ei şi, într-o zi, şi-a luat câmpii. În schimb, ¸ârlea a socotit de datoria lui să se însoare în toată legea cu mama lui Rocio, care avea dublul vârstei lui şi care mai trăieşte încă, spre fericirea fidelului ei soţ... Din păcate, se foloseşte acelaşi termen de „afacere“ şi în economie, şi în sfera afacerilor sentimentale, şi deci nu puteam să nu evoc şi acest aspect al afacerilor subtile din Spania.

Din prea mult patriotism, am socotit de datoria mea să ofer un loc de muncă şi o pâine unor români pripăşiţi în Iberia, fără a ţine seama de trecutul şi credinţele lor. Trecea timpul, studiile şi dosarele se acumulau, fără rezultate concrete, toate cheltuielile trecând la capitolul „investiţii pentru pregătirea afacerilor“.

Tânărul Pastor Nieto avea şi el un rost în societate, mai mult formal, ca membru al Consiliului de Gerenţă în care, evident, eu aveam puterile de decizie şi angajare, fie chiar de la distanţă.

La pierderea preţiosului colaborator Iuliu Basiu, care şi-a dat prima demisie din viaţă, mi-a fost recomandat de domnul Luis Nieto Antunez tânărul său ginere, Alberto Kessler, născut în Spania din tată german şi mamă spaniolă, cu o educaţie şi o formaţie profesională tipic nordică, de care am fost foarte mulţumit. El a lucrat mai mulţi ani pentru mine, ajutat de valoroasa

secretară Mercedes. Cu toate eforturile depuse, nu s-a putut ajunge la realizarea unui proiect concret, din cauza monopolului rigid, care nu permitea alte iniţiative şi nu îngăduia altora să facă distribuţia energiei domestice, ţinând ţara într-o situaţie înapoiată.

Între timp am luat două noi iniţiative, una în Franţa, alta în Germania. L-am trimis atunci pe bunul meu colaborator, Alberto Kessler, să realizeze în Germania distribuţia gazului lichefiat de petrol, în cadrul societăţii Drachen Gas, pe care am constituit-o la Frankfurt pe Main. Kessler a rămas la Frankfurt timp de trei ani, împreună cu soţia sa, Piqueca Nieto, cu care a avut şi copii. Bucuroasă la început, Piqueca nu s-a adaptat modului de viaţă german şi cerea să se întoarcă în patria de origine, ceea ce îi displăcea soţului său. Femeile însă provoacă decizii mari, astfel încât familia s-a reîntors până la urmă în Spania. Abia în anul 1957, guvernul, titular al monopolului petrolului şi gazelor, dat în arendă Societăţii Campsa, a decis să întreprindă distribuţia energiei domestice, prin Societatea Butano S.A. În anii următori, marele grup industrial Fierro a obţinut de la societatea Butano dreptul de a distribui în recipiente, până la două kilograme gaz butan, întemeind în acest scop o societate spaniolă mixtă, împreună cu Camping Gaz franceză.

Alberto Kessler a trecut de la grupul Fierro la societatea Cointra, care se ocupa cu fabricarea aparatelor pentru G.L.P., iar mai târziu i s-a încredinţat direcţia societăţii mixte italo-spaniole Zanussi, specializată în fabricarea frigiderelor.

În anul 1960, Alberto Kessler m-a convins că ar fi posibil să cer şi eu concesiunea distribuţiei de gaz, în astfel de butelii, propunând societăţii Butano o butelie de trei kilograme, precum şi montarea unor aparate de consum modulare, cu posibilitatea de mărire a lor după nevoi. Motive de recunoştinţă ale societăţii Butano S.A., faţă de mine, existau, căci în 1957, înainte de a începe organizarea şi distribuţia efectivă, gerantul director general, colonelul Benito Cid de la Llave, a cerut să vină la Milano, pentru a vizita instalaţiile mele de depozit şi umplere, ceea ce s-a întâmplat, acesta rămânând trei zile la o şcolarizare continuă, timp în care i-am vorbit despre strategia distribuţiei şi despre rezultatele care se pot obţine, în funcţie de sistemul şi de modalităţile adoptate, dându-i toată documentaţia acumulată în ani de studii, ca şi modelele de abonament şi de contracte pregătite în baza experienţei italiene şi din alte ţări.

„Don Benito, yo quiero mucho a Espana, he hecho esta inversion en estudios que no pudiendo utilizar yo mismo, por causa del monopolio, les ofrezco a Vd., para que aproveche España.“

Colonelul Benito Cid de la Llave a rămas încântat de acest omagiu şi discuţia s-a detaliat, cu întrebări, răspunsuri şi comentarii care au servit, fără îndoială, pentru formarea unei imagini corecte asupra acestui sector economic, văzut nu numai din punctul de vedere al industriaşului, dar şi din punctul de vedere al consumatorului şi al politicii generale a ţării respective.

Instalaţiile de la Milano ale Societăţii mele ButanGas S.p.A. erau dintre cele mai noi şi mai moderne. Le-am adus pe parcurs unele ameliorări, izvorâte din spiritul meu iscoditor, găsind deseori soluţii practice şi mai puţin costisitoare.

Don Benito Cid de la Llave şi-a continuat voiajul şi la sediul societăţii mele din Germania, create în 1955, unde primul angajat a fost Alberto Kessler, s-a iniţiat asupra sistemului german, căci fiecare ţară are particularităţile ei. În Germania, aspectul tehnologic al siguranţei aparatelor sub presiune era predominant. Uneori, costul distribuţiei în butelii se mărea, căci buteliile erau din tablă mai groasă de trei milimetri, toate numai pentru propan, clima impunând această hidrocarbură, în locul butanului folosit în ţările calde, deoarece se evapora şi iarna, la temperaturi joase.

Şcolarizat şi informat (înainte se ocupase cu aprovizionarea Madridului cu făină şi cereale), Don Benito era departe de energia domestică. Nu cunoştea nici caracteristicile chimice ale

gazului, nici strategia comercială bună de urmat. S-a înconjurat apoi de elemente care, la fel, şi-au făcut experienţa lucrând la aprovizionarea cu gaze, la transportul şi depozitarea gazului, la umplerea buteliilor, la transportul acestora la distribuitori şi la consumatori. A început astfel activitatea, sortită izbânzii, a societăţii Butano S.A., care a devenit cea mai mare firmă de distribuţie a gazelor lichide din Europa, deşi activitatea sa e limitată la Spania, dar, având regim de monopol şi cereri crescânde şi insistente, a atins valori greu de imaginat cu trei decenii în urmă.

Cererea mea de a introduce butelii de trei kilograme şi a avea gazul necesar de la societatea monopolistă Butano, fie făcând ei umplerea, fie noi în depozite proprii, a fost acceptată. În baza unui contract de aprovizionare din toată Spania, am avut siguranţa şi convenienţa să construiesc opt depozite, de dimensiuni potrivite lansând pe piaţă 1 200 000 de butelii de trei kilograme, galbene sub marca Dragongas, căci Dragobutano nu a fost prea agreată. Natural!

Direcţia am încredinţat-o bunului organizator şi comerciant excelent, om de relaţii publice pe toate planurile pentru stabilirea legăturilor de aprovizionare şi creare a reţelei de distribuitori în întreaga Spanie, lui Antonio Calvo Villamanan, format în precedenţă în importul şi vânzarea de tractoare din Austria în Spania. Repede a prins sistemul de distribuţie şi vânzare a gazului prin distribuitori vânzători de aparate de gătit pentru care butelia era accesoriul principal de combustibil casnic. Pentru manevrarea buteliilor, am introdus coşul de metal sau plastic cu patru butelii, care, în greutate echivala cu o butelie de 12 kilograme. Butelia avea un robinet special cu închidere automată, cu bilă sub presiune, iar pentru uz se aplica un robinet reglator manual, reglând flacăra, iar ochiurile, la rândul lor, erau controlate de robinetele respective.

Avem uzine deci la Madrid, Valencia, Palma de Mallorca, Barcelona, Sevilla, Mengibar Jaen şi cincizeci la sută la Santiago şi Leon.

Clientela devenind cu timpul mai avută, a trecut la butelia de douăsprezece kilograme. Piaţa evoluează şi trebuie să căutăm alţi consumatori.

Grecia și Petrofina

Lumea petrolului este obişnuită să audă vorbindu-se despre cele şapte mari surori, societăţi multinaţionale cu interese care se extind în lumea întreagă, pentru o justă repartizare a riscurilor legate de cercetare, de exploatare, de prelucrare şi de distribuţie a petrolului şi a derivaţilor săi. Existenţa companiilor multinaţionale în acest domeniu are raţiunea sa de a fi. Din cauza riscurilor legate de localizarea zăcămintelor, de cheltuielile mari pe care le presupune cercetarea şi de surpriza de a găsi apă în loc de petrol, cum se întâmplă adesea, era normal şi necesar ca riscurile să fie distribuite pe întreaga suprafaţă a planetei, pentru a se putea acoperi şi cheltuielile pentru puţurile seci. Forajul unui puţ de petrol sau cel al unui puţ de apă implică aceeaşi tehnologie, dar, în baza calculului probabilităţilor, rezultatele pozitive compensează pierderile, ceea ce este foarte important pentru finanţarea cercetărilor şi a producţiei cu cererea de petrol în continuă creştere.

Asocierea mea cu o astfel de societate multinaţională ar fi fost utilă şi prestigioasă?

În vederea atingerii obiectivelor pe care mi le fixasem încă de la sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial, după ce devenisem primul importator de gaze lichefiate de petrol şi furnizam altor societăţi gaze provenind din Cehoslovacia şi Olanda, şi după ce în anul 1950 reuşisem să organizez cu mare succes distribuţia acestor gaze pe scară naţională, în Italia, am dorit să-mi

extind activitatea în alte ţări, precum Austria, Grecia, Turcia şi, mai târziu, Franţa, Germania şi Africa de Sud.

În anul 1952, a venit să mă viziteze la Milano un director de la Ministerul Agriculturii şi Pădurilor din Grecia, care reprezenta totodată şi Ministerul Industriei şi al Comerţului. El mi-a cerut să introduc acest modern combustibil domestic în ţara sa, ale cărei păduri, deja în număr redus, continuau să fie arse, putând fi salvate însă prin înlocuirea lemnului cu GLP. Fiind sensibil la apeluri de acest gen şi la implicaţiile lor sociale, i-am promis că voi acorda atenţia cuvenită cererii guvernului său pentru a contribui la modernizarea energiei domestice a acestei ţări. Am angajat deci un fost director de la Ducati din Bologna, care fusese pe vremuri căpitan în marina comercială, Elio Marena, pe care l-am trimis în Grecia, pentru a face o cercetare de piaţă la faţa locului. După şase luni de sejur în Grecia, am tras concluzii favorabile, în ciuda unei tentative precedente în acest sens, făcute de Pibigas, care eşuase probabil şi din cauza mărcii produsului şi a numelui societăţii, pe care, cu ocazia uneia din vizitele mele la Malta, la concesionarul meu, l-am găsit trecut în cartea malteză de telefoane sub numele de „Pipigas“.

În această perioadă, prin intermediul colaboratorului meu din Paris, Ştefan Chendi, fiul criticului Ilarie Chendi, l-am cunoscut pe inginerul Silvio Marino de la Petrofina din Bruxelles. Acesta fusese administrator al societăţii petroliere Concordia din România, dar, după instaurarea regimului comunist, plecase din ţară prin Ungaria unde făcuse „un stagiu“ în faimoasele închisori din Sopron, sub acuzaţia că deţinea valută şi că intrase fără viză în Ungaria. La plecarea din Sopron, a lăsat drept amintire nişte versuri scrise în limba franceză pe peretele din „camera oaspeţilor“, prin care le mulţumea autorităţilor locale pentru „tratamentul ales“ de care avusese parte şi pentru atenţiile cu care fusese „copleşit“, dar, din fericire pentru el, ungurii din Noul Regim şi

paznicii nu au înţeles această limbă, atât de diferită de idiomul lor mongol, de bravi maghiari.

Odată ajuns la Bruxelles, s-a prezentat şefului suprem al Grupului petrolier Petrofina care aspira să facă parte din rândul celor „7 surori“ ce dominau acest sector. Silvio Marino lucrase deja pentru Grup, în România, ţară pe care B.L. Wolters o cunoştea şi pe care o vizitase de mai multe ori în timpul războiului. În amintirea trecutului, Marino l-a rugat să-i dea o slujbă, ceea ce domnul Wolters a făcut, încredinţându-i un sector dificil, cel al bitumului şi al altor produse greu de vândut, care i-a permis însă să primească un salariu. Dată fiind marea sa abilitate în „relaţiile umane“ şi sociale în general, în acelaşi timp inginer şi poet (al cărui talent nu se manifesta doar pe zidul închisorilor), i s-a părut mai interesant să procure afaceri pentru Petrofina. Aflând de succesul meu în sectorul gazelor, a vrut să mă cunoască şi, ajutat de Chendi, a reuşit – din păcate! – să mă convingă să iau ca asociat al noilor mele întreprinderi grupul care-i asigura mijloacele de subzistenţă. Acest grup dispunea, chiar în Grecia, de o societate pentru comercializarea derivaţilor din petrol, care îşi desfăşura activitatea şi în alte ţări, sub numele de Purfina. Poseda o reţea de pompe de distribuţie a carburanţilor în toată Grecia, precum şi un depozit petrolier la periferia Atenei, într-un cartier numit Perama.

Ştefan Chendi, omul care a încheiat cu succes o singură afacere de-a lungul întregii sale vieţi, avea în schimb o imaginaţie fecundă, orientată mai ales spre afaceri fabuloase, la scară mondială şi irealizabile deci la nivel concret. Îi plăcea însă să elaboreze proiecte fantastice şi să se asculte pe sine în timp ce le expunea.

S-a entuziasmat de îndată auzind propunerile lui Silvio Marino şi mi-a expus o serie de argumente destul de juste pentru a mă convinge să mă asociez cu un mare grup şi să aleg chiar un animal ca totem şi simbol al grupului. Ceea ce, de altfel, m-am

grăbit să fac, alegând în acest scop dragonul care scoate flăcări pe gură, flăcări de gaz lichefiat de petrol, pe care l-am considerat reprezentativ şi pentru „imaginea mea“, ţinând cont de numele meu, „drac-dragon“, şi de activitatea pe care o desfăşuram.

Din păcate, toate aceste proiecte existau doar în mintea celor doi şi exprimau numai dorinţele lor, întrucât Petrofina le ignora cu desăvârşire. După ce au obţinut acordul meu, s-au dus amândoi în mare grabă la Bruxelles pentru a-i vorbi despre ideea lor directorului comercial al Grupului Petrofina, domnul François van der Broeck, care era căsătorit cu o româncă distinsă din Ploieşti, important centru al industriei petroliere din România. Îl vizitase în tinereţe pentru a trata cumpărarea unor cantităţi de petrol, întâlnind-o în cele din urmă pe femeia visurilor sale. Natural, Silvio Marino frecventa deja casa lui van der Broeck şi n-ar fi putut găsi un avocat mai bun pentru „cauza“ proiectului decât soţia acestuia, doamna Vasilescu, republicană din Ploieşti, pe care nu i-a fost greu s-o atragă de partea sa, recurgând la o serie întreagă de argumente sentimentale şi patriotice; după aceea, doamna van der Broeck şi-a convins cu uşurinţă soţul să susţină proiectul în faţa preşedintelui Wolters.

Domnul van den Broeck m-a invitat la Bruxelles ca să-i explic în detaliu proiectul meu de constituire a unei societăţi GLP în Grecia. L-am pus la curent cu rezultatul favorabil al studiului de marketing pe care-l făcusem şi, în acelaşi timp, i-am vorbit despre succesul la nivel naţional al afacerii ButanGas în Italia, referindu-mă şi la vechea mea calitate de importator-furnizor al marilor societăţi de distribuţie. Interlocutorul meu a înţeles rapid că era vorba de un proiect cu şanse serioase de reuşită şi n-a pregetat să i-l expună preşedintelui Boris Laurent Wolters, care nutrea probabil, simpatie, pentru estul Europei, el cunoscând România dinainte de război.

În ciuda acestor lucruri, preşedintele Wolters, ca şi directorul general Castelain, au putut fi convinşi doar cu greu să se asocieze noii întreprinderi a unei terţe persoane, dat fiind că un asemenea proiect nu fusese elaborat de marii săi „soloni“ petrolişti din Atena – al căror preşedinte era un flamand care ieşise la pensie din cauza „amortizării“ sale, datorată nu numai vârstei, dar şi sănătăţii şubrede – şi faptului că succesorul său, René Dumont, nu informase firma în legătură cu noile posibilităţi pe care le oferea piaţa greacă, deşi aveau o reţea de distribuţie de benzină de 20 de ani. El nu putea, desigur, să propună o extindere a activităţii, deoarece aceasta ar fi însemnat ore suplimentare de lucru; or, el îşi redusese munca la minimum, fiind foarte ocupat să întreţină relaţii cu ambasadele şi socotindu-se un fel de diplomat. Dădea foarte des recepţii şi banchete, pe cheltuiala Purfinei. Până la urmă un „diplomat“ libanez i-a furat soţia, o bulgăroaică înaltă şi frumoasă, făcându-l să plătească până şi biletele de avion pentru fuga noului cuplu, care s-a dus să locuiască în casa libaneză ce fusese cumpărată de sărmanul încornorat pe numele soţiei şi pentru exigenţele ei „diplomatice“. Astfel, *madame* primise până şi zestre de la soţ, deşi acesta, în ciuda marelui său talent diplomatic, nu-şi putuse imagina niciodată ce întorsătură vor lua lucrurile. S-a trezit la realitate numai când s-a văzut singur şi părăsit de toţi diplomaţii care-i frecventaseră casa doar de dragul soţiei sale, frumoasă, blondă şi statuară. Vreau însă să povestesc şi sfârşitul istoriei „diplomatice“ a acestui personaj care era directorul Purfinei din Atena, dar care nu avea nici o consideraţie pentru greci care-i întrec adesea în şiretenie pe evrei şi pe armeni, atât în afaceri cât şi în viaţa de zi cu zi, fără a-i uita în acest sens nici pe libanezi, descendenţii fenicienilor, cărora „omul“ nostru le-a căzut victimă.

Părăsit de soţia sa, domnul Dumont s-a consolat cu o tânără care „lucra“ într-un local de noapte şi care nu făcea nici un efort să-şi ascundă profesia, legată adesea de alte îndeletniciri şi practicată în multe cazuri pentru rotunjirea veniturilor.

Dar domnişoara în chestiune avea inimă bună, lucru pe care mi l-au confirmat mai târziu diverşi funcţionari ai societăţii, gata să aducă drept mărturie în acest sens propria experienţă.

Tânăra care s-a îndrăgostit de acest nou stăpân, petrolist şi diplomat s-a ataşat de el şi a devenit apoi a treia sa soţie, cu care Dumont s-a căsătorit în momentul când a ieşit la pensie, dat fiind că veniturile sale se reduceau de la o zi la alta, din pricina bunelor şi mai puţin bunelor sale obiceiuri de viaţă; costul ridicat al whiskyului nu a contribuit desigur la îmbunătăţirea acestei stări de lucruri. Până la urmă s-a întâmplat un lucru de necrezut: ultima doamnă Dumont a reuşit să-l întreţină prin munca ei, de o natură mai nobilă, poate, decât în trecut. Din admiraţie pentru această inimă generoasă care bătea în pieptul unei grecoaice, soţul a uitat probabil complet de părerea negativă pe care o avusese despre greci, pe vremea când îi considera „nişte negri vopsiţi în alb", spre deosebire de ceilalţi „baroni" directori ai Petrofinei de la sediul central din Bruxelles, care şi-au menţinut opinia defavorabilă despre această naţie.

Cât despre mine, a trebuit să-l „suport" pe Administratorul Delegat Castelain ca şi pe Directorul René Dumont în timpul anilor săi de serviciu, pentru o perioadă destul de îndelungată în calitatea mea de membru al Consiliului de administraţie al societăţii Petrogaz care fusese în sfârşit constituită, în urma acordului de la Bruxelles între Grupul Petrofina şi Grupul Drăgan, cum a numit domnul Wolters participarea mea la „acordul" pe care a ţinut să-l elaboreze el însuşi, după ce a reflectat îndelung, dat fiind momentul deosebit prin care trecea piaţa gazului în Italia. Acordul putea fi acceptat sau respins, neadmiţându-se nici un fel de modificări.

Aceşti oameni ai Purfinei, societatea comercială a grupului din Grecia, au fost „aportul" concret al faimoasei companii internaţionale-Petrofina, născută la timpul său după Primul Război Mondial, prin preluarea unei prăzi de război constituite din

societatea română Concordia, cu rafinărie şi reţea de distribuţie a căror acţiuni erau posedate de germani şi o cotă de ţiţei din Irak.

Nici preşedintele nu a văzut clar piaţa şi viitorul distribuţiei energiei domestice sub formă de gaz lichefiat de petrol. În înţelepciunea sa superioară, cum ajunseseră să-l considere baronii de la Bruxelles, voia să fie extrem de prudent, pentru a nu pune în risc „impunătoarea" cifră de capital de 166 000 de dolari, în drahme inflaţionate. A dictat acordul între cele două grupuri pentru înfiinţarea societăţii greceşti Petro-Gaz, după „numele" lor, dar cu emblema „dragonului" meu, impunând ca buteliile să fie procurate şi finanţate de grupul meu, dându-le în chirie noii societăţi greceşti cu 10 la sută asupra valorilor, în cifre două drahme pe an, ceea ce cu timpul şi cu creşterea costului buteliilor de la două sute de drahme la patru mii de drahme, a devenit o chirie ridicolă, căci nu a prevăzut ajustarea chiriei la valoarea crescândă a buteliilor. A subscris şi grupul meu 166 000 de dolari, dar a trebuit să doteze societatea cu un parc de butelii în valoare de 2 150 000 de dolari.

Întrucât legea vamală grecească precum şi legea italiană considerau produsul, adică „gazul" obiectul exportului şi al importului, iar buteliile ca simplu „ambalaj", m-am trezit cu un transfer de capital în Grecia pentru suma de mai sus. L-am trecut însă filialei societăţii Fin Gaz cu sediul în Italia, societate italiană „transferată" apoi de la Roma la Palermo şi apoi la Atena. Acesta a fost un caz juridic de drept comercial, devenit obiect de studiu pentru profesorii universitari eleni. Societatea Fin Gaz a încasat mizerabilele chirii.

Preşedintele Boris Woltere în marea sa prudenţă, a mai prevăzut în acord că toate „abonamentele" şi „garanţiile" încasate de societatea Petro-Gaz vor fi trecute societăţii Fin Gaz care va fi obligată să „garanteze restituirea banilor" vărsaţi drept garanţie, în caz de returnare a buteliei şi de desfacere a contractului decenal de livrare de gaz. Fin Gazul s-a găsit astfel

în posesia unor valori cu care putea să finanţeze achiziţia şi importul de noi butelii-ambalaj, de data aceasta plătite prin transfer de valută în Italia.

În faţa acestei situaţii, marii financiari belgieni şi-au dat seama cu întârziere că Petro-Gazul poate să fie autofinanţat, poate după ce au consumat multe capete de peşte, după gluma oltenească, şi au cerut să nu mai cumpere Fin Gazul buteliile şi să le dea în chirie, şi să nu mai încaseze societatea „cauţiunile". Pericolul restituirii acestora trecuse şi, în orice caz, nu era posibil să se verifice, cu un contract de abonament pe care îl gândisem şi îl drămuisem ca jurist european şi verificat cu aplicaţii practice în Italia.

Situaţia devenise grea, căci trebuia să renunţ la o poziţie e câştigată în favoarea uneia impuse de ei ca mari experţi financiari ce se considerau, dar care s-au dovedit a fi „inexperţi" în domeniul comercial al produsului specific al petrolului GLP. Mai mult cu forţa decât cu convigerea, membrii consiliului de administraţie în număr par, dar cu preşedinţia rezervată grupului Petrofina, iar funcţia de administrator delegat rezervată grupului meu, funcţie deţinută de mine personal timp de 15 ani, când, spre a nu mai avea supărări continue, am transmis-o lui Celso Vallar, iar directorul general, deşi propus de mine, fiind cu partea ocultă a sufletului de partea marelui grup internaţional, s-a ajuns încet-încet la achiziţia buteliilor de către societatea Petro-Gaz, nemairespectând „acordul de la Bruxelles".

Între timp mai intervenise un alt fenomen pe piaţa grecească, pe care eu o formasem după regulile internaţionale, şi anume apariţia societăţii Agip Gaz care oferea gaz fără cauţionarea buteliilor. A fost un şoc pe piaţă care a limitat investiţiile în noi butelii din parte altor societăţii de distribuţie apărute între timp. Petro-Gazul însă a continuat să se dezvolte cu noi butelii finanţate din beneficiile realizate, reuşind să păstreze până astăzi cam cincizeci la sută din piaţă.

Nu puteam admite această concurenţă neloială din partea societăţii Agip Gaz care anula toate normele specifice în materie, cum spuneau francezii *les regles du metier,* şi am hotărât să încep o campanie de convingere a autorităţilor prin discuţii la toate nivelurile, conferinţe, cu participaţii ministeriale, cu publicarea de articole în ziare şi broşuri pentru a demonstra că însuşi guvernul este interesat să impună, printr-un ordin ministerial, luarea unei cauţiuni, spre a evita dispersiunea de butelii importate în valută şi devenite „geamanduri" pentru bărcile de pescari sau fier vechi la topitoriile de fier. Aceasta însemna o distrugere a unui capital naţional. A durat mulţi ani această luptă în care „solonii" belgieni, atât localnici cât şi cei de la Bruxelles, nu credeau. Totuşi, am reuşit să câştig această bătălie angajată de unul singur, căci guvernul a impus obligativitatea cauţionării buteliilor în măsură de 90 la sută din valoarea lor. A fost o victorie de care au beneficiat toate societăţile de distribuţie de gaz, între care erau societăţile petroliere Shell, Bp, Esso, Eco (statală), Cosmogaz – daneză (achiziţionată apoi de Petro-Gaz, ca şi alta a unui francez, denumită Pirogaz) etc.

Politica societăţii noastre a fost de colaborare cu celelalte societăţi, începând cu Shell, căreia îi îmbuteliam în depozitele noastre buteliile lor galbene cu care ieşiseră pe piaţă şi chiar să acceptăm instalarea unui rezervor al lor în stabilimentul nostru de la Atena, spre a nu micşora capacitatea depozitului nostru prin care îi asiguram clientelei noastre rezerve pentru două luni.

Ca om de marketing şi fost preşedinte mondial al Federaţiei Internaţionale de Marketing, am fost întotdeauna convins că o piaţă se dezvoltă şi e mai bine servită în regim de concurenţă, pe care am facilitat-o.

Pentru menţinerea regulilor şi a concurenţei loiale, am constituit Asociaţia Tehnică a Societăţilor de Gaz din Grecia, la care au aderat toate societăţile.

Aportul marii societăţi Petrofina nu s-a limitat la aceşti oameni ca să-mi facă dificultăţi. Când a fost vorba să cumpăram un teren pe care să construim marele stabiliment de stocaj şi îmbuteliere de la Atena-Aspropyrgos, legat de mare şi de viitoarea rafinărie de stat, marii soloni petrolişti mondiali au refuzat net, afirmând că principiul lor este de a nu cumpăra terenuri, ci numai de a le închiria, când se poate, pe plan financiar fiind mai convenabil. Pentru a nu pierde ocazia unică de a avea un teren la drumul mare, aproape în faţa rafinăriei, am intervenit cu o altă societate a mea, Dragofina, care a cumpărat cele două hectare şi jumătate de teren, l-a pregătit şi l-a oferit în chirie parţial, Petro-Gaz-ului, un minimum de 9 000 m^2, restul păstrându-l pentru mai târziu. Cu timpul, a fost ocupat tot terenul de societatea Petro-Gaz, *fifty-fifty,* cu marea societate petrolieră Petrofina, uitându-se însă după etica funcţionarilor belgieni, puşi să apere interesele marelui grup, a se plăti chiria cuvenită, iar după ani, când în sfârşit s-a început plata chiriei, aceasta a fost cât se poate de redusă.

Oamenii Petrofinei au abordat aceeaşi atitudine când am fost nevoit să cumpăr pentru birouri în plin centru, tot în numele Dragofinei, un întreg etaj cu 35 de birouri şi nu au voit să accepte chiria pieţei, ci una foarte redusă, fiind vorba de grupuri asociate. Aceasta însemna exploatarea asociatului care a trebuit să vină cu un capital de cincisprezece ori mai mare, micul grup Drăgan, asociat marelui grup gigant multinaţional de la Bruxelles.

Prin capacitatea şi spiritul meu comercial, am organizat şi extins societatea în toată Grecia continentală şi în insule, realizând beneficii mari cu care a fost majorat capitalul de mai multe ori, de la 10 milioane de drahme, la 520 de milioane de drahme; deci de 52 de ori. Nici o centimă în plus nu au mai trimis belgienii în Grecia. Şi-au văzut mărit capitalul şi au încasat dividende în valută în aşa măsură, că preşedintele Laurent Boris Wolters a ajuns să se laude şi să califice societatea Petrogaz

realizată de mine drept *la poule aux oeufs d'or* („găina cu ouă de aur“). Alte societăţi de distribuţie ale lor, cu marca Petrogaz, din Franţa şi Belgia, nici nu se puteau compara cu aceea grecească.

La început, am avut însă greutăţi de altă natură legală. Societatea de Gaz de oraş din Atena, existentă de mulţi ani şi cu distribuţie deficitară, personal abundent, avea o concesiune exclusivă din partea oraşului, ce comporta şi concesiunea uzului terenului public pentru conducte, pretindea că noi nu putem distribui gaz în butelii pentru că ei deţin un monopol. Ca şi cum societatea Renel ar pretinde împiedicarea vânzării de baterii electrice. O teză absurdă, dar care ne-a costat 5 ani de proces intentat acestei societăţi şi am fost obligaţi, la început, să punem sediul societăţii Petro-Gaz la Salonic. Aici am început activitatea de distribuţie, deşi exista şi acolo o societate de gaz de oraş şi am construit primul stabiliment improvizat pentru servirea rapidă a clientelei în creştere, prin reclama intensă făcută pentru cunoaşterea şi utilizarea gazului GPL.

Sloganul lansat era: „Petrogaz, fericirea gospodinei“. În felul acesta, dominând multă vreme piaţa, în întregime, sută la sută, s-a ajuns ca marca noastră „petrogaz“ să devină „cuvânt“ curent în limba greacă.

Pentru a mă elibera de această asociaţie incomodă şi exploatarea de către o multinaţională, am discutat, o vreme, răscumpărarea acţiunilor lor în societatea Petrogaz, finanţată, realizată cu mare succes de mine. Preţurile erau mari şi mereu crescânde!

Au trecut ani până când m-am trezit cu un contract pregătit în toate formele internaţionale cele mai elaborate, încheiat între Petrofina şi o societate cu rafinărie în Grecia, Vardirojanis, cu o opţiune de zece zile în preajma sărbătorilor Crăciunului 1992, cu plata peşin de nouă milioane de dolari, prezentat mie în baza dreptului de preemţiune prevăzut de statut. O lovitură de „plex“ dată de asociatul multinaţional Petrofina, într-un

mod incalificabil. Din fericire, Banca Comercială Italiană a răspuns prompt, în timp util, şi am plătit suma!

Recomand inamicilor să se asocieze cu societăţi multinaţionale!

Navele. Distribuţia gazului lichefiat de petrol am început-o cu GLP importat în Italia, în butelii mari, iar mai apoi în vagoane-cisternă din care umpleam „buteliile-ambalaj“, aduse din Italia. Grecia nu a pus nici o restricţie asupra buteliilor devenite un accesoriu ca „ambalaj“, construite, verificate şi ştampilate în Italia, întrucât nu avea nici o reglementare în materie.

Grecia e alcătuită dintr-un teritoriu continental şi dintr-o puzderie de insule mai mari sau mai mici. Transportul buteliilor cu gaz în partea Greciei insulare era foarte costisitor. Ca atare, s-a pus problema creării unor depozite de stocaj şi umplere, nu numai în partea continentală, unde puteau ajunge vagoanele-cisternă, dar şi în partea insulară, lucru care necesita constituirea unei flote de mici nave-cisternă a căror capacitate era limitată de capacitatea depozitelor insulare, la rândul lor, costisitoare ca investiţie.

O măsură luată a fost utilizarea navei *Cornelia* construită de mine în Italia, ca primă navă a Mediteranei, după criteriile expuse în altă parte, iar apoi cumpărarea de alte nave, constituind astfel o flotă de cinci nave, reduse apoi, când costurile în raport cu cantitatea deveneau antieconomice.

Am creat astfel o societate de navigaţie denumită Petronavs cu sediul la Atena şi acţiunile împărţite la egalitate între grupul meu şi Petrofina, dar „nominal“ figurând pe numele funcţionarilor noştri greci, în cazul meu, pe numele lui Angelo Romussis, spre a putea fi calificată ca societate elenă şi, ca urmare, să beneficieze de pavilion grec, singurul autorizat să facă transporturi în apele greceşti, aşa-zisul cabotaj.

Când navele au fost înlocuite şi întreţinerea, şi reparaţiile fiind în exces faţă de preţul navelor mici construire în Japonia, cu criterii şi filozofie japoneză, am cumpărat două nave care au navigat din Arhipelagul Japonez în Oceanul Indian şi, trecând prin Canalul Suez, au ajuns prin Mediterană în Grecia. În felul acesta, în afara navei care purta numele mamei mele Cornelia, navele japoneze au devenit *Petrogaz I* şi *Petrogaz II*.

Astăzi ele lucrează pentru aprovizionarea depozitelor noastre din Creta, Rodos şi Lesbos, dar şi pentru Petrolina din Cipru, asigurând şi transportul de la rafinăria statală de la Atena – Aspropyrgos la Salonic, pe contul direcţiei aprovizionărilor cu GLP, din Ministerul Industriei.

În proiectele grupului meu am prevăzut şi crearea unui nou mic port în partea de est a Peninsulei Calcidice, pentru aprovizionarea în tranzit a Bulgariei, unde am constituit o societate Butangaz, încă de anul trecut.

Pentru acest nou proiect am în vedere cumpărarea unei nave mai mari afectată acestui serviciu de care, dacă va fi cazul, într-o zi, va putea profita şi România, acest port fiind mai apropiat pentru zona de vest a ţării, decât portul nostru din Marea Neagră, Constanţa.

Ca o satisfacţie personală, repet, pentru opera de organizare a distribuţiei de GLP în Grecia, marca mea „Petrogaz“ a devenit cuvânt uzual întocmai ca marca „Aspirina“ a grupului Bayer.

Societăţile de navigaţie în Grecia sunt scutite de impozite pe beneficii. În felul acesta, au fost readuse „acasă“ din Panama numeroase societăţi armatoriale greceşti care utilizau tot personal grecesc, grecii fiind cunoscuţi în toată lumea ca buni marinari. La fel, şi activitatea întreprinderilor constructoare de nave şi de reparaţii navale au acest regim special, Grecia trăgând mai multe avantaje din crearea de locuri de muncă, decât din impozite pe venituri şi dividende.

Contabilitatea acestor societăţi poate fi ţinută în valută şi transferul şi operaţiile în dolari sunt libere, câtă vreme în alte domenii restricţiile au fost şi mai sunt atât de mari, încât în 45 de ani de activitate în domeniul distribuţiei gazului în Grecia, nu am ajuns să transfer vreodată un dividend, care a rămas capitalizat în rezervele şi finanţările întreprinderii.

Iată raţiunea constituirii unei societăţi de navigaţie separată de societatea-mamă.

Am construit unsprezece depozite-uzine de îmbuteliere în toată Grecia continentală şi în insule servite de nave la Atena, Salonic, Patras, Kalamata, Corfu, Mitilene, Chios, Iraklion-Creta, Chania-Creta, ca şi Larissa şi Janina, în curs de finalizare.

Pentru această iniţiativă şi activitate, şi, mai târziu, pentru crearea primei zone industriale a Greciei în localitatea care a primit numele de Dragania, mi s-a acordat, pentru merite industriale deosebite, din partea Ministerului Industriei, decoraţia cu calificarea de Comandor al Ordinului Regele Constantin I al Greciei.

EUROPENISM

Mișcarea română pentru unitatea Europei

În 1950, formaţiuni precum Mişcarea Federalistă Europeană, împărţită pe secţii naţionale şi acestea, la rândul lor, pe secţii regionale şi locale, Nouvelles Equipes Européennes, Association Européenne des Enseignants, Ligue Européenne de Coopération Economique şi altele, se pregăteau să participe la congresul de la Roma al Mişcării Europene, cu sediul la Bruxelles şi care le cuprindea pe toate.

Roma, pentru trecutul său şi pentru entuziasmul multor europeni italieni, oameni politici şi oameni de cultură, a fost socotită locul cel mai potrivit pentru un asemenea congres, ţinut în Palatul Barberini, mare şi frumos, cu o superbă grădină la intrare. Aici s-au întâlnit pentru întâia oară reprezentanţii acestor formaţiuni, între care mulţi francezi, deja bine cunoscuţi pentru acţiunile lor de propagare a europenismului.

Cu acest prilej, am cunoscut un grup francez, printre ei numărându-se Henri Cravatte şi De Saint Lorette, care mi-au acordat atenţie şi mi-au arătat o simpatie amestecată cu o bună doză de neîncredere în misiunea şi soarta *Buletinului European,* apărut în luna martie şi prezentându-se cu numărul patru în luna iunie, când s-a ţinut congresul. Nimeni nu bănuia că acest buletin avea să aducă un serviciu atât de important Mişcării şi, mai ales, că ar fi putut să dureze neîntrerupt şi îndelung, publicaţiile axate pe idealuri greu de atins sucombând

de regulă fie prin epuizarea finanţelor, fie prin lipsa de material informativ. A atras atenţia prin faptul că se publica la Roma în limba franceză, pe atunci încă limbă vehiculată, importantă pe continent. La întrebarea: „Ce grupare reprezintă *Buletinul European?*“ răspundeam că este organul de comunicare al Mişcării Române pentru Unitatea Europei, întemeiată în toamna anului precedent.

Grupul românilor care au participat la crearea acestei asociaţii fără scop lucrativ, ca urmare a apelului lansat de mine, mi-a încredinţat preşedinţia comitetului provizoriu, funcţie în care am rămas multă vreme. Ca atare, mă simţeam în drept şi îndatorat să public un organ de comunicare, care nu a fost trimis doar aderenţilor români, ci şi personalităţilor de frunte din Europa de Vest, şi chiar cercurilor interesate de pe alte continente, şefi de state, miniştri, deputaţi, profesori, intelectuali de toate categoriile, practic, tuturor celor care manifestau un interes aparte pentru unificarea Europei.

Fundarea *Mişcării Române pentru Unitatea Europei* a avut îndeosebi scopul de a marca o prezenţă, România fiind singura ţară latină, dintre toate ţările estului european supuse procesului de rusificare şi trecere la comunism. Popoarele nu erau întrebate, soarta lor nu se mai decidea la Paris sau la New York, ci la Kremlin. Buletinul, deşi se adresa în realitate întregii Europe, a adăugat, la un moment dat, un insert de culoare diferită, privind aceste ţări, surori de suferinţă, cu titlul *EuropEast Bulletin*.

La iniţiativa guvernelor, s-a încheiat un acord pentru înfiinţarea *Consiliului Europei*, cu sediul la Strasbourg, oraş de frontieră, menit să „lege“ cele două naţiuni rivale, Franţa şi Germania. Consiliul Europei, căruia, prin statut, i s-a impus elaborarea unor „politici“ economice, culturale, tehnice etc., a început să funcţioneze din plin în anul 1950, atrăgând marile personalităţi politice europene la întruniri şi consilii, la mese rotunde, la dezbateri etc.

Viitorul apărea roz, atmosfera primelor întâlniri de la Roma era favorabilă colaborării pentru dezvoltarea pe plan mai larg a ideilor europene şi luării de noi iniţiative în diferite domenii. Una din dezbaterile iniţiale se referea la Comunitatea Cărbunelui şi a Oţelului, care lega cele două zone de frontieră ale Ruhr-ului cu zona Alsacia-Lorena.

La Strasbourg s-au ţinut dezbateri aspre pe această temă, iar atitudinea Angliei, deşi participantă la Consiliul Europei, era vădit negativă, în ceea ce priveşte crearea unui for tutelar pentru gestiunea comună a resurselor de oţel şi cărbune.

Pentru a întârzia lucrările şi deciziile, oratorii englezi se înscriau la cuvânt cu tot felul de întrebări futile. În entuziasmul meu tineresc, am urmărit cu pasiune dezbaterile din aula mare a Consiliului, dar m-am întors în Italia decepţionat. Am scris şi am publicat un articol de înfierare a acestei atitudini, sub titlul „Le sexe des anges“, asemuind aceste discuţii cu cele bizantine, care îi obsedau pe conducătorii acelor timpuri, tocmai când otomanii asediau Constantinopolul.

Nici nu începuse bine congresul de la Roma al Mişcării Europene, şi probleme noi apăreau la orizont. S-a declanşat Războiul din Coreea, cu directa participare americană. Luptele aspre şi îndelungate au testat armamente moderne, au verificat potenţialul de război, precum şi reacţia lagărului comunist în caz de agresiune. Acest război nu s-a dus până la capăt, terminându-se de nevoie, prin împărţirea Coreei şi crearea unei frontiere artificiale, de-a lungul Paralelei 38. Izbucniseră şi alte focare locale. În Orientul Mijlociu a luat fiinţă statul Israel, pe care ţările arabe din preajmă nu voiau să-l recunoască, punându-se în stare de război spre a-l distruge.

Nici după încheierea ostilităţilor din Coreea, nu s-a restabilit pacea în lume şi un alt război, la fel – dacă nu şi mai sângeros –

a continuat în Vietnam, unde trupele franceze s-au bătut cu înverşunare pentru păstrarea acestei ultime colonii.

Revenind în Mediterană, nici aici nu s-a înstăpânit liniştea. Apăruseră mişcări de eliberare colonială în Tunisia, Algeria, Maroc. Rebeliunea se întindea în Deşertul Sahara, care s-a proclamat stat autonom, sub numele de Saharui. Durata luptelor de partizani în fostul imperiu francez a fost mai îndelungată, din pricina faptului că francezii considerau Algeria ca provincie metropolitană a Franţei, iar cei născuţi pe acest teritoriu purtau numele de *pieds noirs,* deşi erau albi ca toţi francezii de pe teritoriul metropolitan. Generalul Salan era un ilustru apărător al acestei categorii de francezi şi, când generalul De Gaulle a fost obligat să încheie pacea, dând libertate politică Algeriei, care rămânea dependentă doar pe plan economic şi cultural de Franţa, s-a opus acestor înţelegeri „trădătoare“. Salan a fost adus în faţa Curţii Marţiale, judecat şi condamnat la moarte, şi era cât pe ce să fie executat de severul general De Gaulle. Printre cei care s-au opus pedepsei capitale, a fost şi ministrul de Finanţe şi viitor preşedinte al Franţei, Valéry Giscard d'Estaing, şi, până la urmă, generalul Salan a scăpat cu viaţă. În legătură cu acest fapt, i-a făcut plăcere doamnei May Giscard d'Estaing (cu ani în urmă, când părinţii fostului preşedinte al Franţei au fost oaspeţii mei la Palma de Mallorca) aflând că, în acea împrejurare şi eu am trimis o scrisoare de protest. Îmi amintesc că mă adresam în aceşti termeni: *Mon Général, si les hommes communs se caractérisent par leur bienveillance, les grands chefs son appréciés pour leur clémence. Le Général Salan, pieds noirs, éduqué dans une terre assimilée à la métropole, en la défendant, il n'a fait que son devoir, animé par le plus haut sentiment patriotique. Il ne peut pas être exécuté. Seulement les comunistes procèdent de cette manière.* „Domnule General, dacă oamenii de rând sunt apreciaţi pentru bunăvoinţa lor, oamenii mari sunt apreciaţi pentru clemenţa lor.

Generalul Salan, „picior negru“, educat pe un teritoriu asimilat metropolei, apărându-l, şi-a făcut datoria, animat de cel mai înalt sentiment patriotic. El nu poate fi executat. Numai comuniştii procedează în acest mod.“

Dincolo de aceste răsboaie mari şi mici, dar mai ales de „guerilele“ inventate în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial (rezistenţă şi partizanat), Europa avea problemele economice, de apărare, financiare şi culturale, care o presau să grăbească procesul de unificare, ca soluţie ultimă, strânsă cum era între cele două „state continentale“, America şi URSS, ştiinţa şi tehnologia impunând astfel de dimensiuni viitoarelor state. Momentul favorabil ar fi fost cel de după război, în jurul anului 1947, când începeau reconstrucţia Europei distruse şi aplicarea Planului Marshall american, de ajutorare. S-a pierdut acest moment prielnic. În anii 1950, au început să înflorească economiile „statelor naţionale“. Tocmai în acel an, Italia a reuşit să obţină Oscarul, nu cinematografic, ci financiar, pentru moneda sa, care începuse să sune frumos, ca un cântec al lui Orfeu.

A urmat organizarea congreselor naţionale referitoare la economie şi la multe din ele am ţinut să particip, în mod activ, îndeosebi la Liga Europeană de Cooperare Economică, fundată la Bruxelles de fostul prim-ministru belgian Paul van Zeeland, trecută apoi sub preşedinţia baronului Boël, mare stăpân siderurgic şi al trustului de produse chimice Solvay, care organiza întâlniri şi recepţii în casa sa.

Preşedintele secţiei italiene era senatorul Enrico Falk, iar eu ajunsesem secretar general.

La unele întâlniri şi discuţii asupra temei *dollar-gap,* lipsa dolarilor în Europa de Vest, am indicat drept cauză lipsa economiilor statelor europene din estul său, amintind numele României, Poloniei, Ungariei, Bulgariei, Cehoslovaciei, cu care

formau o simbioză echilibrând schimburile care, neexistând însă, cer un exces de dolari.

Reîntregirea și unificarea Europei

Iniţiativele şi activităţile cu caracter cultural-spiritual au fost materializate la Roma. Aici am constituit asociaţia pro-Europa a românilor, denumită *Mişcarea Română pentru Unitatea Europei*, ulterior devenită MER, adică *Mişcarea Europeană Română*, în care am atras membri prestigioşi: pe fostul consilier economic al ambasadei, doctorul Jean Antohi, un moldovean cu mari calităţi, om cinstit şi corect, pe profesorul Vasile Desmireanu, director al Institutului Internaţional de Agricultură, devenit apoi FAO de la Roma, pe avocatul Nicolae Baciu, pe profesorul G. Ignat, pe Octavian Roşu, Horia Roman, G. Morariu şi Vasile Chircu, ca şi pe Mircea Eliade.

În prima adunare, după expunerea motivelor constituirii acestei mişcări şi după redactarea statutelor, s-a discutat despre preşedinţie, despre consiliu. Domnul consilier economic J. Antohi, de care mă simţeam legat nu numai printr-o afecţiune şi preţuire din timpul refugiului său la Varese-Orino, a lansat principiul frumos şi românesc: „Conducerea să o aibă cel mai vrednic dintre noi“. Astfel mă vedeam încărcat cu răspunderi deosebite în lumea de afară, a raporturilor românilor de peste hotare cu Europa şi cu ţara.

Îmi amintesc că Octavian Roşu se umfla în pene ca un curcan, exprimând opinii politice, considerându-se un fel de consilier în această materie şi în relaţii publice. L-am şi însărcinat cu misiunea de a lua contact cu cei care se ocupau de Mişcarea Europeană în Italia, Franţa şi alte ţări. Astfel am ajuns în contact cu Fausto Colombo şi cu ministrul subsecretar de stat, Giuseppe Brusasca, personalitate care lucra pe atunci la preşedinţia Consiliului de Miniştri. Tot la Roma am creat societatea cu responsabilitate

limitată, dar fără scop lucrativ, Agenzia Stampa Radio Europa, al cărei administrator unic am devenit, cu puteri depline de a angaja personal şi de a stabili programe. Sediul iniţial, spre a menţine separate aceste două preocupări de activităţile economice, l-am stabilit într-un mic apartament autonom în Via San Nicolò da Tolentino 52, la etajul II, a cărui chirie o plătea totuşi societatea mea Dacia, care-şi aducea astfel o contribuţie la susţinerea unei activităţi culturale.

Tot în acea vreme, s-a constituit Mişcarea Europeană, cu sediul la Bruxelles, şi s-au format consiliile naţionale pe ţări. Ele adunau laolaltă diversele organizaţii şi deveniseră organele de coordonare şi întărire a activităţii. Toate erau emanaţii europene în ţările occidentale, care urmau între primele să găsească formula pentru fortificarea, prin unire, a Europei. ¸ările rămase dincolo de Cortina de Fier şi căzute sub imperialismul rusesc, nu puteau să participe la aceste mişcări europene. Totuşi, nu au fost total ignorate şi, la cererea şi sub presiunea celor plecaţi de acasă de bună voie sau ca refugiaţi în străinătate, a fost creată o secţie specială pentru spaţiul răsăritean, care, în anii 1950, l-a avut ca preşedinte ales şi confirmat pe viaţă, pe senatorul Etienne de la Vallé Poussin, senator belgian, cu o cultură clasică superioară. Din această comisie, când mi-am câştigat merite prin publicaţia mea *Bulletin Européen*, am fost chemat să fac parte şi am rămas în continuare.

M-am socotit european întotdeauna, dar niciodată n-am uitat în conversaţii sau la manifestări să scot în relief prezenţa României, uitată adesea în concertul occidental din care, *volens-nolens*, face parte. Nu mi se părea suficient să particip la adunări periodice şi la manifestări ocazionale. Voiam să mă implic în acţiuni mai eficiente. Să editez un organ de presă, care să consemneze problemele şi activităţile europene, în toate domeniile: economic, politic, cultural şi financiar, acesta fiind *nervum rerum* la toate popoarele. Era deci necesar să angajez un ziarist

de profesie şi am găsit unul care pe atunci era lipsit de ocupaţie şi nici nu avea dreptul, în Italia, să-şi practice meseria. El se numea Horia Roman şi era fiul unui avocat creştin din Constanţa. Avea talent, lucrase la ziarele *Dimineaţa* şi *Adevărul,* unde activa o întreagă pleiadă de redactori – toţi credincioşi de sâmbătă, dar cetăţeni români – erijaţi să orienteze opinia publică şi să apere interesele autentice ale neamului românesc! Pe Horia Roman îl vedeam uneori pe la Biserica Română Unită, din Piazza delle Coppelle, a monseniorului Luigi Alois Tăutu, unde, de sărbători, se întâlneau toţi românii catolici şi ortodocşi, fiind vorba de o biserică românească. I-am spus despre ce este vorba şi i-am expus intenţiile şi dorinţele mele cu privire la redactarea unui buletin sumar al activităţilor în sprijinul ideii europene. Fiind vorba de o tribună liberă, aici îşi puteau exprima opiniile personalităţi diverse, pe propria răspundere, fără a angaja buletinul, directorul şi pe editorul său. Cei care aveau de spus un cuvânt o puteau face fără nici o restricţie, pe propria răspundere. Toate publicaţiile, în genere, aveau o culoare, singurul organ neutru, liber şi fără cenzură, nici măcar din partea direcţiei, urmând a fi buletinul nostru. Natural, transmiteam periodic redacţiei idei, teme şi opinii asupra evenimentelor europene şi internaţionale ce ne interesau. Articolele personale le-am semnat uneori cu pseudonimul Europaeus, alteori cu numele sau cu iniţialele numelui meu. Am strâns în jurul nostru numeroşi colaboratori ocazionali, interesaţi să-şi divulge ideile şi să facă astfel comentarii la temele continentului european.

Pentru informarea cititorilor, publicam de fiecare dată, în pagina a doua, numele componenţilor consiliului Mişcării Europene, ale preşedintelui şi preşedinţilor consiliilor naţionale, spre a obişnui lectorii şi a răspândi numele celor angajaţi în această luptă. În acea vreme, ca părinţi ai Europei erau consideraţi Paul-Henri Spaak din Belgia, Alcide De Gasperi din Italia, Konrad Adenauer din Germania şi, bineînţeles, Robert Schuman din

Franţa. Iniţiator al Mişcării era considerat Winston Churchill care, într-adevăr, într-o adunare la Amsterdam şi la Zürich, în anul 1948, poate negăsindu-şi liniştea din pricina remuşcărilor pe care le avea – puţin probabil – dar, mai ales, dându-şi seama cu întârziere de enormele greşeli făcute în timpul şi la sfârşitul războiului, prin concesiunile sale făcute lui Stalin, a lansat ideea unificării Europei, cu puţin înainte împărţite şi vândute de el însuşi.

Buletinul nostru avea, în medie, douăzeci şi patru de pagini şi s-a bucurat de colaborarea multor oameni de vază din Europa. Aceştia erau trecuţi pe ultima pagină a publicaţiei. Am angajat o traducătoare de limbă franceză, o văduvă după soţ italian, care locuia la Roma, şi anume doamna Pellevant Gini. Suscitând un interes tot mai larg, în afară de abonaţi şi cititori necunoscuţi, buletinul era expediat la marile personalităţi ale vieţii politice şi culturale europene: parlamentari, industriaşi, miniştri, economişti, scriitori ş.a.m.d. Ministerul de Externe al Italiei considera acest *Bulletin Européen* o expresie europeană de nivel ridicat.

Ideea unificării Europei fusese lansată încă din secolele trecute. În secolul nostru, cel care a formulat-o mai concret a fost lugojeanul Aurel Constantin Popovici, politolog, poliglot, care a publicat la Leipzig în 1906, în limba germană, cartea sa de căpătâi intitulată *Statele Unite ale Europei Centrale* (ale Marii Austrii, în limbajul timpului), cucerindu-l cu această idee pe prinţul moştenitor al Imperiului Habsburgic, arhiducele Franz Ferdinand, care, odată înscăunat în prerogativele sale, voia să transforme imperiul într-o federaţie a celor cincisprezece naţiuni, preferând titlul de „preşedinte“ celui de „împărat“ şi voind să-l numească drept cancelar-prim-ministru al acestei federaţii, tocmai pe politologul român care suferise ani de închisoare pentru ideile sale, din partea ungurilor, în calitatea sa de cetăţean al Imperiului Austro-Ungar.

Aceste idei europene nu plăceau ungurilor, care nu voiau în nici un chip să se ajungă la o astfel de soluție politică modernă, și au întârziat cu jumătate de secol începutul federalizării treptate a continentului. Primul Război Mondial – conform argumentelor și probelor care încep să apară – s-a declanșat o dată cu asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand la Sarajevo*, și a fost realizată prin mână sârbo-croată. „Condamnarea la moarte“ a acestuia s-a produs când, în entuziasmul său tineresc, ferm convins de necesitatea adoptării acestei formule politice, el a declarat:

– De îndată ce voi moșteni tronul, voi trece la realizarea Statelor Unite ale Europei Centrale. Și dacă ungurii vor continua să se opună acestui mare proiect politic, foc și sabie pe capul lor!

Ultimii supraviețuitori ai acelor evenimente tragice au dat declarații presei în Dalmația, din fosta Iugoslavie, unde își petrec bătrânețea.

Aurel Constantin Popovici a murit în 1917, la Geneva, unde a și fost înmormântat, la cimitirul St. Georges. După șaizeci de ani, în iunie 1977, i-am ridicat o statuie mare de bronz, oferită municipalității Genevei care, prin primarul său, domnul Claude Ketterer, a luat-o oficial în primire, la dezvelirea căreia l-am invitat să taie panglica, în amintirea rudeniei sale, pe arhiducele Otto de Habsburg, cu care stabilisem relații prietenești, tot pe aceste teme europene. Ideile lui A.C. Popovici au fost preluate de europeanul Coudenhove-Kalergi. Acesta, după război, în anii 1920, a înființat asociația Pan Europa, pentru susținerea acestei idei ca singură formulă politică valabilă pentru a asigura un viitor mai bun vechii Europe.

Cu doi ani înainte de moarte, Coudenhove-Kalergi a fost programat să țină o conferință la sediul Fundației Europene Drăgan, la Palma de Mallorca. El a afirmat mereu – ba a și mărturisit executorului său testamentar, Vittorio Pons de la Lausanne – că a preluat ideile europene de la marele Aurel C. Popovici. Pan Europa a continuat, sub președinția arhiducelui Otto de Habsburg, iar unul din vicepreședinți am fost și eu, pe o durată de șase ani, timp în care am desfășurat o activitate multiplă, în adunări și consilii.

* Relații asupra acestui asasinat și a cauzelor sale se găsesc în cartea lui C-tin Graur intitulată *Cu privire la Franz Ferdinand,* Editura Adevărul, 1935.

Conform legilor italiene, *Bulletin Européen* trebuia să aibă un director sau redactor-șef, recunoscut ca jurnalist sau publicist, înscris în Uniunea Ziariștilor, calificare pe care nu puteam s-o am, în acea epocă neavând cetățenie italiană. Era absolut necesar să găsesc o persoană potrivită, cu un bun nume și care să corespundă condițiilor legale. Stabilisem un contact cu tânărul italian Fausto Colombo, asistent universitar, plin de inițiative. Publicase și o revistă, *Europa.* Avea și un sediu, la Villa Masimo, fostă ambasadă și fost institut de cultură germană, unde se promovau după război noile idei ale lui Alcide De Gasperi și Konrad Adenauer. Cu Fausto Colombo am tratat și instalarea unui post de radio (numit, de asemenea, *Europa),* pe care îl aveam în program mai demult, sub denumirea de *Radio Europa,* chiar acolo, la Villa Masimo, în imobilele din fundul parcului imens, cu mari chiparoși centenari, aflat într-o zonă liniștită și centrală a Romei. În atmosfera entuziastă a europenismului lansat îndeosebi prin mișcarea federalistă care se întindea în Italia și în vestul continentului, adică în Germania, Franța, Belgia, nu ar fi fost nici o problemă ca să obținem o autorizație de a realiza emisiuni europene, ceea ce făcea parte din programul și politica guvernului. Un asemenea program fusese adoptat și de socialiști, care s-au impus în parlament și în Consiliul Europei de la Strasbourg.

Realizarea acestui proiect de radio, pe care l-am imaginat într-o primă fază la Tanger, apoi la Roma, ar fi cerut noi eforturi nu numai de finanțare și susținere, dar mai ales de timp și de oameni, care nu erau ușor de reperat și nu erau întotdeauna convinși și gata să sacrifice din timpul lor, pentru acest mare ideal.

Lucrurile s-au tărăgănat, eforturile au fost canalizate mai mult spre buletin, în redacţia căruia îl adusesem pe Fausto Colombo, ca redactor-şef şi cu el am obţinut decizia de înregistrare şi apariţie, eliberată de tribunalul Romei.

Preparativele pentru deschiderea unei staţii de radio, la Roma şi Tanger, au atras atenţia unui mare ziarist italian, Indro Montanelli şi a colaboratorului său, Longanesi, care au participat la o cină în casa mea, în Via Larga 9, unde am discutat despre posibilităţile de realizare concretă. Bietul Longanesi s-a pierdut înainte de vreme şi a lăsat o casă editorială bună şi importantă, care-i poartă numele şi continuă să publice cărţi de calitate. Indro Montanelli a revenit în locuinţa mea şi altă dată, în anul următor, împreună cu parlamentarul Giuseppe Brusasca, ministru subsecretar de stat timp de un deceniu şi mai bine, om de încredere al lui Alcide De Gasperi. Discuţiile, în acea seară, au fost înregistrate pe bandă de magnetofon şi se păstrează încă, fixând o atitudine critică, pe care Indro Montanelli a început să o aibă în mod deschis faţă de Partidul Democrat-Creştin, socotind că nu a răspuns cum se cuvine aşteptărilor. Criticile aveau ca scop să stimuleze pozitiv şi acţiunile în spirit european. Cu inteligenţa şi verva lui de prim-jurnalist al Italiei, Montanelli l-a pus în dificultate pe ministrul Brusasca, obligându-l la repliere şi apărare susţinută.

Emisiunile de radio şi televiziune s-au menţinut ca monopol al statului în Italia şi abia în deceniul al optulea al secolului nostru, acest monopol a fost rupt, admiţându-se o menţiune de staţiuni în frecvenţă modulată, care trăiesc din publicitate comercială.

Prin oamenii săi de valoare, Roma devenise un centru cultural şi politic, o sursă de personalităţi dornice de a se manifesta în domeniul ideii europene. Nu ştiu ce contribuţie şi ce influenţă a avut *Bulletin Européen*, care se distingea de celelalte publicaţii prin faptul că apărea într-o limbă de mai mare circulaţie internaţională, la care, din când în când, se mai adaugă şi câte un articol în limba engleză. Cert este că era aşteptat şi în cadrul Ministerului de Externe, unde continua să fie apreciat. Nu o dată am avut cereri pentru unele numere mai interesante, din partea ministerelor italiene şi din partea Consiliului Europei, iar mai târziu din partea Pieţei Comune. Îndeosebi articole mai tari, care exprimau adevăruri plăcute sau neplăcute unora, expuse în cadrul unei tribune libere, ceea ce nu se întâmpla cu publicaţiile conformiste. În orice caz, la minister, ca şi la instituţiile publice, la biblioteci – între care şi Marea Bibliotecă a Vaticanului, pe atunci avându-l ca *prefect* (aşa se numea, conform unei expresii ecleziastice) pe cardinalul Eugène Tisserant, membru al Academiei Franceze – buletinele erau cu grijă colecţionate, legate în volume.

Prin maestrul şi prietenul meu, Giorgio Del Vecchio, l-am cunoscut pe tânărul Dino Del Bo, candidat în alegeri, pe lista democrat-creştină, care a reuşit să fie ales parlamentar. Mai candida şi la o catedră de la Universitatea din Urbino, pentru care ceruse şi obţinuse de la profesorul meu recomandarea tradiţională, Del Vecchio pretinzându-i să mă ajute întru îndeplinirea formalităţilor lungi şi complicate pentru obţinerea cetăţeniei italiene. Dar Del Bo nu putea să-mi dea prea mult din timpul său, absorbit cum era de activitatea educativă la început şi parlamentară apoi. Am stabilit cu Dino Del Bo o prietenie care m-a determinat să-i ofer, la retragerea lui Fausto Colombo, direcţia *Buletinului European*, ceea ce, pentru cariera sa politică în dezvoltare, însemna ceva. A acceptat şi a rămas mulţi ani director al publicaţiei noastre.

Activitatea europeană de la Roma se dezvolta pe terenul fertil creat de oamenii politici, atrăgând atenţia asupra posibilei regenerări a Europei şi a diplomaţilor din dubla reprezentanţă care exista la Roma: una pe lângă Quirinal, alta pe lângă Vatican. Contribuţia dată de contele Carlo Sforza la început – în primele

guverne ale lui De Gasperi – de către Stefano Jacini şi Malvestiti, dar mai ales de către ministrul de Externe, profesor universitar de medicină la Messina, Gaetano Martino, liberal, organizator al Conferinţei de la Messina, din 1953, unde s-au pus bazele tratatului Pieţei Comune, a făcut ca Roma să devină sediul semnării solemne a acestui tratat, în sala Horaţilor şi Curiaţilor din Capitoliu, la 25 aprilie 1957, ceremonie la care am asistat.

Aşadar, din martie 1950, *Bulletin Européen* a devenit o expresie şi o contribuţie a Mişcării Române pentru Unitatea Europei, ca organ viu, periodic, cu neîntreruptă apariţie lunară, susţinut financiar prin activităţile mele economice, o tribună liberă scrutând cu încredere viitorul continentului şi subliniind liniile unor tendinţe ce se împlinesc aidoma sub ochii noştri.

Cu toate ocupaţiile economice şi iniţiativele în noi ţări, lărgind mereu sfera de activitate a grupului în formare, am găsit totuşi timp să organizez şi să susţin, sacrificând dolari timp de doi ani, o publicaţie în limba engleză scoasă la München, prin care să apropii şi să leg reprezentanţi ai ţărilor dunărene. Am constituit un comitet din jurnalişti şi scriitori români, bulgari, polonezi, unguri şi iugoslavi, cu ajutorul cărora am editat revista lunară *Eastern Europe's Tribune,* titlu modificat ulterior în *Eastern Europe's Monitor.* Directorul comitetului de redacţie a fost la început fratele ministrului Mihai Manoilescu, domnul Grigore Manoilescu, dar, fiind nemulţumit, am trecut direcţia unui maghiar care, până la urmă, s-a dovedit necinstit, ca atâţia alţi refugiaţi, care cu greu reuşeau să-şi câştige o pâine.

Scopul publicaţiei costisitoare era de a nu uita de existenţa „ţărilor captive“, sub dominaţie sovietică, şi de a scoate în relief probleme specifice ale acestei părţi a Europei. Ca refugiaţi politici sau declaraţi ca atare, vedeau lucrurile prin optici diferite şi nu erau întotdeauna de acord. Făcusem acest efort pentru a le stabili o bază comună, nepartinică, europenismul nefiind o politică

de partid, ci o tribună deasupra etniilor diferite, tinzând către o unitate dunăreană în cadrul unităţii mai mari europene, ca o nouă patrie continentală. Iată teme tratate:

The Problems of East and West, Racing for Greece, Dam and Canal, Pages and Wages in the Satellites, How Hot – The Cold War? Sunt contribuţii ale marelui Paul Van Zeeland, Zdenko Antie, Izeddin Sami, Dr. Djoko Slijepcevie, Peter Tuske.

EASTERN EUROPE'S MONITOR

EDITORIAL BOARD

Hon. Chairman: Dr. Constantin Dragan

J. N. Manzatti
Ratko Părezanin
Victor Stankovich
Dimiter Valtchev

CONTENTS

EDITORIAL OFFICES: Isolde-Kurz Strasse 12, München 27, Germany, Telephone: 482917

Congresul Confindustriei la Veneția

Confederația Generală a Industriei, Confindustria, organism care cuprindea toate industriile mari şi mijlocii ale Italiei, nu putea să ignoreze problema unificării Europei. În congresele organizate, tot la doi ani, a programat şi această temă – sub aspectul său economic.

În anul 1952, în luna iunie, a fost programat congresul la Veneţia, cu tema „Europa Unită", la care au participat o mie de persoane, dintre care şapte sute de industriaşi de primă mărime şi trei sute de profesori de economie şi de politică economică, nume eminente de la toate universităţile din Italia. Raportor general asupra temei a fost ales profesorul Luigi Amoroso, decanul Facultăţii de Ştiinţe Politice şi Economice de la Universitatea din Roma, personalitate bine cunoscută, o autoritate în această materie.

Preşedintele Confindustriei în acea epocă era marele armator Angelo Costa de la Genova, posesor al unei însemnate flote pentru transportul de pasageri. Cu unul din vasele sale, *Anna Costa,* am avut ocazia să fac o scurtă croazieră între Genova, Insula Elba, Napoli, împreună cu prietenul meu, din familia marilor comercianţi de vinuri, contele Alessandro Panza Di Biumo şi surorile sale, Giulia şi Marisa. Am cunoscut şi tineri genovezi, printre alţii şi pe simpatica Marisa Segalerba. Participa şi colaboratorul meu Silvio Amoroso (care nu avea nimic comun cu profesorul Luigi Amoroso), şi prin el l-am cunoscut pe preşedintele grupului, Angelo Costa, pasionat şi el de bridge. Amoroso câştiga mereu şi îşi finanţa vacanţele cu câştigul de la joc. În aceste ocazii, armatorul

prefera să-l aibă partener, şi nu adversar, fiind sigur că astfel avea mai multe şanse de a împărţi un beneficiu decât o pierdere.

În timpul croazierei, am avut schimburi de păreri asupra europenismului, dar Amoroso m-a prevenit că preşedintele Confindustriei era împotriva unificării Europei, temându-se să nu-şi piardă poziţia pe piaţa maritimă a Italiei, dominată de familia sa timp de mai multe generaţii. Bun tată de familie, bun creştin catolic, începea ziua de muncă participând la slujba religioasă matinală. Toate navele sale aveau o capelă bine împodobită şi un preot permanent. Mai mult, el a preţuit darul divin al procreaţiei şi a ajuns să aibă o familie numeroasă, cu vreo zece urmaşi. Cum putea el să înfrunte cu inima uşoară unificarea Europei, care urmărea să modifice structurile statale şi mentalităţile naţionale?

La Veneţia, cunoscând orientarea preşedintelui Confindustriei, împărtăşită de majoritatea participanţilor, dacă nu chiar de totalitatea lor, m-am decis să iau cuvântul şi să susţin tema unificării, încercând să inspir curaj industriaşilor în faţa concurenţei prin exemple bine alese, privind competiţiile internaţionale, din care Italia ieşise învingătoare. Printre altele, era vorba de motoare marine Diesel care, după cum se ştie, au fost inventate de marele inginer german Diesel, dar pe care Societatea Fiat reuşise să le construiască mai bine şi mai ieftin decât înseşi fabricile germane. Ce argument mai convingător se putea găsi pentru a da curaj industriaşilor italieni? De aceeaşi forţă sugestivă erau şi celelalte exemple la care am recurs. Am propus un „schimb de acţiuni" între industriaşii europeni, mergând cu toţii, în acest scop, la Strasbourg. În acest fel, frontierele deveneau fluide, formalităţile de frontieră se simplificau şi chiar dispăreau, fără teama de concurenţă. Chiar dacă se mai înregistrau pierderi într-o parte, ele se recuperau în altă parte a continentului.

Mi-au fost acordate cincisprezece minute. Pentru a le fructifica mai bine şi a atrage mai mult atenţia asupra mea şi a spuselor mele, am propus un moment de reculegere în memoria

senatorului Stefano Jacini, mare european, mort în acele zile, dar al cărui nume nimeni nu-l pomenise. Președintele sesiunii, fostul ministru Roberto Tremelloni, a acceptat imediat. Bineînțeles, faptul a fost remarcat și atenția adunării a crescut asupra argumentelor și propunerilor pe care le-am făcut.

Am avut aprecieri frumoase, nu numai din partea președintelui, dar și din partea unor participanți. Majoritatea vorbitorilor susținuseră contrariul, uitând că știința, tehnologia modernă și progresul introduc noi metode de producție, mai eficiente, care impun însă o producție de masă care, la rândul ei, cere un consum corespunzător, într-o arie economică largă, până la dimensiuni continentale. Industriașii italieni nu erau obișnuiți cu principiile de marketing. Ele nu erau cunoscute și practicate, decât de societățile petroliere americane. Abia peste doi ani a fost constituită Asociația Italiană de Cercetare a Pieței, la care am participat, după întoarcerea Delegației Tagliacarne din misiunea oficială în Statele Unite.

În favoarea unificării Europei a mai vorbit, convingător și cu argumente noi, un avocat din Trieste, de origine neprecizată, dar cu nume italienizat în timpul regimului fascist.

Congresul s-a încheiat cu bine, după trei zile de dezbateri terminate cu raportul prezentat de Luigi Amoroso. După o bucată de vreme, mare mi-a fost uimirea când am citit în *Revista de politică economică* relatarea asupra Congresului, unde s-au reluat și comentat ideile pe care le expusesem, cu aprecieri la adresa mea, în termenii următori:

Ed ora, passiamo alla relazione di Costantino Dragàn che, col suo entusiasmo giovanile e con esempi concreti, ci ha dimostrato che l'Italia può vincere anche gare internazionali e non ha nulla da temere, e proponendo uno scambio di azioni a Strasburgo, tra i vari industriali europei. Egli ci ha ricordato, con questi esempi, che il coraggio italiano non manca e che l'italico cuor non è ancor morto. Viva Dragàn, che ci ha ridato la fiducia... (Rivista di politica economica, fascicolo 7-8, luglio-agosto 1952, pag. 979: Prof. Luigi Amoroso.)

„Și acum, să trecem la raportul lui Constantin Drăgan care, cu entuziasmul său tineresc și cu exemple concrete, ne-a demonstrat că Italia poate câștiga licitații internaționale și nu trebuie să aibă deloc teamă să propună un schimb de acțiuni la Strasbourg între diverși industriași europeni. El ne-a amintit cu aceste exemple cum curajul italian nu lipsește și că *inima italică nu a murit încă*. Să trăiască Drăgan, căci ne-a redat încrederea...“ (Publicat în *Revista de politică economică,* fascicolele 7-8, iulie-august 1952, pag. 979: Prof. Luigi Amoroso.)

Contribuția mea la clarificarea ideilor europene a fost deci remarcată, ceea ce mi-a dat satisfacție și curaj de a continua să-mi exprim în mod public gândirea și logica în căutarea viitorului continentului nostru și al țării mele de naștere la care mă gândeam mereu. Mă preocupa și modul cum ar fi trebuit să se încadreze aceasta pentru un viitor mai sigur și mai bun.

La Veneția în acea ocazie am mai avut și bucuria să descopăr, prin colaboratorii mei în frunte cu Luigi Petrillo, veniți de la Roma, existența unei străzi cu numele meu: Calle Dragan – ca și Ramo Dragan – între ele existând, începând anii 1300 până la 1870, și un *campiello* Dragan! Mare mi-a fost mirarea! Mi-a licărit ideea cumpărării unei case, ceea ce am realizat după câțiva ani.

Camera Internațională de Comerț

Pentru facilitarea comerțului național și internațional s-au creat instituții de tot felul și camere de comerț. Între acestea, cea mai importantă este Camera Internațională de Comerț, constituită în urma unui acord între principalele țări ale lumii. Sediul ei este la Paris, într-un palat pe malul Senei.

Aceasta este chemată şi să regleze raporturile comerciale, funcţionând ca o cameră de arbitraj, liber acceptată şi prevăzută în aproape toate contractele internaţionale.

Era absolut necesar să devin şi eu membru al acestei Camere, ce reprezintă şi o calificare de care se ţine cont. Nu se poate adera direct, cu titlu personal, ci prin organizaţiile naţionale.

Am mai aderat şi la Camera de Comerţ Americană pentru Italia, ţară bine cunoscută, nu numai prin câştigarea războiului de către Aliaţi şi prin aplicarea Planului Marshall, ci şi datorită acţiunii de întrajutorare a statelor europene distruse de bombele anglo-americane. Depozitele de produse agricole crescură, formate de politica de stimulare ieri, ca şi azi, a agriculturii americane, şi susţinute de statul federal. Ea a creat surplusuri peste exporturile masive cu plată mai ales în lumea comunistă. Camera de Comerţ Americană din Italia s-a dezvoltat îndeosebi în perioada când SUA avea ca ambasador în Italia pe faimoasa doamnă Boths Luce, proprietară a celebrei reviste *Life* şi a altor reviste, şi când, pentru a fi în ton, drapelul ambasadei americane de la Roma a fost completat cu dantele, în desenele revistei *Candido*. Ca membru al acestei organizaţii, am participat la numeroasele sale activităţi, inclusiv la prânzuri şi cine abundente, cu *speech*-ul de rigoare.

Există şi camere de comerţ în regim mixt şi nu numai în raport cu ţările Occidentului, dar şi cu ţările aşa-zise socialiste, de dincolo de Cortina de Fier, astfel denumită de Churchill şi Roosevelt. La Milano şi la Roma funcţionează Camera de Comerţ Italo-Rusă, Camera de Comerţ Italo-Cehoslovacă, Italo-Maghiară, Italo-Iugoslavă, Italo-Poloneză, ca şi o Cameră de Comerţ Italo-Română pe care am întemeiat-o împreună cu prieteni, bănci şi firme interesate, ca Fiat, Pirelli şi alte societăţi mari, în 1973, când România era privită cu multă consideraţie şi preşedintelui ţării i s-a făcut o primire de zile mari în Italia. Din păcate, nu există multă înţelegere pentru stimularea schimburilor economice

şi culturale, căci economie fără cultură nu se poate concepe şi economia este, înainte de toate, cultură, iar operatorii economici trebuie să aibă o cultură generală şi una specifică activităţii lor.

Camera de Comerţ Italiană a elaborat norme pentru reglarea controverselor ce se pot ivi în decursul desfăşurării contractelor. Oricine poate apela la serviciile Camerei, bineînţeles, dacă a fost acceptat ca membru şi a plătit cotizaţia anuală. Dintre ţările socialiste, în acea vreme nu era prezentă decât Iugoslavia, care nu renunţase la înscrierea făcută înainte de război şi a plătit cotele în continuare. Mai târziu, s-au înscris şi ţările socialiste, între care şi România, deşi, în genere, clauza arbitrală în contractele cu România prevedea arbitrajul Camerei de Comerţ Române de la Bucureşti, Cameră unică pentru toată ţara, cu misiuni multiple.

Multiple sunt şi misiunile Camerei de Comerţ Internaţionale, care studiază conjunctura economică a ţărilor lumii, în cadrul unor sesiuni şi congrese. Adoptă hotărâri, face recomandări guvernelor care, adesea, ţin seama de ele. În fond, ea stabileşte o colaborare şi o bună organizare a exporturilor, dirijează politica economică a schimburilor recirpoce, bazată pe spiritul de observaţie şi pe experienţa operatorilor economici, care se dedică importului şi exportului. Toate ţările sunt interesate să exporte şi să realizeze devize, căci numai în felul acesta pot, la rândul lor, să importe produsele sau materiile prime de care au nevoie. Primul dintre elementele indispensabile îl constituie energia, azi concentrată îndeosebi asupra petrolului, căci viaţa modernă, în materie de industrie şi de transport, se întemeiază pe această sursă de energie. Energia atomică nu este suficient dezvoltată, iar unele ţări refuză să o folosească. Italia a interzis producerea energiei atomice pe propriul teritoriu, în urma accidentului de la Cernobîl, deşi ţările vecine furnizoare de electricitate au uzine, chiar la frontierele sale. Aşa a decis poporul, în mod democratic, printr-un referendum propus şi susţinut de partidul socialist. Italia

importă curent electric și, încă de pe acum, încep să se resimtă restricțiile, îndeosebi în Sud.

O dată la doi ani, Camera organizează un congres internațional într-una din capitalele lumii. Am participat la diferite congrese, ca membru al delegației italiene. Cum puțini dintre delegați aveau ceva de spus în public, într-o limbă de circulație internațională, limbile oficiale fiind franceza și engleza, m-am înscris adesea la cuvânt, expunând idei, sugestii și probleme. Am devenit astfel, ca industriaș milanez, un mesager italian, vorbind liber franțuzește sau englezește, expunând nu numai idei formulate de comisii, ci mai ales idei proprii.

Așa s-a întâmplat la Congresul de la New Delhi, unde s-a pus problema asigurării transporturilor maritime și a costului, mereu în creștere, a primelor de asigurare, datorită abordării în mare sau a întârzierii intrării în porturi, comunicările făcându-se, în primul caz, prin semne, pentru a pricepe intențiile comandanților de nave, iar, în al doilea caz, prin bărci ale piloților sau ale oamenilor de la bord, trimiși să ia contact cu comandantul portului. Se dezvoltase mult radiofonia la mari distanțe, practicată și de amatori, iar pe distanțe mai mici fuseseră acordate permise de comunicare în *banda civilă (citizen band)*, de 27 MHz. Se jucau tinerii cu aceste mijloace de comunicare moderne. Dar, nici porturile și, cu atât mai puțin, navele, pe mare sau la intrarea în porturi, nu foloseau aceste mijloace moderne. A fost „oul lui Columb“ propunerea de adoptare a acestor mijloace, pentru contactarea căpităniei portului de către navele care se apropie și pentru a avea indicații, când, unde și cum puteau să tragă la chei, ancorând în așteptare, în rada portului. Tot așa, comandanții a două nave apărute la orizont pot să comunice mult mai simplu prin viu grai decât prin semnale optice, evitând să se trezească una în coasta celeilalte, din cauza relei interpretări a semnalelor, cum s-a întâmplat cu transatlanticul italian *Andrea Doria*, lovit în flancul prorei de nava suedeză *Stockholm*. Această navă supermodernă

se odihnește la o adâncime de circa optzeci de metri, pe fundul platformei continentale americane, în apropierea New York-ului. Astăzi, în urma recomandărilor făcute de Camera de Comerț Internațională, au fost adoptate aceste mijloace de comunicare, deja existente și indispensabile în aeroporturi. Nu este sigur dacă toate navele comunică între ele cu aceste mijloace, deoarece în marină tradițiile sunt foarte vechi, chiar înrăite aș spune, și cu greu se renunță la ele. Totuși, în caz de ceață pe mare, navele sunt obligate să sune la intervale scurte dintr-un corn, azi corn electronic, în difuzoare puternice, spre exasperarea pasagerilor care ignoră pericolul ceții.

La un alt congres internațional s-a pus problema transporturilor mărfurilor cu camioanele. Unele țări au impus restricții în vederea diminuării poluării intense produse de aceste mijloace de transport, dar și pentru protejarea transporturilor feroviare, care rezistă cu greu concurenței rutiere. Cu toate acestea, transportul pe șosele e în continuă dezvoltare, fiind comod pentru preluarea mărfurilor direct de la uzină și transportul lor până la consumator. Aceasta a dus la „tăierea unor ramuri uscate“, adică la suprimarea unor linii feroviare secundare. Totuși, pe plan strategic, este nevoie de căi ferate care, deși mai costisitoare, trebuie menținute. Pentru evitarea restricțiilor, în Africa de Sud și alte țări camionajul este limitat la întinderea județului sau a provinciei, cu autorizații de transport, care implică cheltuieli administrative și pierdere de timp. Am sugerat aplicarea unei taxe asupra motorinei, care să finanțeze deficitul căilor ferate și să restabilească un echilibru între transportul feroviar și cel rutier. Transportul maritim beneficiază, în schimb, de reduceri de taxe la motorină, care se vinde ca și păcura, liber, la preț internațional, fără nici un fel de taxe.

După ce am făcut această sugestie, am avut satisfacția să mă văd chemat la telefon de ambasada australiană de la Roma, care

mi-a cerut textul discursului şi expunerea mai detaliată a acestei politici.

Secretariatul general executiv al Camerei de Comerţ Internaţionale era încredinţat unei doamne din Grecia, stabilită în Franţa, cu numele original Psimenos, o femeie de o rară inteligenţă, precisă, rapidă, concretă, rece şi decisă să nu piardă timpul în convorbiri superflue. Ea coordonează şi azi activitatea internaţională de la Paris.

Tonul în cadrul acestei organizaţii este dat de preşedintele ales pe câţiva ani de către delegaţiile naţionale. De obicei, acesta este o personalitate industrială sau financiară de mare anvergură. În anii de dinainte şi de după Cel de Al Doilea Război Mondial, a strălucit în această funcţie domnul Alberto Pirelli, continuatorul dinastiei Pirelli, gigant industrial producător de cauciucuri pentru automobile şi camioane, care a extins organizaţia de la Milano-Bicocca, la Londra şi în lume. Industrie mondială, Pirelli continuă prin fiul său, Leopoldo, pasionat de iahting şi de curse automobilistice, din cauza cărora şi-a frânt oasele, dar a scăpat cu viaţă, având de înfruntat alte grele probleme financiare, în permanentă evoluţie în economiile de piaţă.

În anul 1952, la Congresul Internaţional de la Napoli, a fost ales preşedinte Edmond Giscard d'Estaing. Personalitate de relief a lumii financiare, el era preşedinte al unei bănci, preşedinte al societăţii franceze care, împreună cu o societate italiană, a realizat tunelul care străpunge Mont Blanc-ul, pe o lungime de 14 kilometri. Îmi spunea cât de mare i-a fost emoţia când echipele care forau, dintr-o parte şi din alta, cel mai înalt munte al Europei, s-au întâlnit la centru, pe linia de frontieră, cu o precizie tehnică extraordinară. Peretele despărţitor al celor două guri de tunel a fost despicat prin două lovituri aplicate de preşedinţii celor două ţări vecine şi prietene.

Pe Edmond Giscard d'Estaing l-am cunoscut la Bruxelles, la şedinţele delegaţilor Ligii Europene de Cooperare Economică, din care făceam parte ca vechi proeuropean şi ca secretar al preşedintelui filialei italiene a Ligii, senatorul Enrico Falk, mare industriaş siderurgic de la Milano. Prin unele mici intervenţii, m-am remarcat faţă de cei prezenţi, faţă de preşedinte, baronul Boël, un bărbat înalt cât uşa, şi el mare patron în industria siderurgică şi în industria chimică. Era titularul Societăţii Solvay care produce sodă caustică, şi s-a afirmat încă de la începutul secolului, preluând la Mediaş gazul metan necesar. În această Ligă, toate firele erau ţinute în mână de contesa Wergifoss, precum şi de un director de bancă de la Bruxelles.

Edmond Giscard d'Estaing îl preţuia mult şi pe prietenul meu Guglielmo Tagliacarne, pentru întâietatea sa în Europa în materie de marketing şi ca secretar general al Uniunii Camerelor de Comerţ Italiene.

Observasem că, după alegerea preşedintelui, la terminarea Congresului de la Napoli, apropiindu-se ora prânzului, nu se organizase nimic pentru cinstirea noului preşedinte ales. De aceea, m-am sfătuit cu Tagliacarne, dacă ar fi oportun să ofer o masă în acest scop. A socotit potrivită iniţiativa şi am făcut împreună invitaţia. Atât domnul d'Estaing cât şi soţia sa, doamna May, au acceptat cu plăcere. Cu un număr lărgit de participanţi din delegaţia italiană am sărbătorit evenimentul la restaurantul Ciro de pe coasta mării, în faţa Hotelului Vulcano şi a faimosului local Zi'Teresa.

Am mai avut prilejul să-l întâlnesc la Bruxelles pe preşedintele Edmond Giscard d'Estaing, la diferite mese rotunde ale Ligii Europene de Cooperare Economică, devenind membru al Comisiei pentru ¸ările Europene din Est.

În anul 1950, s-a încheiat primul tratat pentru crearea Comunităţii Europene a Cărbunelui şi a Oţelului, menit să pacifice pentru totdeauna Franţa cu Germania. Au început şi discuţii în vederea organizării unei Comunităţi de Apărare a Europei, împotriva inamicului potenţial, Uniunea Sovietică,

CED (Communauté Européenne de Défense), subminată de politicianul francez de origine eterogenă, Mendes France. Europa a fost astfel întârziată.

Întâlniri ocazionale au dus la extinderea şi întărirea raporturilor mele cu familia Giscard d'Estaing, cu cei doi fraţi, Valéry şi Olivier. L-am cunoscut îndeaproape pe Olivier, fondator al Şcolii Superioare de Management şi Marketing de lângă Paris, INSEAD de la Fontainbleau. Într-o zi, după o masă în casa lui Giscard d'Estaing, la care am fost invitat împreună cu Teresa, am conversat cu viitorul ministru de Finanţe şi apoi preşedinte al Franţei, Valéry Giscard d'Estaing. Ulterior, l-am invitat pe iahtul meu *Banat,* urmând să se îmbarce în Corsica spre a merge în Grecia, la Pilos, unde avea o proprietate. Din păcate, iahtul mi-a ars înainte şi „preşedintele"... s-a salvat.

EUROPA – PIA ¸ A COMUNĂ

Descoperirea marketingului

Tema „Europa“ era la ordinea zilei. În toamna aceluiaşi an, la Genova, sediul preşedintelui Confindustriei, Angelo Costa, s-a organizat un alt congres, cu intervenţia Uniunii Camerelor de Comerţ şi a Partidului Democrat-Creştin. În Italia, datorită marelui Alcide De Gasperi şi a contelui Sforza, acest partid era cel mai european. În Franţa, socialiştii erau cei mai interesaţi în unificarea Europei. Congresul se desfăşura sub preşedinţia altui mare exponent al partidului, ministrul Emilio Taviani. Am cerut cuvântul şi, vorbind dintr-o optică general-europeană şi mai puţin locală, am avut un schimb de replici în contradictoriu, ceea ce m-a făcut să închei mai repede intervenţia, întrucât vedeam că nu sunt înţeles.

Ca mai toate congresele, şi acesta a durat trei zile, iar în momentul închiderii, Giuseppe Corosa mi l-a prezentat pe faimosul Guglielmo Tagliacarne, profesor de statistică la Universitatea din Pisa, primul italian autor al unui tratat de marketing, publicat de editorul Giuffré de la Milano. Era şi secretar general al Uniunii Camerelor de Comerţ din Italia, al cărei preşedinte era contele Eugenio Radice Fossati. G. Tagliacarne trebuia să se întoarcă în grabă la Milano şi, cum eu tocmai plecam, i-am oferit un loc în maşina mea.

Profesorul G. Tagliacarne auzise de mine, că sunt un industriaş milanez, cu o activitate tot mai extinsă, nu numai în Italia, ci

şi în Europa. Din conversaţia noastră, şi-a dat seama de metoda mea de creare a noilor întreprinderi. La sfârşitul voiajului, el mi-a spus că fac marketing fără să-mi dau seama. Şi a adăugat: „Dumneata aplici cel mai modern sistem de cercetare a pieţei, cu toate consecinţele favorabile corespunzătoare".

În încheierea conversaţiei, la despărţire la Milano, mi-a zis:

– Nu cunosc mulţi industriaşi ca dumneata şi aş dori să ne mai vedem, căci constitui un exemplu, eşti un „caz", de care aş vrea să vorbesc la lecţiile mele, după cum aş dori să public experienţa şi practica dumitale, fără a da numele, cum se obişnuieşte în materie în America. Eşti de acord?

– Desigur, domnule profesor, mă simt foarte onorat, doresc ca metoda şi experienţa mea să fie de folos şi altora, şi ştiinţei.

Cu aceasta am pus bazele unei prietenii cu mari consecinţe. Tagliacarne întreţinea raporturi cu numeroşi operatori economici şi intenţiona să mă introducă în cercul lor. Argumentele cele mai convingătoare în susţinerea oricăror teorii sau tehnici trebuiau, după el, să pornească de la experienţa practică. El s-a grăbit să-i vorbească şi preşedintelui Uniunii Camerelor de Comerţ, contele Radice Fossati, pe care îl voi întâlni mereu în anii următori la congresele Camerei de Comerţ Internaţionale şi cu care am stabilit o prietenie durabilă.

În cadrul politicii guvernamentale de promovare şi modernizare a economiei italiene, în cursul anului 1954, profesorul Guglielmo Tagliacarne plănuia organizarea unei echipe de industriaşi din diverse sectoare: energie casnică, gaz, mecanică, ţesături, bănci, asigurări, alcătuite din douăsprezece persoane, care urma să viziteze diverse întreprinderi în Statele Unite, pentru cunoaşterea marketingului, aplicat acolo de la începutul secolului. Noua tehnică, devenită ştiinţă, trebuia introdusă în Italia şi în Europa întreagă. Voiajul s-a realizat în ianuarie 1955.

Proiectul avea doi sponsori: Centrul Naţional de Productivitate de pe lângă preşedinţia Consiliului de Miniştri şi organismul american FOA (Foreign Operations Administration), legat de Ministerul de Externe de la Washington. Încetul cu încetul, în cursul anului, profesorul Tagliacarne a ajuns să definitiveze lista participanţilor, între care figuram atât eu cât şi vicepreşedintele Confindustriei, Tommaso Provenza, un industriaş de la Salerno, reprezentând sudul Italiei.

Secretarul călăuzitor al echipei noastre urma să fie domnul Piccoli, un italian trăit în America, funcţionar la Ambasada din Washington. Călăuza americană nu ne-a învăţat prea multe forme de marketing, dar de la el am aflat ce este whiskyul canadian cunoscut sub marca „trei roze", care era mai slab şi se deosebea de whiskyul scoţian de 42 de grade. I-am cunoscut şi pe ceilalţi colegi din echipă, redusă la unsprezece participanţi, căci delegatul societăţii de asigurare Ras, numit de preşedintele său, avocatul Marchesano, n-a putut în ultimul moment să se ralieze grupului nostru din diverse motive.

Avionul care ne-a dus în America a făcut douăzeci şi patru de ore, cu escale la Madrid, Lisabona, Azore, Boston, New York, unde am fost aşteptaţi de consulul italian, de la care am aflat, în cursul unor conversaţii prelungite, că în Statele Unite consumatorii au ajuns să cumpere produse care nu foloseau la nimic, oferind doar plăcerea achiziţiei. Ne-a mirat acest lucru, mai ales că existau statistici care arătau că aceste produse reprezintă doi până la trei la sută din volumul vânzărilor. O confirmare a acestui fenomen se remarca şi în Europa, căci eu însumi, cu acea ocazie, am cumpărat un ceas universal, cu indicaţia tuturor orelor globului, cu trei cadrane şi cu bolta înstelată, cu o frumoasă montură sub forma unei cutii de lemn, construit de un savant, care şi-a dedicat viaţa realizării lui. Cu toate instrucţiunile scrise, nici până azi nu l-am pus în funcţiune şi a rămas un simplu bibelou în birou, asupra căruia arunc din când în când câte o privire nostalgică.

Am ales linia TWA (Trans World Airways). Când am cumpărat biletul la agenţia din Roma, mi s-a dat şi o carte de credit, cu care puteam lua alte bilete de voiaj în lume şi mi s-a aplicat calificarea de VIP, ceea ce înseamnă *very important person*.

După escalele cuvenite, avionul cu patru motoare, un DC-6, cu elice, a întârziat mai multă vreme la Santa Maria, în Azore, pentru dezgheţarea aripilor, deoarece, la şase mii de metri, temperatura coboară la minus 40-50 de grade Celsius şi pe aripi orice urmă de abur se depunea sub formă de gheaţă. Pentru a îndepărta gheaţa, partea anterioară a aripilor era acoperită cu un strat de cauciuc sub care se sufla aer. Astfel gheaţa se spărgea şi se desprindea de pe aripi. Dar nu a fost suficient.

Am călătorit cu avionul pe tot parcursul voiajului în America. Am străbătut continentul în lung şi în lat, timp de şase săptămâni, cât a durat misiunea, fără a ne ridica la înălţimi prea mari. Avioanele erau obligate să străbată norii, în mijlocul cărora orice mică furtună făcea ca avionul să danseze, în ritmul imprimat de De Falla, în *Dansul Focului*. Descărcări electrice iluminau cerul în mod năprasnic şi împresurau avionul nostru, supunându-l unor riscuri dramatice. Într-o zi, un director de la editura din Milano a faimoasei reviste *Reader's Digest*, şi-a pierdut viaţa tocmai cu un avion TWA care, după ce decolase de pe aeroportul din Malpensa-Milano, fusese lovit de un fulger şi distrus.

Colegul nostru, Gennarino Accardi de la Camera de Comerţ din Napoli, ne dădea curaj în numeroasele noastre voiajuri făcute numai în avion, căci America e foarte întinsă. Accardi avea în dotarea sa, pe lângă bagajul obişnuit, o umbrelă, un rozariu şi un mare corn de coral, pe care îl ţinea legat cu grijă la încheietura mâinii; şi avea de toate aceste obiecte mare grijă, ca de nişte talismane făcătoare de minuni, întrucât le primise de la mamă-sa, date pentru salvarea fiului de primejdii. Eram nedumeriţi cu privire la efectele acestor talismane şi, într-o bună zi, l-am întrebat:

– *Oh, Gennarino, non trovi che ti contraddici?* („Nu crezi că te contrazici?")

– *E perché mai?* („Dar de ce?")

– *Perché da una parte ci hai il rosario delle preghiere e dici di credere alla protezione divina.* („Pentru că ai rozariul-mătăniile şi crezi în protecţia divină.")

– *Ci credo, eccome!* („Eu cred în ea şi încă cum!")

– *E va bene, allora che cosa c'entra il corno, lungo dodici centimetri, di prezioso corallo, che è una credenza pagana?!* („Atunci ce faci cu cornul de coral de doisprezece centimetri, credinţă păgână?")

– *Ah, no, so io perché li uso tutti e due.* („Ah, nu, ştiu eu de ce le folosesc pe amândouă.")

Şi cum toţi eram curioşi, atenţi, el a adăugat:

– *Vedete, col rosario io sento l'aiuto della protezione divina, però, se questa non dovesse bastare, per grande che sia, la completo col corno che è una pratica molto più vecchia di quella cristiana, guardate che bel corno!* („Cu rozariul mă bucur de protecţia divină, iar cu cornul, mult mai vechi decât credinţa creştină, completez protecţia. Ia uitaţi ce corn frumos!")

În afară de aceste instrumente miraculoase, pe care le arăta în public, mai avea încă unul pe care îl ţinea legat de cheile paradisului său de-acasă şi care, după străvechea credinţă, avea formă bine definită, de pasăre, cu aripi desenate cu măiestrie, după imaginaţia artizanului!

Am întâlnit multe furtuni, strânşi de curelele solide, prompt legate la apariţia semnalului *Fasten seat belts*, iar Gennarino, implacabil, îşi scotea instrumentele, vizibile şi mai puţin vizibile, le arăta cerului – cui altcuiva ar fi putut să le arate? – şi vijelia înceta ca prin farmec, iar noi ne continuam zborul fără zgâlţâituri.

Am vizitat întreprinderi de tot felul, începând cu *Mobil Oil*, care avea o diviziune de marketing bine organizată, şi ni s-a explicat cum, pentru a vinde mai mult carburant, poate fi folositoare

şi o a doua marcă. Se puteau instala noi puncte de distribuţie. Dar chiar pierzând o parte din vânzările existente (punctele de vânzare noi având un consum mare), pierderile se compensau, iar rezultatul final prezenta o creştere.

Am vizitat la Detroit General Motors, uzina de automobile care produce faimosul Cadillac, urmărind linia de producţie de la fierul din furnal la formele prelucrate în laminoare, pregătirea caroseriei şi a motoarelor, apoi montajul, asamblajul, până la ieşirea de pe linia de montaj a splendidelor maşini de renume mondial. Am vizitat întreprinderi de ziare şi reviste şi, în California, am avut ocazia să public chiar un articol în marele cotidian local *Sacramento Bee,* după cum ulterior am trimis un articol la *Christian Science Monitor* de la Boston, ziarul dătător de ton al Americii. La Detroit am fost invitat să vorbesc la radio comunităţii italiene, iar la Cleveland, centrului românesc cel mai important din SUA, i-am acordat un interviu pe o pagină întreagă, avocatului Vasile Muşi – cel care plecase de la Milano pe lacul de Garda, iar de acolo peste ocean – la ziarul *America,* editat de asociaţia Uniunea şi Liga.

Am mai vizitat multe alte întreprinderi, printre care şi IBM.

Aici ni s-a arătat proiectul pentru maşinile de traducere simultană din limba rusă în engleza-americană. Maşina ocupa o întreagă cameră şi avea multe lămpi, tranzistoarele nefiind încă lansate pe scară mare. Fotografiile au fost interzise, căci bliţul putea să înnebunească memoria acestor prime computere.

Plină de învăţături a fost şi vizita la Life Insurance Corporation, cea mai mare întreprindere de asigurări pe viaţă, care avea o sută patruzeci de milioane de poliţe, dar şi un sediu enorm, un zgârie-nori la New York, unde norii nu sunt lăsaţi în pace, spre deosebire de alte oraşe, mai liniştite, conservatoare, ca Washington, care nu-şi propuneau să deranjeze norii şi să provoace furtuni neaşteptate. În America, există conştiinţa asigurărilor în toate domeniile. Orice iniţiativă şi acţiune nu numai pe tărâm

industrial, comercial, transporturi etc., dar şi activităţile profesionale riscante pot fi asigurate. Fotbaliştii îşi asigură picioarele, chirurgii şi muzicanţii mâinile, iar artistele vocea, dinţii şi frumuseţea... iremediabil supusă, din păcate, eroziunii timpului.

Life Insurance Corporation mi-a rămas în minte ca model, confirmând o dată mai mult ceea ce-mi spusese creatorul societăţii Alleanza Assicurazioni de la Milano, doctorul Mario Gasbarri, cu care am făcut diverse comentarii cu privire la obligaţia de a investi în imobile 70 la sută din primele de asigurare, fără taxarea lor. Atunci mi-am dat seama cât de rentabile sunt asigurările, căci, dacă ButanGas-ul a fost generos şi a dat rezultate datorită abilităţii şi imaginaţiei creatoare a fondatorului, domnul Mario Gasbarri a obţinut satisfacţii şi mai mari, dar nu a avut puterea sufletească de a-şi menţine creaţia, pe care a vândut-o societăţii celei mai mari din Italia şi din Europa, Assicurazioni Generali (azi sub direcţia excepţională a domnului Camillo Sansovino), atunci când s-a retras din viaţa activă, spre a se dedica altor plăcute preocupări. Între acestea, s-a distins prin interesul său pentru futurologie, publicând la Milano, împreună cu alţi asociaţi, revista *Futuribili.* În fond, futurologia e legată de asigurări, îndeosebi de cele pe viaţă, căci comportă calcule şi indicatori asupra duratei medii a vieţii, azi în creştere, spre norocul societăţilor de asigurare, care acumulează în felul acesta mai multe premii.

În America am vizitat şi Institutul de Demografie unde, chiar la intrare, există un mare panou electronic, care arată în mod continuu creşterea populaţiei americane şi numărul naşterilor în fiecare oră şi chiar în fiecare minut. Pentru anii aceia, acesta era un miracol de elaborare statistică a datelor. Aceste statistici, natural, cuprindeau şi morţii, pentru a fi scăzuţi din numărul populaţiei, în spirit perfect democratic, fără a se indica rasa, culoarea sau originea, toţi fiind egali în faţa eternităţii. Cu

timpul, America se va „înnegri“, coeficientul de creştere al diverselor rase imigrate în această ţară, de mărimea unui continent, fiind diferit. Timpul va arăta cum vor evolua lucrurile, dar se va ajunge, desigur, la o predominanţă numerică a rasei africane. Urmaşii oamenilor importaţi din continentul negru pentru cultivarea bumbacului şi a trestiei de zahăr, ca mână de lucru ieftină, vor lua plata cu scadenţă întârziată pentru o poliţă istorico-politică. Aceeaşi situaţie s-a verificat în Africa de Sud, civilizată de burii olandezi şi de hughenoţii francezi care au adus populaţie bantu din Nord, adică de la Ecuator, pentru exploatarea minelor de diamante ale magnatului Oppenheim, spre bucuria femeilor elegante din lume. Populaţia bantu s-a înmulţit în mod excesiv datorită bunăstării din noua patrie, în raport cu condiţiile mizerabile de viaţă din ţara de origine, a devenit populaţie majoritară şi astăzi se dau lupte contra politicii de apartheid, care nu corespunde principiilor democratice din lume. Întâmplarea face ca liderul Botha să fie strănepotul unei familii Botta din Oradea Mare, emigrată din pricina tratamentelor de asuprire maghiare, aşa după cum mi-a mărturisit într-o seară, la masă, la Cluj-Napoca, o doamnă cultă şi stilată, rudă de-a sa, invitată şi ea în casa lui Cornel Gaspar, avocat al căilor ferate, fiind prezent şi baritonul de la operă, Constantin Ursulescu, lugojean. Occidentul critică şi pune embargouri asupra produselor sud-africane, dar tocmai această ţară a fost dotată de natură cu cele mai mari rezerve de metale rare, utile sau chiar indispensabile viitoarei tehnologii europene, de care trebuie să se ţină seama.

În cursul acestei lungi misiuni, care a durat şase săptămâni, am vizitat pe îndelete Statele Unite, în punctele lor esenţiale. Am avut ocazia de a trece pe la Camera de Comerţ de la Los Angeles, unde, într-o mare sală de conferinţe, era scrisă cu litere de-o şchioapă o frază ce mi-a rămas în minte, ca maximă a succesului în toate domeniile: *Vision to see, faith to believe and courage to do!* „Imaginaţie ca să vezi, încredere ca să crezi şi curaj ca să acţionezi!“

Programul nostru de studii fusese bine elaborat, căci ne lăsa timp liber pentru a investiga şi cunoaşte şi alte aspecte ale Americii, inclusiv cele nocturne, dominate de strip-tease şi dansuri artistice ale nudităţilor tinere sau mai răscoapte.

Într-o seară, la Chicago, într-un astfel de local, simpaticul nostru coleg de misiune, Tommaso Prudenza, cu viziune creatoare napolitană, a rămas profund impresionat de o dansatoare matură, în *topless* şi cu frunza Evei redusă la extrem, care se mlădia pe scenă cu ondulări sugestive, autostimulându-se cu o pană lungă ce părea de fazan, în părţile cele mai sensibile, ceea ce l-a tulburat peste măsură pe prietenul nostru, încât a revenit la spectacol şi a doua, şi a treia zi, şi era gata să-şi scoată la vânzare industria, ca să se stabilească la Chicago. Toţi „misionarii“ din echipă (denumită în engleză *mission)* ne-am văzut nevoiţi să-l trezim la realitate, prin argumente logice şi pilde etern valabile, căci nu aveam nici un antidot împotriva bolii denumită şi „amor“. Profesorul Tagliacarne şi *prospect-manager*-ul nostru american au grăbit plecarea şi am ajuns cu bine la Washington, pentru a expune ambasadorului italian şi reprezentanţilor biroului FOA (Foreign Operation Administration) de la Secretariatul de Stat, concluziile şi observaţiile noastre, deoarece ambele ţări finanţaseră această misiune tehnică, conform punctului patru al Doctrinei Truman.

Am răspuns cu toţii, pe rând, atât ambasadorului cât şi directorului FOA. Ei nu s-au mulţumit să asculte referatul general al profesorului şi şefului misiunii noastre, Tagliacarne, ci au vrut să cunoască impresiile şi opiniile fiecăruia dintre noi, ca exponenţi ai diferitetor sectoare şi specialităţi. Mie îmi revenise sarcina de a înfăţişa tabloul industriei petroliere. Umblasem peste tot cu un fel de *curriculum vitae,* privind activitatea şi rezultatele pe care le

obţinusem, notate la cota 10 de mari „unităţi" americane, la capitalul nominal, şi la cota 50 a investiţiilor (în milioane de dolari).

Preocupările zilnice, grija cu care cercetam economia americană, grijile permanente, eforturile călătoriei mi-au fost totuşi prielnice. Nu mi-a fost greu să mă adaptez obiceiurilor americane. Luam *breakfast*-ul cu ouă în fiecare zi, sub diferite forme şi combinaţii. Îmi trecuseră gândurile negre în legătură cu banca şi căutam să scap de orice problemă de acasă şi de preocupările din Italia. Nu era simplu, căci lesne e să cumperi, greu e să vinzi, conform principiilor de marketing lansate de Guglielmo Tagliacarne. El spunea că mai mult valorează o piaţă decât o fabrică. Ulterior, la cererea ambasadei americane de la Roma, el a scos o broşură de marketing, în treizeci de mii de exemplare, distribuind-o peste tot, iar eu am tradus-o în limba spaniolă, după ce am fost ales preşedinte al Asociaţiei Spaniole de Marketing pe care eu însumi am creat-o.

Întoarcerea în Europa a luat aspect triumfal. Am fost primiţi cu toate onorurile la Centrul Naţional al Productivităţii, de pe lângă preşedinţia Consiliului de Miniştri, chestionaţi de reporteri, solicitaţi să facem expuneri şi conferinţe.

Descoperisem America, mentalitatea şi principiile unei economii dezvoltate în mod eficient şi rapid, prin marketingul practic, însuşit apoi cu destul interes şi pricepere în Italia şi în ţările occidentale. Călătoria noastră a avut multe efecte şi urmări şi, destul de curând, profesorul Tagliacarne cu o mână de oameni, între care mă aflam şi eu, a constituit Asociaţia Italiană de Studii asupra Pieţei.

Franţa în organizare

Nu este locul pentru a scoate în relief toate bogăţiile şi posibilităţile Franţei, literatura ocupându-se mai mult de cei săraci şi goi, şi de toate problemele lor umane, prea puţini fiind scriitorii

care se ocupă de cei bogaţi, pentru a-i transforma în eroi ai romanelor lor, scriitorii fiind ei înşişi, în genere, săraci. Totuşi, există şi rare excepţii... Ceea ce trebuie să spunem este că Franţa, înaintea tuturor ţărilor europene, a conceput dezvoltarea economico-industrială pe bază de plan indicativ, nu obligatoriu, dar care a dat rezultate bune, începând acţiunea încă din anii de care ne ocupăm, demn de amintit fiind planul Jean Monnet, autor al planului de modernizare a economiei franceze, încă din anul 1945. Continuând cu aceste planuri cincinale, Franţa a creat o constelaţie de centrale atomo-electrice şi a construit o unitate costisitoare, pentru concentrarea minereului de uraniu, care nu poate fi utilizat în stare naturală. Tot în domeniul energiei, care stă la baza tuturor industriilor, Franţa s-a dotat cu rafinării de petrol, în Nord şi în Sud şi cu depozite mari pentru diverse produse, inclusiv pentru gazele lichefiate de petrol, butan-propan, acestea din urmă aflându-se în Marea Mediterană, în cavităţile unor terenuri bogate în lut sau în ocne de sare lărgite prin spălare cu apă. Am preluat butan din depozitul BP-Shell de la Lavéra, din lacul Etang de Berre. Prima navă construită de mine pentru transportul acestor produse a folosit o tehnică navală nouă, cu rezervoare orizontale mari, „compartimentate în interior", pentru siguranţă şi stabilitate în timpul navigaţiei. Pentru modelul de navă butanieră sau propanieră, utilă şi pentru transportul amoniacului anhidru lichefiat, pe care, cu spirit practic, am intuit-o şi cu curaj am realizat-o în 1952, am fost invitat la Londra să prezint planurile la societatea Shell care, cu toţi marii săi specialişti şi ingineri, nu îndrăznise să conceapă o astfel de realizare. În acea vreme, existau numai două nave mari, construite de norvegieni, cu o puzderie de rezervoare verticale pentru motive de siguranţă a navigaţiei. După exemplul meu, au apărut multe vase noi pentru gaze hidrocarburice lichefiabile sau refrigerabile (acestea, când este vorba de metan, sunt construite după alte criterii), utilizând întreg volumul corpului navei.

Un francez, domnul Boudet, proprietar al unor nave cu pereţi vitrificaţi pentru transporturi de vin din Algeria, a creat o flotă în cadrul Societăţii Océangas, prevăzând noile exigenţe în transportul gazelor lichefiate de petrol, GLP. Construcţiile realizate în Franţa, de şantiere navale de primă clasă, s-au specializat mai cu seamă în localitatea La Ciotat.

Nevoia de hidrocarburi gazoase, între care metanul din Africa de Nord, din Algeria, a pus problema transportului care, în mod normal, se face prin conducte mari, costisitoare, dar nu întotdeauna uşor de realizat pe fundul Mediteranei sau prin strâmtoarea Gibraltar. Italia a realizat recent o conductă care pleacă din Algeria, traversează Tunisul şi apoi se afundă în mare, până în Sicilia. S-a propus transportul sub formă refrigerată, la 163 de grade sub zero, cu o metodă de răcire în cascadă, folosind ca refrigerant chiar gazul metan, după o metodă concepută de inginerul Grossi, care i-a propus lui Mussolini să o aplice în Libia, unde era sigur de existenţa unor mari depozite de petrol şi gaze, după cum s-a şi demonstrat. Ideea conducătorului Italiei de dinainte de război, era de a avea al patrulea ţărm, cum denumise colonia libiană, unde valorificase şi terenurile nisipoase, transformându-le în terenuri agricole. Italia şi Europa ar fi avut o sursă de aprovizionare petrolieră proprie, aşa-zişii libieni fiind foarte puţini. Dar, la terminarea războiului, ca şi după Primul Război Mondial, învingătorii s-au grăbit să ia coloniile din mâna germanilor, iar apoi ale italienilor şi, ca atare, Libia a fost pierdută pentru Europa de Vest. Noroc că s-a descoperit petrol în platforma continentală din Marea Nordului!

Sistemul inginerului Grossi s-a realizat după război în Algeria, în oraşul maritim Arzew, de unde nave metaniere au preluat acest nou produs. Sistemul Grossi s-a aplicat şi pe aceste nave deosebite, pentru menţinerea metanului sub formă lichidă, prin reciclarea celui evaporat. Cantitatea excedentară se folosea în motoarele de propulsie ale navei.

Şantierul La Ciotat în Franţa a construit nave de acest tip, ca şi alte şantiere din Nord, nu numai din Franţa, ci şi din Germania, Norvegia – care are o industrie navală dezvoltată –, precum şi din Olanda. S-au construit atâtea nave, că au depăşit nevoile şi astăzi sunt disponibile pe piaţa de vânzare la jumătate şi chiar la un sfert de preţ. Anul trecut mi s-a oferit în condiţii excepţionale o astfel de navă, după ce arătasem interes pentru ea cu cinci ani în urmă, cu gândul de a o achiziţiona, asociindu-mă cu Societatea Naţională Petrolieră Mexicană Pemex, pentru a o transforma în uzină şi depozit, în Golful Mexic, pentru recuperarea gazelor GLP de sondă ce se pierd prin ardere. Nu însă toate proiectele reuşesc şi, cu înţelepciunea din urmă, mi-am dat seama de riscurile unei asemenea întreprinderi, într-o ţară cu o situaţie financiară debilă şi cu schimbări fatale ale oamenilor, nici unul curat, nici la suflet, nici la pungă, nici la chip, şi m-am retras la timp, evitând riscurile pe care le-aş fi avut de suportat.

Mulţi clienţi de gaz metan refrigerat se află în bazinul Mediteranei. Italia a semnat un contract de livrare pentru centrala gazului din oraşul La Spezia, iar spaniolii au semnat un contract de durată pentru aprovizionarea uzinei de gaz de oraş de la Barcelona.

Sectorul gazului lichefiat de petrol a devenit preocuparea mea principală, ca o specializare în produsele derivate din petrol. După război, acest sector prezenta cele mai mari perspective de dezvoltare. Am descoperit gaz la Viena, l-am luat din Cehoslovacia, mai apoi din Olanda, de la rafinăria Shell din Rotterdam şi doream să stabilesc o sursă de aprovizionare şi în Franţa. Am luat contact cu diverse grupuri petroliere franceze şi străine, cum a fost Compagnie Française de Raffinage, mai bine cunoscută cu sigla CFR – a nu se confunda cu CFR-ul din România –, societate filială a grupului Compagnie Française de Pétrole, născută după Primul Război Mondial, companie de stat cunoscută pe piaţa franceză şi europeană sub marca Total. A doua societate de

stat petrolieră franceză s-a născut şi lansat cu numele şi marca Elf. Am luat contact şi cu societea engleză BP British Petroleum, controlată de marina engleză militară, şi cu compania anglo-olandeză Shell, având ca simbol scoica. Americanii stabilesc numele şi marca unei societăţi după regiunea sau localitatea unde aceasta îşi are sediul, ca Mobil Oil, din oraşul Mobile, Philips din localitatea Bartlesville, Gulf din Golful Mexican, toate cu un *oil* la coadă. Grupul cel mai mare din lume, cel al lui Rockefeller, a luat numele de Standard Oil, prescurtat SO, din care a derivat marca Esso, după pronunţie. Când legea antimonopolurilor din Statele Unite a obligat familia Rockefeller să vândă, societăţile din diversele state ale federaţiei şi-au păstrat numele de Standard Oil, adăugându-l pe cel al statului respectiv: of California, of Texas, of Indiana şi şi-au ales simbolul cel mai potrivit. Toate aceste grupuri existau pe piaţa franceză, considerată cea mai mare consumatoare europeană, căci ea avea cele mai multe automobile în circulaţie, care poluau mai ales atmosfera Parisului.

Nu puteam să contactez toate aceste societăţi, dar m-am apropiat de Shell, al cărei sediu comercial era la Londra, câtă vreme sediul producţiei era la Haga. M-am apropiat de BP, în care are participaţie minoră şi Shell-ul. În sectorul gazelor, BP-ul şi Shell-ul au constituit un *joint-venture,* 60/40 la sută în societatea Butagaz, cea mai mare distribuitoare de gaz în butelii din Franţa. M-am adresat şi societăţii CFR, unde l-am cunoscut bine pe directorul comercial, domnul Maire.

Toate societăţile erau dispuse să-mi furnizeze gaz pentru export către Italia, dar nicidecum pentru o eventuală distribuţie în Franţa. Din importator şi angrosist de gaze lichefiate de petrol în Italia, am devenit şi distribuitor în 1949, în mică măsură, lansându-mă tare pe întreaga piaţă în 1950. Mă gândeam încă de pe atunci să extind această activitate şi în Franţa, unde ar fi fost uşor de realizat o reţea de distribuţie, deoarece această energie domestică era deja cunoscută publicului. M-am lovit de greutăţi. Pentru a nu înfrunta direct problema, am socotit oportun să o iau încet, pe ocolite, creând la Paris, în anul 1951, o societate pe acţiuni, cu numele de Dragopetrol.

Dar existau destule dificultăţi chiar pentru deschiderea unui simplu birou, cum avea Aristide Şain (fost Schein), românizat şi notat după ortoepia românească, fapt bine venit, fiindcă, în Franţa, el avea să devină *Monsieur* Saint (adică Domnul Sfânt), sau Sănătosul, deşi Aristide nu era nici sfânt şi nici nu se lăuda prea mult cu sănătatea. Pentru a deschide un birou era nevoie de un sediu. Birouri de închiriat găseau numai cei dispuşi să plătească o filodormă consistentă, care se apropia de valoarea proprietăţii. Natural că rămânea blocată chiria pe mulţi ani! Prietenul meu, Philip Spitzer, doctor în drept la Paris, fiul bumbăcarului Spitzer de la Lugoj, din Piaţa Unirii, şi al lui Spitzer-Neni descoperite la Lisabona, a rezolvat problema biroului în alt mod, şi anume: a cumpărat o societate „moartă“, filiala casei de filme germane Tobis-Film, care ţinea în chirie un splendid apartament, cu camere mari, uşi înalte, mochete şi mobilă solidă, în Rue de la Baume.

L-am admirat pentru ingeniozitatea sa cu ocazia diferitelor vizite pe care le-am făcut la Paris, căci, pentru o vreme, mi-a oferit ospitalitate în biroul său mare şi gol, dar impunător, din Rue de la Baume 9. Fratele său, Paly, prin căsătorie cu o isteaţă şi simpatică farmacistă din Bucureşti, a devenit Pavel, dar, stabilindu-se în Oraşul Luminii, a redevenit Paul. Philip nu voia să-i lase biroul şi nici să-l ia ca ajutor, căci doamna Elena Spitzer o detesta pe noră-sa, fiindcă era evreică din Bucureşti şi vorbea româneşte, în loc de maghiară. Bietul Paly, cum am continuat să-l chem, s-a angajat pe contul său, iar soţia sa a insistat să-i dau o bursă de studii pentru specializare în biochimie, farmacie sau nu ştiu ce altceva. Nu eram încă în măsură să fac acest lucru.

Totuşi, nu se putea să rămân oaspete cu plată la prietenul Philip. Trebuia să rezolv altfel problema biroului, dar mă supăra

ideea de a plăti o filodormă, cum mi se cerea, de nouă milioane de franci, când o proprietate în plin centru, la numărul 11 din Rue La Fayette, oferită de domnul Levy, agent imobiliar, costa douăsprezece milioane. N-am şovăit şi m-am decis să cumpăr imobilul, instalându-mă în biroul propriu, pe o suprafaţă de 240 metri pătraţi, la etajul al doilea, cu vedere spre Operă, încadrat de bănci şi societăţi de asigurare, în al IX-lea cartier, în „City“ al Parisului, după expresia londoneză.

În felul acesta m-am instalat la Paris, cu o societate care conta să se ocupe cu afaceri de import-export. În Italia fusesem căutat de un oarecare inginer Naldi, înalt, corpolent, albit înainte de vreme, care îmbunătăţise un brevet al inginerului Rossi din Italia, din Lomellina, zona orezului, pentru producerea de furfurol din pleavă de orez.

Domnul Naldi trăise multă vreme la Paris, căci nu agrease prea mult regimul fascist al lui Mussolini şi, între alte multe relaţii ale sale, mi l-a prezentat pe domnul Doz, disponibil pentru afaceri şi consilii de administraţie, cum sunt mulţi la Paris, printre cei care au eşuat în întreprinderile lor. Acesta voia să-mi vândă – sau cel puţin să mă cointereseze într-o afacere a sa, Compagnie Financière d'Escompte, cu birouri şi ghişeu la etaj, într-o stradă centrală din preajma Operei, care se ocupa de finanţe şi scont de portofoliu, dar care nu avea multe parale, fapt care o făcea să tânjească după un capital de reînvigorare.

Am studiat propunerea în diverse rânduri, dar nu cunoşteam suficient piaţa pariziană şi nici nu dispuneam de bani gheaţă, căci, în Italia, devenisem bogat în butelii de gaz şi în datorii, luând buteliile pe credit. Totuşi, faptul că portofoliul putea fi reescontat la bancă, cu o dobândă mai mică (pentru a rămâne o diferenţă), îmi dădea posibilitatea de a interveni fără capital propriu. Deci, şi sub această formă, legăturile mele cu Banco di Roma de la Milano începeau să se întărească. Tot astfel, pentru a-mi consolida poziţia financiară, am deschis un cont la Paris, la Banco di Roma din Rue du Choiseul. Dar aspectul îmbătrânit al mobilelor şi aspectul sărăcăcios al clădirii în care era instalată această pseudo-băncuţă nu m-au satisfăcut. Renunţând la această achiziţie, am rămas totuşi în legătură cu domnul Doz şi cu contabilul Lambert, care mi-au fost utili la constituirea societăţii Drago Petrol S.A., unde era nevoie de şapte acţionari, oricum ar fi fost ei, chiar oameni de paie. Din păcate, nici aceşti oameni de paie nu sunt lesne de găsit, adică să fie de încredere şi să nu-şi închipuie că acţiunile sunt ale lor, cu toate declaraţiile de cesiune semnate în alb. Pe Lambert l-am avut multă vreme în consiliul de administraţie. Cu trecerea anilor, a îmbătrânit şi s-a retras la momentul potrivit.

Am înregistrat însă marca „Buta-France“ a lui Joseph Constantin Dragan. Am găsit un furnizor de butelii francez cu plata la 90 de zile, am cumpărat un stoc iniţial şi am iniţiat distribuţia. Nu puteam avea însă un depozit şi o staţie de îmbuteliere decât peste şapte ani. Trebuia să fac această operaţie la alte firme, care îmi luau întreaga marjă redusă de beneficii, constrâns să lucrez pentru gloria Franţei!

Asocierea cu o firmă de gaz de la Dijon, de dimensiuni modeste, care căuta o finanţare pentru dezvoltare, a fost interzisă de asociaţia categoriei La Profession!

Cumpărarea unui teren la Bordeaux lângă Rafinăria Mobil mi-a fost împiedicată prin achiziţionarea acestuia de către Primagaz cu 12 ore înainte. Iată libertatea de a crea activităţi în Franţa de către *un sale, étranger.* Am decis astfel să vând societatea Drago Petrol, în mod indirect, grupului de stat ELF!

Noi ţeluri în Austria

¸ările producătoare de petrol din vechea Europă, în ordinea importanţei, au fost România, Austria şi Polonia. Poziţia Austriei în centrul Europei, la frontierele nordice ale Italiei, mi-a inspirat

crearea societăţii Dacia Mineraloel A.G. şi a Societăţii Austrominol G.m.b.H., ultima pentru foraje, iar prima pentru tranzitul şi exportul de ţiţei şi de produse petroliere, pentru care am închiriat la început rezervoare de la Montan Union, iar apoi am dobândit prin reconstruire jumătate din depozitul de la Praterspietz al Redevenţei de la Viena, filială a societăţii Redevenţa din România. Prezenţa îndelungată a trupelor sovietice în Austria şi politica de absorbire a resurselor excedente petroliere de către URSS au împiedicat o reală activitate în domeniul comerţului de produse petroliere. Societatea Dacia, ca atare, a servit mai mult ca pretext pentru compensaţiile triunghiulare imaginate de mine, între zona autonomă a Triestului, Austria şi Italia. Când acestea au încetat, trebuia să găsesc o activitate de durată pentru Dacia şi am socotit potrivită distribuţia de gaz în butelii. Gazul domestic GLP era importat în Austria din Cehoslovacia şi de aici m-am inspirat, la îndemnul prietenului consilier ministerial Heinz Buchas, să mă ocup şi eu în Italia de GLP.

M-am decis ca, începând cu anul 1954, să atribui depozitului de la Praterspietz funcţia de „staţie de stocaj“ GLP.

După normele austriece, buteliile trebuiau confecţionate din tablă cu o grosime mai mare decât în Franţa, spre a rezista unei presiuni de probă pentru propan, singurul gaz lichefiat de petrol admis pentru uzul domestic. Toate trebuiau să aibă aceleaşi dimensiuni şi aceeaşi capacitate, egale la toate firmele şi să fie vopsite în culoare roşie, simbol al conţinutului inflamabil, dar şi pentru a se distinge propanul de celelalte gaze tehnice cărora, prin acorduri internaţionale, li s-au atribuit culori specifice. În felul acesta se puteau distinge de îndată buteliile de acetilenă de cele de oxigen, hidrogen, azot şi altele. Nu mi-a rămas altceva de făcut decât să mă conformez acestor prescripţii tehnice riguroase, a căror aplicare era supravegheată de Technische Büro.

Apăruseră butelii clasice pentru uz domestic, cu un conţinut de 11 kilograme. Întreprinderea Flaga lansase însă şi butelii de 5 kilograme.

Pe piaţa germană, gazul lichefiat de petrol apăruse sub altă formă, în butelii înalte de 42 de kilograme capacitate şi se folosea ca Treibgas, deci gaz carburant pentru camioane, în locul benzinei ce lipsea, îndeosebi în timpul războiului. Germania a început să producă benzină sintetică prin hidrogenarea cărbunelui sau a păcurei, operaţie prin care se obţin nu numai produse lichide, dar şi gazoase, în proporţie de circa douăzeci la sută şi care erau folosite în sectorul autotracţiunii.

Prima uzină de benzină sintetică a fost realizată în Munţii Sudeţi, în localitatea Brix, şi a furnizat gaze lichefiate de petrol de calitate superioară, ca izobutanul. Austria importa şi distribuia astfel de gaze.

Am depus o marcă de fabrică, constând într-un dragon (balaur) ce scotea flăcări pe gură, cu numele Drachengas pentru toate ţările germanice. Dragonul se afla marcat pe toate buteliile, depozitele şi aparatura tehnică de utilizare. La Viena, pe marea clădire din Schubertring 9, am montat blazonul în neon galben şi roşu.

Depozitul de la Praterspitz a fost treptat amenajat cu toate cele necesare, pentru umplerea buteliilor, pentru întreţinerea lor tehnică şi vopsitul periodic, instalând trei rezervoare mari, sub presiune, în care descărcam vagoanele-cisternă venite de la diverşi furnizori.

Sursele erau, în afară de C.S.R., rafinăriile de petrol din Germania, ca acelea ale societăţii B.V. Aral, la care s-au adăugat rafinăriile de la Shell şi BP (British Petroleum), iar mai pe urmă, rafinăria naţională austriacă de la Viena O.M.V. Mai târziu mi s-a oferit şi gaz din Uniunea Sovietică, dar, din cauza liniilor ferate cu ecartament mărit, gazul nu putea fi preluat decât pe mare, în Marea Baltică. Am primit oferte şi din partea ungurilor pentru

gaze obţinute prin „spălarea metanului“, gaze foarte bune, „saturate“, dar pe care, încă de la început, le-am destinat Italiei. Din România n-a fost chip să obţin nici o furnitură, deşi România a fost prima producătoare din Europa de gaze lichefiate de petrol, pentru uz domestic, acestea fiind distribuite în ţară încă din 1912 sub numele de Bluegaz şi mai târziu, sub marca Aragaz a societăţii Shell.

Responsabilitatea tehnică, după construirea depozitului, am încredinţat-o inginerului Cristian Dimitriu, căsătorit cu austriaca Berta, austrizat el însuşi – sau mai potrivit germanizat – deoarece avea un înalt simţ al datoriei, amabil fără a cunoaşte surâsul, dând aceeaşi greutate tuturor problemelor. Am fost mulţumit de munca sa, şi el a rămas la datorie până la pensionare, când a întrerupt orice activitate, nevoind să rămână consilier consultant, cum se obişnuieşte, un fel de încoronare onorifică a activităţii îndelungate într-o întreprindere. A murit recent şi – caz rar – a lăsat dispoziţia să nu fie nici înmormântat, nici incinerat, ci corpul său să fie oferit ştiinţelor medicale pentru studii!

La ordinele lui Cristian Dimitriu era un maistru priceput, membru în Partidul Socialist şi, ca atare, obligat să nu se consume prea mult prin muncă, pentru a avea timp să-şi cultive gânduri mai importante privind administraţia ţării! Pe cale ierarhică, i-am comunicat să trateze bine muncitorii care nu erau uşor de găsit, pentru o muncă grea, ce comporta manipularea de butelii de 25 de kilograme. S-au prezentat candidaţi la curăţatul, vopsitul şi întreţinerea buteliilor mulţi studenţi din Banatul iugoslav, care, nedispunând de devize de la părinţii lor ţărani, voiau să-şi procure un ban pentru a-şi continua studiile la Viena. Au fost însă şi mulţi muncitori de meserie, veniţi în căutare de lucru, căci în Iugoslavia nu găseau, iar autorităţile facilitau stabilirea lor în străinătate, pentru a depopula Banatul de români, conform politicii de deznaţionalizare practicată de sârbi şi aplicată atât în

Banat cât şi pe valea Timocului sau în Macedonia. Ministrul de Interne sârb, Rankovici, şi Jovanka, soţia dictatorului Tito, voiau să instaureze un regim „sârbesc“ după dispariţia tiranului croat, dar acesta, prinzând de veste la timp, şi-a pus nevasta la răcoare şi odihnă într-o „mănăstire“, până la sfârşitul vieţii lui.

¸eluri noi, oameni noi. Perioada petrolistă cu subinginerul Erwin Marschner şi cu Alfred Pal se încheiase, iar perioada gazistă avea nevoie de oameni noi în domeniul tehnic, dar mai ales de spirit comercial pentru organizarea distribuţiei.

Am socotit util să-l angajez pe inginerul Edward Brühl, fost procurist la Redevenţa, şi care reuşise să scape, nu se ştie cum, prin ascundere sau botez, de urgia nazistă. Cu prestigiul său în acea societate, în care el făcea totul (căci bătrânul doctor Lemm era „amortizat“), credeam că va putea da mari rezultate, cu toate cunoştinţele şi relaţiile avute de el pe piaţa petrolieră. Dar distribuţia gazelor este o altă piaţă, cu o organizaţie în cascadă, prin concesionari şi depozitari meniţi să livreze butelia direct clientului, acasă. Mulţi clienţi preluau însă butelia de la depozitari. Inginerul Brühl purta cu demnitate ochelari cu ramă de aur, era comunicativ, ştia să creeze atmosferă, ca toţi coreligionarii săi, care introduc în toate conversaţiile glume, mai mult sau mai puţin sărate, după doza de sare de care dispune fiecare. Cu toate acestea, mare ispravă pe plan comercial n-a făcut şi, după o bună vreme în serviciul meu, s-a retras la odihna meritată, rămânând în bune raporturi cu societatea.

Cel care a arătat mult talent comercial, în cadrul unităţii noastre, dar şi pentru sine, pe plan particular, a fost un oarecare inginer Michael Giurea, băiatul unui general medic din România, a cărui origine nu se cunoştea. N-am aflat dacă era român, armean sau dacă făcea parte din renumita „naţie de negustori“. Mi-a fost recomandat de bunul Georgel Demetrescu, când se afla la Madrid, pentru că, deşi studiase ingineria, coleg fiind cu Dimitriu, nu găsea de lucru. Cu toate că fusese colorat, membru

al partidului verzilor, convingerile sale s-au evaporat repede în fața intereselor și tot ce dorea era să lucreze, dar mai ales să facă bani cu orice mijloace, oneste sau mai puțin. L-am angajat cu aceleași atribuții și puteri ca și pe inginerul Brühl, dar a ajuns să se impună și să dea rezultate. A devenit astfel șeful întreprinderii de la Viena, sub îndrumarea și controlul inginerului Burger de la Frankfurt și supervizarea generală a lui Celso Vallar de la Milano.

Michael Giurea avea talent în stabilirea și întreținerea relațiilor publice, scoțând în relief întotdeauna aspectul comic al diverselor situații și cucerindu-și astfel interlocutorii. Știa să trateze cu concurența și a putut stabili o rețea comercială care, încet-încet, se extindea pe întreg teritoriul austriac. În Viena a realizat o situație aparte, prin acordarea concesiunii unei societăți constituite în acest scop de către un comerciant vienez, care a stabilit o redevență în favoarea lui Giurea, sub formă de comision, ca asociat ocult al acestei societăți. De aici i s-a tras și „moartea“, căci, la descoperirea acestei combinații necinstite, a fost dat afară și avocatul societății, doctorul Erich Mühlmann, l-a amenințat cu denunțul penal, dacă se arăta contrar restituirii comisioanelor încasate care, în fond, erau un superscont dat de Propangas concesionarului vienez. Astfel, a trebuit să semneze o seamă de polițe plătibile în trei ani, pentru a scăpa de sabia lui Damocles și a fi scutit de odihna răcoroasă a unui pension austriac.

Cum a evoluat tânărul verde Giurea, care făcuse jurământ de onestitate și iubire de neam și țară, nu se știe. Poate că ambianța familiei pe care și-o întemeiase (el fusese căsătorit întâia oară cu o tânără dintr-o ramură a Habsburgilor, din nordul Italiei, de care a divorțat, înfățișarea lui tinerească nefiind suficientă pentru bunul mers al căsniciei) să fi contribuit la „reformarea principiilor sale“, întrucât nu pot crede să fi fost rezultatul schimbării fizicului său asemănător unui bivol. El s-a căsătorit a doua oară cu o tânără vieneză roșcată și cu pistrui, fata unui autentic chazar, dintre cei mai puri, cu părul și mai roșu, cu pistrui peste tot și cu ochi albaștri, permanent decorați cu alb la colțurile lor...

Michael Giurea a avut mare succes la primăria orașului, în sectorul organizatoric al sărbătorilor populare. Succesul lui Giurea se datora comunicativității, întrucât gura îi mergea ca o morișcă, vorbea perfect germana austriacă, ba chiar și dialectul vienez, era tot timpul la curent cu glumele și anecdotele zilei.

După ce-am eliberat societatea de greutatea persoanei lui, l-am angajat ca director pe inginerul Leister, vienez distins în toate sensurile, serios și preocupat de menținerea și mărirea vânzărilor pe piața austriacă, în continuă dezvoltare, mai ales după construirea rezervoarelor domestice de la o mie până la cinci mii de litri, menite să înlocuiască buteliile, spre a furniza energie domestică la bucătărie, pentru încălzitul apei și al întregii case. În timpul puținelor întâlniri pe care le am cu el, mă informează despre mersul vânzărilor, căci partea tehnică este perfecționată și funcționează cum trebuie, tot sub direcția sa, el fiind și un bun inginer-tehnician. La secretariatul direcției, mâna sa „dreaptă“ este doamna Zacek, aproape de pensionare, iar cea „stângă“, o doamnă mai tânără, Elisabeta Polster, foarte bune amândouă, cu precizie nordică și amabilitate vieneză.

Nevoile de depozitare și umplere a buteliilor, spre a se evita transportul pe lungi distanțe în această țară cu formă prelungă, ne-au obligat să construim un nou depozit cu stație de umplere, cu teren, în plină proprietate, în landul Tirol. Și acesta funcționează cu un racord feroviar și poate fi aprovizionat în condiții economice, transportul în camioane-cisternă fiind mai costisitor.

Pentru evitarea cheltuielilor de umplere și transport, organizat de fiecare societate în parte, s-a ajuns la înțelegeri cu concurența,

pentru realizarea în comun a acestor servicii, participând fiecare, după cota vânzărilor, la cheltuieli, utilizându-se camioane neutre sau cu diferite reclame, de la caz la caz.

Austria înaintează la vânzări încet, ca în toate ale sale, dar totuşi mulţumitor.

În Germania Federală

În construcţia Europei mele economice, nu puteam să las descoperită zona Germaniei, ca una din cele patru mari naţiuni, deşi împărţită în două, dar cu mare pondere economică. De Germania Democrată nu putea fi vorba, căci iniţiativele private nu erau admise în ţările socialist-comuniste.

Natural, numai Germania Federală putea fi luată în consideraţie. Ea depăşea şaizeci de milioane de locuitori, având o densitate mare şi localităţi cu consumuri concentrate care, în cazul distribuţiei de gaz, au mare importanţă, reducând distanţele la transport. Germania a intrat chiar de la început în ochiul de ciclon al preocupărilor mele creatoare de noi întreprinderi şi reţele comerciale.

Înainte de toate, am început un studiu de marketing juridic, economic, financiar, energetic din care se puteau trage concluzii favorabile pentru viitor. Informaţii specifice aveam în mod indirect din Austria care, deşi autonomă acum, după unificarea temporară prin voinţa dictatorului Partidului Naţional Socialist, continuă să se asemene mult cu Germania.

Cunoscând Austria, cunoşteam indirect şi condiţiile de distribuţie din Germania, unde gazul era folosit cu mult înainte de introducerea sa în Austria.

Problema cea mai grea în Germania era marca de fabrică, pe care doream s-o introduc paralel cu celelalte mărci de fabrică, din alte ţări, unde am impus numele Dragongas, ce devenea în limba germană Drachengas. Această dificultate de lansare a numelui era legată de vocabular, căci, în limbajul comun, cuvântul *Drache* înseamnă şi „soacră“, căreia, între atâtea calităţi şi defecte, i se putea atribui şi funcţia de producătoare de flăcări. E adevărat că pentru evitarea pericolului datorat eventualelor pierderi, se adăuga gazului butan şi propan o mică doză de mercaptani puternic mirositori, spre a atrage atenţia consumatorilor. Personal, nu-mi închipuiam că s-ar putea oferi pe piaţă un produs atât de genuin şi complet numit Drachengas, fără a provoca ilaritate sau a produce certuri în familie, prin introducerea maliţioasă în casă a unei energii domestice. Dar nu toţi ginerii sunt atât de răzbunători şi astăzi prea puţine familii au şi soacre în casă, deşi acestea au devenit preţioase, îndeosebi când apar la orizont nepoţii.

Am însărcinat un institut de cercetare a opiniei publice, numit „Divo Institut“, care a făcut investigaţii aprofundate şi costisitoare, ajungând la concluzia că marca respectivă poate fi introdusă pe piaţă, fără riscul de a fi greşit interpretată, ceea ce m-ar fi obligat să o schimb.

Ca om de marketing, mă speriase insuccesul unei fabrici americane de produse dentare, comercializate în America, sub sugestiva marcă de Merdom, care în Europa nu putea fi acceptată, căci în ţările latine *merdom* înseamnă ceva urât mirositor... Termenul „se află în gura“ tuturor francezilor, care nu se pot lipsi în limbajul lor colorat de acest substantiv devenit interjecţie. A fixa însă „merdomul“ în mod permanent în gura omului ar fi fost prea mult!

La fel s-au petrecut lucrurile şi în România, unde un medicament a primit denumirea de „Covalgin“, ceea ce a stârnit indignarea puriştilor şi a moraliştilor.

Deci, aveam mână liberă pentru lansarea mărcii Drachengas în Germania, cu acordul soacrelor care nu se tem de dragoni sau de balauri şi se impun în familia tinerilor căsătoriţi. În Orientul Îndepărtat, dragonul este considerat un animal protector

al casei. Numai cavalerul trac, devenit în creştinism Sfântul Gheorghe, era reprezentat ucigând balaurul încolăcit sub picioarele calului.

Iniţiativa de a crea şi organizaţii de distribuţie a gazelor lichefiate de petrol în Germania era stimulată şi de disponibilitatea unui om potrivit, cum era Alberto Kessler, nefolosit aşa cum trebuia în Spania, din cauza menţinerii monopolului produselor petroliere, inclusiv al gazelor. Mai aveam în organizaţia ButanGas-ului din Italia şi un om din regiunea Bolzano, pe Tschudi, un inspector de zonă care dădea bune rezultate şi, având ca limbă maternă germana austriacă, putea să corespundă nevoilor în Germania Federală, fără mari pierderi pentru organizaţia italiană. Bineînţeles, am contat şi pe alţi oameni pentru Germania, unii cu experienţă locală, după obiceiuri şi tradiţii. Erau în Germania mici societăţi în vânzare, cu oamenii lor cu tot, aşa cum a fost societatea Gloria Gas G.m.b.H. din München, cu distribuţia de GLP în Bavaria, al cărei director, din familia princiară Cantacuzene din România, a voit să treacă la noi, unde a rămas câţiva ani.

Am socotit deci potrivit să creez o societate nouă la Frankfurt, în aprilie 1955, cu numele de Drachenpropangas G.m.b.H., cu sediul în plin centru, după regula mea, în Rossmarkt 12, vizavi de Deutsche Bank. Societate cu responsabilitate limitată, aceasta însemnau iniţialele G.m.b.H., cu o conducere, Geschäftsführung, pe care am preluat-o eu, ca suprem responsabil, punând, în aceeaşi funcţie, şi pe avocatul meu, Dr. Erich Mühlmann, care nu participa în mod curent decât la comitete, unde se luau decizii importante. Atribuţiile mele le îndeplineam prin Celso Vallar, devenit un *alter ego*. Am numit şi un director general în persoana principelui Cantacuzene, din ramura germană a acestei mari familii.

Germania este cunoscută prin cărbunele cu care natura a dotat-o în abundenţă, în regiunea bazinului Ruhr, unde s-a

dezvoltat şi industria siderurgică care a dat mult de gândit Franţei, cu bazinul carbonifer din Alsacia, Lorena, motiv pentru care primul acord în unificarea Europei a fost CECA, ce prevedea reguli comune pentru „evitarea concurenţei“, căci acesta este principiul afacerilor în Franţa. Cărbunele însă în afară de furnale, unde e utilizat în formă directă, mai este „distilat“ în sec, adică încălzit până la roşu în cazane din care sunt captate oxidul de carbon şi hidrogenul, aşa-zisul „gaz de oraş“, precum şi alte produse chimice.

Gazul de oraş este bine dezvoltat în multe oraşe, iar în industriile de prelucrare a cărbunelui în scopuri chimice, cantitatea gazului în exces fiind transferată prin tuburi izolate de mari dimensiuni. Deci, Germania nu e lipsită de energie domestică pentru bucătărie, apă caldă şi încălzire, la costuri acceptabile.

Cu toate acestea gazul lichefiat de petrol, în butelii, şi-a găsit o piaţă de consum, la început sub formă de carburant pentru camioane, în butelii de 42 de kilograme, iar mai apoi în butelii de 11 kilograme de propan. Bineînţeles consumul nu a căpătat dimensiunile din Franţa, Spania şi Italia, dar totuşi există o piaţă importantă în continuă creştere mai ales sub formă de rezervoare de 1 000 până la 5 000 de litri la vilele care, în acest fel, rezolvă problema energiei domestice.

Am creat depozite-stabilimente în diverse regiuni şi societatea a devenit importantă şi în Germania Federală, de ieri, şi cu mai multe greutăţi în partea Orientală a Germaniei Unificate, din cauza condiţiilor de viaţă comuniste, a puterii de cumpărare mai reduse a cetăţenilor, şi a birocraţiei, condiţii pe care le întâmpinăm şi la extinderea activităţii grupului nostru în Polonia, unde am constituit o nouă societate.

Oamenii locului în frunte cu inginerul Ludwig Burger şi inspectorii noştri, sub stimulentele şi supravegherea lui Celso

Vallar de la Milano, asigură bunul mers al activităţii grupului nostru, a Dragonului European.

Nevoia unui holding

Se impunea la un moment dat ca întreprinderile din diferite ţări ale Europei să fie încadrate într-o „societate proprietară“ a Grupului, formată treptat prin iniţiative concrete, într-un ritm aproape neobişnuit. Aceasta este legea capitalismului creator de întreprinderi şi deci de locuri de muncă. Pentru a fi luat în considerare, trebuie să te uneşti într-un „grup“, în care să conflueze toate societăţile din diferite ţări, sub un nume şi un simbol, care dobândesc adesea valoarea unui totem. Dar sub ce nume, unde şi cum poate să fie erijat un astfel de organism, fără scopuri comerciale, ci numai pentru deţinerea de acţiuni şi participări, ca rezultat al unor investiţii autorizate legal de ţara-gazdă, mai precis Milano, oraş atât de primitor, prin poziţia sa geografică, prin activitatea sa febrilă, prin concentrarea de oameni capabili, întreprinzători, prin capitalurile acumulate şi producerea unei bogăţii care dă o treime din produsul intern brut (prodotto interno lordo) al Italiei? Milano şi Lombardia riscă să devină un enorm megapolis care, pe drept cuvânt, îşi merită faima. Legislaţia Italiei în acea epocă nu îngăduia alcătuirea unui holding, care să cuprindă atâtea ţări în care am luat iniţiative, punând în valoare energia secolului, petrolul. Ministerul Comerţului Exterior, prin autorizaţia acordată de a exporta capital până la un milion de dolari în Grecia, pentru a întemeia societăţile Petrogaz şi Fingaz, favoriza exportul italian de produse aferente, ca butelii de gaz şi propan-butan, care comportau şi exportul maşinilor de gătit, în care Italia, încă de la început, s-a afirmat bine şi cu stil, ca design. La fel, s-a afirmat şi în producţia de butelii, prin firma Merloni, de la Fabriano, ai cărei exponenţi au intrat apoi în politică, aşa cum ar trebui să facă mulţi alţii, nelăsându-i numai

pe cei care au eşuat în comerţ şi industrie sau pe cei fără o profesiune bine definită.

În acest context, trebuia să găsesc o ţară liberă din punct de vedere valutar, pentru a putea, în baza acţiunilor deţinute de firma mea, ca proprietară, să creez o societate holding, care să finanţeze activităţile din diverse ţări, căci numai cu capitalul autorizat de statul italian nu putea să se dezvolte şi să funcţioneze o societate industrială în creştere. Fatala alegere a căzut asupra Elveţiei, a cărei monedă este liber transferabilă pe plan financiar în lume, fără nici o restricţie sau autorizaţie. Totuşi, în această ţară se percep impozite proporţionale asupra veniturilor realizate prin dividendele diverselor societăţi, deşi Elveţia are acorduri pentru evitarea dublei taxări. Impozitele sunt proporţionale veniturilor şi capitalului investit în diversele acţiuni ale holdingului. Nici această soluţie nu putea satisface aceste nevoi, nici pe plan financiar, nici pe plan fiscal. Soluţia salutară nu putea să vină decât din principatul Liechtenstein, cu capitala la Vaduz, care are acorduri monetare şi financiare cu Elveţia, ca şi o reprezentare în politica externă, prin Federaţia Elveţiană, dar îşi păstrează totuşi suveranitatea în toate celelalte domenii, inclusiv cel fiscal.

Micul stat Liechtenstein, a cărui populaţie nu depăşeşte 15 000 de locuitori, are legi favorabile pentru holding şi fundaţii, cu capital indivizibil în acţiuni, dar totuşi sub formă similară societăţii anonime. Această legislaţie a reunit peste 30 000 de societăţi din toată lumea. Taxarea societăţilor se face pe bază de acord cu statul, pe douăzeci şi cinci de ani, prevăzându-se o taxă fixă relativ redusă, nelegată de activul şi activitatea societăţii. Taxa este de ordinul unor mii de franci elveţieni, căci aceasta este moneda legală a Liechtenstein-ului. E nevoie, în schimb, ca din consiliul de administraţie să facă parte un comerciant, avocat, bancher, cetăţean al acestui stat, funcţie remunerată cu o mie de franci elveţieni pe an, sumă acceptabilă. Ea nu este însă destinată consilierului respectiv cu titlu personal, ci încasată de Banca

Liechtenstein-ului. Şi, în fond, constituie un venit al acestui mini-stat, dotat cu o legislaţie modernă şi subtilă şi care însumează în cifre treizeci de milioane de franci elveţieni. Sediul acestor societăţi străine este pe lângă Banca Liechtenstein-ului care, la fel, dă o mică redevenţă care intră în bugetul băncii şi al statului. În acest fel, Liechtenstein-ul îşi procură resursele necesare, căci munca celor 15 000 de cetăţeni, pentru cultivarea pământului muntos şi păduros, nu ar fi suficientă pentru întreţinerea principatului şi a principelui său.

L-am cunoscut pe tânărul prinţ moştenitor cu ocazia diverselor întâlniri europene, căci el avea astfel de preocupări, fiind democrat şi lipsit de ifose aristocratice, strângând cu sinceritate mâna prietenilor şi a cunoscuţilor. În acest moment, ziarele publică articole despre prinţul Franz Josif al II-lea, mort de inimă rea, din pricina pierderii prinţesei consoarte. El a condus cu simţ al echilibrului şi pricepere, ţinând seama de limitele şi posibilităţile oferite de economia mondială unei ţări de dimensiuni reduse (totuşi, mai mare decât republica San Marino din Italia şi decât statul Andorra, de la frontiera franco-spaniolă), cu o populaţie stabilă numeric, ca aceea a multor state din Europa în formare. Cu nostalgie şi interes, îl voi vedea pe prinţul Franz Josif al III-lea, înscăunat în castelul medieval de la Vaduz, exclamând potrivit ceremonialului: „Regele e mort, trăiască regele!“

Societatea holding a fost pregătită de biroul avocatului de mare renume, Waldo Riva, de la Lugano, în Via Pretorio 7, în palatul multisecular din centrul oraşului, şi de colegul său, avocatul George Abt, de la Zürich, Bahnhofstrasse 14, amândoi colonei (mare grad în armata elveţiană). Datele problemei au fost transmise colegului de la Vaduz, Liechtenstein. La cei doi colonei s-a adăugat şi avocatul prieten, doctor Erich Mühlmann de la München, Bavaria, avocat al societăţilor noastre din Germania şi Austria, care a intrat în Consiliul de Administraţie, sub preşedinţia mea.

Societatea a luat fiinţă cu un capital mic de 15 000 000 de franci elveţieni şi în activul său au fost înscrise participările mari din diverse ţări, inclusiv o parte din ButanGas, acţiuni plătite în valută, transferate din Italia, „în circuit închis“, prin Banco di Roma de la Lugano. În felul acesta şi societatea-mamă devenea internaţională sau internaţionalizată. Statutele prevăd normele de administrare ale acestui holding, fiind completate bineînţeles de Codul Civil al Liechtenstein-ului, ce include această categorie de societăţi, iar în ceea ce priveşte obligaţiile, ele sunt reglementate de Codul Obligaţiilor, acelaşi în Elveţia, Leichtenstein şi Italia, elaborat în timpul regimului fascist, cu spirit progresist în perioada 1932-1941. Conform acestor norme, a fost emis un titlu de proprietate al holdingului. În fiecare an se celebrează adunarea generală, la care este citit în formă solemnă raportul consiliului de administraţie şi se aprobă bilanţul, care se încheie cu beneficii relativ modeste, din cauza politicii de nedistribuţie a dividendelor practicate de societăţile comercial-industriale din diverse ţări, spre a se autofinanţa. Uneori acest bilanţ consolidat al grupului înregistrează şi pierderi, din cauza modificării cursului de schimb, toate valorile fiind transformate în franci elveţieni. Dacă contabilitatea ar fi fost redactată în dolari – ceea ce este posibil conform legii – holdingul n-ar fi realizat mari beneficii, deşi ar fi crescut în importanţă, dar ar fi realizat mari pierderi în franci elveţieni, în momentul când dolarul a scăzut de la cotaţia de 4,14 franci la 1,60 de franci elveţieni.

Natural, cu prilejul adunării generale anuale, se fac şi comentarii asupra situaţiei economice din diferite ţări, ca şi asupra strategiei şi politicii ce urmează a fi aplicate în anul următor. Evident, multe, dacă nu toate, aceste întâlniri se termină cu un banchet elveţian, pe lacul Lugano, şi *tutti i santi finiscono in gloria,* adică la masă. Într-un an, adunarea s-a ţinut în România, pentru mai buna cunoaştere a acesteia, dar un consilier, Constantin Jordan, directorul administrativ şi mai puţin financiar, a rămas

definitiv la cimitirul Bellu, răpus de un infarct, deşi avea ţara la inimă, fiind născut la Constanţa.

Dar a avea o singură societate holding, neoperativă pe plan comercial, nu era suficient pentru drenarea iniţiativelor mele, calificate drept vulcanice. Era nevoie de o societate comercială, supusă unor taxe modeste, acceptabile, iar legislaţia Liechtenstein-ului prevedea şi această posibilitate. De aceea m-am grăbit să constitui încă o societate holding-comercială, sub numele de Techneuropa Anstalt, adică întreprindere tehnologică în Europa. Am creat, în acest fel, şi un instrument util pentru alte operaţii comerciale care, deşi realizate în alte ţări, erau aparent dirijate, contractate şi facturate de la sediul nostru elveţian. Noua societate a fost utilă şi pentru furniturile de butelii de gaz, rezervoare sub presiune şi maşini pentru crearea unei fabrici moderne, automatizate, de cărămizi în Grecia, cu plata eşalonată pe mai mulţi ani.

Cu timpul totuşi, Techneuropa s-a limitat la funcţii financiare, fiduciare ale ButanGas-ului, ale cărui furnituri erau plătite Italiei din fonduri elveţiene, în timp ce creditele faţă de Grecia şi Spania au rămas pe numele societăţii în curs de recuperare. Cu timpul, şi această funcţie a căzut.

În puţine cuvinte, la formarea unui grup e nevoie de una sau mai multe societăţi holding, pentru a depersonaliza acţiunile şi a le face să devină anonime, îndeosebi atunci când societăţile comerciale sunt concepute în cascadă, pentru a masca şi a ascunde pe adevăratul capitalist acţionar, acesta dând roade bune prin iniţiativele sale, investiţii şi finanţări. Anonimatul este justificat cu atât mai mult atunci când acţiunile sunt împărţite marelui public, neputându-se nominaliza cu numele tuturor acţionarilor.

O altă ţară care oferă avantajele Liechtenstein-ului este Republica Panama, care a creat un curent de atragere a capitalurilor investite îndeosebi în flota comercială şi sportivă. Este extrem de simplu să creezi o societate de navigaţie în Panama sau să

achiziţionezi una existentă. Birourile de avocaţi sunt specializate în acest sens, renumit fiind „Bufete Tapia, Linares y Alfaro", pe străzile fără nume, indicate doar cu litere şi numere, din Panama City, care a preluat o funcţie asemănătoare Elveţiei, pentru America Centrală şi America de Sud. Toate marile bănci din lume năvălesc aici şi construiesc sedii şi palate. Aici consiliile de administraţie sunt formate din oamenii locului, recompensaţi cu câteva sute de dolari anual. Republica Panama încasează însă taxe pentru pavilion şi supraveghere, şi o taxă minimă asupra tonajului, ceea ce a adus beneficii suficiente bilanţului acestei ţări, formate din albi, metişi şi negri. Ei se află pe acest teritoriu alcătuit din două părţi, ţara fiind tăiată în două de zona Canalului Panama, care îngăduie traficul din Oceanul Pacific în Oceanul Atlantic, canal de interes mondial, sub administraţie americană, preluată la falimentarea marelui inginer francez, Ferdinand de Lesseps, constructor al Canalului de Suez, idealist, tehnolog de renume, dar prea puţin priceput în ale finanţelor.

Nepriceperea în politică a americanilor a făcut ca Statele Unite să lase Republica Panama în mâinile sângerosului dictator narcotraficant, Noriega, inamic al umanităţii. Abia de curând, printr-un război sângeros, SUA a izbutit să-l captureze, judece şi condamne, trăind totuşi bine în închisorile de lux americane. Există motive suficiente pentru apărarea intereselor mondiale ale navigaţiei şi ale comerţului, pentru ca această zonă să rămână sub administraţie perpetuă americană, fără a ţine cont de pretinsele drepturi ale unei adunături de metişi emigraţi pe aceste tărâmuri. Vor fi atât de înţelepţi americanii, ca să priceapă aceste interese ale lumii şi să nu cadă în capcana rău înţelesei democraţii şi a interpretării aberante a drepturilor omului, continuând şi după anul 2000 să administreze Canalul de interes mondial ca şi Suezul, lăsat sub suveranitatea egipteană cu taxe ridicate?

Luxemburgul, ţară cu prestigiu, membră a Pieţei Comune, cu 300 000 de locuitori, a introdus o funcţie de acest gen în legislaţia

sa, pentru favorizarea creării societăţilor holding şi de finanţare a întreprinderilor din lume. În această ţară, condusă de un principe, au fost emise şi plasate prin bursă, obligaţii ale diverselor ţări şi întreprinderi europene şi nu numai, creându-se astfel „eurodolari“ şi „petrodolari“, folosind dezvoltării industriale din ţări ca Japonia, Africa de Sud, Suedia şi altele.

Pe această piaţă internaţională au putut fi plasate şi „obligaţii“ pentru finanţarea numeroaselor opere de infrastructură, realizate după ultimul război mondial, pentru a nu îngreuna bugetele anuale ale diverselor ţări. Plata infrastructurilor, în genere, este diluată pe o perioadă mai îndelungată de timp, pe mai multe generaţii, căci generaţiile viitoare se bucură de aceste infrastructuri. Bine venită să fie deci activitatea financiară constituită în acest mic-mare stat al Luxemburgului, în care marile bănci internaţionale au deschis filiale, servind în felul acesta economia mondială.

Emiterea de eurodolari înseamnă o mărire a masei monetare americane, care însă, fiind atât de vastă, nu s-a resimţit de pe urma creşterii artificiale a monedei americane. Este acesta un aspect al finanţelor internaţionale, care nu a fost studiat îndeajuns, în profunzime şi nu este prea bine cunoscut.

Cu această funcţie, având o structură mai redusă, Luxemburgul ar fi putut să îndeplinească şi un rol cultural, european, dotând fundaţii europene cu personalitate juridică şi morală, până la unificarea lor în cadrul Europei Unite. Toate ţările europene au legislaţie foarte greoaie în materie de fundaţii şi asociaţii, fără scop lucrativ şi, în genere, nu prevăd scutiri fiscale pentru întreprinderile care contribuie cu capital sau prin subscripţii anuale la susţinerea lor. Tendinţa actuală este ca marile întreprinderi să aibă şi un sector, nu numai al relaţiilor publice şi de reclamă, dar şi cultural, organizând şi susţinând congrese şi simpozioane pe teme şi probleme de actualitate în domeniul ştiinţelor şi al artelor. Cele 30 000 şi mai bine de fundaţii din America au contribuit, desigur, la avântul cercetării şi dezvoltării ştiinţifice, ceea ce a determinat atribuirea celor mai multe premii Nobel acestei ţări de proporţii continentale. Este tocmai ceea ce lipseşte Europei, rămase în urmă.

Luxemburgul mai poate îndeplini şi alte funcţii. Ideea făuririi unei legislaţii luxemburgheze, care să favorizeze şi să încurajeze iniţiative în acest domeniu, am expus-o personal preşedintelui Camerei Deputaţilor din Luxemburg, domnul Pierre Grégoire, cu ocazia unei vizite la monumentul ridicat în granit, întru cinstirea marelui european francez Robert Schuman. Statuia se făcuse din iniţiativa Uniunii Paneuropene create de Coudenhove-Kalergi, în acea epocă sub preşedinţia arhiducelui Otto de Habsburg, şi avându-mă ca vicepreşedinte, timp de şase ani, pe mine însumi, iar secretar general pe Victor Pons, din Lausanne. Au fost de faţă la acest eveniment cancelarul Fundaţiei Europene Dragăn, domnul Pan Vandoros, precum şi soţia mea, poeta Teresa Maria Moriglioni Drăgan.

Preşedintele Grégoire a prins din zbor sugestia pe care i-am dat-o şi mi-a cerut să elaborez un anteproiect de lege, motivat de nevoile acestui sector în Europa şi de lipsurile legislaţiilor existente. Cunoşteam bine destinaţia fondului de dotare a fundaţiilor şi nevoile lor, precum şi transferul de la o fundaţie la alta, după atingerea scopurilor fixate. De aceea fundaţiile nu trebuie să aibă obiecte specifice, ci obiective de ordin general, mai ample, pentru a nu risca să fie lichidate de autoritatea publică, întotdeauna gata să intervină în viaţa organizaţiilor de acest fel, pentru a le schimba funcţiile iniţiale şi chiar pentru a le desfiinţa.

M-am ocupat de misiunea ce mi-a fost încredinţată de preşedintele parlamentului acestei ţări mici, dar care, cu toate acestea, îndeplineşte un rol european. Din păcate, parlamentul n-a mai durat şi domnul Pierre Grégoire şi-a pierdut calificarea de preşedinte şi membru al acestuia. N-am mai avut cum să prezint

rezultatul studiului meu şi nici cu cine să continuu discutarea unor aspecte juridice şi economice legate de activitatea fundaţiilor. Secretarul general Victor Pons, italian de origine, devenit cetăţean elveţian, era executorul testamentar al lui Coudenhove-Kalergi, care i-a mărturisit că el se inspirase din scrierile primului federalist european al secolului al XX-lea, Aurel Constantin Popovici din Lugoj, mort în 1917 la Geneva, unde i-am ridicat o statuie în bronz de proporţii mari.

Atât cu acea ocazie cât şi în discuţiile peripatetice ulterioare, secretarul general Victor Pons mi-a expus viziunea lui A.C. Popovici cu privire la unificarea naţiunilor Europei danubiene, ceea ce ar fi facilitat unificarea Europei de mai multă vreme. Arhiducele Franz Ferdinand se entuziasmase de acest proiect şi, dacă ar fi ajuns pe tronul Imperiului Austro-Ungar, condus timp de 67 de ani de Franz Josif al II-lea, ar fi vrut să transforme monarhia într-o primă federaţie europeană. Cei care s-au opus cu înverşunare au fost ungurii. Franz Ferdinand le-a lansat un mesaj ameninţător. Viziunea generoasă şi înţeleaptă avea să-l coste viaţa pe Franz Ferdinand, căzut victimă la Sarajevo uneltirilor maghiare, diabolic ţesute, folosind mâna sârbo-croată. Consecinţele se cunosc, ele sunt strâns legate de izbucnirea Primului Război Mondial. Vittorio Pons era de acord cu aceste teorii, referindu-se la scrieri şi documente apărute în timpul din urmă, de unde rezultă clar responsabilitatea maghiară faţă de întreaga Europă, pentru respingerea primei federaţii europene şi deci pentru misteriosul asasinat. Conversaţiile pe această temă le-am înregistrat pe bandă de magnetofon, în vederea alcătuirii unui corp de documente cu privire la federalizarea Europei.

Tocmai la Luxemburg, domnul Francois Visine, francez stabilit din motive profesionale în această ţară, a întemeiat Fundaţia Meritului European, şi a pus-o sub aripa ocrotitoare a guvernului, pentru a-i da mai multă greutate şi prestigiu. Am fost distins cu Medalia de aur, cu diploma nr. 26 din anul 1974, pentru

buletinele, publicaţiile şi manifestările proeuropene ale fundaţiei mele. Invitat să fac parte din consiliul de administraţie, am primit sarcina de a face propuneri pentru acordarea medaliilor Meritului European unor personalităţi de faimă internaţională din Spania, Italia, Grecia şi Portugalia. I-am propus pe profesorul Constantin Tsatsos, fost preşedinte al Greciei, pe Emilio Colombo, prim-ministru şi ministru în diverse dicastere, pe Giovanni Spadolini, fost prim-ministru şi preşedinte al Senatului Italiei, pe Lelio Lagorio, fost ministru al apărării şi preşedintele Comitetului de Apărare al Pieţei Comune. Din Spania l-am propus pe marele scriitor, profesorul universitar Luis Diez del Corral, preşedinte al Academiei Spaniole, iar mai de curând, am cerut să i se atribuie Meritul European directorului general la Unesco, fost ministru, Ferdinand Mayor Zaragoza.

Aceste relaţii, cunoştinţe şi activităţi m-au determinat să mă gândesc că sosise momentul de a crea şi aici un holding, cu avantajul de a mă găsi, de data aceasta, chiar în cadrul Pieţei Comune. Am preluat o societate existentă, fără activ în bilanţ, i-am schimbat numele în Euro-Fina şi am împroprietărit-o cu acţiuni din Grecia şi din alte părţi *(to hold* de unde vine şi termenul de holding), menţinând capitalul la un milion de dolari.

Un holding mai mic, pentru condensarea valorilor, făcându-le mai puţin aspectuoase şi oarecum uitate, cu funcţia de a aduna cotele de participare şi acţiunile societăţilor din Spania, l-am creat la Madrid, denumit Mara Milan şi m-am mulţumit cu rolul de „mic“ preşedinte al unei „mici“ societăţi, care însă deţine multă substanţă.

Alta era moda în Franţa. Bunurile familiilor industriale sau ale unor mari proprietari erau acumulate şi păstrate de un notar public. Acesta apărea ca proprietar fiduciar al clienţilor săi. Pentru a înţelege raportul factorilor de putere era necesar să se stabilească înainte de toate cine-i proprietarul notarului. Pe

tema proprietarilor, în multe comedii apare un sugestiv schimb de replici:

– Cine este stăpânul?

– Stăpâna.

– Dar stăpânul stăpânei?

Semnul interogativ rămâne deschis...

Pentru încheierea acestui capitol, în anul apariţiei acestui serial am realizat la Vaduz şi „stăpâna stăpânilor“: Dragan Gruppe Stifftung, adică Fundaţia Grupului Drăgan, „fundaţie patrimonială“, cu menirea de a se dezvolta în continuare şi de a finanţa Fundaţia Culturală şi Ştiinţifică Drăgan şi pe beneficiarii săi, cinstind numele României europene.

Energia mileniului trei

Energia este legată de viaţa omului, cea domestică în mod deosebit, întrucât alimentaţia, de când fiinţa umană a descoperit focul, este condiţionată de aceasta.

Sursele ei sunt diverse şi în continuă evoluţie spre noi forme cât mai avantajoase din punct de vedere al transportului şi cât mai „curate“ şi comode.

Limitând problema la energia domestică, sursa cea dintâi a acesteia a fost focul cu lemne provenind din păduri, astăzi din ce în ce mai reduse ca întindere. Pentru a putea fi folosit, lemnul trebuia lăsat să se usuce deoarece numai astfel putea produce flacăra căminului, cântată de poeţi.

Vatra originară a fost apoi înlocuită cu sobe care furnizau energie pentru satisfacerea a două necesităţi: gătitul şi încălzirea ambianţei.

Aceeaşi funcţie o îndeplinea şi cărbunele după descoperirea şi utilizarea sa industrială, extinsă apoi şi la producerea aburului necesar mijloacelor de locomoţie. Cărbunele continuă să fie

utilizat şi în prezent, dar ca materie primă pentru producerea gazului de iluminat oraşele (cu gaz de petrol a fost Ploieştiul), iar astăzi ultimul este Parisul, în Place de la Concorde mai existând încă felinare care vor fi aprinse până la sfârşitul secolului.

Dar şi gazul de iluminat obţinut prin distilarea cărbunelui, oxidul de carbon şi hidrogenul, a suferit o schimbare, putând fi obţinut prin cracarea gazului metan, atunci când acesta nu e furnizat direct în locuinţe, prin conducte noi, sub presiune. Există însă sute de oraşe care dispun de reţele întinse pentru distribuţia gazului de iluminat, numit şi „gaz de oraş“, alcătuite din conducte grele de fontă, cu diametre mari ce se reduc mereu prin depozitarea lentă, dar continuă a naftalinei neextrase de filtrele de la uzină.

Cât vor mai dura aceste instalaţii? Demontarea lor ar fi foarte costisitoare şi ar putea compensa doar în mică măsură valoarea lor ca fier vechi.

Recuperarea naftalinei n-ar aduce nici ea prea multe avantaje economice, deoarece moliile *(moglie* în italiană însemnând „soţie“) pot fi eliminate şi cu alte produse chimice, mai noi.

Modernizarea furnizării energiei domestice la domiciliu prin conducte de metan sub presiune, cu diametre reduse, nu este lipsită de riscuri, ca orice cucerire tehnică modernă.

Cu toată izolarea perfectă a conductelor, coroziunea prin curenţi „vaganţi“ (rătăcitori) creează fisuri prin care metanul iese şi se infiltrează în pământ, ajungând în pivniţele caselor şi amestecându-se cu aerul; la aprinderea luminii sau a unei ţigări se produce o deflagraţie care aruncă în aer clădirea. Ziarele relatează aproape anual despre astfel de cazuri care produc nu numai daune materiale, dar, din păcate, şi morţi, şi răniţi, reprezentând astfel încă o cauză, destul de rară însă, a morţii moderne.

Acesta este preţul progresului tehnic şi al beneficiilor sale.

Din acest punct de vedere, utilizarea gazului lichefiat de petrol în butelii este mai avantajoasă, deoarece ea rămîne sub

controlul direct al consumatorului care poate evita riscurile de necontrolat legate de folosirea gazului metan.

Nici această formă de energie domestică nu este însă lipsită de riscuri întrucât consumatorii sunt uneori neglijenţi, lasă deschis robinetul maşinii de gătit, cu flacăra stinsă, fără a băga de seamă, iar gazul se revarsă în ambianţă amestecându-se cu aerul şi, la ivirea unei scântei, se provoacă aceeaşi deflagraţie, cu aceleaşi consecinţe ca în cazul gazului metan sau chiar al gazului de oraş. Sunt şi maşini de gătit cu închidere automată în lipsa flăcării, deci sigure.

Există totuşi o deosebire între cele trei surse de energie domestică: gazul de oraş, în afară de deflagraţie mai poate produce şi moartea „liniştită“, în somn oxidul de carbon toxic ucigând pe nesimţite, prin simpla respiraţie.

Gazele de origine petrolieră nu sunt toxice, dar, în lipsa oxigenului, când înlocuiesc aerul din cameră, devin asfixiante şi provoacă moartea. În genere însă, omul se trezeşte şi scapă...

Această formă de energie domestică este considerată totuşi cea mai modernă şi eficientă.

În sloganul lansat în Grecia în scopuri publicitare, gazul lichefiat de petrol, cu marca Petrogaz, a fost calificat drept „fericirea gospodinelor“.

Mai târziu, în Africa de Sud, sloganul a fost modificat punând accentul pe avantajul pentru arta culinară: *Cook better with open flame, cook with Dragongas!* („Gătiţi mai bine cu flacăra aprinsă, gătiţi cu Dragongas!“)

Într-adevăr, atunci când a apărut energia electrică pentru uz culinar, gospodinele şi-au dat seama de acest avantaj în pregătirea cu mai multă siguranţă a bucatelor, prin dozarea intensităţii flăcării şi prin potrivirea ei în funcţie de alimentele pregătite (vezi sarmalele la foc lent şi îndelungat).

Energia electrică furnizează calorii în abundenţă, dar acestea nu sunt vizibile deoarece lipseşte flacăra! Numai atunci când

fierberea alimentelor se realizează, efectul lor se poate observa prin ridicarea capacului.

La acest neajuns se mai adaugă şi pierderile de energie până la încingerea rezistenţei şi, mai ales, la terminarea utilizării curentului când căldura acumulată se dispersează în aer.

Ca atare, preţul energiei „culinare“ de origine electrică devine mai scump în raport cu gazul lichefiat de petrol sau cu celelalte gaze.

Gazele pentru uz domestic furnizează de la bun început toate caloriile necesare şi încetează prin închiderea robinetului.

În termeni teoretici şi economici, cele 12 000 de calorii ale unui kilogram de butan-propan echivalează, în teorie, cu 15 kilowaţi, dar cu 20 de kilowaţi reali, datorită pierderilor.

Oricine poate face acest calcul, mintal, pe hârtie sau cu calculatorul... cum e la modă, kilowattul furnizând circa 800 de calorii pe oră.

Iată deci avantajele şi dezavantajele energiei electrice pentru uz culinar. Ea a fost extinsă însă la multe alte uzuri domestice, pentru frigider, congelator, maşini de spălat rufele sau vesela, radio, televizor, condiţionator de aer, radiator şi sobă electrică, ventilator, aspirator şi lustruitoare pentru pardoseală, hotă cu aspirator al mirosurilor plăcute din bucătărie, fier de călcat – atât de puţin iubit de gospodine, ca şi spălatul veselei – boilere pentru încălzitul apei în bucătărie şi baie, uscător de păr, reprezintă doar câteva exemple în acest sens, dar există atâtea alte utilizări posibile la care se va ajunge desigur în viitor.

De neuitat este şi telefonul care tot pe electricitate se bazează, atât de util, dar şi atât de tiranic, care a legat între ele toate colţurile planetei, prin fire sau prin văzduh.

Ultimul mare beneficiar al curentului electric este computerul, din ce în ce mai indispensabil vieţii moderne şi care a multiplicat de mii şi mii de ori facultăţile inteligenţei omului, după cum, cu un secol în urmă, bicicleta a mărit puterea musculară a acestuia.

Transportul energiei electrice implică reţele fantastic de întinse pe tot globul, cu toate costurile şi riscurile inerente, căci nu există sursă de energie fără risc, chiar atunci când transportul este independent prin folosirea curentului bateriilor, obţinut prin reacţie chimică.

Au apărut atâtea forme de baterii, din ce în ce mai neaşteptate, dar destinate unor utilizări specifice, cum sunt radioul, televizorul sau computerul şi mai ales telefoanele celulare, deşi acestea folosesc acumulatori încărcaţi la reţea.

Două mari invenţii în acest domeniu caracterizează începutul acestui ultim deceniu al secolului 20: faxul şi telefonul celular care-i leagă pe oameni, în mod instantaneu, pe întreaga planetă, în aşa-zisul timp real.

Calitatea omniprezenţei, atribuite lui Dumnezeu, a fost răpită şi aceasta de lumina inteligenţei omului, omul devenind, oarecum, Lumină!

Curentul electric nu este însă o sursă de energie primară, ca petrolul, cărbunele şi lemnul. El este o energie derivată atunci când este produs prin transformarea energiei calorice prin ardere. De aceea costul său este mai ridicat, iar retransformarea în energie calorică nu este justificată la nivel economic.

Transformarea energiei electrice în energie mecanică este necesară, întrucât aceasta din urmă poate fi produsă numai de energia animală. Şi energia mecanică produsă prin abur este tot o energie transformată, la origine, ea fiind produsă prin schimbarea unei energii primare în abur.

Există totuşi o excepţie în domeniul producţiei energiei electrice: energia hidroelectrică obţinută prin căderea apei la diverse niveluri. Această cădere este tot o energie mecanică, ea rotind, prin turbine, alternatoarele producătoare de curent.

Costul energiei hidroelectrice este mult mai redus, limitându-se la întreţinerea instalaţiilor, iar la amortizarea investiţiilor ar putea fi utilizată electricitatea ieftină şi pentru electroliză, obţinând hidrogen, carburant ecologic perfect.

Canada, cu întinsele sale resurse hidrologice, lacuri, rîuri şi fluvii, dispune de o cantitate imensă de energie, iar utilizarea gazului lichefiat de petrol este redusă şi cu puţine posibilităţi de extindere, deşi există o distribuţie. Am renunţat însă la înfiinţarea în această zonă a unei filiale a ButanGas-ului, depunând totuşi marca societăţii pentru că... nu se ştie niciodată!

După toate aceste consideraţii, se pune întrebarea firească în privinţa viitorului energiei domestice în mileniul trei.

Mai lipsesc doar câtiva ani până la încheierea mileniului nostru, astfel încât cei care au răspunderea unui grup care activează în lumea energiei, în mod obligatoriu trebuie să reflecteze, proiectând gândirea în viitorul apropiat şi îndepărtat.

Sursele de energie, în evoluţia lor, nu devin însă în întregime demodate. Lemnul a rămas ca sursă energetică în localităţile izolate de munte. A mai rămas şi în locuinţele iubitorilor casei unde prezenţa unui cămin sporeşte senzaţia de intimitate a familiei, şi mai ales a rămas în operele eterne ale romanticilor, scriitori şi poeţi.

Cărbunele, în schimb, nu a devenit demodat cu totul, ci a rămas ca materie primă pentru industria chimică, producţia sa fiind justificată şi pe plan social pentru ocuparea braţelor de muncă în numeroasele bazine carbonifere din lume. Este o muncă grea şi riscantă din cauza gazului denumit grisou care se formează spontan în mine şi produce deflagraţii, provocând surparea galeriilor minei şi izolând grupuri de muncitori care mor prin asfixiere.

S-au luat măsuri deosebite pentru a asigura o ventilaţie permanentă, dar continuă să se producă accidente. Într-o zi se va ajunge, desigur, la abandonarea acestor modalităţi de extragere a cărbunelui, exploatarea lui urmând să se facă numai acolo unde acesta se află chiar la suprafaţă, ca în Africa de Sud.

Petrolul însă, folosit la început drept combustibil şi carburant, şi-a extins utilizarea, devenind materie primă pentru o vastă industrie chimică, în continuă dezvoltare. Din el se extrag solvenţi şi mai ales materiale plastice de consistenţe diferite care şi-au găsit o vastă aplicaţie în viaţa de toate zilele, fiind folosite şi pentru ambalaje.

Sticlele şi cutiile din plastic, folosite ca ambalaj pentru alimente, au început să fie considerate cancerigene, cum sunt în genere produsele petroliere, şi, ca atare, într-un viitor mai mult sau mai puţin apropiat, se pare că vor ajunge să fie interzise.

Aceste obiecte, ca şi pungile şi orice material plastic, mai prezintă şi un alt dezavantaj: acela de a nu fi biodegradabile şi de a strica deci aspectul mediului înconjurător.

Poluarea şi ecologia sunt teme la ordinea zilei, iar petrolul şi derivatele sale au o mare răspundere în acest sens. Excesul în consumul de carburanţi, numărul în continuă creştere al vehiculelor degradează atmosfera din cauza bioxidului de carbon şi a altor substanţe chimice nocive.

Când plouă, apa curată, „distilată“ a ploii absoarbe substanţele nocive din atmosferă şi devine astfel acid carbonic care, la rândul său, atacă şi distruge, încet, dar lent, toate statuile de marmură care împodobesc de trei mii de ani locurile privilegiate ale lumii, transformând chipuri faimoase în materie friabilă, în ghips.

Măsurile de reducere a circulaţiei urbane şi impunerea tobelor catalitice la maşini diminuează poate poluarea care în marile oraşe depăşeşte deseori limita admisă. Cetăţenii îşi dau seama de acest lucru observând „botniţele“ poliţiştilor însărcinaţi cu supravegherea traficului. Aceste „botniţe“ sunt de fapt un fel de măşti de gaz, mai elaborate din motive estetice. Alţii, motocicliştii în special, au început din proprie iniţiativă să poarte nu numai căşti, pentru a evita spargerea capetelor, dar şi o „botniţă“ pe nas spre a-şi completa echipamentul de protecţie care face parte din ţinuta sportivă modernă.

Bicicliştii au motive şi mai serioase pentru a recurge la aceste „botniţe“, deoarece antrenarea muşchilor comportă un consum mai mare de oxigen. În genere, ei nu poartă cască, neimpusă încă de regulamentele de circulaţie, deoarece căderea de pe bicicletă provoacă mai des ruperea genunchilor şi a coatelor, şi, mai ales, a nasului, contra căreia sunt protejaţi de „botniţa“ nazală anti-smog.

Iată unde duce viaţa modernă în oraşele care tind să devină metropole!

Există deci suficiente motive pentru a găsi o nouă sursă de energie electrică pentru înlocuirea motoarelor cu combustie internă, cu excesive descărcări externe asupra trecătorilor.

Dacă autocamioanele ar putea fi îndepărtate la periferie, maşinile şi autobuzele care leagă periferia de centru nu pot fi eliminate decât prin dotarea lor cu o nouă sursă de energie, cea electrică.

Tramvaiele electrice care au înlocuit vechile tramvaie cu cai, poluanţi la rândul lor din cauza „descărcărilor“ voite şi nevoite, au fost înlocuite şi ele, cel puţin parţial, de troleibuze, altă invenţie italiană, ca şi autostrăzile. Troleibuzele consumă curent electric preluat din reţeaua de cabluri care împânzesc străzile, cu avantajul totuşi că nu necesită şine metalice care provoacă zgomotul neplăcut al trecerii tramvaielor.

Principala sursă de poluare a oraşelor este însă automobilul de care omul modern nu se poate lipsi.

Se fac eforturi de a înlocui carburanţii poluanţi cu motoare electrice, de curent continuu, alimentate de acumulatoare grele care stabilizează maşina, dar reduc capacitatea de transport util.

Distanţele parcurse de vehiculele electrice se limitează deocamdată la circa 200 de kilometri pe zi care, dacă sunt depăşiţi înainte de revenirea la bază, impun reîntoarcerea acasă *per pedes*

apostolorum (deşi expresia este improprie deoarece apostolii erau pescari şi deci obişnuiţi să navigheze, nu să umble!)

Soluţia ideală se aşteaptă de la automobilele cu „plăci solare“ care să fure soarelui fotoni şi să-i transforme în electroni şi waţi suficienţi; aceştia, trecuţi tot prin acumulatoare, vor furniza energia necesară motorului electric şi vor constitui o rezervă pentru buna reîntoarcere acasă seara.

Intrăm astfel în marele capitol al sursei nelimitate, în termeni umani, a energiei solare permanente care oferă soluţii pentru atâtea probleme, mai ales în ţările însorite.

Plăcile speciale de siliciu pur produc între 30 şi 40 de waţi fiecare şi legate între ele ajung să furnizeze energie suficientă pentru acţionarea unei motopompe şi extragerea apei la o adâncime nu prea mare, ceea ce este foarte important în zonele aride ale lumii, în special în Africa.

Ele pot fi folosite şi la alimentarea frigiderelor în care se conservă produsele farmaceutice şi alimentare cu volum redus.

Până şi o unitate sanitară pentru urgenţe poate fi alimentată cu electricitate prin intermediul unui număr suficient de panouri solare.

Pentru iluminaţia stradală există lampioane dotate cu acumulatoare subterane care se încarcă ziua şi se aprind automat noaptea prin celulă fotoelectrică.

Comunicaţiile via radio pot fi alimentate de curentul necesar pentru menţinerea legăturilor localităţilor izolate cu oraşele mai mari.

Oamenii nu mai pot trăi astăzi în mod izolat, ci numai în legătură cu restul comunităţii, din motive legate de sănătate şi de bunul mers al vieţii de zi cu zi, care comportă în primul rând posibilitatea de a putea comunica în orice moment cu ceilalţi.

Comunicarea se face prin informare şi educaţie.

Deviza viitorului este deci electricitatea care a făcut posibilă şi detaşarea omului de astrul pe care s-a născut şi coborîrea lui pe Lună în timpurile excepţionale pe care le trăim.

Energia solară – fotoni – transformată în curent electric-electroni – va fi sursa nepoluantă de energie a mileniului trei şi va cunoaşte o mare dezvoltare.

De la instalaţiile pilot care folosesc panouri solare a început astăzi să se treacă la instalaţii industriale de mare capacitate.

Astfel, în Italia s-a ajuns la realizarea unei astfel de unităţi în oraşul Vasto, de 50 000 de locuitori, situat pe coasta Adriaticii, în sudul Italiei. Unitatea în cauză asigură integral necesităţile de iluminaţie a oraşului şi a caselor sale.

Costul respectiv a fost de circa şaizeci de miliarde de lire şi centrala a început să funcţioneze în mod normal.

Dezvoltarea industriei energiei solare în Europa, în colaborare cu alte ţări, este suficient de avansată pentru a asigura un viitor înfloritor acestui sector energetic, iar Italia se situează pe locul al doilea pe plan mondial în acest domeniu.

Un mare merit în acest sens îi revine Societăţii Eurosolare din Grupul Eni, sub valoroasa conducere a preşedintelui său, inginerul Valter Pascva, precum şi colaboratorilor acestuia, stimulaţi de entuziasmul preşedintelui, dotat cu o mare imaginaţie creatoare.

El îmi propune crearea unei Societăţi mixte în România care să-şi înceapă activitatea cu „asamblarea“ plăcilor de siliciu în panouri solare, care la început să fie reexportate în Italia, asigurându-se astfel venitul pentru funcţionarea Societăţii la *break even point,* în aşteptarea dezvoltării instalaţiilor şi utilizării energiei solare.

Prietenul Valter Pascva, membru ca şi mine al Clubului Rotary de la Roma şi fost preşedinte al mai multor societăţi ale grupului, îmi semnalează utilizarea din ce în ce mai mare a panourilor în Grecia unde Grupul meu ButanGas-Petrogaz

distribuie GPL pentru 50% din piaţa Greciei. El îmi propune o colaborare şi în această ţară însorită, unde vom începe proiectul în toamna acestui an.

Teoria resurselor limitate şi de neînlocuit, lansată de un mare om de ştiinţă român, Nicolas Georgescu Roegen, are ca „excepţie" această sursă nelimitată de energie, care este Soarele.

După părerea mea însă, petrolul continuă, de asemenea, să se formeze şi în timpurile actuale, nu numai în cele geologice, căci sursa sa este fundul mărilor, imense, care transformă proteinele marine, sub mare presiune, în ţiţei, absorbit către suprafaţă prin intermediul rocilor poroase şi acumulat într-un fel de pungi impermeabile. La fel şi metanul se produce sub ochii noştri în zonele cu turbă din nordul Europei şi Siberiei. Consumul petrolului de către populaţia lumii este excesiv, în primul rând faţă de timpul de formare a noilor zăcăminte.

O altă sursă mare de energie pentru prezent şi viitor este energia nucleară, sub formă de fisiune, adică de scindare a atomului de uraniu care furnizează căldură, transformată apoi în aburi care, prin turbine, asigură rotirea alternatoarelor producătoare de curent.

Energia nucleară de fisiune cunoaşte o mare dezvoltare în America şi Europa, cu bune rezultate, întrucât ea previne riscurile poluării şi uzinele sunt construite în deplină siguranţă, pe câtă vreme în Rusia şi Ucraina lipsa acestor măsuri de siguranţă a produs în 1986 dezastrul de la Cernobîl, cu urmări nefaste asupra unei mari părţi a Europei.

Problema siguranţei colective este vitală şi impune, pe bună dreptate, restricţii severe la construirea centralelor nucleare.

Ceea ce nu înseamnă că România trebuie să renunţe la această sursă de energie. Centrala de la Cernavodă trebuie terminată şi alte centrale de acest tip pot fi înălţate în zonele care dispun de apă suficientă pentru răcire, ca de pildă noul lac de acumulare al Dunării de la Porţile de Fier. Acest lac ajunge până la localitatea

Şviniţa din munţii Almăşului de unde s-au extras timp de zeci de ani trenuri întregi de uraniu, trimise pe gratis în Rusia. În minele astfel golite ar putea fi depozitate deşeurile radioactive care ar fi restituite în acest mod pământului care le-a generat. O astfel de propunere am făcut eu însumi încă din anul 1990 la Fundaţia Europeană Drăgan, preşedintelui maximului institut al energiei nucleare ENEA, profesor academician U. Colombo, după ce în 1986 FED a organizat sub conducerea academicianului ilustru profesor Arnaldo Angelini, preşedintele ENEL al Italiei şi a mea J.C.D., un mare congres în Capitoliu şi apoi în aula magna a Universităţii Sapienza de la Roma, cu tema „Energia nucleară", cu participări importante şi publicarea actelor difuzate în Italia.

Energia nucleară de fuziune va fi însă problema mileniului trei, când se vor putea realiza temperaturi solare.

Un mare fizician american, cu rudenii la Lugoj, oraş în care îşi petrece verile, în apele radioactive ale râului Timiş, a afirmat recent la un congres la Bellagio – Italia – ţinut la Fundaţia Ford, că vor fi necesari 50 de ani pentru atingerea acestor performanţe!

Încercările de fuziune la rece au rămas în faza de laborator cu speranţe. Se zice că speranţa e ultima care piere!

Energia, aşadar, este şi va rămâne la baza vieţii!

Cuprins

LUMEA POSTBELICĂ

ACTIVITĂ ¸I DIVERSE

EXTINDERE ÎN EUROPA

EUROPENISM

EUROPA – PIA ¸ A COMUNĂ